

TARTU ÜLIKOOL
Filosoofiateaduskond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Tiina Tärk

KIILI VALLA ASUSTUSNIMED
Magistritöö

Juhendajad: *dr. phil.* Marja Kallasmaa
ja dotsent Peeter Päll

TARTU 2010

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	4
1.1. Eesmärk.....	4
1.2. Ainekik ja struktuur	5
1.3. Ülevaade Kiili vallast.....	7
1.3.1. Ajaloost	8
1.3.2. Loodusest	11
1.3.3. Murdekeelest	12
2. ASUSTUSNIMEDE KUJUNEMIST JA LIIGITAMIST PUUDUTAVAT TEOORIA T.....	15
2.1. Asustusnimed.....	15
2.1.1. Talunimed	15
2.1.1.1. Taludest	15
2.1.1.2. Talunimede teke ning nende seos lisanimede ja perekonnanimede ga ...	18
2.1.2. Asulanimed	25
2.1.2.1. Külade st ja külanimede st	25
2.1.2.2. Mõisate st ja mõisanimede st	27
2.1.3. Rööpnimed	29
2.1.3.1. Talude rööpnimed	29
2.1.3.2. Külade ja mõisate rööpnimed	31
2.2. Asustusnimede liigitamine.....	31
2.2.1. Kohanimede liigitamisest üldiselt.....	31
2.2.1.1. Nimede liigitamine objektist lähtudes.....	32
2.2.1.2. Nimede liigitamine nimest endast lähtudes.....	33
2.2.1.3. Diakroonilisest kohanimeuurimisest	34
2.2.1.4. Sünkroonilisest kohanimeuurimisest	37
2.2.1.5. Semantilis-süntaktilisest kohanimeuurimisest	38
2.2.2. Asustusnimede liigitamine struktuuri järgi	39
2.2.2.1. Lihtnimede jaotumine	41
2.2.2.2. Liitnimede jaotumine	43
2.2.3. Kohanimedes esinevaid eriaarenguid	44
2.2.3.1. Ebareeglipärase d lühenemised	45
2.2.3.2. Sarjasiirdumine	45
2.2.3.3. Rahvaetümoloogia ja mugandumised	45
3. KIILI VALLA ASUSTUSNIMEDE ANALÜÜS	46
3.1. Kiili asustusnimede loend	46

3.2. Kiili asustusnimede vanus ja päritolu	107
3.2.1. Talunimed	107
3.2.1.1. 1661.–1726. aasta kirjapanekutes esinenud nimed	108
3.2.1.2. 1782.–1834. aasta revisjonides lisandunud nimed.....	109
3.2.1.3. 1835.–1875. aasta kirjapanekutes lisandunud nimed.....	111
3.2.1.4. Revisjonikirjades puuduvad talunimed	112
3.2.1.5. Ülevaade Kiili talunimede jagunemisest vanuse ja päritolu järgi	114
3.2.2. Asulanimed	117
3.3. Kiili asustusnimede rööpnimed	119
3.3.1. Kiili talude rööpnimed	119
3.3.1.1. Rööpnimeks vana nimi või uuem hüüdnimi	121
3.3.1.2. Rööpnimeks perekonnanimi.....	121
3.3.2. Kiili asulate rööpnimed	122
3.4. Kiili asustusnimede struktuur.....	122
3.4.1. Lihtnimed	123
3.4.1.1. Abstraheerunud asustusnimed.....	125
3.4.1.2. Lokatiivse ja kollektiivse sufiksiga asustusnimed	125
3.4.1.3. Terminnimed	125
3.4.2. Liitnimed	126
3.4.2.1. Kolme- ja neljaosalised liitnimed.....	127
3.4.2.2. Kaheosaliste liitnimede komponendid	128
3.4.3. Eriarengud	133
3.4.3.1. Ebareeglipärased lühenemised	133
3.4.3.2. Sarjasiirdumine	138
3.4.3.3. Rahvaetümoloogia ja mugandumised	139
3.4.4. Kiili asustusnimede murdejooni.....	140
4. KOKKUVÕTE	143
ALLIKAD	151
SETTLEMENT NAMES OF KIILI MUNICIPALITY. Summary	160
LISA 1. Kiili valla kaart	162
LISA 2. Jüri kihelkonna kaart.....	163
LISA 3. Lehekülg Kurna mõisa 1816. aasta revisjonist	164
LISA 4. Lehekülg Sausti mõisa 1835. aasta perekonnanimede panemise raamatust	165

1. SISSEJUHATUS

Sissejuhatuses tutvustatakse uurimistöö ainekku ja eesmärki, kirjeldatakse töö struktuuri ning antakse ülevaade vaatluse all oleva ala ajaloost, looduslikest oludest ja keelest.

1.1. Eesmärk

Suur osa seniseid eesti kohanimeuurimusi¹ on regionaalse iseloomuga. Regionaalsed tööd loovad baasi, mille najal saab hakata tegema üldistavamaid uurimusi, mis haaravad kogu keeleala (Simm 1973: 2). Ka käesolev uurimus on regionaalne – töö eesmärgiks on anda ülevaade Kiili valla piirkonna asustusnimedest. Uurimistööd ajendas tegema huvi Kiili valla toponüümide vastu ning see võiks olla ka pisikeseks jätkuks eesti senistele piirkondlikele kohanimeuurimustele.

Peale eesti toponüümika diakroonilise uurimise jätkamise on magistritöö üheks praktiliseks eesmärgiks moodustada kohanime, kuhu edaspidi lisatakse ka ülejäänud kogutud Kiili toponüümid. Selliselt sündinud nimepanka soovib kasutama hakata Kiili valla nimekomisjon uutele kohtadele nimesid otsides.

¹ Nt Valdek Pall „Põhja-Tartumaa kohanimed“ I 1969 ja II 1977; Marja Kallasmaa „Saaremaa kohanimed“ I 1996 ja II 2000 ning „Hiiumaa kohanimed“ 2010; Jaak Simm „Võnnu kihelkonna asustusala toponüümika“ 1973; Mariko Faster „Võru- ja Setumaa kohanimed determinandid“ 2005; Marit Alas „Kohanimed muutumine Põide vallas Saaremaal“ 2008; Evar Saar „Võrumaa kohanimed analüüs enamlevinud nimeosade põhjal ja traditsioonilise kogukonna nimesüsteem“ 2008.

1.2. Ainek ja struktuur

Uuritavad nimed pärinevad Eesti Keele Instituudi kohanimearhiivist. Praeguse Kiili valla haldusalasse kuuluvaid kohanimesid on kogutud 1950. aastal ja 1975.–1981. aastal. Kiili valla alale jäävaid asustusnimesid leidis kokku 566, nende hulka on ise-iseisva nimena loetud ka rööpnimed (enamasti talu ametlik ja rahvakeelne nimi, nt. Sõmeru *Jaani*soo ja *Niliski*), samas ei ole eraldi nimedena käsitletud sama nime erinevaid kujusid (nt. *Alttoa* ~ *Alta* või *Ihuvere* ~ *Ihure*).

Aastal 1950 märkis kohanimesid üles Ilse Korjus², kes kogus tolleaegsest Tõdva vallast kokku 1204 nime. Korjus on kirja pannud enamjaolt asustusnimesid, loodusnimesid on ta kogunud vähe. Kohanimetuviline Eha Leek³ on 1975. aastal kogunud 192 nime Mõisakülalt, 1976. aastal kogus ta 117 nime Saire ja Vaela külalt ning Jüri kihelkonna piirest on ta lisaks 1976. aastal kogunud 142 nime, 1977. aastal 331 nime, 1978. aastal 123 nime ja 1981. aastal veel 137 nime – kokku on ta seega kogunud 1042 nime. Eha Leegi kogutud toponüümid on mitmekesisemad – lisaks asustusnimedele on kogus väga palju loodusnimesid ning mikrotoponüüme. Samas on Leegi kirjutatud nimesedelid sageli vähem täpsed. See on ka mõistetav, kuna ta ei olnud õppinud filoloog nagu Korjus, vaid lihtsalt keelehuviline kohanimekoguja. Leek on kirja pannud ka andmeid keelejuhtide kohta, näiteks võib välja tuua, et tema küsitletud naiste keskmine vanus oli 80 aastat ja meeste keskmine vanus 71 aastat. Eha Leek kirjutab 1974. aasta märkmetes näiteks järgmist:

„Kurna-Mõisaküla oli 19. sajandi lõpul õige perekas. 1880. aasta paiku, maamõõtmise aegu, viidi külalt eemale Sääse talu ning Mihkli ja Papi talud. Kurna mõisal olnud vilets ja vesine põld, mida kutsuti Põrguväljaks. Selle nurka asutatigi Papi ja Mihkli talud, hiljem, 1900. aasta paiku ka Uuema talu. Metsanurga talud: Arupere, Ihuvere ja Sepamäe on vist juba ammu üksiktalud olnud, samuti Harjuva ja Loovälja. Kuni 1940. aastani on talude osas vähe muutusi olnud, juurde

² Keeleteadlane, hilisema nimega Kont (abiellus Karl Kondiga). 1955. aastal kaitses Tartu ülikoolis väitekirja pealkirjaga „Isikut märkivad sufiksilised nimisõnad eesti keeles“. Töötas 1960. aastast Keele ja Kirjanduse Instituudi sõnaraamatute sektoris kuni pensionile siirdumiseni. Kirjutas koos kolleeg Arno Pikamäega eesti kirjakeele seletussõnaraamatu esialgsed koostamispõhimõtted ja esimesed prooviartiklid, samuti on tal märkimisväärne osa sõnaraamatu I–III köite käsikirja koostamisel ja toimetamisel. Kont avaldas tuletusõpetusalaseid artikleid ning oli tegev ka terminoloogia alal.

³ Eha Leegi isa Jaan Saalverk oli Matthias Johann Eiseni ja Jakob Hurda kaastööline.

on tulnud talude jagunemise teel Ugala ja Loo talud ning Nurgamäe ja Võikopli saunad. 1941. aasta maareformiga sündis 2 talu: Tõnuvälja ja Uuevälja. Sõjatules hävis 1941. aastal Harjuva ja maaparanduste tõttu 1972. aastal Säase, Tõnujaani, Arupere ja Sepamäe. Saunu on Mõisakülas olnud palju. Saunikud olid Kurna mõisa rentnikud, ühtlasi ka ametimehed. Oli kingseppi, rätsepaid, ehitustöölisi, seppi ja isegi mustusevedaja, kes käis tööl Tallinnas. Saunad hakkasid hävima juba 1900. aasta paiku – kui saunikul polnud poega, ei uuendanud mõis rendilepingut, kuna kartis, et ei jõuta renti tasuda. Saunatütred (ehk saunikute tütred) läksid mujale mehele ning sauna maa anti naabrile rendile. Nii olid näiteks Paju saunal nelja sauna maad rendil. 1933. aasta popsiseaduse põhjal asutati osa saunikuid riigi tagavaramaadele, osalt ka Kurna mõisa heinamaadele. Kuni 1940. aastani on juurde tulnud 2 sauna: Nurgamäe ja Võikopli. 1941. aasta maareformiga tuli juurde Raudsepa (Peidungi) saun. Tules hävisid Koka ja Väljataguse saun. 1972. aasta maaparandusega hävisid 6 sauna. Praegu, 1974. aastal, on Mõisaküla kunagisest 55 talundist veel järel 26. Elanikkond on palju muutunud: üle 60 aasta vanuseid inimesi, kes on siin sündinud ja kasvanud, on vaid 1 mees ja 7 naist, seetõttu pole ka võimalik kõiki kohanimesid (eriti küünide ja heinamaade nimesid) teada saada. Külas on palju pensionäre: 29, tööelisi on 16 ja alla 16 aasta vanuseid lapsi 8. Ühisheinamaade nimed on veel säilinud. Heinamaad olid mitmes osas, iga osa peal heinaküün, mida nimetati sageli heinamaa nime järgi. Küünid, eriti soos, on tehtud kõrgema koha, nn mäe peale, seetõttu esineb palju *mäe-lõpulisi* küüninimesid. Huvitav, et külas leidub kaks Mareta aukku (nüüd öeldakse Mareti), teine teisel pool küla ääres. Kodu-uuriija Raudkats on avastanud 2 kalmukohta küla põllul, ka Ihuvete talu maadelt on leitud muistiseid. (Kirja pandud 25.12.1974.)

Käesoleva töö tarvis on asustusnimed ülejäänud kogutud toponüümide seast välja otsitud. Saadud nimesid on võrreldud varasemate, 13.–19. sajandist pärinevate kirja-panekutega, et leida andmeid nime võimaliku tekkekäigu kohta ning liigitada nime struktuuri järgi võimalikult õigesti. Tuleb märkida, et kogu töös ei ole nimesid alfabeetiliselt järjestades arvestatud sõnaalgulist *h*-d, kuna see puudub enamikus eesti murrakuis ning esines ka vaadeldaval alal ebajärjekindlalt. Samuti vajab tähelepanu asjaolu, et nimesid on töös jagatud haldusüksustesse keelejuhtide andmete alusel.

Töö sissejuhatuses tutvustatakse uurimuse eesmärki ja ainekku, kirjeldatakse töö struktuuri ning antakse ülevaade vaatluse all oleva ala ajaloost, looduslikest oludest ja keelest. Teises peatükis käsitletakse asustusnimede kujunemist ja liigitamist puudutatavat teooriat. Kolmandas peatükis esitatakse Kiili valla asustusnimede loend ning analüüsitakse esiteks Kiili valla asustusnimede vanust ja päritolu, teiseks rööpnimesid ning

kolmandaks nime struktuuri. Kokkuvõttes esitatakse tähtsamad üldistused ja järeldused.

Töö lõppu on lisatud Kiili valla ja Jüri kihelkonna kaardid ning näidisleheküljed 1816. aasta revisjonist ja 1835. aasta perekonnanime panemise raamatust.

1.3. Ülevaade Kiili vallast

Kiili vald asub kunagise Jüri kihelkonna keskosas, Tallinnast ning Ülemiste järvest lõuna pool, Tartu maantee ja Viljandi maantee vahel. Kiili vald piirneb idas Rae, lõunas Kose ning läänes Saku vallaga. Vallas elab üle 4000 inimese ja valla suuruseks on 100,4 km². Keskuseks on Kiili alev, mis sai nime Kiili veski ja poe järgi. (Kiili valla koduleht) Pärast Põhjasõda asus praeguse Kiili alevi alale venelasi ning seepärast juurdus kohanimena Veneküla⁴, mis oli 1971. aastani ametlik (ENE 4: 495). Veneküla on vanemates kirjapanekutes arvatud külaosana vahel ka Lähtse küla koosseisu.

Kiili valda kuulub praeguse haldusjaotuse järgi kaks alevikku, Luige ja Kangru, ning 13 küla: Arusta, Kurevere, Lähtse, Metsanurga, Mõisaküla, Nabala, Paekna, Piisoo, Sausti, Sookaera, Sõgula, Sõmeru ning Vaela (Kiili valla arengukava 2007: 4; Kiili valla koduleht; vt ka lisa 1). Lisaks on alal eri aegadel olnud veel järgmised külad: Altjõe, Pealtjõe, Nabala-Mõisaküla, Nabala-Nõmmeküla, Padiküla, Raudalu, Saire, Mäe ning Siberi. Arusta küla oli nõukogude ajal jaotatud Aruste I ja II külaks, samuti olid kahte ossa jagatud Metsanurga, Mäe, Piisoo ning Sõmeru. Mõisaküla nimeks on olnud Kurna-Mõisaküla. Lähtse asemel on külanimi olnud Lehtse ning Arusta küla nimekuju on olnud Aruste. Venekülalt, mis on olnud nii ametlik küla kui ka Lähtse külaosa, arenes hiljem Kiili alev. Sausti küla hõlmab ka varem Mäe⁵ ja Padikülla ning ka

⁴ Koduloouuriija Ameerikas kirjutab (2006: 5–6), et pärast Põhjasõda tõi Vene tsaarivalitsus sõjaväeosad Sausti mõisa maadele. Kui sõjavägi sealt mõne aasta pärast ära viidi, jäid paljud sõdurid Sausti mõisa talupoegadeks. 1726. aasta revisjonis veel vene nimega talupoegi ei ole, aga järgnevates revisjonides (1782, 1795) on neid kirjas juba mõnieteistkümmend. Nii tekkis uus küla – Veneküla.

⁵ Mäe küla, mis on olnud jaotatud ka Mäe I ja Mäe II küladeks, tekkis Sausti mõisasüdame ja selle ümbruse maade jagamisel asunikele (Ameerikas 2006: 3).

mõningaid Venekülla kuulunud talusid (EE 8: 392). Kunagine Saire küla on praeguseks ühendatud Vaela külaga, Nabala-Nõmmeküla on liidetud Sookaera külaga, Altjõe ja Pealtjõe külad on ühendatud Paekna külaks ning Siberi küla on liidetud Sõmeru külaga. Raudalu on ümber nimetatud Kangruks. Suurem osa praeguse Metsanurga küla territooriumist on kunagi kuulunud Nabala mõisa külade alla, samas näib, et Metsanurga ala on Mõisaküla külaosana olnud ka Kurna mõisa kasutuses (vt. 1697. aastast pärinevat Kurna mõisa kaarti EAA.1.2.C-I-18 ja 1687. aastast pärinevat Nabala mõisa kaarti EAA.1.2.C-I-16).

Kohanimed on väga tugevalt seotud vastava piirkonna looduslike oludega, keelega ja muude ajalooliste ning ühiskondlike teguritega. Nii ongi järgnevasse alapeatükki desse koondatud ülevaade Kiili valla ajaloost, looduslikest oludest ja keelest, nagu seda on tehtud ka teistes eesti toponüümikat uurivates töödes (vt. Pall 1977; Kallasmaa 2000a, 2003 ja 2010; Simm 1973; Faster 2005; Alas 2008; Saar 2008).

1.3.1. Ajaloost

Kiili vald on noor vald. Järgnevalt esitatakse lühidalt valla tekkimise eellugu ja mõnda selle piirkonna ajaloost. 1889. aastal vastu võetud mõisavaldade ühendamise seaduse põhjal ühendati Mõigu, Lehmja, Peebu, Nabala ja Kurna mõis 1891. aastal Kurna vallaks. Aastal 1919 eraldus sellest Nabala vald, mis sai omaette haldusüksuseks. 1939. aasta 1. aprillil liideti Kurna, Nabala ja Saku vald suureks Tõdva vallaks. Aastal 1945 moodustati Tõdva vallas Kurna, Nabala ja Saku külanõukogu, 1950. aastal aga liideti Kurna külanõukogu Nabala külanõukoguga. 1963. aastal ühendati nendega ka Saku ja Kurtna külanõukogu ning nii sündis suur, umbes 250 km² pindalaga Saku külanõukogu. Aastatel 1950–1951 koondati Kurna pisikolhoosid Kiir, Rahva Võit, Nõukogude Eesti ja Looming Rahva Võidu kolhoosiks. Aastal 1965 ühines Rahva Võidu kolhoosiga Nabala külanõukogus asunud, vahepeal Külvajaks ümber nimetatud Bolševiku kolhoos ja kaks aastat hiljem ka Terasse kolhoos. Tekkinud suurkolhoos Rahva Võit oli tugev majand, mille keskus paiknes Kiili asulas. Kolhoosi tegutsemise ajal valmis suurem osa sealseid elamuid ja tootmis- ning ühiskondlikke hooneid. Nii kerkiski 1980. aastate lõpul päevakorda Kiili valla moodustamine, mis sai teoks

valitsuse määrusega 22. juulil 1993. aastal. (Kiili valla arengukava 2007: 4; Kiili valla koduleht)

Kiili piirkonna kohanimede vanimad kirjalikud teated pärinevad 13. sajandi algupoolelt – 1241. aastaga dateeritud Taani hindamisraamatust “Liber Censur Daniae”. Võib näha, et sel ajal oli olemas enamik põliskülasid, mille rajamine ulatub seega tagasi kaugesse muinasaega. Paljude põliskülade asemele on hiljem rajatud mõisad. (Varep 1974: 161–163)

Taani hindamisraamatus on tollase Ocrielæ⁶, hiljem Pühale Georgile pühendatud kiriku järgi Jüri-nimelises kihelkonnas praeguse Kiili valla maadel kirja pandud 12 küla. Nende külade nimede leidmiseks on kasutatud Paul Johanseni raamatut „Die Estlandliste des Liber Censur Daniae“ (1933). Järgnevalt esitatakse nende külade nimede hindamisraamatust pärinev originaalkirjapilt, tänapäevane kuju ning hindamisraamatus kirjas olev adramaade⁷ hulk, et saada aimu külade tollasest suurusest.

- 1) *Kurkeueræ* (Kurevere), 2 adramaad;
- 2) *Lateis* (Lähtse), 4 adramaad;
- 3) *Moises* (Mõisaküla), 16 adramaad;
- 4) *Napalæ* (Nabala), 14 adramaad;
- 5) *Pakikanal* (Paekna), 5 adramaad;
- 6) *Pattas* (Padiküla), 6 adramaad;
- 7) *Queronoiaæ* (Kurna), 10 adramaad;
- 8) *Ratho* (Sookaera), 6 adramaad;
- 9) *Sauthæl* (Sausti), 5 adramaad;
- 10) *Seculis* (Sõgula), 7 adramaad;
- 11) *Someres* (Sõmeru), 5 adramaad;
- 12) *Waiolæ* (Vaela), 5 adramaad.

⁶ Jüri kihelkonna varasemaid nimesid on *Vaskjala*, kuid Taani hindamisraamatus on seda märgitud ka *Ocrielæ*-nimelisena. Nime päritolu üle on juurelnud mitmed (nt. P. Alvre, J. Põldmäe, P. Johansen, A. Vassar ning ka L. Meri oma „Hõbevalges“), pakutud on variante *ohr* + *jala* ‘odrapõld’, *ochre* (ladina keeles ‘rebu, kollakas’) ~ *ochros* (kreeka keeles ‘kollakas’) + küla tähistav lõpp *-elæ*. (Alvre 1984: 47)

⁷ Adramaa oli eeskätt maksustusühik, talu feodaalsete koormiste suurus oli proportsionaalne talu adramaade arvuga. Adramaa oli kasutusel juba vallutuseelsel perioodil, kusjuures adramaa suurus on piirkonniti olnud erinev (nt. Harjumaal 12 tündri, Läänemaal aga keskmiselt 10 tündri seemne külvimaa), seetõttu ei saa seda ühikut siduda mingi kindla pinna suurusega. (Ligi 1961: 35–42)

Pärast seda, kui taanlased vallutasid Tallinna kohal asunud eestlaste muinaslinnuse, alustati Põhja-Eestis maade läänistamisega feodaalidele ja mõisate rajamisega. Keskaja rahulikumatel perioodidel võis täheldada asustuse hoogsat laienemist, asutati uusi külasid aladele, mis varem olid kaetud metsaga. Liivi sõda hävitas palju rahvast, mistõttu jäid paljud külad ja mõisad täiesti inimtühjaks. Pärast Liivi sõda läks Harjumaa (koos Virumaa ja Läänemaaga) Rootsile. Rahulike aegade saabumisel asustus pikka-mööda taastus ning hõlmas Rootsi aja lõpuks ka uusi alasid – eriti hoogsalt arenes uute mõisate ja karjamõisate asutamine ning tekkis uusi külasid. Rootsi ajast on asustuse kohta üsna täielikud andmed, revisjoniraamatute kõrval on säilinud ka paljude kihelkondade, külade ja mõisate kaardid. Põhjasõda koos sellega kaasnenud katkuga hävitas taas suure osa rahvastikust. Pärast Eesti ala liitmist Venemaaga jätkus uute mõisate ja karjamõisate asutamine ning mõisapõldude laiendamine. (Varep 1974: 163)

Kiili valla piirkonnas on asunud kolm mõisat: Kurna mõis, Sausti (ka Suure-Sausti) mõis ja Nabala mõis (vt. ka lisa 2).

Kurna mõisast (*Courнал*) on esimesi kirjalikke teateid aastast 1384, tollal kuulus mõis Treydenitele. 1670. aastal omandas mõisa Otto Wilhelm von Fersen. Pärast Põhjasõda oli mõis järgemööda von Wrangellide, von Schlippenbachide, von Derfeldenite ja von Lantingshausenite omanduses. 1833. aastal pärandus mõis Helene von Knorringile, kelle perekonna kätte jäi mõis 19. sajandi lõpuni. (Särg 2006: 93–94)

Sausti mõisa (*Sauß*) on esimest korda mainitud 1453. aastal. See kuulus von Scharenbergide aadlisuguvõsale, kelle valdusse jäi mõis ligi kolmesajaks aastaks. Sausti mõisal oli ka karjamõis: Padiküla (*Paddiküll*). 1782. aastal läks Sausti mõis von Tiesenhausenite valdusse. (Särg 2006: 185, 188). Kui 17. sajandi esimesel poolel eraldati Sausti mõisast Saue mõis, mis tollal kandis veel Väike-Sausti nime, hakati vana mõisat saksa keeles kutsuma Suure-Saustiks (*Groß Sauß*). (Eesti mõisaportaali)

Nabala mõisa (*Nappel*) on esimest korda mainitud 1475. aastal. Nabala mõisal oli ka karjamõis: Peebu (*Pebo*). 1510. aastal vahetas omanik Bertram Junge Nabala mõisa Tallinna Mihkli nunnakloostri Virumaal asuva Palmse mõisa vastu. Pärast kloostri tegevuse lakkamist 16. sajandi lõpul oli mõisa omanikuks Eestimaa Rüütelkonna eelkäija Maanõunike kolleegium ning aastatel 1685–1710 töötas kloostri hoonetes

tegutsemist alustanud gümnaasium (praeguse Gustav Adolphi Gümnaasiumi eelkäija). 18. sajandist kuni 1919. aasta võõrandamiseni kuulus mõis taas Eestimaa Rüütelkonnale. (Särg 2006: 123; Eesti mõisaportaal)

Vanemate kirjapanekute põhjal kuulusid nende mõisate alla järgmised külad:

- ♦ Kurna mõis: Mõisaküla, Saire, Vaela;
- ♦ Nabala mõis: Kurevere, Nabala, Paekna, Sookaera, Sõmeru;
- ♦ Sausti mõis: Lähtse, Veneküla.

Esimene maailmasõda tõi kaasa suuri muutusi. Enamlaste võimuletulekul 1917. aastal anti käsk kõikide mõisate ülevõtmise kohta. Järgnes Saksa okupatsioonivõim ning selle lahkumisel 1918. aastal asus valitsema Eesti valitsus. 1919. aastal võttis Asutav kogu vastu maaseaduse, mille kohaselt võõrandati kõik mõisad riigile ning jaotati enamasti asundustaludeks. Näiteks Suure-Sausti mõis jagati 31 asunikule, uued asundustalud moodustati ümber mõisa keskuse ning tekkisid uued külad: Mäe I ja Mäe II (ka paljud talud teistest küladest said Sausti mõisa maast juurdelõikeid) ning mõisahoonesse asutati kool (Ameerikas 2006: 3). Mõisapõldudele rajati uued külad, sageli varem hävitatud külade asemeile (Varep 1974: 166).

1.3.2. Loodusest

Kiili vald paikneb Eesti põhjaosas Loode-Eesti ehk Harju lavamaal. Suurema osa valla alast moodustab põllumajandusmaa, metsast esineb enamjaolt leht- ja segametsa, veidike ka okasmetsa.

Kiili vald asub sisemaal. Läbi Kiili valla voolab Vääna jõgi ning vallas asub paar väiksemat sood ja raba (Angerja soo, Manni soo, Paekna raba, Saarte raba, Sausti soo, Vaela raba). Maastik on tasane, mõnel pool on karstialasid (nt. Nabalas). (ENE 3: 317; EE 11: 161–170)

1.3.3. Murdekeelest

Praeguse Kiili valla territoorium asub kunagise Jüri kihelkonna aladel. Jüri murrak kuulub põhjaeesti peamurde tuumalasse, Eesti suurima murdeala – keskmurde alale. Keskmurdelised on lisaks Harjumaale (v.a Jõelähtme ja Kuusalu rannad) Järvamaa, Virumaa lääneosa (v.a Haljala rannikuala), Põhja-Viljandimaa ja Põhja-Tartumaa loodeosa. (Pajusalu jt 2002: 142)

Keskmurre sai eesti kirjakeele aluseks ning seetõttu on selles palju kirjakeelega sarnaseid jooni. Andrus Saareste on öelnud, et kui jätta mõned perifeersed idioomid arvestamata, siis keskmurde tuumalal peaaegu puuduvad spetsiifilised murdejooned, mis erineksid eesti kirjakeelest. (Pajusalu jt 2002: 142) Nimetusestki võib järeldada, et keskmurre paikneb teiste murrete vahel – põhjast ja kirdest piirab seda kirderanniku-murre, lõunast lõunaeesti murded, läänest põhjaeesti läänemurre ja idast idamurre. Oma keskse asendi tõttu puutub keskmurre kokku kõigi Eesti mandri murretega, nii et selle territoriaalselt ulatusliku murde ääremurrakud on kujunenud üksteisest üsnagi erinevaks. (Must ja Univere 2002: 353)

Keskmurdes on aga mõningaid laiema levikuga keelendeid, mis ei ole jõudnud kirjakeelde ega ole ka üldsüdaeestilised.

1. Tuntuimaks keskmurde jooneks on pikkade madalate vokaalide diftongistumine, kusjuures vanemas keeles võis tekkida konsonant *v* (*resp. j*) sõna algusesse diftongi ette, nt. *mua* 'maa', *vuasta* 'aasta', *jeal* ~ *jaal* 'hää', *ear* ~ *jear* ~ *jäär* 'äär'. See joon on levinud suuremas osas keskmurdes, puudub aga mõnel pool murdeala servades.
2. Keskmurde põhjapoolsel alal on tuntud pikkade keskkõrgete vokaalide (*oo*, *öö*, *ee*, *õõ*) diftongistumine, nt. *suo* 'soo', *tüö* 'töö', *tie* 'tee', *võeras* 'võõras'. See joon on iseloomulik ka kirderanniku murderühmale ning esineb veel Muhus ja Kihnus.
3. Nagu ka lõunaeesti ja läänemurdes, on üldised assimilatsioonid *lj* > *ll* ning *sj* > *śs*, nt. *näl'lane* 'näljane' ja *aśsad* 'asjad'.

4. Algupäraste diftongide järelkomponent alaneb teises vältes (v.a murde kirdeosa), seetõttu esinevad vaheldused *`toitma : toedab, `sõimama : sõemata, saun : saanad, lõuna ~ lõõna*.
5. Ainsuse osastavas kasutatakse pikemates sõnades kaasrõhulise silbi järel ning pika esisilbiga sõnades *d*-tunnust: *`andjad* ‘andjat’, *paremad* ‘paremat’.
6. Alaleütleva käände lõpp on kaasrõhulise silbi järel *-lle*: *paremalle* ‘paremale’, *suuremalle* ‘suuremale’.
7. Karitiivadjektiivide ehk eitust ja ilmaolekut märkivate omadussõnade obliikvakäändeis on säilinud *-ma*, nt. *vallatumad* ‘vallatud’, *inetuma* ‘inetu (gen.)’. (Niit ja Hennoste 2002: 142–143)

Must ja Univere (2002: 374) kirjutavad keskmurde kohta järgmist:

Kuna keskmurre on kirjakeelega struktuuriliselt niivõrd lähedane, on ta olnud ka kõige vastuvõtlikum kirjakeele ühtlustavale mõjule. Viimaste aastakümnete ühiskondlikud ümberkorraldused, nagu koolihariduse, kirjasõna, raadio ning televisiooni levik ja aina elavnev liiklus ning tihenevad sidemed maa ja linna eri paikkondade vahel, on murrete taandumisprotsessi viinud selle lõppstaadiumi. Traditsioonilist murdekeelt võib keskmurde alal tänapäeval kuulda vaid eakatelt inimestelt ning selle sulanemine eesti ühiskeelde on juba lähema aja küsimus. Mõningaid muresugemeid võib küll edasi elada kohalikus suhtluskeeles, paikkondlike murdejoontega segatud argikeeles või isegi linlikus ühiskeeles, eriti selle madalstiilses variandis. Keskmurdelise aluspõhjaga on näiteks tänapäeva vabamas kõnekeeles levinud hälbed korrektsest keelekasutusest, nt. *praegalt ~ praegult ~ praegust; lähme ~ lähte ~ lähvad; tahme ~ tahte ~ tahvad; lähäb ~ läeb, pähä, vähä; kääs, pääv : päävad; ööldakse : ööldi; mõtsin, ütsin; misuke ~ miuke, nisuke ~ niuke; si-tunnuseline mitmuse partitiiv (jõgesi, lillesi, vendasi); astmevahelduslikkus verbides nagu kaotama : kaodata : kaodand, töötama : töödata : töödand jne., mis on üldtarvitatavad igapäevases kõnekeeles ning mida on isegi kirjakeelde soovitatud.*

Jüri murrak kuulub keskmurde tuumalasse, kuhu kuuluvad Kesk-Tallinnamaa murrakud: Kadrina lõunapoolne osa, Väike-Maarja, Simuna, Rakvere lõunaosa, Viru-Jaagupi loodeosa, Ambla, Järva-Madise, Järva-Jaani, Anna, Koeru, Peetri, Jüri, Harju-Jaani ja Kose. Keskmurde tuumalasse kuuluvaid murrakuid iseloomustab vaheldumatus *ader*-tüüpi sõnades, kus nii nominatiivis, genitiivis kui ka partitiivis on *adra, ladva, padja*. Tuumalal on järjekindlam *ks*-i püsimine järgsilpides, nt. *katuksed* ‘katused’.

Tavaline on ka lääneline *j* kadu madalate vokaalide vahelt, nt. *aed* : *aa*, *`aama* 'ajama'. Lisaks on toimunud metatees *lj* > *il*, *sj* > *is* ja paralleelselt ka *lj* > *l'l*, *sj* > *śs*, nt. *väilad* 'väljad', *seilas* 'seljas', *aisad* 'asjad'. Hilisdiftongides on algne vokaal osalt püsinud: *tuad* 'toad', *siad* 'sead', *lueb* 'loeb', *süed* 'söed', kuid selle kõrval võivad keskkõrged vokaalid hilisdiftongides ka kõrgeneda, nt. *`kautama* 'kaotama', *`näutu* 'näotu'. (Pajusalu jt 2002: 147)

2. ASUSTUSNIMEDE KUJUNEMIST JA LIIGITAMIST PUUDUTAVAT TEOORIA

Peatükk annab ülevaate eesti asustusnime kujunemist ja liigitamist puudutavast teooriast. Esimene alapeatükk puudutab asustusnime teket ja arengut, käsitletakse asustusnime seost lisanimedega ning perekonnanimedega, samuti tutvustatakse rööpnime olemust. Teine alapeatükk esitab ülevaate erinevatest kohanime liigitamise võimalustest ja kohanime uurimise suundadest ning eripäradest.

2.1. Asustusnimed

Valdava osa eesti asustusnimedest moodustavad talunimed. Lisaks kuuluvad asustusnime hulka asulate nimed ehk asulanimed: linnade, külade (ka külaosade) ja mõisate nimed (Kallasmaa 2005b: 18). Käesolevas alapeatükis on lähemalt käsitletud neid asustusnimetüüpe, mis uuritud nime puhul esinesid: talu-, küla- ja mõisanimed.

2.1.1. Talunimed

Peatükis esitatakse Gea Troska uurimusel „Talunimed läbi aegade“ (1995) põhinev lühivõtte eesti talude põhitüüpide, seega vaadeldakse talunime tekkimise võimalusi ning talunime seost lisa- ja perekonnanimedega.

2.1.1.1. Taludest

Eesti talupoja põhiliseks majandusüksuseks juba pikka aega enne sakslaste vallutust oli talu, üheperemajapidamine (Troska 1995: 6). Käesolevas töös loetakse taludeks kõiki talundeid, mis olid perekonna eluasemeks ning mille juurde tavaliselt kuulus ka

põllumaad, st mõiste *tal* alla koondatakse mõisted *tal*, *talund*, *saun/saunakoht*, *popsikoht*, *vabadikukoht* jne. Järgnevalt käsitletakse lähemalt kaht talutüüpi: hajatalu ja külatalu.

Hajatalud

Hajatalu põhitunnuseks on tema põllumaade eraldatus külapõldudest, kusjuures tihti moodustasid kõik ühe hajatalu kasutuses olevad põllud ühtse, tavaliselt metsade, karja- või heinamaadega ümbritsetud terviku, kus asus ka taluõu. Külale lähemal asuvate hajatalude heinamaatükid võisid paikneda segi külatalude omadega, kaugemal asuvad hajatalud olid küladest rohkem eraldatud. Nii kujutas hajatalu või sellest jagunemise teel kujunenud kahe-kolme õuega rühm omaette asulat küla kõrval. Kuna igale terviklikule asulale, olgu ta suur või väike, kujunes ajapikku oma nimi, võibki arvata, et hajatalude nimed on võimalikud vanimad talunimed. (Troska 1995: 6–7)

Vanemates kirjapanekutes ei eristatud hajatalusid muudest taludest. 17. sajandi lõpust on olemas juba ka kaardimaterjali, mis võimaldab hajatalusid nende eraldiseisva asukoha tõttu kergemini kindlaks teha. Harilikult on hajatalude peremeestel sama lisanimi, millega on nende talusid kaardil tähistatud ja mille all paljusid neist tuntakse hilisemal ajal koostatud hajatalude ja mõisakaartide põhjal. Näiteks võiks tuua *Ihofferi* ja *Arro Jöry* talu Kurna mõisas. Paljude nende hajatalude nimed on juba üsna varakult välja kujunenud, st need on talunimed, mis on püsivalt seotud kindla kohaga maastikus, kindla taluõuega. (Troska 1995: 15)

18. sajandi maarevisjonide, sh üldiselt usaldusväärseima 1725.–1726. aasta revisjoni (Adramaarevisjon) materjalides ei leidu andmeid talude eelmiste peremeeste nimede kohta, seetõttu pole kindlaid pidepunkte perede järgnevuse jälgimiseks, sest sageli on nimed koos peredega ühest talust, samuti külast või mõisast teise rännanud. Paljudes mõisates on aga küladesse kuuluvate perede kõrval ära märgitud hajapered (*Strey Gesinder*), mis teeb nende leidmise ja võrdlemise lihtsamaks. Nendes mõisates, kus oli vähe taluperesid või kus need enamasti hajali asusid (eriti Harju- ja Läänemaal), pole hajaperesid eraldi nimetatud, vaid on need arvatavasti külade juures kirja pandud. (Troska 1995: 17)

Üldiselt on hajatalude nimed Põhja-Eestis üsna püsivad. Mida lähemale nüüdisajale, seda rohkem on allikais leida tänaseni püsinud hajatalunimesid. Selle põhjuseks on hajatalude hulga suurenemine. 19. sajandi alguse kaardimaterjali põhjal võib öelda, et selleks ajaks oli Harjumaal hajatalusid 23,7% kõigist taludest. Hajatalude nimede säilimisele on kaasa aidanud ka see, et dokumentides hakati hajatalusid märkima eelkõige talunime järgi. (Troska 1995: 18–21)

19. sajandi jooksul, eriti pärast talude kruntimist, toimusid suured muudatused asustuspildis – talusid ja külasid mõisastati, neid paigutati ümber uuele kohale, külasid hajutati ning asutati uusi hajali paiknevaid talusid. Nendes tingimustes kaotasid vanade hajatalude iseloomulikud tunnused eristava tähenduse ja kõik teatud kompaktsel territooriumil asuvad talud, sealhulgas ka vanad hajatalud, arvati mõne vana või uue, alles moodustatud küla koosseisu. (Troska 1995: 21)

Külatalud

Külades kujunesid talunimed teisiti kui hajataludes, kuna tingimused olid teised juba küla enese olemuse tõttu. Nagu hajataludes oli ka külas igal peremehel iseseisev majapidamine oma maa ja hoonetega – talu, mille pealt ta maksis makse ja kandis koormisi. Nii külaelu sisemisel korraldamisel kui ka mõisapoolseks kontrollimiseks maksude laekumise jm üle tuli neid majapidamisi üksteisest eristada, ent erinevalt hajatalust ei moodustanud külas paiknev talu ehk külatalu territoriaalset tervikut. (Troska 1995: 34)

Eesti külade struktuur kujunes välja feodalismiajastul. Ühe küla moodustas perede *resp.* talude kogum, mis oli omavahel seotud ühtse maakasutusega: ühtsed külapõllud ja -heinamaad olid jagatud talude vahel kasutamiseks segamini asetsevate tükkidena, karjamaad olid kogu küla ühiskasutuses (lapimaasüsteem). Kõigi perede elu- ja majapidamishoonetega õued paiknesid külana koos ning igaühe valduses olevad põllumaad olid enamasti õuest lahus ning asetsesid suuremate või väiksemate lappide ja ribadena teiste talude põldudega läbisegi. Algselt ühiskasutuses olnud heinamaad jagati 16. ja 17. sajandi paiku perede vahel samuti segamini paiknevate ribade ja lappidena, karjamaa,

mets ja veed jäid 19. sajandi keskpaigani kõigi külas elavate perede, sealhulgas ka kehvikuperede ühiskasutusse. (Kallasmaa 1992: 71; Troska 1987: 13)

Kogukondlik maajaotus sidus kõik pered paljude majanduslike ja ühiskondlike sidemetega üheks tervikuks – külaks, millel kui asustusüksusel oli kindel, läbi sajandite püsiv nimi. Talude tähistamiseks on vanades vakuraamatutes pikka aega kasutatud peremehe nime. Mõnel pool tuli ette sedagi, et vana peremehe nime on talu tähistamiseks kasutatud ka uuemates dokumentides ajal, mil talus tegutses juba uus peremees. Talude tähistamine vana peremehe nimega annab võimaluse jälgida küla arengut mitmes plaanis – nii vanade perede püsimist kui ka nende asendumist uutega, uute talude rajamist kasutamata maadele või seniste valduste ümberjagamist uute peremeeste vahel. Ka Põhja-Eestis 19. sajandi teisel veerandil mõisakaartidel esinevaid lisa- ja eesnimest koosnevaid nimesid tuleb pidada mitte sel ajal, vaid varem elanud peremeeste nimedeks, sest tegelikel peremeestel olid sel ajal juba perekonnanimed. Samal ajal kui vanade peremeeste täielikud nimed muutumatult ühest vakuraamatust ja revisjoniaktist teise ümber kirjutati, kasutati rahva hulgas tõenäoliselt vaid peremehe lisanime. Kas see kattus talunimega või millal ta selleks sai, pole teada. (Troska 1995: 34–37)

2.1.1.2. Talunimede teke ning nende seos lisanimede ja perekonnanimedega

Talunimede funktsioon on sama, mis ülejäänud pärisnimedel – eristada referenti teistest sama tüüpi referentidest. Enamjaolt on talunimede puhul eristavaks faktoriks olnud omanikule viitamine, mis on ka loomulik, kuna igal talul oli erinev omanik. Teine suurem kriteerium talude eristamisel on olnud nende asukoht. (Lehikoinen 2005: 8–9)

Talunimede tekkeaja kohta andmeid ei ole (Pajusalu jt 2002: 288), esimesi andmeid Eesti talunimede kohta on 16. sajandist. Need andmed pärinevad vakuraamatutest ja revisjonikirjadest, kus märgiti üles isikuid. Üldiseks vormeliks Eesti talupoegade ülestähendamisel oli: lisanimi + eesnimi. (Kallasmaa 2001: 30) Vanades allikates esinevad talupoegade lisanimed olid algselt seotud kindla isikuga, kuid aja jooksul muutusid need põlvest põlve kanduvateks lisanimedeks (Troska 1995: 4). Talunimede kujunemist ja

muutumist saab jälgida revisjonikirjade ja vakuraamatute abil (Pall 1977: 160). Usutakse, et algul muutus talu kui eluaseme nimi vastavalt omanikule ning talunimedena kinnistused need hiljem. Küllalt suur osa 16.–17. sajandist pärit lisanimesid on tänapäeval registreeritud talunimedena ja olid seda võib-olla juba siis. (Kallasmaa 2001: 30)

Arhivaalides ei sisaldu kahjuks kõik vanad talunimed. Mõned talud olid maksudest vabastatud, kuna olid liiga vaesed, mõned jälle muudel põhjustel. (Kallasmaa 2001: 32) Näiteks 1712. aastal Põhja-Eestis korraldatud revisjonist on välja jäänud suurem osa vabadikke, ilmselt ka sulas- ning pererahvast, sest osa mõisaidki jäid revisjonist välja: kui mõisa adramaade arv ulatus sõjaelsele ehk Rootsi-aegsele tasemele, seal enam revisjone ei korraldatud (Palli 1997: 5–6). Kallasmaa sõnul on üldiselt siiski nii, et mida kaugemale minevikku, seda suuremad on lüngad arhivaalides ja seda juhuslikum neis kirjapandu. Nii ei ole võimalik raudkindlalt öelda, et talu, mida revisjoni pole märgitud, olnuks kindlasti hilistekkeline. (Kallasmaa 2001: 32)

Lisanimede kujunemine talunimedeks

Nagu paljudel teistelgi rahvastel, olid eestlastel enne perekonnanimede tekkimist lisanimed. Lisanimi oli isa- või hüüdnimel, ametinimetusel või muul põhinenud isikunimeosa, mis võis, kuid ei tarvitsenud järglastele päranduda. (EKK 2007: L55) Lisanimi, mis iseloomustas nimekandja ametit, lisateenistusala, harjumusi, päritolu või muud, oli alguses arvatavasti seotud ühe konkreetse isikuga ja hakkas alles hiljem tähistama ka tema peret ja talukohta (Simm 1973a: 400). See tähendab, et aja jooksul kujunes lisanimest päranduv perenimi ja sellest omakorda talunimi. Siinkohal oleks paslik selgitada mõistet *pere*. Eesti keeles kasutatakse sõnu *pere* ja *talu* tihti sünonüümselt (nt. nimedes *Arutalu* ja *Arupere*). *Talu* tähendab eeskätt maad koos hoonete ja õuega, mõistel *pere* on aga murderühmiti mõneti erinev tähendusvarjund – *pere* tähistab esiteks inimeste kollektiivi, kes koos ühes talus elab, töötab ning ühist majapidamist jagab, Eesti Keele Instituudi murdesõnavara arhiivi andmete põhjal nähtub aga, et Põhja-Eesti murderühma alal tähendab *pere* ka talu (koos selle elanikega).

Kunagi tähtsustati just peret kui inimrühma, kellel lasusid kohustused ja mõisa-koormised. Sellepärast loetletaksegi vanades vakuraamatutes ja revisjonikirjades peresid, kes on kirja pandud pere pea ehk peremehe nime järgi. (Troska 1995: 24) Vanimates, 13.–16. sajandist pärinevates kirjapanekutes nimetati talu tema peremehe järgi ning 16. sajandi keskpaigaks on need lisanimed muutunud püsivaks. See tähendab, et kõik ühe pere liikmed kandsid ilmselt üht ja sama lisanime, nii et tolleaegseid lisanimesid võib pidada perenimedeks. (Palli 1959: 605) Käesolevas töös on kasutatud mõistet *lisanimi*, kuna *perenimi* on tänapäeva keelekasutuses mitmetähenduslik, tähendades mõnikord ka perekonnanime.

Et talule andis nime tema peremees, mitte vastupidi, näitavad rohkearvulised juhtumid, kus talusse asub elama uus peremees, kes hakkab vakuraamatus esinema endise peremehe lisanimest erineva lisanimega. See oli ka loomulik, kuna talu maad asetsesid tol ajal üksikute ribadena külaväljadel ning teiste talude maalappide vahel laiali ega moodustanud omaette maa-alalist üksust, nagu on seda *tal*u praegusaegses mõistes. Siiski leidis üksik- ehk hajatalusid, mille põllud asusid väljaspool külapõlde ja olid ühe tervikuna talu ümber koondunud – nende talude peremeeste lisanimed langevad ühte talu nimega. (Palli 1959: 605)

Lisanimede muutumine püsivateks talunimedeks kulges eri piirkondades järk-järgult pika aja jooksul. Kõige varem said püsivad nimed hajatalud, mis omaette asuvate ja külast eraldatud maavalduste moodustasid iseseisvaid asustusüksusi. Ka nende nimed kujunesid hoopis teistsugusteks kui külatataludel. 16. ja 17. sajandi allikates märgitud külad moodustasid kindlaid kogukondlikke ja ka maa-alalisi kogumikke, kus talunimede kujunemine kulges ühelaadselt. Kogukondlike sidemete hääbumisega, mis Lõuna-Eestis algas teatavasti varem, ja talude tõusmisega esiplaanile kinnistusid ka lisanimed taludele varem (tänu looduses selgemini eralduvale asendile – Lõuna-Eesti külaasustus oli hajusam) kui põhja pool tihedamates külates paiknevatele taludele. Külade hõredamates osades on vanemaid nimesid rohkem säilinud, tihedates külates ja külaosades, eriti Põhja-Eestis, vahetusid lisanimed tugevamate kogukondlike suhete pikemaajase olemasolu tõttu kiiremini ning kasutusele võeti järjest uusi nimesid. Ühes sellega muutusid külade nimekooslused, tihedamates asulates suurenes isikust lähtuvate eesnimeliste, peamiselt laennimedest kujunenud lisa- ja talunimede hulk, hajusamates

asulates aga loodusobjektide jm järgi moodustatud nimede hulk. Ametlikus asjaajamises püüti peresid ja eelkõige nende kasutuses olevaid maid ehk siis talusid tähistada püsivate nimedega. 18. sajandi lõpuks olid lisanimed peaaegu kogu Eestis taludele kinnistunud ning need kanti 19. sajandil ametlike talunimedena ka kaartidele ja katastriraamatutesse. (Troska 1995: 92–93) Siiski juhtus lisanimed vahetumise tõttu ka nii, et püsivateks, ametlikult fikseeritud talunimedeks kujunes vaid väike osa vanadest, 1725.–1726. aasta revisjoni ajal fikseeritud peremeeste lisanimedest. Kõige harvem on vanad, 18. sajandi alguse lisanimed kujunenud talunimedeks tihedama planeeringuga suuremates külates Ida-Harjumaal, Järva- ja Virumaal, samas kui Lääne- ja Harjumaa väiksemates ning hõredamates külates on vanad nimed paremini püsinud. (Troska 1995: 47–50)

Kuigi lisanimi oli juba kujunenud võrdlemisi püsivaks konkreetset peret tähistavaks nimeks, polnud ta siiski täiesti muutumatu ning võis vahel muutuda. Näiteks vaheldus mõnikord lisanimi teisega, mis tähistas ametiala või lisatööala, tihti muutus lisanimeks ametinimetus. Mõned kirjutajad tõlkisid lisanimesid alamsaksa või ladina keelde (eriti kui need olid ametinimetused) ning võisid ka lihtsalt kuulda-mõista nime valesti või kirjutusvigu teha. (Palli 1959: 606–607)

Talu nimi võis muutuda ka siis, kui talu vahetas omanikku, samuti on aegade jooksul palju talusid hävinud. Vanade nimede muutumine ja kadumine jätkub. Sellele aitavad kaasa suured muudatused ühiskonnaelus, vanade elutavade hääbumine, eriti aga asustuse koondumine. (Simm 1971: 688)

Talunimed kujunemist ja nende kinnistumist kindlatele taludele on 18. sajandist alates võimalik jälgida hingeloendite põhjal. Praeguse Eesti alal viidi läbi kaheksa hingeloendust: aastatel 1781–1782, 1795, 1811 (ainult meeshinged), 1816, 1826 (nn vaheloendus ainult Liivimaa kubermangus), 1833–1834, 1850 ja 1857–1858. Eestimaa kubermangu kohta on olemas ka perekonnanimede panemise raamatud 1835. aastast, Liivimaa kubermangus said eestlased perekonnanimed 1826. aasta loenduse ajal. (Saaga)

Gea Troska kirjutab (1995: 91), et vakuraamatutes ja hingeloendites kirja pandud peremeeste nimed olid seotud eeskätt maadega, külaväljadest eraldatud ribade ja lappide kompleksiga, mida nad kasutasid, ning taluõu (eriti kompaktsemalt koondunud külates)

sageli sellesse kompleksi ei kuulunud. Pere võis koos oma nimega ühest kohast teise liikuda ja seetõttu asuvadki paljud 17. sajandi lõpust pidevalt sama nime all eksisteerinud perede järgi nime saanud talud 19. sajandil hoopis teises kohas, võrreldes selle pere esialgse elupaigaga.

Alates 1782. aasta revisjonist pandi pered kirja tavaliselt selles järjekorras, kuidas nende elukohad ehk talud-õued külas või mõisaalal paiknesid. Peremehe lisanimi tähistas ühtlasi tema elukohta, nagu see juba rahva seas traditsiooniks oli kujunenud. Kui tallu tuli uus peremees (kas sama küla teisest talust või mõnest teisest külast), oli kaks võimalust: 1) peret, st talu, tähistati ikka vana peremehe lisanimega – järelkult sai uus peremees oma senise nime asemele uuest talust lähtuva lisanime; 2) peremehe vahetumisel tuli käibele uus nimi. Talupoegade vabastamine pärisorjusest 1816. ja 1819. aastal, perekonnanimede panek ning inimeste suurenenud liikumisvabadus mõjutasid talunimede kinnistumist ja ka täienemist. Kuna mõisale kuulusid nüüd talupoegade asemel ainult maa ja talud, süvenes vajadus tähistada talusid kindlate nimedega, mis ei muutuks, kui peremees vahetub. Talude nimedeks sobisid hästi seniste peremeeste lisanimed, mida rahva hulgas juba niigi ka talunimedena kasutati. Hajataludel olid kindlad nimed arvatavasti juba oma tekkeajast peale. Külades elanud perede nimed võeti ametlike talunimedena kasutusele enamjaolt 19. sajandi esimese poole jooksul. (Troska 1995: 51) Perekonnanimede panek samuti 19. sajandi esimeses pooles kaotab aga vajaduse lisanimede järele ning hääbub sajandeid kestnud nimetamis-süsteem (Linnus 1971: 106).

Talunimede kujunemine perekonnanimedeks ja vastupidi

Perekonnanimi on ametlikult päritav ehk vanemalt lapsele kanduv nimi (EKK 2007: L55). Kui perekonnanimesid panema hakati, sai talunimest tihti ka antroponüüm ehk isikut tähistav nimi, sest omanikku nimetati juba tarvituses kinnistunud talunime järgi. Samas on see protsess töötanud ka vastupidises suunas – kui perekonnanimed juba eksisteerisid, võidi talule taas omaniku järgi nimi panna, kasutades nüüd selleks juba omaniku perekonnanime. (Lehikoinen 2005: 10–11) Perekonnanimeks oli suuremaid

eeldusi saada kõige vanematel, põlistalude nimedel, uusasukad valisid aga enamasti talunimest erineva perekonnanime (Kallasmaa 1988: 485).

Eesti maapiirkondades toimus perekonnanimede panek suhteliselt hiljaaegu ja seda kahes järgus: esiteks 1826. aastal Lõuna-Eestis ning seejärel aastail 1834–1835 Põhja-Eestis. Nimesid pandi mõisavaldade kaupa, nimepanekut juhtisid mõisaomanikud ja kontrollisid kihelkonnakohtunikud. Talupoegadele antavate perekonnanimede iseloom sõltus seega palju mõisnikust. Tihti said perekonnanimedeks lisa-, koha- ja muud nimed. (Rajandi ja Tarand 1976: 133–134) Talupojal oli õigus nime valida, kuid mõisavalitsus pidi valvama, et nimi oleks sünnis ja rahvakeelde sobiv ega langeks ühte tuntud saksa perekondade nimedega. Eriti soovitati perekonnanimeks võtta talunimesid. (Tiik 1987: 85) Perekonnanimede panemise üldaktsioon viidi lõpule 1835. aastaks ja selle töö tulemusi säilitatakse Tartus Ajalooarhiivi fondides vastavate nimestikena (Tiik 1969: 531).

Soome uurimused on näidanud, et Ida-Soomes on rohkem perekonnanimedest tulnud talunimesid, Lääne-Soomes aga eesnimedest tulnud talunimesid (Lehikoinen 1988: 65). Marja Kallasmaa arvates saab sellise üldistuse teha ka Eesti kohta. Ida-Eestis on eesnimedest tulnud talunimede hulk umbkaudu 30%, Lääne-Eestis aga 40%, kusjuures vanade talunimede puhul on see protsent suuremgi. (Kallasmaa 2001: 30)

On palju vaieldud selle üle, kas isikunimed on andnud nimed taludele või vastupidi. Kui väita, et eesti talupoegadel polnud enne 19. sajandit perekonnanimesid ning talupoegi hüüti talunime järgi, saab eeldada, et taludel olid püsivad nimed varem. Kairit Henno arvates näitavad allikad, et talunimede ja isikunimede vastastikune mõjutamine pole olnud ühesuunaline, vaid on kõigil aegadel olnud kahe-suunaline. (Henno 2000: 19)

Nii Edgar V. Saks kui ka Andrus Saareste on tolleaegse talunime ning perekonnanime võrdsustanud (Saareste 1935: 140; Saks 1978: 159). Selle arvamuse aluseks on tõik, et talukoht pärandus põlvest põlve ning püsis seega pidevalt sama suguseltsi käes. Heldur Palli väidab aga, et talule andis nime peremees ja seega oli tegemist ikkagi perekohk lisanimega, mitte talunimega (1959: 605).

Veel 19. sajandi esimese ja teise kümnendi kirjapanekuis on sageli märgitud lisaks talunimele *resp.* lisanimele ka peremehe eesnimi, hilisemates revisjonides on aga enamasti esitatud ainult talunimi (Pall 1977: 167). Ka Kiili valla talude puhul

kasutatakse 1816. aasta revisjonis (mõnel pool veel ka 1834. aasta revisjonis) talude märkimiseks lisanime koos peremehe eesnimega, hilisemates revisjonides on aga enamasti talunimi kirjas peremehe nimest eraldi, nt. Sõmeru küla talu Kaasiku: 1816 *Kasiko Mart*, 1834 *Kasik*; Paekna küla talu Kalamäe: 1816 *Kallamäe Tomas*, 1834 *Kallamae*; Mõisaküla talu Mikhle: 1834 *Michkle Jaan*, 1835 *Michkle*.

Neid nimesid, millest perekonnanime paneku ajal moodustati perekonnanimi, on uurinud Aadu Must (2000) ning Edgar Rajandi ja Helmut Tarand (1966). Must leidis Põhja-Tartumaa talunimesid 19. sajandi alguses pandud perekonnanimedega võrreldes, et talunimedest tuletatud perekonnanimesid oli kihelkonniti ühest kuuendikust ühe viiendikuni kõigist perekonnanimedest (2000: 85–86). Rajandi ja Tarand uurisid Rapla kihelkonna Järvakandi, Lellapere ja Vahakõnnu valdade perekonnanimesid ning jõudsid järeldusele, et kohalikest toponüümidest moodustatud nimesid on 35%, samas kui aga vaadelda talunimesid ja neid pandud perekonnanimedega võrrelda, nähtub, et nimed, millel juba enne perekonnanimeks fikseerimist oli mingisugune onomastiline traditsioon, moodustavad lausa rohkem kui 50% kõigist nimedest. Talunimed hulk perekonnanimistus oleks Rajandi ja Tarandi arvates olnud veel palju suurem, kui ettekirjutus, mis nimede panemisel kehtis, ei oleks suurt hulka talunimedest välistanud – nimelt olevat isad, pojad, vennad, lelled ja lellepojadki pidanud võtma sama nime, olgugi et igaüks võis olla omaette peremees ja nende talud erinevate nimedega. (Rajandi ja Tarand 1966: 397–398) Lisaks on perekonnanimesid ja nende seost talunimedega Võrumaal uurinud Kaisa Tammoja (2006), kes leidis, et tegelikult on isikunimed ja asustusnimed teineteist mõjutanud vastastikuselt ja seaduspärasuseta ning et perekonnanime seotus talunimedega oli kihelkonniti erinev, sõltudes sellest, kas nimed määrati või lasti talupoegadel ise valida, samuti näiteks nimepaneku ajast.

Täiesti uutes tingimustes, näiteks asundustalude puhul või kolhoosides, ilmnes jällegi vana tava talusid ja perede elukohti nimetada seal elavate inimeste nimede, hilisemal ajal valdavalt perekonnanime järgi (Troska 1995: 92–93). Hiliste talunimedeh puhul on üsna tihti lähtekohaks olnud ka omaniku perekonnanimi. Asundustalude (moodustatud 1920. aastatel) rahvakeelne nimi on enamasti lähtunud omaniku perekonnanimest ning vahetunud koos peremehe vahetumisega. Vähesel määral võib rahvakeelse nimena leida peremehe eesnime ja mitmel puhul on

asundustalu saanud nime mõisa hoonelt, mille läheduses või alal hoone asub (nt. *Rehe*). Asundustalude ametlikke nimesid igapäevases kõnepruugis tihti ei tarvitatagi. (Pall 1977: 169)

2.1.2. Asulanimed

Järgnevalt tutvustatakse eraldi nii küla- kui ka mõisanimede olemust. Hilisemas analüüsis käsitletakse aga küla- ja mõisanimesid Valdek Palli (1977) eeskujul asulanimedena koos, kuna need on tihedalt seotud – tihtipeale sai mõis nime põliskülalt, mille asemele mõis rajati, ning mõisanimed on omakorda sageli saanud hilisemate asunduste nimede aluseks.

2.1.2.1. Küladest ja külanimedest

Peamisteks asustusüksusteks olid juba esiaja jooksul kujunenud külad. Varaseimad ülestähendused külanimede kohta on Taani hindamisraamatus (1241) ning need on ühtlasi ka vanimad asustusega seotud nimede ülestähendused. Nende põhjal tuleb näiteks Harjumaa osas ilmsiks väljakujunenud asustuspilt ja külade võrk, mis on olnud aluseks asustuse edasisele arengule. (Troska 1995: 6) Tuleb siiski rõhutada, et paljud eesti külanimed on tunduvalt vanemad kui nende esmane kirjapanek (Kallasmaa 2005b: 25).

Külad olid alistatud ja lõpuks pärisorjastatud eesti talupoegade asulad, mis säilitasid oma sotsiaalse olemuse mitmete sajandite vältel ühesugusena (Troska 1987: 13). Ka külanimed olid kindlad ja püsisid sajandeid.

Mõiste *küla* hõlmab mitut komponenti: külakogukonda kui sotsiaalset organisatsiooni, sellele kuuluvat territooriumi ning territooriumil paiknevat asulat. Ajalooliselt on külad ja mõisad olnud väga tihedalt seotud, moodustades ühtse maa-asulate võrgustiku. (Troska 1987: 13)

Maa-asulad olid väga erineva suurusega: alates ühest õuest kuni mitmekümne õueni. Küladeks on peetud vähemalt kolmest talust koosnevaid rühmi, 1–2 taluga asulaid nimetati hajataludeks. (Troska 1987: 61) Ühe küla moodustas suurem või väiksem kogu talusid, mida sidus tollane maakasutussüsteem: külapõldusid, heinamaid ja karjamaid

kasutati ühiselt (põllu- ja heinamaalapid olid talude vahel tükkidena jagatud, kariloomi aga hoiti koos samal karjamaal). 19. sajandi esimesest poolest pärinevad mõisaplaanid näitavad, et iga küla maad moodustasid üsna tervikliku territooriumi – külasarase, millele kaugemate tükkidena võis lisanduda veel heina- ja metsamaid. (Troska 1987: 13) 19. sajandi teisel poolel kaotati vana maakorraldus, hakati talusid kruntima ja talurahvale müüma. Maa-asustus hakkas hajuma, sest paljud lahkusid külast ja kolisid oma krundile. Hajumine süvenes veelgi 1920. aastatel, mil viidi läbi maareform, mille alusel toimus mõisamaade võõrandamine, kruntimine ja jagamine. (Volkov 1980: 73)

Koos maarahvastiku tugeva sotsiaalse diferentseerumisega tekkis 19. sajandi jooksul vanade külade kõrvale palju uusi, peamiselt kehvikute väga väikese maaga majapidamistest koosnevaid külasid, mida nimetati *saunaküladeks*, mõnel pool ka *vabat-, moonat-, popsi-* või *kantküladeks*. Troska kasutab külatüüpide eristamisel mõisteid *saunaküla* ja *taluküla*. (Troska 1987: 13) Kiilis Nabala mõisas on kehvikmajapidamistest tekkinud näiteks Siberiküla.

Külade arengus mängivad tähtsat rolli ka hajatalud. Paljud hajatalud tekkisid juba aastasadu tagasi. 17. sajandil ja arvatavasti varemgi arvati hajusalt paiknevad õued küla koosseisu – see näitab, kui olulised olid tollal kogukondlikud sidemed. 18. sajandi lõpul ja 19. sajandi alguses märgiti aga eraldiseisvaid talusid hajataludena, põhjuseks territoriaalne ja mõneti ka majanduslik eraldatus, mida süvendas kogukondlike sidemete nõrgenemine. Kogukondliku korralduse muutudes (talupoegade vabastamine, valla-kogukondade teke jne.) hakati 19. sajandi keskpaigast hajatalusid taas külade koosseisu lugema. Samas moodustasid mõned hajatalud teistest märgatavalt eralduvaid rühmi, mida aja jooksul hakati küladeks nimetama. Seda nähtust saab jälgida 19. sajandi teise poole allikates. Osa hajatalurühmi tekkis vanadest, 16.–17. sajandist ja ka hilisemast ajast pärinenud hajataludest ning nende ümber 19. sajandil loodud majapidamistest, osa aga talumaade kruntimisel laiali viidud taludest, samuti mõisa poolt kas tühjale kohale või endiste karjamõisate asemele asutatud taludest. Enamasti paiknesid nende külade taluõued hajali ega moodustanud kompaktsamat asulat. Seetõttu võisid hajataludest moodustatud külad olla ka ebapüsivad ning talude administratiivse ümberrühmitamise tõttu kaduda. (Troska 1987: 14–15)

Lisaks administratiivsele üksusele tähistas sõna *küla* endiselt ka õuede-hoonete kogumit, vastandina hajusalt paiknevatele taludele. See on põhjuseks, miks 19. sajandi lõpul ja 20. sajandil nimetati küladeks tihtipeale ka muid tihedamaid, teistest eralduvaid talude rühmitusi, mis tegelikult ametlikult küladena fikseeritud ei olnud. Andmeid mitteametlike külade kohta on eriti palju just Põhja-Eestist, ametlikult kuulusid need külad mõne suurema küla koosseisu, moodustades selle osa. Samuti võisid külaosad olla olnud kunagised väikesed iseseisvad külad, mis mingil perioodil olid administratiivselt ühendatud mõne teise külaga. Külaosad võisid olla tekkinud hajatalurühmadest, tihtipeale nimetati eraldi küladeks ka saunikute külaosi, kusjuures vahel anti neile suisa halvustavaid nimesid. (Troska 1987: 17, 24)

2.1.2.2. Mõisatest ja mõisanimedest

Mõisatest kui feodalismiajastu suurmaavaldustest võib Eestis rääkida alates 13. sajandist (Johansen 1933: 271). Esimesed mõisad olid nagu suured talumajapidamised, mis tasapisi kasvasid – mõisaarhitektuur saavutas oma hiilguse ja esinduslikkuse alles 17. sajandil (Volkov 1980: 34–35). Mõisad olid küladest majanduslikult, sotsiaalselt ja etniliselt täiesti erinevad ning asulatena käsitletakse neid enamasti omaette (Troska 1987: 13).

13. sajandist peale elas eestlaste hulgas sakslasi, kes on siinsetele kohtadele ka oma keeles nimesid andnud. Nii kasutati paralleelselt eesti- ja saksakeelseid nimesid, mis enamasti olid omavahel keeleliselt seotud. Näiteks laennimesid võib enim leida vanade feodaalmõisate eesti- ja saksakeelsete nimede seas. Mõisanimed ise on omakorda tihti saanud hilisemate asunduste nimede aluseks. (Uustalu 1968: 734)

Aastasada-aastasajalt kasvas mõisate kui teatava piirkonna majanduspoliitiliste keskuste tähtsus järk-järgult aina suuremaks, ühes taktis sellega suurenesid teokoormised, laienesid mõisapõllud ning kasvas mõisate koguarv. 17. sajandil ilmub allikaisse täiesti uus liik mõisaid – abimõisad ehk kõrvalmõisad (saksa keeles *Beigut*, *Hoflage*). Abimõisad olid väikesed majanduslikult ja juriidiliselt suhteliselt iseseisvad, kuid samas nn peamõisatest sõltuvuses mõisad. Uute peamõisate asutamine oli seotud kesk- ja provintsiaalvõimu vastavate korraldustega, aga abimõisaid võis peamõis rajada

omaenda vajadustest lähtudes, kusjuures ühel peamõisal võis olla lausa mitu abimõisat. Abimõisate rajamise esmane põhjus oli tootmise arenemisest tingitud mõisapõldude laiendamine ja karjamajanduse areng, mis omandas suurema tähtsuse 18. ja eriti 19. sajandil. Samuti on üheks abimõisate tekkepõhjuseks mõisnike lähemate sugulaste (poegade-tütarde) soov omada iseseisvat majapidamist. Nii asutati ühe suurema mõisa valdustesse mitu väikest ning mitmed sel põhjusel loodud abimõisate nimed lähtusid omanike isikunimedest (nt. Keila *Juuliku*, 1883 *Julienhof*; Kadrina *Kaarli*, 1798, 1913 *Karlshof*, 1871 *Carlshof* jne.). Eesti nimesüsteem oli abimõisate tekkimise ajaks juba välja kujunenud, seetõttu põhinevad paljud abimõisate nimed valdavalt keeles juba varem funktsioneerinud toponüümidel (küla-, talu-, loodusesemete nimed), olles seega sekundaarsed. Paljud abimõisad on tänapäevaks kadunud ning erinevalt peamõisate nimedest, mis säilivad asustusnimedena, on abimõisate nimed kas täiesti hävinenud või tuntakse neid üksnes uuesisuliste kohanimedena (kauplus, bussipeatus jne.). (Kallasmaa ja Maiste 1981: 31–32)

Suurema osa mõisanimedest moodustavad possessiiv- ehk omandusnimed, st nimed, mis näitavad mõisa kuulumist kellelegi. Varasematel aegadel võis mõisa nimi muutuda, kui mõis läks uue omaniku valdusesse, hiljem kinnistus nimi mõisat märkima ükskõik missuguse peremehe valduses (Uustalu 1968: 734). See tähendab, et algselt võis mõisat tähistada isikunimi, mis hiljem muutus kohanimeks, nagu oli omane ka taludele.

Uustalu jagab mõisanimed neljaks (1968: 734–745):

- 1) mõisad, millel on nii eesti kui ka saksa keeles omandusnimi, mis mõlemad lähtuvad samast saksakeelsest perekonnanimest: saksa perekonnanimi > saksa mõisanimi > eesti mõisanimi > eesti asustus- vm kohanimi;
- 2) mõisad, mille omaniku perekonnanime aluseks oli enamasti mõne küla nimi siinselt lääniks saadud maa-alalt: eesti külanimi > saksa perekonnanimi > saksa mõisanimi > eesti mõisanimi > eesti asustusnimi;
- 3) eestikeelsed mõisanimed, mis on lähtunud saksa mõisnike perekonnanimedest, kusjuures samade mõisate saksakeelsed nimed ei ole possessiivsed, nii et eesti- ja saksakeelne nimi erinevad teineteisest: saksa perekonnanimi > eesti mõisanimi > eesti asustusnimi;

- 4) mõisad, mille nimi oli nii eesti kui ka saksa keeles tekkinud eesnime alusel:
saksa eesnimi > saksa mõisanimi > eesti mõisanimi > eesti asustusnimi.

2.1.3. Rööpnimed

Rööpnimedeks ehk paralleelnimedeks loetakse neid kohanimesid, mida kasutatakse paralleelselt ühe ja sama objekti tähistamiseks, kusjuures tihtipeale kasutatakse erinevaid nimevariante erinevates kontekstides.

2.1.3.1. Talude rööpnimed

Taludel on sageli mitu rööpnime ehk rahvapärast nimevarianti, mis lisanduvad ametlikele katastrinimedele (Pajusalu jt 2002: 288). Juriidilise staatuse said talunimed esimest korda 19. sajandil kinnistusaktides, samas on ametlikeks talunimedeks peetud ka mõisakirjades kirjas olevaid (Päll 2008). Alates 19. sajandi lõpupoolest hakati väike- talude nimedena fikseerima perekonnanimesid, üldiseks muutus see nimemall 1920. aastate asundustalude puhul, kus ametlikku nime teadis sageli vaid talu peremees (Pajusalu jt 2002: 288).

Alates 19. sajandist olid rööpnimedeks ühelt poolt dokumentides (19. sajandi hinge- loendites, pärast kruntimist mõisakaartidel ja talu ostu-müügi vormistamisel kinnistu- raamatutes) fikseeritud talude ametlikud nimed ja teiselt poolt rahva hulgas kasutatud, esimestest täiesti erinevad nimed. Viimased on talletatud põhiliselt Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis. Enne 1940. aastat ei pööratud rööpnimede kogumisele tähelepanu ja nende kasutamine sel ajal selgub alles kogutud talunimede võrdlemisel mõisadokumentides esitatutega. Kõik olenes palju ka sellest, kas kruntimisel pandi talu- le vana, tuntud ja üldiselt kasutatav või täiesti uus, võõras nimi. Tavaliselt hakati viima- sel juhul talu kutsuma mõne teise, sobivamana tunduva nimega. (Troska 1995: 66–67)

Gea Troska liigitab rahva hulgas kasutatavad rööpnimed üldjoontes kahte rühma. Vanade talude puhul on rööpnimeks väga sageli vanad kruntimiseelsed nimed (juhul kui talule on pandud uus nimi), samuti mitmesugused uuemad hüüd- jm nimed. Teise suure rööpnimede rühma moodustavad perekonnanimed – nendega tähistati mitmel pool juba

19. sajandil eelkõige uusi, alles rajatud talusid, samuti väikekohti, millel puudusid vanad, tavapärased nimed. Neile taludele pandi küll ka sageli, peamiselt kruntimise ajal, uued nimed, kuid rahvas ei võtnud neid enamasti omaks. 20. sajandil hakati peaaegu kogu Eestis äsja rajatud asundustalusid massiliselt peremehe perekonnanime järgi kutsuma, kuigi kõigile neile pandi ametlikud nimed, mis pidid jätkama vana talunimetraditsiooni. Ka vanatalusid on mitmel pool hakatud kutsuma omaniku perekonnanimega. (Troska 1995: 67–68)

Talude rahvakeelsed rööpnimed ei olnud püsivad. Omaniku vahetudes hakati sageli talu uue peremehe järgi nimetama. Rööpnimede kasutamine 20. sajandil osutab üldse inimeste kalduvusele nimetada objekte, sealhulgas talusid, antud ajal ja konkreetsetes situatsioonides iseloomulike, ametlikest erinevate nimedega, olgu siis vanade, harjumuspäraste või uutega. (Troska 1995: 68–69) Samas võis talu vana nimi jääda kasutusse kõrvuti uue omaniku nimega, kusjuures mõnes talus võisid elanikud vahetuda nii sageli, et nad ei jõudnudki paigale oma nime kinnistada, nii et talu kutsuti endiselt vana omaniku järgi *resp.* vana nimega (Pärli 2008: 59).

Ametlikud nimedki on võinud muutuda, näiteks talude poolitamisel või liitmisel. 1920.–1930. aastatel muudeti vahel talunimesid ka omaniku soovil, kuid seda siiski harva. (Päll 2008) Ametlikke kohanimesid on võidud muuta või kehtetuks tunnistada hilisemalgi ajal, näiteks 1997. aasta või 2003. aasta kohanimeseaduse alusel (Kohanimeseadus 1997; Kohanimeseadus 2003).

Perekonnanimede laialdane kasutamine just uute talude tähistamiseks, millel puudusid vanad, rahvale omaseks saanud nimed, kinnitab inimeste põlist tava pere elukohta ehk talu nimetada eeskätt elanike järgi. See tava kestab edasi ning uute inimeste tulek toob ikka kaasa uued nimed. Eriti võis seda täheldada nõukogude võimu ajal, mil maal toimus ulatuslik siseränne. Paljud inimesed asusid elama kodukohast kaugemale, kus kohalikud talunimed neile võõraks või teadmata jäid. Samal ajal rajati igal pool palju uusi elukohti, mida ei vanade ega ka uute talunimedega tähistada ei saanud. Niisugustes tingimustes oligi kõige loomulikum kasutada oma lähemate ja kaugemate naabrite elukohtade tähistamiseks perekonnanimesid. (Troska 1995: 69)

2.1.3.2. Külade ja mõisate rööpnimed

Rööpse kasutusega nimesid on olnud ka küladel ja mõisatel. Külanimede puhul on rööpnimeks võinud olla näiteks mõni hüüdnimi. Rööpnimesid on lisandunud ka uuemal ajal. Nõukogude ajal viidi läbi asulareforme ning liideti palju külasid, nii tuli lisaks lahendada külade nimetamise probleem. Jaak Simm kirjutab tolle aja rööpnimede tekke kohta, et kui uus nimi pole õnnestunud, ei pruugi kohalik elanikkond seda omaks võtta, vaid võib tekkida kahekordne ehk rööpne nimetarvitus, kus rahvalik ja ametlik nimi (inimesed viimast sageli ei teagi) eksisteerivad paralleelselt. Ta rõhutab, et uued nimed peavad sobima kohanimede süsteemi. (Simm 1969: 557)

Mõisanimede rööpnimedeks on võinud olla näiteks mõisniku saksakeelsest perekonnanimest pärinev nimi ja lääniks saadud maa-alal oleva küla nimest lähtuv mõisanimi.

2.2. Asustusnimede liigitamine

See alapeatükk tutvustab kohanimede liigitamist üldiselt, peatub seejärel täpsemalt asustusnimede liigitamisel ning käsitleb ka kohanimeses esinevaid eriarenduid.

2.2.1. Kohanimede liigitamisest üldiselt

Iga kohanimi on alguses olnud millestki motiveeritud ning iga kohanime aluseks on tegelikult mingisugune apellatiiv. Üldiselt arvatakse, et igal kohal on oma nimi. Tegelikult ei ole see nii – on ka kohti, millel nimi puudub, kuna neile nime andmiseks ei ole lihtsalt vajadust tekkinud. Marja Kallasmaa sõnul nimetab inimene ainult siisuguseid paiku, mis talle majanduslikult või kitsamalt kultuuriliselt tähtsad on, ning muu jääb nimeta (2005a: 136). Nii saabki uurida vaid nende kohtade nimesid, mis on olnud piisavalt olulised, et nimetamise teel eristamist väärida. Kurt Zilliacus rõhutab (1990: 129), et kohanimesid ei tohiks kunagi uurida kui eraldiseisvaid keeleüksusi, vaid alati tuleks arvestada ka nimeandjate taustaga ja nimeandmistavadega.

Kohanimesid saab liigitada mitmel alusel, sõltuvalt uurimise eesmärgist. Kõige laiemalt saab nimeliigitused jagada kaheks suureks rühmaks: 1) need, mis lähtuvad nimest endast kui keelelisest väljendist; 2) need, mis lähtuvad denotaadist ehk nimeobjektist, milleks kohanime puhul on füüsiline ese, mida tähistatakse. Nende kahe liigitusvõimaluse vahele jääb võimalus liigitada nimesid koha suuruse järgi, kusjuures oluline pole niivõrd objekti enda suurus, vaid pigem nime kasutajaskond, nime tuntus jms. Eristatakse ka mikrotoponüüme ehk pisikohanimesid, mille kasutajaskond on piiratud näiteks ühe pere inimestega, ja makrotoponüüme ehk suurkanimesid, mida tarvitab laiem kasutajaskond (Pajusalu jt 2002: 227–229)

2.2.1.1. Nimede liigitamine objektist lähtudes

Põhjamaades ja Kesk-Euroopas jaotatakse kohanimevara nime objekti järgi tavaliselt kaheks: kultuurnimedeks, mis jagunevad omakorda asustusnimedeks, viljelusnimedeks ja artefaktide nimedeks, ning loodusnimedeks. Kallasmaa aga ütleb, et see jaotus on tinglik ning et eesti keeles olemasolevad kohanimed jagunevad struktuuri järgi kaheks: 1) asustusnimed (linna-, küla- ja talunimed); 2) loodus- ja viljelusnimed ning artefaktinimed. Seda näitab tema sõnul see, et asustusnimed on elliptilised ega sisalda determinanti, ülejäänud nimegrupid nõuavad aga determinanti. Nii saabki eesti keeles kohanimed jagada kaheks: 1) determinandiga nimed; 2) ilma determinandita kasutatavad nimed. (Kallasmaa 2005a: 136–137)

Peeter Päll kirjutab, et nimeobjektist lähtudes liigitatakse kohanimed järgmiselt: 1) asustusnimed ehk oikonüümid; 2) vetenimed ehk hüdronüümid; 3) mäenimed ehk oronüümid; 4) haldusüksuste nimed ehk horonüümid ning 5) teenimed ehk dromonüümid (Pajusalu jt 2002: 228). Päll lähtub Jaak Simmi liigitusest, mille järgi jaotatakse kohanimed 1) maastikuesemete nimedeks: oronüümid ehk mäenimed ja hüdronüümid ehk vetenimed, ning 2) inimkättega loodud objektide nimedeks: oikonüümid ehk asulanimed (komonüümid ehk külanimed ja polisonüümid ehk linnanimed), urbonüümid ehk linnasiseste objektide (nt. tänavate, väljakute, tornide jne. nimed), dromonüümid ehk teenimed ja horonüümid ehk administratiiv-territoriaalsete üksuste nimed (Simm 1976b: 137).

2.2.1.2. Nimede liigitamine nimest endast lähtudes

Kui lähtuda nimest endast, on võimalik nimesid liigitada mitut moodi. Esimeseks võimaluseks on liigitada nimesid keelsuse järgi, st selle järgi, mis keele nimesüsteemi kuuluvaks nimi loetakse (eestikeelsed nimed, ingliskeelsed nimed jne.). Teiseks saab nimesid liigitada struktuuri järgi (liht- ja liitnimed, elliptilised nimed jne.). Kolmandaks võib liigitusaluseks olla nimepaneku aste (primaarnimed, sekundaarnimed jne.). Neljas võimalus on liigitada nime päritolu järgi (eesti algupära nimed, laennimed) ja viies nime vanuse järgi (põlisnimed, uusnimed). Kuuendaks saab liigitada nime staatuse ja kasutuse järgi (ametlikud ja mitteametlikud nimed, rahvapärased ja kirjakeelsed nimed, sagedad ja harva kasutatavad nimed jne.). (Pajusalu jt 2002: 228)

Marja Kallasmaa kirjutab (2003: 23), et sekundaarnimede määramine eesti kohanimedest hulgast on problemaatiline, sest vastavalt asustuse tiheduse kõikumisele on nimed muutnud objekti. Näiteks on Saaremaal paljud tänapäeval loodusnimena eksisteerivad kohanimed ajaloolises plaanis sekundaarsed, sest nad on tuletatud talunimedest (Kallasmaa 1995: 763). Samuti võib nime sekundaarsuse kindlakstegemine osutuda väga keeruliseks, kuna vormilt sekundaarne nimi ei pruugi seda alati olla ning vormilt primaarnimi võib ajalooliste asjaolude ilmsikstulekul hoopiski sekundaarseks osutuda (Kallasmaa 2000a: 85). Sellist ajaloolist materjali, mis näitaks varasemaid loodusnimesid ja annaks piisavat alust eristada sekundaarnimesid primaarnimedest, on aga liiga vähe – nii jätabki Kallasmaa oma läänemurde loodusnimede uurimuses vajaliku võrdlusmaterjali vähesuse tõttu ära nimede primaarsuse-sekundaarsuse järgi liigitamise (Kallasmaa 2003: 23). Ka siinses töös käsitletud ala puhul ei leidu materjali, mis annaks piisava ülevaate seal kasutusel olnud varasematest loodusnimedest, seetõttu ei ole võimalik asustusnimesid primaar- ja sekundaarnimedeks jagada.

Traditsiooniline nimeuurimine ongi lähtunud nimest endast ning seisneb nimede päritolu ja kujunemisloo selgitamises, mille käigus otsitakse seoseid keele muude elementidega: apellatiivide ja teiste nimedega. Selleks jälgitakse nime esinemiskujusid läbi aja, alustades vanimatest kirjapanekutest. Kindlasti võetakse arvesse nime kasutust rahvasuus, keele arengu üldisi seaduspärasusi ja kohanimedest eriarenduid, samuti

naaberteaduste (nt. asustusajalugu, arheoloogia) andmeid. Diakrooniliselt võib uurida ka kohanimede tekkimist, muutumist ja kadu, kusjuures uurimustest on nähtunud, et üldine tendents on nimede vähenemise suunas. Nimede säilimiseks on olulisim kasutajaskonna püsivus ja asustuse katkematus. (Pajusalu jt 2002: 233)

2.2.1.3. Diakroonilisest kohanimeuurimisest

Diakrooniline uurimissuund on nimeuurimises vanim ehk klassikaline. Põhirõhk on nimede etümologiseerimisel, abiks võetakse kogu kättesaadav keeleväline informatsioon: asustusajalugu, arheoloogia, ajalooline geograafia (maastiku muutumine) ja geoloogia, lisaks veel sõnavaraajalugu. Pikaajalise traditsiooniga diakroonilise suuna üheks põhiprobleemiks on aga piisava allikakriitilisuse tagamine. (Saar 2008: 19–20)

Kohanimede tekkimise, arenemise ja päritolu selgitamine on oluline ennekõike keele arenemise jälgimisel (Simm 1976a: 105). Kohanime etümologiseerimine tähendab nime ennisvormiga tegelemist. Nimelt lähtutakse diakroonilisel kohanimeuurimisel sellest, et kohanimed on tuletatud üldnimedest, kuid keele arenedes ja muutudes on kohanimede apellatiivne tähendus sageli ununenud ja kohanimede apellatiivne aines mõnikord isegi keelest kadunud (Pall 1961: 217). Eesti kohanimede üheks iseloomulikumaks tunnuseks on suur lühenemine ja ebareeglipäraste arengute rohkus, seega on nende etümologiseerimine väga keeruline – lähtekohaks on häälikuline järjend, millel puudub vaste toponüümikavälistel tasanditel ja seega pole etümologiseerimisel võimalik kasutada semantilist kriteeriumi (Pall 1976: 96). Nii on nimed, mida sageli peetakse tähendusetuteks (*Põlva*, *Rapla* jms), täpsemalt väljendudes hoopiski etümoloogiliselt läbipaistmatud (Pajusalu jt 2002: 234). Etümoloogiliselt läbipaistmatute nimede päritolu teadasaamiseks peab lingvist abi otsima arheoloogialt ja teistelt teadusaladelt (Pall 1976: 96). Nimeuurija peab etümologiseerimise teel leidma seose, mis on nimetaja jaoks koha ja nime vahel olnud (Kallasmaa 2000b: 113). Ära tuleks märkida ka, et nimed võivad küll muutuda etümoloogiliselt läbipaistmatuks, kuid siiski edukalt funktsioneerida (Anderson 2007: 86).

Kohanimed võivad olla pärisnime tasandil teise astme tuletised, mille lähtekohaks on olnud antroponüümid. Paljudel kohanimedel, ka apellatiividest moodustatutel, on aga

tuletusalustega side kadunud, mistõttu on praegusajal keeruline neid üldnimedega siduda. Kohanimede eripäraks on nende konservatiivsus, mis väljendub selles, et need on võinud säilitada tüvesid, mis apellatiividena on vastava piirkonna keelest kadunud, seejuures võivad nimed olla kujunenud igati vastavalt häälikuseadustele. Samuti võivad kohanimeses olla säilinud mõned grammatilised elemendid, mis keelest on üldiselt kadunud, näiteks genitiivi tunnuse *-n* säilimine – Kiilis näiteks asustusnimi *Kurna* < **Koiranoja* 'koeraoja'. (Pall 1977: 21)

Keele häälikulise külje muutumises on valitsenud üsna täpselt piiritletavad seaduspärasused. Samad häälikuseadused on kehtinud ka kohanime häälikulise külje kujunemisel, kuid siiski tuleb arvesse võtta, et kohanime häälikuline kujunemine on olnud apellatiivide omast mõnevõrra erinev – nimelt on kohanime foneetilise külje arenemisel olnud seaduspärastel häälikumuutustel suhteliselt väiksem osa kui muus sõnavaras. Eelkõige on mitmeid ebareeglipäraseid muutusi märgata liitnimede teises komponendis (nt. Kiili talunimi *Harjuva* < **Harjuvoja*) ning selle tulemusena võivad tänapäeval häälikuliselt ühtelangevad elemendid olla erineva algupäraga (nt. *-va* < *-vahe*, *-õue*, *-ma* jne., vt. Kallasmaa 2000a: 59). Ja kuigi mitmed nimed jäävad etümologiseerimisel usutava lahenduseta, loob see siiski aluse kohanime edasiseks uurimiseks ning vähendab võimalust ühendada nimesid rühmadesse üsknes tänapäeval märgatavate häälikuliste ilmingute alusel. Kui kohanimi on raskesti etümologiseeritav, võib see viidata võimalusele, et kohanimi on väga vana ning tugevasti kulunud või on selle apellatiivne vaste keelest kadunud *resp.* tundmata või on hoopiski tegemist võõrast päritolu nimega. (Pall 1969: 5–6)

Marja Kallasmaa on leidnud, et talunime puhul on eesnimeline päritolu palju tõenäolisem kui apellatiivne. Ta tutvustab Paul Ariste seisukohta, mille järgi tuleks eesti kohanime etümologiseerimisel otsida vastet kõigepealt eesti murretest, kui sealt vastet ei leita, peaks seda otsima sugulaskeeltest (suunaga lähematelt kaugematele) ja viimaseks otsingukohaks peaks olema indoeuroopa keeled. Kallasmaa pakub aga mitme eesti kohanime, eriti vanade adratalude nimede lähtekohaks (alam)saksa isikunimesid, mida tänapäeval siinmail enam ei kasutata ning mida tihtipeale pole ka siinsetesse vanimastesse kirjapanekutesse märgitud (Kallasmaa 2005b: 26–29). Kallasmaa sõnul on isikunimi väga sageli kohanime aluseks, kuna nimepanekuprintsiibi on tihtipeale omandus-

suhe (2002: 485). Simm kirjutab (1976a: 104), et kohanime etümoloogiad jäävad siiski sageli hüpoteeside tasemele, kuna andmete vähesuse tõttu ei saa alati üht või teist tekkevarianti eelistada. Ka Kallasmaa tunnistab, et probleeme tekitab homonüümsus: isegi siis, kui nime päritolu mõnest apellatiivist näib vägagi usutav, ei tohiks unustada, et see võib siiski pärineda mõnest mugandatud isikunimest – see tähendab, et kui mõni talunimi on motiveeritud mõne eesti apellatiiviga kokku langevast isikunimest, ei välistu kumbki võimalus. Kallasmaa on säärase kokkulangemise puhul eelistanud eesti päritolu, kuid möönab, et see ei pruugi olla õigustatud vanade, juba sajandeid arhiividokumentides esinevate⁸ hajatalude puhul. Nimelt on tema uurimused kinnitanud seisukohta, et hajatalude nimed pärinevad eeskätt eesnimedest, mistõttu tuleks vanade hajatalude puhul uurida kõigepealt just eesnimelist lähtekohavõimalust, isegi kui see tundub võõrapärane. Ja ikkagi jääb talunimede päritolu Kallasmaa sõnul küsitavaks, kuna kohanime areng pole muud kui rahvaetümoloogiliste tõlgenduste ahel ning pole võimalik öelda, milline neist tõlgendustest on kõige õigem – võib-olla on nad kõik õiged, igaüks oma ajaetapil. Säärane seisukoht, mille järgi ei muutu aja jooksul vaid kohanime kuju, vaid ka tähendus selle kasutajate jaoks, annaks seletuse paljudele erisustele sünkroonse ja diakroonse nimeuurimise tulemustes. (Kallasmaa 2005b: 27–30) Kui nimi on rahvaetümoloogilisel teel ümbermõtestatud, käitub ta juba uuel viisil, nii nagu see sõna või sõnaühend, millest ta nüüd koosneb. Rahvaetümoloogia paistab välja vaid teiselt ajatasandilt vaadates. Kahjuks ei saa nimeuurija aga iga nime puhul mõnele eelnevale ajatasandile astuda, kuna puuduvad varasemad kirjanekud. (Kallasmaa 1996b: 235–237)

Ka Pall ütleb (1965: 106), et tihtipeale on kohanimed aja jooksul muutunud niivõrd palju, et tänapäeval esineva kuju järgi ei saa (ilma ajaloolisi dokumente appi võtmata) otsustada, millistest sõnadest on nimi kujunenud. Kohanime etümologiseerimise teeb keerukaks seegi, et näiliselt üsna kergesti seletatavate nimede lähtekohaks on hoopis midagi muud, kui nime praegusest foneetilisest kujust võiks esmapilgul järeldada. Tihtilugu on võõrapärased nimed rahvaetümoloogia abil suupärasemaks muudetud ja

⁸ Samas lisab Marja Kallasmaa (2005b: 30), et isegi kui hajatalu ei kajastu vanades dokumentides, ei tähenda see, et tegu on ilmtingimata hilise talu(nime)ga, kuna dokumentides esineb lünki, talude märkimine ei käinud igal pool ühtemoodi, kõiki talusid ei tulnudki alati märkida jne.

viidud võõras nimi ühendusse mõne omakeelse sõnaga. Enim näiteid selle kohta on leida mõisate nimedes, mis on lähtunud saksa perekonnanimedest. Näiteks Sausti mõisa rööpnimi *Kaarepere*, mille lähtenimeks on mõisniku perekonnanimi *Scharenberg*.

Palli järgi (1977: 18) on üheks kohanimedele lähtekohaks olnud isikunimed ning seega võib kohanimi olla juba onomastiliselt tasandilt lähtunud tuletis, mille ennistähendusega ja isikunime lähtekoha fikseerimisega ei ole toponüümika tasandil põhjust detailsemalt tegeleda. Lisaks on nimede muutumise põhjuste selgitamisel oluline arvestada ühe kindla nime kasutajaskonnaga, kuna selles püütakse vältida homonüümseid nimesid. Eriti hästi näitavad seda just talunimed, kus ühe küla (või lähema piirkonna) samanimeliste talude eristamiseks lisatakse erinevaid täiendeid, nt. *Alt-*, *Vana-* jne. (Pall 1977: 19–20), Kiili talunimedest võiks siin näiteks tuua *Mäe* ja *Vana-Mäe*, *Metsari* ja *Uus-Metsari*.

Lisaks nimede etümologiseerimisele võib diakrooniliselt uurida ka kohanimedele tekkimist, muutumist ja kadu (Pajusalu jt 2002: 233). Eestis on kohanimesid diakrooniliselt uurinud Valdek Pall. Tema tuntuim teos „Põhja-Tartumaa kohanimed“ I ja II (Pall 1969; Pall 1977) on põhiolemuselt diakrooniline uurimus, kuid selles on käsitletud ja etümologiseeritud ka kirjalikes allikates varem mainimata nimesid. (Saar 2008: 35–36)

2.2.1.4. Sünkroonilisest kohanimeuurimisest

Diakroonilised meetodid pühendusid pigem etümoloogiliselt läbipaistmatute nimede uurimisele, aga sünkroonilise uurimisviisi puhul hakati rohkem tähelepanu pöörama just sellele, mis on kohanimistus tüüpiline, mitte erandlik: nimekooslustele, nimede tüpoloogiale, nimemallidele, analoogia osale nimemoodustuses jne. Läänemeresoome nimeuurimises esindab seda suunda kõige paremini soome nimeuurija Eero Kiviniemi. (Pajusalu jt 2002: 234) Esimene Eesti kohanimedele puhtalt sünkrooniline uurimus oli Marja Kallasmaa kandidaadiväitekirj 1981. aastal, mis raamatuna ilmus 2003. aastal. Uurimus käsitleb läänemurde loodus- ja viljelusnimesid. Kallasmaa on öelnud, et sünkroonne keeleuurimine annab meile ühe pildi, ajalooline aga teise. Kõik kokku aga annab ehk suurema absoluutse tõega pildi (1995: 766).

Sünkrooniliste uurimuste alla võib arvata veel nimede struktuuri, tuletusliidete ja nende leviala uurimise, nimestatistilised tööd, nimesotsioloogia (nimepaneku motiivid, nimemoed) jm (Pajusalu jt 2002: 234). Sünkroonilist nimeuurimist käsitleb ka näiteks Willy van Langendonck oma raamatus „Theory and Typology of Proper Names“ (2007), kus ta on muu hulgas esitanud sünkroonilise kohanimeliigituse põhimõtted, uurides kohanimede allkategoriate suhet kohanimede struktuuriga.

2.2.1.5. Semantilis-süntaktilisest kohanimeuurimisest

Semantilis-süntaktiline uurimine on üks sünkroonilise nimeuurimise meetodeid. Evar Saar kirjutab oma doktoritöös, et soomerootslasest nimeuurija Kurt Zilliacuse uurimus oli Soome koolkonnas esimene, milles jäeti kõrvale nii liitsõnastruktuuri mudel kui ka traditsiooniline nimeandmismotiivide loetelu. Zilliacus leidis, et nimestruktuuri tuleb esitada süntaktiliste nimeosadena. Tema arvates ei ole nimesüntaksit mõistmata võimalik mõista ka nime tegelikku semantikat selle tekkimisel. Soome uurija Eero Kiviniemi on kirjutanud, et nimed võivad olla kaheosalised, kuid mitte leksikaalselt, vaid süntaktilise süvastruktuuri põhjal: nimeosaks on nimes sisalduv väljenduselement, mis kannab kohta iseloomustavat tähendust – see võib kattuda leksikaalse elemendiga, samas võib moodustuda ka mitmest leksikaalsest elemendist, elementide jada redutseerumisest jne. Nii ei ole *nimeosa* struktuurihierarhias samal tasemel kui nime *element*, mis on väikseim tajutav algosake. Näiteks soome vetenimi *Haukijärvi* on kaheosaline, üheks nimeosaks on *-järvi*, mis näitab koha liiki, ja teiseks nimeosaks *Hauki-*, mis peaks kohta teistest samaliigilistest eristama ning mida nimetatakse sarnaselt liitsõnastruktuuri mõistestikule täiendosaks või atribuutosaks. Samas loetakse talunimi *Haukijärvi* üheosaliseks, kuna nimeosa väljendab koha nime, leksikaalsetel elementidel *haug* ja *järv* puudub iseseisev semantika talu kui nimeobjekti osas. (Saar 2008: 22) Eesti keeles on erinevalt soome keelest võimalik kaheosalisel ja üheosalisel nimel vahet teha tänu genitiivsusele. Näiteks on oronüüm *Kivimägi* kaheosaline, kuid talunimi *Kivimäe* üheosaline. Ka Peeter Päll märgib (Pajusalu jt 2002: 264), et Eesti kohanime lõpposa nominatiiv viitab liigisõnale ehk determinandile. Kui aga nimi sisaldab koha liiki näitavat determinanti, siis ongi nimi kindlalt kaheosaline.

Semantilis-süntaktilist meetodit kasutab oma uurimuses ka Evar Saar (2008), kuid märgib Zilliacuse ja Kiviniemi struktuurimudeli kriitikaks, et see tuleb halvasti toime nende nimedega, mille atribuutosa on läbipaistmatu (nt. *Võrtsjärv*) või mille tajutavate elementide piirid on ümberanalüüsimise tõttu muutunud. Näiteks toob Saar toponüümi *Ihamaru*, mille tänapäeval tajutav tähenduskombinatsioon on huvitav, kuid semantiliselt veider – tänapäeva kasutaja tajub nimeosadena *Iha* + *maru*, etümoloogiliselt oli see aga loodusnimi *Iham/aru*, milles kunagisest isikunime genitiivi *n*-ist on saanud *m*. Enamasti toimub analoogiamuutus siiski asustusnime järelkomponendis ja ennistähenduslikust läbipaistvusest ilmajäävaks pooleks on esikomponent. (Saar 2008: 24–25) Marja Kallasmaa on kirjutanud, et kui nimi on rahvaetümoloogilisel teel ümber mõtestatud, siis käitub ta juba uuel viisil, nii nagu see sõna või sõnaühend, millest ta nüüd koosneb (1995: 766). See on ka põhjus, miks semantilis-süntaktilise analüüsimetodi kasutamine eriti vanemate nimede puhul keerukamaks kujuneb – on tarvis teada, millest nimi algselt lähtub, muidu ei pruugi nimede nimeosadeks jaotamine täpne olla.

Evar Saar viitab (2008: 23–24) ka Taani kohanimeuriija Vibeke Dalbergi mõttele, et kohanimede struktuuris on ikkagi olemas ka leksikaalne segmenteeritus ja ei tohi unustada, et nimekasutaja jaoks on tajutav just see. Lisaks kirjutab Saar süntaktilis-semantilise mudeli kriitika kokkuvõtteks, et toponüümide struktuurianalüüs annab parima tulemuse siis, kui seda alustatakse süntaktilis-semantiliselt ja uuritakse edasi madalamal ehk nimeelemendi tasandil (2008: 25).

2.2.2. Asustusnimede liigitamine struktuuri järgi

Siinses töös on nimesid uuritud just nimest endast, mitte objektist lähtudes. Nimest endast lähtudes saab asustusnimesid (nagu ka muid kohanimed) liigitada keelsuse, struktuuri, nimepaneku astme, päritolu, vanuse ning staatuse järgi (Pajusalu jt 2002: 228). Käesolevas uurimuses on vaatluse alla võetud asustusnimede vanus, päritolu, staatus ja struktuur. Nendest liigitusalustest vajaks lähemat selgitamist nimede liigitamine struktuuri järgi. Selleks tuleb kõigepealt selgitada mõningaid kohanimeosi puudutavaid mõisteid.

Kohanimi koosneb tavaliselt atribuudist ja determinandist. **Atribuut** ehk täiendosa iseloomustab objekti ja eristab seda teistest sama klassi objektidest, liitkohanimedes võib atribuut olla ka mitmeosaline, nt. *Tõnujüri talu* – kui nime kasutada koos determinandiga, koosneb see kolmest nimekomponendist. Atribuuti nimetatakse ka nime esikomponendiks, mõiste vastandub järelkomponendile. **Determinant** ehk põhisõna on üldnimi, mis tähistab koha liiki: *tal*, *järv*, *küla*, *mets*, *mägi* jne. **Nimekomponendid** ongi nimeosad ehk tüved, millest nimi koosneb (esimene komponent, teine komponent jne.). **Järelkomponendi** terminit kasutatakse tihti determinandile viidates – nominatiivne järelkomponent kattub primaarnimedel determinandiga, nt. *Harjuoja* (oja), genitiivse järelkomponendi puhul võib nimi sisaldada veel (fakultatiivse) kolmanda komponendi, näiteks võib tuua sekundaarnime, mille järelkomponendi moodustab kunagine determinant, nt. *Harjuoja* (tal). (Kallasmaa 1978: 11; Pall 1977: 44; Pajusalu jt 2002: 260–261)

Lisaks tuleks selgitada **aluskäände** mõistet. Mõiste võttis kasutusele Valdek Pall (1968: 155). Aluskääne näitab nime algvormi kuju (nimi oma algvormis on mõne tegeliku või mõeldava mittenime vormi kujuline, nt. apellatiiv *kask*, *g kase*, aga talunime algvorm on genitiivikujuline *Kase*, seega nime aluskääne on genitiiv). Eesti kohanimede algvormiks on tihti nime apellatiivi või adjektiivi genitiiv.

Eesti kohanimede aluskääneteks on ainsuse või mitmuse genitiiv ja ainsuse nominatiiv ning põhivalemiks $K_{1\text{Nom/Gen}}$ (atribuut) + $K_{2\text{Nom}}$ (determinant), K tähistab käändsõna. Põhiliseks nimetüübiks on kaheosaline liitnimi, selle valem on $K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Nom/Gen}}$, millele võib uuele objektile nime tuletamisel liituda $K_{3\text{Nom}}$. Tavalisem asustusnime valem on kas $K_{1\text{Gen}}$ või $K_{1\text{Gen}} + K_{2\text{Gen}}$, seega on asustusnimed põhiliselt genitiivsed, kas siis ainsuses või mitmuses. (Kallasmaa 2005b: 18; Pall 1968: 155–156) Kaheosalisest pärisnimest võib hargtäiendi lisamise teel tuletada ka uue nime, valemiks on $H_{\text{Nom/Gen}} + (K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Nom}})$, H tähistab hargtäiendit. Asustustoponüümikas on aga levinud tüüp, kus hargtäiendiga esineb vaid nime atribuutosa, valem: $H + K_{1\text{Nom}}$ või $H + (K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Gen}})$. (Kallasmaa 2002: 486)

Genitiivi leidub asustusnimede aluskäändena juba varaseimates üleskirjutustes alates 13. sajandist (Taani hindamisraamat). Samas on seal kirjas ka nominatiivseid nimesid. On pakutud erinevaid teooriaid, ühtede arvates on tegu (mõnes nimes veel püsiva)

nominatiiviga, teiste meelest on nominatiivse kuju tekitanud aga nimede üleskirjutaja, sõltudes oma keelelisest taustast. Nominatiivseid kujusid kohtab veel 19. sajandilgi, seejuures võivad vahelduda asustusnimede nominatiivsed ja genitiivsed kirjapanekud, seda eriti just külanimede puhul, näiteks Kiili Sookaera küla: 1687 *Sockor* 'sookoer (nom.)', 1765 *Sokoira* 'sookoera (gen.)'. Talunimede puhul on genitiivsus olnud küllaltki valdav juba 18. sajandist. Tõenäoliselt on genitiivne aluskääne tekkinud asustusnimede elliptiliseks muutumise tõttu. (Kallasmaa 2005b: 18–19; Pall 1977: 68–69)

Nagu juba eespool mainitud, jagunevad eesti kohanimed struktuuri järgi kaheks: 1) nimed, mis nõuavad determinanti, ja 2) nimed, mida saab kasutada ka determinandita (Kallasmaa 2005a: 136–137). Esimese rühma moodustavad asustusnimed, teise rühma ülejäänud kohanimed. Teine võimalus eesti kohanimesid ja sealhulgas ka asustusnimesid struktuuri järgi jagada on rühmitada neid lihtnimedeks ja liitnimedeks. Liitnimed koosnevad vähemalt kahest tüvest, liitnimed ühest tüvest või tüvest ja tuletussufiksist.

2.2.2.1. Liitnimede jaotumine

Lihtkohanimesid on põhiliselt nelja liiki: 1) elliptilised nimed, 2) abstraherunud nimed, 3) lokatiivse ja kollektiivse sufiksiga tuletatud nimed ning 4) terminnimed (Pall 1977: 62). Suurem osa asustusnimesid kuulub elliptiliste kohanimede rühma, mis moodustab suurima osa lihtkohanimedest. Elliptilised lihtkohanimed on algselt kujunenud lihtkohanimedest. Lihtkohanime põhisõna (*-küla*, *-talu*, *-pere* jne.) on atribuudi järelt ajapikku kadunud (arvatavasti seetõttu, et makrotasandi liitnimedes täidab individualiseerivat ülesannet põhiliselt just atribuutosa) ja kohanimena on jäänud funktsioneerima kunagise lihtkohanime täiendosa. (Kallasmaa 2005b: 19; Pall 1977: 62–63) Hilisemaid elliptilisse mudelisse paigutuvaid kohanimesid on moodustatud tihti juba malli põhjal. Ka Pall kirjutab (1977: 65), et paljud hilisemad nimed on juba tekkimisest alates liidetud olemasolevasse elliptiliste nimede rühma.

Elliptilised kohanimed ongi üldreeglina omased just asustustoponüümikale (Pall 1977: 63). See tähendab, et elliptilised on tavaliselt just asula- ja talunimed. Talunimede determinantideks on põhiliselt *tal*, Lääne- ja Loode-Eestis ka *pere*. Kuigi enamjaolt on talunimed elliptilised, kohtab (kunagisi) determinante siiski ka liitnime teise komponen-

dina (Pajusalu jt 2002: 288), nt. *Uustalu* (Siberi) ja *Väljapere* (Kurevere), samuti on vahepealseks vormiks näiteks *Mäe* küla – käänamisel ei saa öelda *Mäele*, kuna seda tajutaks siis talunimena, käänama peab *Mäe külla* (vt. ka Kallasmaa 1992: 75). Popsi- ja saunikukohtade nimedes võib esineda (kunagine) determinant *saun*, talunime teise komponendina võivad vaadeldaval alal varasemale determinandile viidata ka *-aseme* ja *-toa*, nt. *Saunaaseme* (Kurna-Mõisaküla), *Uuetoa* (Nabala), *Vanatoa* (Pealtjõe), *Alttoa* (Lähtse, Sookaera).

Elliptiliste nimede aluskäändeks sai genitiiv, sest vastavate liitkohanime täiendosa oli tarvitatud genitiivis (Pall 1968: 156; Simm 1973b: 153), nt. *Lähtse küla* > *Lähtse*, *Kangru talu* > *Kangru* jne. Seega võib öelda, et nimena tarvitatakse vaid atribuutosa, determinant on talunimede puhul enamasti fakultatiivne. Käesolevas töös käsitletaksegi talunimena mallijärgset atribuutosa, see tähendab, et nimi *Aru (tal)* ei liigitata mitte liitnimeks, vaid lihtnimeks.

Abstraheerunud kohanimeks nimetatakse selliseid nimesid, mille praegune kuju on üldistunud mõnest grammatilisest vormist, näiteks kohanimed, mis lõppevad järjendiga *-si* ning mille puhul on uueks algvormiks saanud mitmuse tüvi, mis on üldistunud kohakäändeist. Need nimed on sama päritoluga kui *ste*-lõpulised elliptilised kohanimed, mis sarnaselt *si*-lõpulistele on lähtunud sufiksiga *-ne* tuletatud lisanimedest. Harva esineb *-ste* ja *-si* kõrval ka *-sti*. (Pall 1969: 155; 1977: 66)

Lokatiivse ja kollektiivse sufiksiga tuletatud nimede rühma olulisimaks peab Valdek Pall peab *la*- ja *stu*-lõpulisi nimesid. Kuigi need meenutavad oma kujult elliptilisi nimesid, pole tema meelest alust arvata, et nende koosseisu on kunagi kuulunud ka determinant. Lisaks võib siia rühma lugeda ka mitmed sufiksiga *-ik*, *-stik* jne. tuletatud loodusesemete nimed, nt. *Saarik*, *Nõmmik* jne. (Pall 1977: 66–67) Kallasmaa liidab siia rühma ka *-vere*-sufiksiga nimed⁹ (2005b: 23).

Viimaseks rühmaks lihtnimede jaotamisel on terminnimed. Valdek Pall nimetab (1977: 67) terminnimedena näiteks sääraseid, kus kohanime funktsioone täidab vaid

⁹ *-vere*-nimesid on uurinud mitmed keeleteadlased, kuid siiani ei ole jõutud ühtsele järeldusele, mis on selle sufiksi lähtekohaks (variante: *veri*, *veer*, *pere*, *vare*, *-kõrve*) (Kallasmaa 2005b: 23).

geograafiline termin. Kallasmaa kirjutab loodusnimesid silmas pidades, et terminnime puhul funktsioneerib geograafiline termin teatud kitsal alal nimena, nt. metsanimi *Kuusik* (2003: 25). Kuigi terminnimed on omased pigem loodusnimedele, kasutatakse neid siiski ka asustusnimede puhul. Näiteks võib Palli sõnul täita termin *linn* ka pärisnime funktsioone. Ta lisab, et säärane terminnimi saab omada individualiseerivat jõudu eriti siis, kui läheduses on ainult üks teatud klassi kuuluv objekt. (Pall 1977: 67)

2.2.2.2. Liitnimede jaotumine

Liitnimede osa on meie toponüümikas olnud palju suurem, liitnimedest on kujunenud ulatuslik rühm lihtnimesid – elliptilised nimed. Kuigi nüüdisaegse keeletaju seisukohalt arvatakse liitnimede lühenemisel tekkinud nimevormid lihtnimede hulka (Pall 1977: 43), tuleb needki lugeda liitnimedeks, nt. *Alta* < *Alltoa* (Lähtse), *Väljari* < *Väljajüri* (Paekna) jne. Liitkohanimed koosnevad põhisõnast ehk determinandist ja selle atribuudist, kusjuures primaarse liitkohanime põhisõna märgib objekti, millele nimi kuulub, täiendsõnaga on aga seda iseloomustatud (Pall 1968: 147). Asustusnimede puhul on nime jaotamine atribuudiks ja determinandiks veidi keerukam, kuna determinandi lisandumine atribuudile on neis kontekstist olenevalt fakultatiivne, nt. *Ülejõe* (tal), *Kalamäe* (tal), *Külaotsa* (tal). Samuti on nimesid, mille puhul võib praeguse kasutusmalli järgi oletada, et kunagine determinant on atribuutosaga liitunud, nt. *Uustalu* (tal), *Vanasauna* (tal), *Väljapere* (tal) jt, kuigi palju oleneb ka kontekstist, kus nime kasutatakse. Üldiselt võib aga öelda, et nimena tarvitatakse asustusnimede puhul vaid nime atribuutosa. Seetõttu, nagu lihtnimedegi puhul, käsitletakse käesolevas uurimuses asustusnimena mallijärgset atribuutosa. See tähendab, et nimi *Arumaa* (tal) liigitatakse kaheosaliseks, mitte kolmeosaliseks liitnimeks ning selle osadeks ehk komponentideks on *aru-* ja *-maa*.

Ka liitväleline kohanimi võib esineda elliptilise kohanimena – seda juhul, kui nimena tarvitatakse täiendosa (nagu seda talunimede puhul tehaksegi), ning samuti loetakse elliptilisteks kohanimeks kaheosalisi talunimesid (Pall 1977: 45, 64), nt. *Aruste-Abro*, *Kaasiku-Sepa*, *Loo-Jaani*, *Loo-Jüri*, *Manni-Kõrtsu*, *Veeroja-Kustase*, *Vana-Paali*, *Uus-Metsari* jne. Võib järeldada, et elliptilised liitnimed või õigemini

nende mall on kujunenud kunagistest vähemalt kolmeosalistest liitnimedest. Liitkohanimed, millel on rohkem kui kaks komponenti, jagunevad liitsõnalise täiendosaga nimedeks ja sekundaarnimedeks. Kui liitsõnalise täiendosaga nimi on tekkinud liitnimele uue determinandi lisamise teel, on tegu sekundaarsete kohanimedega. Siia kuuluvad need talunimed, mis on oma nime saanud naabruses paiknenud loodusesemelt. Nimi võis kanduda uuele objektile näiteks asukoha läheduse (või selle osalise kattumise) tõttu. (Pall 1977: 44)

Primaarnimed on liitsõnalise täiendosaga nimed – atribuudiks on liitsõna, mis täiendab (või on kunagi täiendanud) determinanti. Liitsõnalise täiendosaga nimede olulisim tunnus on, et neil puudub toponüümikavälistel tasanditel liitüveline vaste (Pall 1977: 45). See tähendab, et liitsõnalise täiendosaga nimedeks saab lugeda neid talunimesid, mille lähtekohaks ei ole kunagi olnud kaheosaline primaarnimi, milles teine komponent tähistas nimetatavat objekti. Nagu alapeatükis 2.1.2 mainitud, ei ole käesoleva uurimuse puhul vastavat materjali, mis annaks ülevaate varasematest loodusnimedest ja seega ka piisava aluse eristada sekundaarnimesid primaarnimedest, seetõttu ei ole võimalik talunimesid primaar- ja sekundaarnimedeks jagada.

2.2.3. Kohanimedes esinevaid eriarenguid

Kõik keele üldsõnavara foneetilised muutused ei ole alati seletatavad häälikuseadustega. On muutusi, mis on neid seadusi rikkunud kas analoogia, rõhu- ja temposuhete või mõne muu teguri mõjul. Kohanimed nagu muu sõnavaragi on tekkimisel saanud murde-omase häälikkuju ning hiljem tihti allunud murdes valitsevatele arengutendentsidele, ometi on seaduspärastel häälikmuutustel olnud kohanimedele seas väiksem osa kui muus sõnavaras. (Pall 1977: 37–38)

Järgnevalt tutvustab töö ebareeglipäraseid muutusi, mis kohanimedes, sealhulgas ka asustusnimedes on aset leidnud.

2.2.3.1. Ebareeglipärased lühenemised

Vanadele kohanimedele on iseloomulik tugev ebareeglipärane lühenemine, mis on üldsõnavaras toimunud palju ulatuslikum (Pajusalu jt 2002: 236).

Ebareeglipäraseid muutusi võib peamiselt märgata liitüveliste nimede teises komponendis, kus kahe- või kolmesilbilisest sõnast on sageli säilinud ainult mõni häälik. Ebareeglipärast lühenemist esineb aga ka liitnimede esikomponendis ja elliptilistes nimedes. (Pall 1977: 38)

2.2.3.2. Sarjasiirdumine

Üheks kohanimede häälikulise külje mõjutajaks on olnud ka ühest sarjast teise siirdumine. Kiili talunimedegi seas esinenud *-mäe* ja *-maa* vaheldumine (enamasti suunas *-mäe* > *-maa*) on Palli arvates (1977: 41) ilmselt sarjamuutus, kus teatud juhtudel on võinud rolli mängida ka vokaalharmoonia; samuti võis põhjuseks olla otsese sideme kaotamine apellatiiviga, mille puhul ei kandnud järelkomponent *-mäe* enam determinandi tähenduslikku koormust, olles saanud asulanime osaks, kuhu *-maa* tegelikult paremini sobib.

2.2.3.3. Rahvaetümoloogia ja mugandumised

Vastupidise tendentsina nimekomponentide lühenemisele ja sarjasiirdumisele märgib Pall rahvaetümoloogiat kui püüdu teha nimi tarvitajale arusaadavaks. Selleks võidakse nimes asendada mõni aktiivsest keelekasutusest kadunud sõna tuntuga. (Pall 1977: 41) Kallasmaa usub (1995: 764), et näiteks eesti talunimedes on rahvaetümoloogia osa suurem kui tavaliselt on arvatud. Kui nimi on rahvaetümoloogilisel teel ümber mõtestatud, käitub ta juba uuel viisil – ta käitub nii nagu see sõna või sõnaühend, millest ta nüüd koosneb (Kallasmaa 1995: 766).

Lisaks rahvaetümoloogiale on nimesid ka lihtsalt mugandatud. Võõrast päritolu kohanimed mugandatakse sageli keele foneetilise struktuuriga, nagu seda tehakse ka apellatiivide laenamisel. (Pall 1977: 42)

3. KIILI VALLA ASUSTUSNIMEDE ANALÜÜS

Töö uurib Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegist pärinevaid Kiili valda kuuluvaid asustusnimesid. Kiili valla asustusnimesid leidis kokku 460, nende hulka on iseseisva nimena loetud ka rööpnimed (tavaliselt nii talu ametlik kui ka rahvakeelne nimi), kuid sama nime erinevad kujud on esitatud ühe nimena ning nime struktuurianalüüsis lähtutakse (arvatavast) vanemast nimevariandist (näiteks sufiksiga nimi *Ihuvere* ja selle lühenenud nimekuju *Ihure* või siis liitnimi *Väljajüri* ja selle lühenenud nimekuju *Väljari*).

Käesolevas peatükis on kõigepealt esitatud Kiili asustusnime loend ning seejärel on nimesid erinevatel alustel analüüsitud. Liigitades asustusnimesid nimest endast lähtuvalt, on esiteks analüüsitud nime vanust ja päritolu, teiseks rööpnimesid ning kolmandaks nime struktuuri, eraldi on välja toodud ka mõningaid nimeses esinenud murdejooni. Nime analüüsil on lähtutud põhiliselt diakroonsest meetodist.

3.1. Kiili asustusnime loend

Andmeid asustusnime kujunemise ja muutumise kohta leidub peamiselt revisjoni- kirjades, kaartides ja vakuraamatutes. Esiteks lubab nime kirjalikesse allikasse ilmumise aeg oletada nende vanust ning teiseks aitab kirja pandud nimekuju määrata nime võimalikku päritolu. Samuti võib allikate andmeid abiks võttes esitada nime etümoloogiaid, samas ei saa aga kindel olla viimaste täielikus tõesuses, kuna ka vanemaid kirja pandud kohanimesid võib olla mõjutanud rahvaetümoloogia, nime-uurijaid võib lähtekoha tuvastamisel eksitada homonüümia, nime kunagist kirja-panekut on võinud mõjutada kirjutaja keeleline taust jne. Sajandeid tagasi kirja pandud nime väljalugemine on tihtilugu ka väga keeruline – õigekirjutusreegleid tollal ei

olnud ja nimede kirjutamisel mängis suurt rolli kirjutaja enda suva ning järjekindlus, seda enam, et ülestähendaja oli ise enamasti lausa teisest rahvusest (Palli 1959: 596).

Kiili asustusnimede uurimisel on käesolevas töös kasutatud järgmisi allikaid¹⁰:

- 1661** – 1661. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1662** – 1662. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1663** – 1663. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1665** – 1665. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1666** – 1666. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1667** – 1667. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1668** – 1668. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1679** – 1679. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1680** – 1680. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1684** – 1684. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1685** – 1685. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat;
- 1687** – kolm 1687. aastast pärinevat Nabala mõisa kaarti;
- 1697** – kolm 1697. aastast pärinevat Kurna mõisa kaarti;
- 1726** – 1725/26 adramaarevisjon¹¹ (Adramaarevisjon);
- 1782** – 1782 hingerevisjon;
- 1795** – 1795 hingerevisjon;
- 1811** – 1811 hingerevisjon;
- 1816** – 1816 hingerevisjon;
- 1834** – 1834 hingerevisjon;
- 1835** – 1835 perekonnanimede panemise raamat;
- 1850** – 1850 hingerevisjon;
- 1858** – 1858 hingerevisjon;
- 1859** – 1859. aastast pärinev Kurna mõisa kaart;
- 1873** – neli 1873. aastast pärinevat Kurna mõisa kaarti;
- 1875** – 21 1875. aastast pärinevat Kurna-Lehmja mõisatest eraldatud talukohtade plaani.

¹⁰ Säilikute andmed on esitatud arhiivimaterjalide loendis (kasutatud allikate loetelu lõpus).

¹¹ Jüri kihelkonna inkvisitsioon toimus 1726. aastal (Adramaarevisjon).

Vanimad töös kasutatud allikad on Nabala mõisa vakuraamatud, mis pärinevad aastatest 1661–1685, Kurna ja Sausti mõisa vakuraamatuid sellest ajaetapist kahjuks ei leitud (uuemaid aga pole selle töö raames olnud tarvidust kasutada, kuna vastava perioodi andmed on saadud hingerevisjonidest). Aastal 1686.–1689. aastal koostatud Harjumaa adramaarevisjonis ei leidu andmeid ühegi nende kolme mõisa ega nende valdusse kuulunud talude kohta, võimalik, et see on tingitud mõisate omandisuhetest. Osa selle perioodi nimedest aitasid leida Eesti Ajalooarhiivis leiduvad 1687. aastal Nabala mõisas ja 1697. aastal Kurna mõisas koostatud kaardid, mis on ühtlasi piirkonna vanimad. Sausti mõisa kohta vastav materjal puudus.

Kasutatud adramaarevisjonikirjed on pärit 1725.–1726. aastal läbi viidud adramaarevisjonist, Jüri kihelkonna inkvisitsioon leidis aset 15.–16. veebruaril 1726. aastal (Adramaarevisjon 1988 : 19).

Hingeloendeid on uuritud alal koostatud seitse: 1782., 1795., 1811., 1816., 1834., 1850. ja 1858. aastal. Neid on koostatud kihelkondade, mõisavaldade, külade ja perekondade kaupa ning need sisaldavad andmeid kompaktselt kogu perekonna kohta. Igal perekonnal, õigemini pere- ehk lisanimel oli oma number. Loendeis märgiti perekonna liikmete, sulaste, tüdrukute ja vabadike nimed, sotsiaalne seisund ja vanus (sageli ümardatud kujul). Loend sisaldab ka eelmise revisjoni andmeid ning märkusi vahepeal toimunud muutuste kohta. Sageli on fikseeritud ka talupere liikmete omavahelised sugulussuhted. (Saaga) Leidmaks vasteid Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis leidunud asustusnimedele, tuli ükshaaval läbi vaadata kõik nimetatud hingeloendid. Need olid kirjutatud käsitsi, saksapärase ortograafiaga ning tihti mõisati erinevas süsteemis (vt. lisa 3). Olenevalt üleskirjutaja käekirjast oli nimede tuvastamine vahel üpris keeruline, näiteks oli Nabala vakuraamatutes mõne nime puhul raske öelda, kas nime lõppu oli kirjutatud *a* või *o*. Sellisel puhul on antud töös esitatud variant, mis on lähedasem nime teistele ülestähendustele.

Lisaks on kasutatud ka Jüri kihelkonna perekonnanimede panemise raamatut, mis pärineb 1835. aastast. Selles loetletakse talusid ja nende elanikke nagu revisjonideski, ainult et talu liikmete eesnimedele on lisatud ka perekonnanimi (vt. lisa 4).

Viimased töösse võetud vanemad nimed saadi 1859.–1875. aastast pärinevatelt Kurna mõisa kaartidelt ja plaanidelt.

Vajalike materjalide nappusel ei ole olnud võimalik asustusnimede päritolu täielikult kindlaks teha, seetõttu ei pretendeeri käesolev töö nimede etümoloogiate täielikule õigsusele, vaid esitab võimalikke etümoloogiaid, pakkudes arvatavaid apellatiivseid või isikunimelisi vasteid või lähedase kujuga apellatiivi või isikunime, millega asustusnimi võiks seotud olla, v.a üldtuntud sõnade puhul. Etümoloogiate esitamisel tuleb jääda ettevaatlikuks – ei ole ju võimalik kindlalt väita, et näiteks 17. sajandil esinenud isikunimeline talunimi ei võinud olla selleks ajaks kas või rahvaetümoloogia teel tekkinud mõnest muust lähtekohast. Siinkohal tuleks taas korrata Marja Kallasmaa sõnu, mille kohaselt pole kohanime areng muud kui rahvaetümoloogiliste tõlgenduste ahel (2005b: 30). Seetõttu võib nimede rühmitamine päritolu järgi olla tahtmatult meelevaldne, kuid see on siiski vajalik, andmaks materjalist ülevaatlikum pilt. Nimede eeldatava algupära tuvastamiseks on abistava materjalina kasutatud Julius Mägiste raamatut “Eestipäraseid isikunimesid” (1929), Edgar Rajandi teost “Raamat nimedest” (1966) ning Eesti Keele Instituudi murdesõnavara arhiivi materjale. Kui talunime päritolu määramiseks puudub siiski vajalik alusinfo või ei ole nime järgi enam võimalik mõista nimepanemismotivatsiooni, on päritolu jäänud määramata/lahtiseks (?).

Järgnev asustusnimeartiklite loend on koostatud nagu sõnastik, kus nimed on toodud tähestikjärjestuses. Iga nime puhul esitatakse nime kirjakeelne kuju; vajaduse korral nime kohalik hääldus lihtsustatud transkriptsioonis (häälduskuju pärineb enamasti 1950. aastal kogutud sedelilt, tihtipeale polnud seda aga üldse märgitud); talunimede puhul alati küla või külad, kus talu EKI kohanimekartoteegi keelejuhtide andmete järgi asub või asus¹², võimaluse korral rööpnimi/-nimed ning vajaduse korral on täpsustatud objekti asukohta ja/või lühidalt iseloomustatud (samuti põhiliselt keelejuhtide infole toetudes); nime varasemad leitud ülestähendused (samast piirkonnast, ei pruugi alati olla samanimelisest külast, kusjuures samaseid nimekujusid pole korratud, esitatud on

¹² Tuleb arvesse võtta, et talud on võinud eri aegadel kuuluda erinevate külade haldusalasse, näiteks mõisa- või külapiiride nihkumise, samuti pere kolimise või lausa talu enda ümberpaigutamise tõttu.

vaid kasutatud allika aastaarv); autori seisukoht ning antroponüümsed ja apellatiivsed vasted; toponüümiline võrdlusmaterjal.

Nimematerjali on võrreldud järgmiste kohanimeuurimuste esitatuga: L. Kettunen "Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen" 1955, V. Palli "Põhja-Tartumaa kohanimed" I 1969, J. Simmi väitekirja käsikiri "Võnnu kihelkonna asustusalane toponüümika" 1973, M. Kallasmaa "Saaremaa kohanimed" I 1996 ja "Hiiumaa kohanimed" 2010. Võrdlusallikais esinevaid identseid märknimesid ei ole korratud, küll aga on antud võrdlusallika vastav leheküljenumber, samuti on esitatud võrdlusallikais esinevaid lähedasi nimekujusid. Eesti Keele Instituudi murdearhiivi kohanimekartoteegist pärinevaid võrdlusandmeid ei ole eraldi viidatud.

Nimeartiklite puhul ei ole tähestikjärjestuses arvestatud sõnaalgulist *h*-d. Rööpnimi/-nimed¹³ on esitatud sulgudes kahe rööpse kriipsu (=) järel. Nimedele, mis oma häälikulise kuju poolest ei erine vastavatest üldtuntud apellatiividest (nt. *Kuusiku* t.), pole üldjuhul apellatiivset vastet esitatud. Kui kohanimele ei ole etümoloogilist lahendust leitud, on tulenemismärgi (<) järel antud küsimärk (?). Kui puudub täpne vaste, on lühendi vrd. järel toodud tüved ja vormid, millega kohanimi võib seotud olla. Artiklites on kasutatud järgmisi lühendeid:

as. – asundus,

en. – eesnimi (mõned uurijad kasutavad selle asemel mõistet isikunimi, kuid kuna käesolevas töös on eristatud ka lisanimesid, mis on samuti isikunimed, on n-ö ristinimede puhul kasutatud just eesnime mõistet),

k. – küla,

ln. – lisanimi,

m. – mõis,

pn. – perekonnanimi,

t. – talu.

¹³ Lisaks tähistab = loendis nime erinevaid variante, kui seda on peetud vajalikuks (st. juhul, kui nimevariandid on üksteisest väga erinevad). Kui aga sarnased nimevariandid satuksid loendis kõrvuti, on need esitatud koos.

Aadu t. *aadu* ~ *vaadu* ~ *vuadu* Mõisaküla 1726 *Saese Ado*, 1782 *Sæse Ado Jurry*, 1795 *Saese Ado Jürri*, 1811 *Saese Ado Jürry*, 1816 *Saese Ado Jürry*, 1834 *Saeso Ado Jürri*, 1835 *Seäse Ado Jürri*, 1850, 1858 *Säse Ado*, 1875 *Waado*. < en. *Aadu* Mägiste 1929: 21, *Aadu* ~ *Aado* < *Adam* ja *Adolf* Rajandi 1966: 13. Algne lisanimi on olnud *Sääse*, kuid see on ära langenud ja talunimeks on jäänud vaid *Aadu*. Nime hääldusvariandi *vuadu* põhjuseks on keskmurdele omane joon: pikkade madalate vokaalide diftongistumine, kusjuures vanemas keeles võis tekkida konsonant *v* (resp. *j*) sõna algusesse. Vrd. ka *Sääse* t. Vrd. Pall 1969: 13, Simm 1973: 19, Kallasmaa 1996a: 9–10, Kallasmaa 2010: 19.

Aasa t. Padiküla (asundustalu). < *aas* : *aasa*, *aasu* ‘heinamaa’. Vrd. Pall 1969: 13, Kallasmaa 1996a: 11, Kallasmaa 2010: 21.

Aasnurme t. *oas*- Paekna (asundustalu, mille hooned ehitati aasa äärde). Vrd. Kallasmaa 1996a: 11 *Aasnõmm*. Nime hääldusvariandi *oas*- põhjuseks on pikkade madalate vokaalide diftongistumine.

Aasu t. Lähkse 1726 *Ahso Bertell* (Nabala mõisa kõrtsmik), 1811, 1816 *Aso Mats*, 1834, 1835, 1850 *Aso Krug*. < *aas* : *aasa*, *aasu* ‘heinamaa’. Vrd. Kettunen 1955: 227 *Aasumäe*, Kallasmaa 1996a: 12 *Aasupõhi*.

Aaviku t. Altjõe (uusmaakoht, eraldatud *Ratassepa* talust), Nabala-Nõmmeküla (= *Kõrgemäe*), Padiküla (asundustalu, mille lähedal kasvas palju haabasid). *A a v i k u* Raudalu (= *Siigi*, *Venelaste*; aianduskrunt). < *aavik* : *aaviku* ‘haavik’. Vrd. Kettunen 1955: 222 *Haaviku*, Pall 1969: 14, Kallasmaa 1996a: 12, Kallasmaa 2010: 23.

Abro t. *abru* Altjõe 1687 *Apro Mart*, 1726 *Abro Hinrich*, 1782 *Abro Jürry*, 1811 *Abro Jürri*, 1816 *Abro Tomas*, 1834, 1835, 1850 *Abro*. < en. *Abro* ~ *Abru* < *Aabram* Rajandi 1966: 14, vrd. Mägiste 1929: 21 *Apro*, *Abroi* = *Aabram*. Vrd. Kettunen 1955: 125–126 *Aabram*, Pall 1969: 14, Kallasmaa 1996a: 13, Kallasmaa 2010: 23 *Abrak*. Vrd. ka Kallasmaa 2004.

Aia Raudalu (= *Rõõmu*; aianduskrunt). Vrd. Pall 1969: 15, Kallasmaa 1996a: 15, Kallasmaa 2010: 25.

Alasoo t. Padiküla (= *Põldmäe*; *Alasoo* oli peremehe nimi, vana talunimi oli *Põldmäe*).

< pn. *Alasoo*. Vrd. Pall 1969: 16, Kallasmaa 2010: 26 *Alaküla*, Kallasmaa 1996a: 17 *Alaniit*, Simm 1973: 24–25 *Ala*-nimed.

Halja t. *al'ja* Mõisaküla (= *Erismäe* ~ *Erismäe*; popsitalu), *al'la* Pealtjõe 1661, 1662 *Hallias Jurg*, 1663, 1665, 1666 *Halljas Jurg*, 1667 *Haylle Jurg*, 1668 *Halljas Jurg*, 1680 *Halja Jürgenn*, 1684 *Halja Jürgen*, 1685 *Hallja Jürgen*, 1726 *Halja Rein*, 1782 *Halja Hans*, 1811 *Halia Hans*, 1816 *Halia Tenno*, 1834, 1835 *Halja*, 1850 *Alja*. < *haljas* : *halja* ' rohi; roheline; rohumaa'. Vrd. Kallasmaa 1996a: 19 (vt. ka *Haljaste*), Pall 1969: 18 *Aljaste*, Simm 1973: 25 *Aljaku*.

Haljamardi t. *al'la*- Sõmeru I 1661 *Hallias Martt*, 1662 *Hallias Martt*, 1663, 1665, 1666 *Halljas Martt*, 1667 *Hayllä Martt*, 1668 *Halljas Martt*, 1680, 1684 *Halja Mart*, 1685 *Hallja Mart*, 1782 *Halja Mart*, 1811 *Halia Jürri*, 1816 *Halia Mardi Jürri*, 1834 *Olja Marti*, 1835, 1850 *Aljamarti*. < ln. + en. Nime hääldus *al'la*-tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj* > *l'l*. Vt. *Halja* t., *Mardi* t.

(H)allika t. *al'lika* Nabala-Nõmmeküla (endine popsikoht) 1850 *Allika*, Padiküla (asundustalu, moodustati krundile, kus asus puhtaveeline allikas), Paekna 1782 *Halliko Hans*, 1811 *Hallika Jürri*, 1816 *Hallika Hans*, 1834, 1835 *Hallika*, 1850 *Allika*, Sõgula (asundustalu, krundil oli olnud allikaid), Veneküla. < *allikas* : *allika*, vane mates nimedes ka en. *Hallik* Mägiste 1929: 24. Vrd. Pall 1969: 18, Simm 1973: 25, Kallasmaa 1996a: 19, Kallasmaa 2010: 28.

Allikapaju t. *al'lika*- Piisoo I. Arvatavasti uuema talu ametlik nimi või perekonnanimest tuletatud nimi. Vrd. Türi kihelkonnas *Allikpaju* ~ *Allipa* raba.

Allikmäe ~ **Allikma** t. *al'likma*, *al'likmä* Sookaera 1661 *Hallikmah Jak*, 1662, 1663, 1665 *Hallikma Jak*, 1666 *Hallikmeh Jak*, 1667 *Hallikoma Jak*, 1668 *Hallikma Jak*, 1679 *Halligmäh Jaacke*, 1680 *Halligkmah Jaack*, 1684, 1685 *Halligkmah Jack*, 1687 *Hallikmeh Jak*, 1726 *Allickmeh Thomas*, 1811, 1816 *Hallikmäe Hans*, 1834, 1835, 1850 *Allikma*. < *allikas* : *allika* või ka en. *Hallik* (vt. *Hallika* t.) + *-mäe*. Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusunimedes tihtipeale varieeruvatena, kusjuures sageli pole võimalik kindlaks teha, kumb vorm on algupärane. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe* ~ *Altma*. Oletatavasti on nime taas hakatud

lühenemisele eelnenud nimekujuga märkima talunimede ametlikustamisel. Vrd. Pall 1969: 18 *Allika* (*Allikamäe* talu, *Allikmäe* küngas), Kallasmaa 1996a: 20 *Allika* (*Allikamaa*), *Allikamäe*.

Hallingu ~ Hallionku t. Mõisaküla (vana popsitalu Saunaküla külaosas). Keelejuhi sõnul oli *Hallionku* pilkenimi, mis on kujunenud rahvaetümoloogia teel *Hallingust*, samas võiks nimekujust arvata, et hoopis *-ngu* on võinud lüheneda apellatiivist *-onku*. Kolmanda variandina võib lähtevormiks olla *hallik* (vt. Hallika t.), vrd. Kallasmaa 1996a: 20 *Allinga* < *allik*, 1996a: 446 *Tuulinga* < *tuuling* 'tuulik'. Vrd. Kettunen 1955: 36 *Hallinga*, *Hallingi*. Kõnealuses piirkonnas ei ole siiski sõna *allik* vastavat murdekuju registreeritud.

Alta t. Vt. Alttoa t.

Altjõe k. Altjõe ja Pealtjõe külad on liidetud Paekna külaks. < küla, mis asus "allpool jõge", vrd. Pealtjõe k., mis asus teisel pool jõge.

Altsauna t. Mõisaküla (popsitalu). Vrd. Kettunen 1955: 141.

Alttoa ~ Alta t. *alttua*, `alta Lähkse (pikem ja lühem nimekuju varieeruvad keelekasutuses) 1834 *Wanna Kubja oder Altoa*, 1835 *Wanna Kubja oder Alltoa*, 1850, 1858 *Alta*, Saire, Sookaera. < *alt* 'millegi suhtes allpool asetsev' + *tuba* 'elumaja'. Vrd. Kettunen 1955: 439 *Alttoa*, 228 *-ta* < *-toa*, Pall 1969: 21 *Alttoa*, Kallasmaa 2010: 30 *Alttoa*. Kuigi lühenenud nimekuju *Alta* esineb kirjalikes allikais alates aastast 1850, on ametlikuks nimeks hiljem pandud siiski liitnimi *Alttoa*. Lühenenud nimekuju gemineerunud *t* kuulub arvatavasti nii esimesse komponenti kui ka lühenenud teisest komponendist moodustunud nimelõppu.

Andrepa t. Mõisaküla (= *Pindle*; vana popsitalu Saunaküla külaosas, nimi pärineb peremehe nimest). < ? pn. Nimi on Kiili talunimistusse ilmunud alles pärast revisjonikirjade koostamist.

Andrese ~ Andrekse t. Veneküla 1795, 1811, 1816 *Andrej Isakow*, 1834 *Adresse*, 1835 *Andressi*, 1850, 1858 *Andresse*. < mугanenud vene en. *Andrei* Rajandi 1966: 25. Nimi on mугanenud eestipäraseks, vrd. eesti isikunimi *Andres*, -e Mägiste 1929: 22, *Andreas* ~ *Andre(u)s* Rajandi 1966: 25. Vrd. Pall 1969: 23 *Andrese*, Simm 1973: 26 *Andrese*, Kallasmaa 1996a: 22 *Andrese*, Kallasmaa 2010: 31 *Andrese*.

Anni t. *añni* Sõmeru I 1782 *Anni Jurry*, 1811, 1816 *Anni Jürri*, 1834, 1835, 1850 *Anni*.

< en. *Hann*, -i ~ *Hanni* Mägiste 1929: 24, *Hann* ~ *Ann* < *Johannes*, *Johann* Rajandi 1966: 71. Vrd. Kallasmaa 1996a: 24.

Annuse ~ **Annukse** t. Lähtse 1726 *Hannusse Mart*, 1782 *Annosse Matz*, 1795 *Annusse Matz*, 1811 *Annusse Jaan*, 1816 *Annusse Gawrilla Pimanoff*, 1834 *Annusse*, 1835 *Annukse*, 1850 *Annosse*, 1858 *Annukse*. < en. *Annos*, -e, *Annus*, -e, *Hannos*, -e, *Hannus*, -e Mägiste 1929: 22-24, *Hannus* < *Johannes* (võib-olla ka muistse isikunime *Ihan(n)us* lühend) Rajandi 1966: 71. Vrd. Pall 1969: 24 *Annuse*, Kallasmaa 1996a: 25 *Hannuse*, Kallasmaa 2010: 33 *Hannuse*.

Hansu t. Mäe II (= *Otsuse*; asundustalu). < en. *Hans(s)*, -u Mägiste 1929: 24, *Hans(s)* < *Johannes* Rajandi 1966: 71. Vrd. Pall 1969: 25, Simm 1973: 27, Kallasmaa 1996a: 26, Kallasmaa 2010: 33.

Haraka maja Raudalu (= *Kuivastu*). < pn. Vrd. Sausti mõisas lisanimi *Haraka*: 1726 *Harraka Johann*, 1875. aastal asub Kurna mõisa alal ka *Arraka soo*. Vrd. Pall 1969: 26, Simm 1973: 27.

Harjuva t. Mõisaküla (vana hajatalu, kunagine kõrtsikoht) 1697 *Harioija Krogs*, 1782, 1795 *Harjooja Hans*, 1811 *Arjowa Rein*; 1816 *Arjowa*, 1834 *Orjawa*, 1835 *Arjowa*, 1850, 1858 *Orjawa*, 1859 *Krug Arjowa*, 1873 *Harjowa*. < en. *Harju* ~ *Harjo* Mägiste 1929: 24 või lisanimi (pärit *Harjust*) + *oja*. Vrd. Pall 1969: 27 *Harju*, Simm 1973: 27 *Harju*, Kallasmaa 1996a: 29 *Harju*, Kallasmaa 2010: 36 *Harju*. Talu on arvatavasti nimetama hakatud samas asuva oja järgi (1697. aasta kaardil *Harjooja oja* ja läheduses *Harioija* kõrtsimajad, millest hiljem kujunes välja talukoht). Praegu asub piirkonnas Harjava peakraav.

Aru t. Kurna-Mõisaküla (vana hajatalu Metsanurga-nimelises külaosas) 1697 *Arro Jöri*, 1726 *Arro Mart*, 1782, 1811 *Arro Thomas*, 1816 *Arro Tomas*, 1834, 1835, 1850 *Arro*, Metsanurga I (= *Arusauna*, *Arutalu*; popsitalu) 1850 *Arro*, Mõisaküla (= *Arupere*; keelejuhi kirjeldusel asus aruheinamaade ääres metsa sees) 1697 *Arro Hans*, 1726 *Arro Johann*, 1782, 1795, 1811, 1816, 1834 *Arro Hans*, 1835 *Arro*, 1850 *Tönno Hanssow Armej*, 1858 *Arro Hans*, 1875 *Arroperre*. < *aru* 'kuiv maa'. Vrd. Pall 1969: 27, Kallasmaa 1996a: 30, Kallasmaa 2010: 37.

Aruaia ~ Aruoja t. *-aja ~ -oja* Metsanurga (= *Aruvälja*). Vrd. Simm 1973: 28 *Aruaia*.

Sarnase häälikulise kujuga nimeosised võivad varieerumisel üksteist asendada, *aia* (*aja*) ~ *oja* vaheldus esines ka Saaremaal: *Arbaia*, 1798 *Arbuoja* (Kallasmaa 2000a: 27) ning *Vabuaia*, 1811 *Wabbooja Hindrik* (Kallasmaa 2000a: 472), ja Hiiumaal: *Remliaia ~ Remleoja* (Kallasmaa 2010: 209).

Arumaa ~ Aruna t. Lähtse (popsitalu). Nimelõpp *-na* on asendanud *-maa*, mõlemad varieeruvad keelekasutuses. Sellist asendumist peab võimalikuks ka Kallasmaa (2000a: 33).

Arumäe t. Metsanurga II (= *Leoski*; asundustalu). Kallasmaa sõnul (2000: 110–111) on *-mäe* asustusnimede teise komponendina nii levinud seetõttu, et asulaid, eriti just talusid, püüti rajada kõrgematele kohtadele, samas esineb *-mäe* ka loodusnimedes. Vrd. Pall 1969: 28, Simm 1973: 28, Kallasmaa 1996a: 31.

Aruna t. Vt. Arumaa t.

Aruoja t. Vt. Aruaia t.

Arupere t. Metsanurga I, Möisaküla (= *Aru*; vana hajatalu Metsanurga-nimelises külaosas).

Arusauna t. Metsanurga I (= *Aru*, *Arutalu*; popsitalu) 1850 Arro.

Arusta t. Aruste I (= *Jaani-Arusta*; popsitalu) 1850 Arruste Hans. < *arune*. Kinnitust saab väide, et suurem osa *sta*-lõpuliselt pärineb lõpust *-ste* (Kallasmaa 2000a: 55). Vrd. Kallasmaa 1996a: 31 *Aruste*. Vt. Aruste k.

Aruste k. *aruste ~ arusta*. On nõukogude ajal olnud jaotatud Aruste I ja II külaks. < *arune*. Esineb nimelõppude *-sta* ja *-ste* vaheldumine, vrd. Kettunen 1955: 210 *Taresta*. Vrd. Kettunen 1955: 216 (~ *Araste*), Kallasmaa 1996a: 31. Vt. Arusta t.

Aruste-Abro t. *aruste abru* Aruste II. < ln. + en. Vt. *Abro* t., *Arusta* t., *Aruste* k.

Arutalu t. Metsanurga I (= *Aru*, *Arusauna*; popsitalu) 1850 Arro.

Aruvälja t. *-väl'la* Metsanurga I (= *Aruaia ~ Aruoja*). Vrd. Pall 1969: 28, Kallasmaa 2010: 37. Nime hääldus *-väl'la* tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj > l'l*.

Eerumaa ~ Eerumäe ~ Eruma ~ Jeruma t. Lähtse/Veneküla 1795 *Semon Geremeof*, 1811 *Ivan Semenov*, 1816 *Peter Semenow*, 1834 *Geroma*, 1835 *Gerome*, 1850 *Eroma*, 1858 *Eromae*. < en. *Jeremei*, kõnekeelne ka *Jerjoma* Superanskaja 2006:

183. Nimi on mугanenud eestipäraseks, vrd. eesti en. *Eero ~ Eeru* Mägiste 1929: 23, *Eero ~ Eeru < Eric(h) ~ Erik* Rajandi 1966: 57. Vrd. Kettunen 1955: 184 *Jeru*, Kallasmaa 1996a: 35 *Eeru*. Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusnimedes tihtipeale varieeruvaina. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe ~ Altma*.

Eevardi ~ Eevardsoni t. *^jeevardi ~ ^jeevardsoni* Sõgula. < en. *Eevart* (+ *-son*). *Eevart* : *Eevardi* Mägiste 1929: 23, *Eevart < Eberhard ~ Ewerhart* (alamsaksa) Rajandi 1966: 46. Arvatavasti mõjutab nime hääldust keskmurdeline pikkade vokaalide diftongistumine. Vrd. Pall 1969: 34 *Everti*, Simm 1973: 30 *Everti*, Kallasmaa 1996a: 35 *Eevardiõue*.

Eevardsoni t. Vt. Eevardi t.

Erismäe ~ Erisma t. Mõisaküla I (= *Halja*) 1811 *Errismae Jurrý*, 1835 pn. *Errismae*, 1850 pn. *Errisma*. < ? *eris* 'kelm' või *eri* 'eraldi olev' + *-mäe*. Vrd. ka eesti en. *Eero ~ Eeru* Mägiste 1929: 23, *Eero ~ Eeru < Eric(h) ~ Erik* Rajandi 1966: 57. Vrd. Kettunen 1955: 297 *Eristvere*, Pall 1969: 33 *Erisvere ~ Eristvere*. Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusnimedes tihtipeale varieeruvaina. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe ~ Altma*. Talu võib olla nime saanud kas uue peremehe lisanime järgi või looduseseme nime järgi, kuigi uuritud materjal kahjuks vastust ei andnud. Mõlemad nimekujud, nii *Erisma* kui ka *Erismäe*, on rahvakeelsed.

Eruma t. Vt. Eerumaa t.

Evardi ~ Ähvardi t. *eevardi ~ evarti* Saire 1697 *Ewert Jahn*, 1726 *Ewerti Jahn*, 1782 *Ewerti Jurrý*, 1795 *Ewerti Jürri*, 1811 *Ewertý Jean*, 1816 *Ewertý Jean*, 1834 *Ewerti Jaan*, 1835 *Ewardi*, 1850, 1858 *Ewerti*, 1875 *Aehwardi*. < en. *Eevart* Mägiste 1929: 23, *Evart < Eberhard ~ Ewerhart* (alamsaksa) Rajandi 1966: 46 (Rajandi esitab ka tuletatud nimekuju *Ähvardi*). Vrd. Pall 1969: 34 *Everti*, Simm 1973: 30 *Everti*, Kallasmaa 1996a: 35 *Eevardiõue*.

Gabira maja *kapiira* Veneküla (= *Krapiva*; uus maja, mille asutas tatarlanna, sõjapõgenik Gabira Komarova 1960. a. paiku). < en. *Gabira*. Rahvapärimuse järgi saanud koht pilkenimeks *Krapiva* (vene keeles 'nõges'), kuna perenaine olnud väga sõnakas.

Ihuvere ~ Ihure t. Mõisaküla 1697 *Ihoffer*, 1726 *Hisofer Matz*, 1782 *Ihowere Hans*, 1795 *Ihowerre Hans*, 1811 *Ihowerre Carl*, 1816 *Iowerri Mart*, 1834 *Ihowerre*

Marti, 1835, 1850, 1858 *Ihhowerre*, 1875 *Ihowerre*. < en. *Iha* (**Ihoi*) + sufiks -vere. Päivi Rintala (2008) kirjutab, et algtüvi *iha* esines arvatavasti mõnedes läänemeresoome keelte regioonides isikunimena ning tüve *iha* hakati arvatavasti kasutama nimetüvena varasel ajal, mil läänemeresoome asukad olid veel üksteisega kontaktis. Rintala järgi võib Eesti *ihu*-laiendiga kohanimesid rinnastada *iha*-laiendiga, kuna täiendosana on *iha*-apellatiivi *i*-tuletis *ihu*. Isikunimelähtelisuse heaks näiteks peab Rintala just sedasama Jüri kihelkonna talunime *Ihuvere*. (Rintala 2008: 314) Vrd. Kettunen 1955: 293, Kallasmaa 1996a: 41 *Ihumetsa*.

Ihuvere-Jussi t. Kurna-Mõisaküla (= *Soootsa*). < ln. + en. *Juss*, -i Mägiste 1929: 30, *Juss* < *Johannes* Rajandi 1966: 91. Vt. *Ihuvere* t.

Ida t. *iida* Pealtjõe, *ida* Aruste I (= *Uuema*) 1667 *Ida Berndt*, 1668 *Nappell Ida Bernndt*, 1679, 1680 *Ihda Berendt*, 1684 *Ihda Berend*, 1685, 1687 *Ihda Berendt*, 1726, 1782 *Ida Jack*, 1811, 1816 *Ida Jaak*, 1834, 1835 *Ida*, 1850 *Jago-Ida*. < en. *Ida* ~ *Iida* Rajandi 1966: 80.

Hiie t. Nabala-Mõisaküla. Vrd. Kallasmaa 1996a: 42, Kallasmaa 2010: 46.

(H)ilba t. Vaela 1835 *Seppa oder Ilba*, 1850 *Seppa Petri* jetzt *Ilwa*, 1858 *Ilwa*, 1875 *Ilba*. < en. *Ilbas* : *Ilpa*, vrd. Kettunen 1955: 66 *Ilbaku*, Kallasmaa 1996a: 45 *Ilpla*.

Illari t. Luige (= *Luige*). < en. *Hillar* ~ *Illar* Rajandi 1966: 79, samas pole välistatud nime tulenemine perekonnanimest.

Ilteri ~ **Hiltri** t. `ilteri ~ `iltre Padiküla (= *Pikkaru*). < pn. *Hilter*.

Ilula t. Luige (= *Vaheri*). < *ilu* + -la. la-liitelised ametlikud nimed kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, nagu ka nt. *Kungla* ja *Põhjala*. Vrd. Kallasmaa 2010: 47 *Ilu*.

Hindreki ~ **Indreku** t. Saire 1697 *Hinrich Martd*, 1726 *Hinricko Mart*, 1782 *Hinrico Marry*, 1795 *Hindriko Marri*, 1811 *Hindricko Jurrý*, 1816 *Hindriko Jurrý*, 1834 *Hindriko Jürri*, 1835 *Hinrike*, 1850, 1858 *Hindriko*, 1875 *Hindreko*. < en. *Indrek* < *Heinrich* Rajandi 1966: 83. Vrd. Pall 1969: 36 *Hindriku*, Simm 1973: 31 *Hindriku*, Kallasmaa 1996a: 46 *Indriku*, Kallasmaa 2010: 48 *Indrega*, *Indreku*.

Jaagu t. *jaagu* ~ *joagu* Paekna 1834, 1835 *Jago*, Lähtse 1834, 1835, 1850, 1858 *Wose oder Jago*. < en. *Jaak* : *Jaagu* Mägiste 1929: 28, *Jaak* < *Jakob(us)* Rajandi 1966:

86. Vrd. Pall 1969: 38, Simm 1973: 31, Kallasmaa 1996a: 49–50, Kallasmaa 2010: 51.

Jaana t. Pealtjõe 1782, 1811 *Jauna Mart*, 1816 *Jahni Jurri*, 1834, 1835, 1850 *Jana*. < ? in. Nimi näib pärinevat isikunimes *Jaan*, kuid kahtlust tekitab türevokaal *a*, mis võib osutada päritolule mõnest muust apellatiivist.

Jaani t. Altjõe 1726 *Jani Jürri Mart*, 1782 *Jani Jurry*, 1811 *Jaani Jurri*, 1816 *Jahni Jahn*, 1834, 1835, 1850 *Jani*. < en. *Jaan*, -i Mägiste 1929: 28, *Jaan* < *Johannes* Rajandi 1966: 86. Vrd. Pall 1969: 39, Simm 1973: 31–32, Kallasmaa 1996a: 51, Kallasmaa 2010: 51–52.

Jaani-Arusta t. Aruste I (= *Arusta*). Vrd. Kallasmaa 2010: 52 *Jaaniaru*.

Jaanisoo t. -*suo* Sõmeru II (= *Niiliski*; ametlik nimi). Nime hääldusvariandi -*suo* põhjuseks on pikkade madalate vokaalide diftongistumine. Vrd. Kallasmaa 2010: 52 *Jaanisooniit*.

Jakobso *jakupso* Raudalu (= *Pääsukese*, *Raudalu*; aianduskrunt; ametlik nimi). < ? pn. Kallasmaa 1996a: 52 *Jakobsoni*, Kallasmaa 2010: 52 *Jakobi*.

Jeruma t. Vt. Eerumaa t.

Joaranna maja Vaela. Arvatavasti pärineb peremehe perekonnanimest.

Juhtre t. *juhtre* Mõisaküla. Nimi puudub uuritud vanemates kirjapanekutes, võimalik, et pärineb perekonnanimest. Vrd. Kallasmaa 1996a: 54 *Juhtra*, *Juhtrissoo*.

Jussi t. Mõisaküla (vana popsikoht). < en. *Juss*, -i Mägiste 1929: 30, *Juss* < *Johannes* Rajandi 1966: 91. Kallasmaa 1996a: 56 *Jussiniit*.

Jõenurme maja Saire (= *Tilluvälja*). < pn. *Jõenurm*.

Jõeääre I t. *jõeääre esimene* Nabala-Mõisaküla (= *Veeroja-Juuliuse*; ametlik nimi; asundustalu, moodustatud Jõeääre talu poolitamisega). Vrd. Kallasmaa 1996a: 57 *Jõeääre*, Kallasmaa 2010: 56 *Jõeääre*. Vt. Jõeääre II t.

Jõeääre II t. *jõeääre teine* Nabala-Mõisaküla (= *Veeroja-Kustase*; ametlik nimi; asundustalu, moodustatud Jõeääre talu poolitamisega). Vrd. Kallasmaa 1996a: 57 *Jõeääre*, Kallasmaa 2010: 56 *Jõeääre*. Vt. Jõeääre I t.

Kaarepere m. (= *Sausti*, *Suure-Sausti*) 1732 *Kareberre*, 1840 *Kareperre* (Johansen 1933: 596–597). Vrd. Nabalas (1667 *Sarra Hannss*), 1668 *Sara Karber Hans*, 1679 *Kahriber Hansen Wittibe* 'lesk', 1680 *Kahriber Hannss Witbe*, 1684, 1685

Karreber Witbe ja 1680 *Kahriber Bertel*, 1684, 1685 *Karreber Bertell*. < pn. *Scharenberg* (Johansen 1933: 295). Vrd. Kettunen 1955: 161, 219, 299. Sausti mõisa (*Sauß*) on esimest korda mainitud 1453. aastal. See kuulus von Scharenbergide aadlisuguvõsale, kelle valdusse jäi mõis ligi kolmesajaks aastaks. Sausti mõisal oli ka karjamõis: Padiküla (*Paddiküll*). 1782. aastal läks Sausti mõis von Tiesenhausenite valdusse. (Särg 2006: 185, 188). Kui 17. sajandi esimesel poolel eraldati Sausti mõisast Saue mõis, mis tollal kandis veel Väike-Sausti nime, hakati vana mõisat kutsuma Suure-Saustiks (*Groß Sauß*). Mõisanimi *Kaarepere* on lähtunud mõisniku saksakeelsest perekonnanimest *Scharenberg*. Matthias Johann Eisen kirjutab (1924: 75), et Anton Thor-Helle ajal nimetatigi Sausti mõisa eesti keelepruugis Kaarepereks. Kaarepere nime teket käsitleb ka Koidu Uustalu, kes kirjutab lähemalt Palamuse kihelkonna Kaarepere asunduse nimest. Seal asus endine Kaarepere mõis, mis sai nime selle 1601. aastal omandanud B. Scharenbergi järgi. Mõisat hakati eestlaste hulgas nimetama Kaarepere mõisaks, nime algul seisev *k* seletub sellega, et keskalamsaksa õigekirjas tähistas *sch* sõna algul konsonantühendit *sk*. Perekonnanime teine komponent *-berg* on eesti keeles asendunud eesti sõnaga *-pere*. (Uustalu 1968: 743) Vrd. Pall 1969: 45–46, Kallasmaa 2010: 60 *Kaarpere*.

Kaasiku t. Mäe I, Siberi (= *Kaasiku-Sepa*) 1811, 1816 *Kasiko Mart*, 1834 *Kasik*, 1835, 1850 *Kasiko*. Vrd. Kettunen 1955: 63, 66, 222, Pall 1969: 46, Kallasmaa 1996a: 64–65, Kallasmaa 2010: 60–61.

Kaasikumäe t. Siberi. *-mäe* on asustusnimede teise komponendina nii levinud seetõttu, et asulaid, eriti talusid, püüti rajada kõrgematele kohtadele, samas esineb *-mäe* ka loodusnimedes (Kallasmaa 2000: 110–111). Vrd. Kallasmaa 1996a: 65 *Kaasikumägi*, Kallasmaa 2010: 60 *Kaasikmäe*.

Kaasiku-Sepa t. Siberi (= *Kaasiku*).

Kadaka t. Mõisaküla, Piissoo II 1811 *Kaddaka Matz*, 1834, 1835, 1850 *Kadako*, 1858 *Kadaka*. Vrd. Kettunen 1955: 8, Pall 1969: 48, Simm 1973: 35 *Kadaja*, Kallasmaa 1996a: 66, Kallasmaa 2010: 61–62.

Kahu t. Aruste II 1662 *Anders Kaho Jurg*, 1663, 1665, 1666 *Kaho Jurg*, 1667 *Kaho Hannss*, 1668 *Kaho Hans*, 1679 *Kaho Hanss*, 1680, 1684 *Kaho Hanns*, 1685 *Kaho*

Hanss, 1687 *Kacho Hanss*, 1782, 1811 *Kaho Hans*, 1816 *Kahho Jurri*, 1834, 1835, 1850 *Kahho*. Vrd *kahu* : *kahu*, mis võib tähendada järgmist 1) kerge külm; jääkirme; 2) rüsi, kokkukuhjatud jäätükid; 3) kohev; samuti võib *kahu* tähendada kahva või kahjut (EMS). Vrd. Kallasmaa 1996a: 70, Kallasmaa 2010: 64 *Kahusalu*.

Kajaka t. Nabala-Mõisaküla. Vrd. Pall 1969: 51.

Kalamäe t. Mäe I, Paekna 1811 *Kalamae Mart*, 1816 *Kallamäe Tomas*, 1834, 1835, 1850 *Kallamae*. -mäe on asustusnimede teise komponendina levinud, kuna asulaid rajati meelsasti just kõrgematele kohtadele, samas esineb -mäe ka loodusnimedes (Kallasmaa 2000: 110–111). Vrd. Kettunen 1955: 133, Pall 1969: 51, Kallasmaa 1996a: 75 *Kalama*.

Kalda t. `kalda Altjõe (= *Kleieri*, *Vanaveski*). Vrd. Pall 1969: 51, Kallasmaa 1996a: 75, Kallasmaa 2010: 67.

Kalevi t. Sõgula. < en. *Kalev*, -i Mägiste 1929: 30, *Kalev* Rajandi 1966: 93. Vrd. Kettunen 1955: 269.

Kaljula t. Mäe II (= *Kinga*, *Kingissepa*, *Möldrimäe*; uus ametlik nimi, mille peremees pannud oma ainsa poja Kalju auks). < en. *Kaljo* + -la; en. *Kaljo* Mägiste 1929: 30, *Kaljo* ~ *Kalju* Rajandi 1966: 93. la-liitelised ametlikud nimed kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, nagu ka nt. *Kungla* ja *Põhjala*. Vrd. Kallasmaa 2010: 68 *Kalju*.

Kalmu t. Padiküla. Vrd. Kettunen 1955: 127 *Kalme*, Pall 1969: 52, Kallasmaa 1996a: 77–78, Kallasmaa 2010: 69.

Kaltre ~ **Kaltri** t. `kaltre Mõisaküla 1782 *Kaltre Jurry*, 1795 *Kaltre Jürri*, 1811, 1816 *Kaltre Jürry*, 1834 *Kaltre Jürri*, 1835, 1850, 1858, 1875 *Kaltre*. < *kalter* 'kaltsakas'. Vrd. Pall 1969: 52 *Kaltri*.

Kanatoa ~ **Kanadu** t. *kanatua* ~ *kanadu* Lähtse 1834 *Kannado oder Thoma Thomas*, 1835 *Kanado oder Tom Tomas*, 1850, 1858 *Kannato*. Nimi on lähtunud lisanimest *Kana* ja kas 1) apellatiivist *tuba* või 2) isikunimest *Aadu*. Vrd. Kettunen 1955: 19 *Kanadu* (< ? ln. *Kana* + en. *Aadu*).

Kangru t. `kangru Padiküla / Mäe I (= *Meeri*), Paekna, Kurna mõisa metsavahikoht 1873 *Kangro*, 1875 *Kangro*, Sookaera (= *Kööba*). < *kangur* : *kangru* 1) 'elukutse-

line kangakuduja'; 2) 'kivihunnik, kivivare'. Vrd. Kettunen 1955: 184, Pall 1969: 53, Simm 1973: 36, Kallasmaa 1996a: 80, Kallasmaa 2010: 70.

Karaševi t. Kurna-Mõisaküla (= *Tõnuvälja*). < pn.

Karjaaru t. Lähtse (vana popsitalu külast eemal karjatee ääres, mis viis Lähtse ühisheinamaale). Vrd. Kallasmaa 1996a: 85. Vt. Aru t.

Karjamaa t. Mõisaküla (popsitalu Saunaküla külaosas). Vrd. Pall 1969: 56, Kallasmaa 1996a: 85–86, Kallasmaa 2010: 73–74.

Karjatse t. Lähtse (endine popsitalu Vainu talu maa peal) 1811 *Karia Hans*, 1816 *Karjatse Mart*, 1850 *Karjatse*. < *karjane* : *karjase*, *karjatse*. Vrd. Kettunen 1955: 57 *Karjuse*, Pall 1969: 57, Kallasmaa 1996a: 86 *Karjaste*, Kallasmaa 2010: 74 *Karjase*.

Kase t. Luige (asundustalu), Mõisaküla (popsikoht), Sõmeru II (asundustalu, mille juures oli kasvanud kasesalu). Vrd. Kettunen 1955: 8, Pall 1969: 58, Kallasmaa 1996a: 87, Kallasmaa 2010: 75.

Kasemetsa t. Mäe I (asundustalu), Padiküla (= *Saukase*; asundustalu, peremees pani nime lähedal kasvava kasemetsa järgi), Sookaera (asundustalu, mille juures olid kasvanud kased). Vrd. Kallasmaa 1996a: 87–88, Kallasmaa 2010: 75.

Kasesalu Raudalu (= *Pütneri*; ehituskrunt). Vrd. Kallasmaa 1996a: 88, Kallasmaa 2010: 75.

Kaskemäe t. Piisoo I 1850 *Kaskemäggi*. < *kask* : *kase* e-pl. + *mägi*. -mäe on asustusnime teise komponendina nii levinud seetõttu, et asulaid, eriti talusid, eelistati rajada just kõrgematele kohtadele, samas esineb -mäe ka loodusnimedes (Kallasmaa 2000: 110–111). Vrd. Pall 1969: 59 *Kaskealune*, Kallasmaa 2010: 71 *Kaskealuse*, *Kaskeheinamaa*.

Kaugemäe t. Metsanurga II (asundustalu). -mäe on asustusnime teise komponendina väga levinud, samas esineb -mäe ka loodusnimedes (Kallasmaa 2000: 110–111).

Kepi t. Luige (= *Kesa*; asundustalu, Kepp oli endise peremehe nimi). < pn. *Kepp*. Vrd. Pall 1969: 64.

Kesa t. Luige (= *Kepi*; asundustalu, asutatud 1920. a. paiku Tammetalu kõrtsi kesale). Vrd. Kettunen 1955: 227 *Kesamaa*. Vrd. Pall 1969: 65.

Keskküla t. Metsanurga II (= *Raudme*; asundustalu, mis asus küla keskel). Nimi esineb lisanimena Nabalas juba varakult: 1662 *Keskülla Hinrich*, 1663 *Neÿ Keskülla Hinrich*. Vrd. Kettunen 1955: 175 *Keskla*, Pall 1969: 65, Kallasmaa 1996a: 96, Kallasmaa 2010: 79.

Kiili as. Kiili kõrts (kuulus Sausti mõisale, läks hiljem Veneküla koosseisu; kõrtsi läheduses asus ka sekundaarnimeline *Kiiliarumägi*. Hiljem asusid seal kõrtsi asemel Kiili kauplus ja Kiili püüiveski. Nõukogude aja algul Kiili nime eriti ei kasutatud, 1977. aastast võeti Kiili ametlikult kohanimena kasutusele ja Veneküla nimi kadus käibelt. 1993. aastal loodi aga Kiili vald. 1782 *Kuily Jürri*, 1795 *Kily Jürry*, 1811 *Kili Tönnis*, 1816 *Kili Tönnis Matsow*, 1834, 1835, 1850 *Kili Krug*. Pall pakub Põhja-Tartumaa samanimelise talu nime lähtekohaks lisanime *kiil* : *kiili* (Pall 1969: 66). Vrd. en. *Kill*, -u Mägiste 1929: 31. Isikunimeline päritolu tundub üsna tõenäoline, vrd. ka piirkonnas asuv *Sepamäe-Kiili* t. Vrd. Pall 1969: 66, Kallasmaa 1996a: 99, Kallasmaa 2010: 81 *Kiilu*.

Kinga t. Mäe II (= *Kaljula*, *Kingissepa*, *Möldrimäe*; asundustalu, mille peremehe perekonnanimi olnud Kingissepp). < pn. *Kingissepp*.

Kingissepa t. Mäe I. (= *Kaljula*, *Kinga*, *Möldrimäe*; asundustalu, mille peremehe perekonnanimi olnud Kingissepp). < pn. *Kingissepp*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 104, Kallasmaa 2010: 83.

Kipramäe t. `kipra- Mäe I. (= *Mäe*, *Mikumäe*; asundustalu, moodustati 1920. a. paiku Sausti mõisa heinamaale Kipramäele). Sekundaarnimi, lähtudes loodusese nimest. Vrd. *kipar* : *kipra* 'kipakas', *kipra* 'kortsu' (EMS). Kallasmaa oletab (2000: 110–111), et -*mäe* on asustusnimede teise komponendina nii levinud seetõttu, et asulaid, eriti just talusid, püüti rajada kõrgematele kohtadele, aga samas esineb -*mäe* ka loodusnimedes.

Kirjassilla ~ **Kirjasselja** t. Kurna-Mõisaküla (asutatud Kurna mõisa Kirjasselja heinamaale) 1873 *Kirjasilla*, 1875 *Kirjasilla*. Kirjapanekud lubavad oletada, et lähtekohaks on olnud apellatiivid *kiri*, *kirju* (vrd. ka *kirjas* 'kirjak, kirju lehm') + *sild* : *silla* ning ilmneb -*selja* ~ -*silla* vaheldumine: *Kirjasselja* ~ *Kirjassilla*. Sellist vaheldumist on täheldanud ka Marja Kallasmaa läänemurde kohanimede puhul (2003: 66–67, nt. *Lehtsel'la einamaa* ~ *Lehtsilla einamaa* ja *Kuresel'lamägi* ~

Kuressillamägi), samuti on seda maininud Valdek Pall (1967: 98). Tegu on kohanimedes esineva nähtusega, kus sarnase häälikulise kujuga nimeosised võivad varieerumisel üksteist asendada, küllap aitab sellisele vaheldumisele kaasa ka keskmurdele omane assimilatsioon *lj > /l/*. Kallasmaa järgi (2000: 109) leiab determinandi *-selja* heina- ja karjamaanimedest ning muudest loodusnimedest, lähtekohaks on *selg : selja* 'seljandik'.

Kivastiku t. Nabala-Nõmmeküla (popsikoht). < *kivastik* 'kivine koht'. Vrd. Kettunen 1955: 224 *Kivistiku*, Pall 1969: 72.

Kivi t. Mäe I (asundustalu, moodustati 1920. a. paiku Sausti mõisa maast, mis olnud kivine), Piissoo I (talumaadel olnud üks suur kivi). Vrd. Pall 1969: 72, Simm 1973: 43, Kallasmaa 1996a: 109, Kallasmaa 2010: 85.

Kivika maja Raudalu (= *Lõuna*; Kivika nimi pärineb peremehe nimest). < pn. Vrd. Kallasmaa 2010: 86.

Kivila t. Raudalu (= *Papi*; talu põld oli kivine; ametlik nimi). < *kivi* + *-la*. Vrd. Kallasmaa 2010: 86.

Kivimäe t. Kurevere (talupõllud olid kivised), Sõgula (asundustalu). *-mäe* on asustunimede teise komponendina väga levinud, samuti esineb *-mäe* ka loodusnimedes (Kallasmaa 2000: 110–111). Vrd. Pall 1969: 74, Kallasmaa 1996a: 109, Kallasmaa 2010: 86.

Kivistiku t. Mäe I (= *Männiku*; asundustalu, peremehe nimi oli Kivistik). < pn. *Kivistik*. Vrd. Pall 1969: 74.

Kivita t. Siberi (uusmaakoht). < ? pn. Vrd. Kettunen 1955: 228 (< ? *kivi* + *tuba : toa*).

Kleieri t. Altjõe (= *Kalda*, *Vanaveski*; asundustalu, Kleier oli peremehe nimi). < pn. *Kleier*.

Kleimani t. *kleimani* Kurna-Mõisaküla (= *Looveski*; uusmaakoht, moodustatud 1944. aastal, Kleiman oli peremehe nimi). < pn. *Kleiman*.

Koidu Raudalu (= *Sentivoli*; aianduskrunt), Saire (= *Risti*; vana popsitalu, nime sai 1933. a. paiku, endine nimi oli *Risti*). Kuna tegu on hilise nimega, pärineb see arvatavasti apellatiivist *koit : koidu*, samas on võimalik ka lähtumine isikunimest *Koit* (*Koit : Koidu* Rajandi 1966: 98). Vrd. Pall 1969: 76–77, Kallasmaa 1996a: 113, Kallasmaa 2010: 89.

- Koka** t. Mõisaküla (popsikoht). Nimi võib pärineda ametinimetusest *kokk* : *koka*, kuid samas võib tegu olla ka sekundaarnimega – Sausti-Nõmmekülas on Koka soon ehk oja, mis algab Männiku talu tagant Rabast ja suubub Tõdva jõkke. Vrd. Kettunen 1955: 180, Pall 1969: 77–78, Kallasmaa 1996a: 114, Kallasmaa 2010: 89.
- Kondi** t. Lähtse (vana popsitalu, asus külast eemal, metsheinamaal). Nime päritolu ei ole selge, Pall pakub oma uurimuses (1969: 80) asustusnime *Kondi* lähtekohaks isikunime. Vrd. Pall 1969: 80, Simm 1973: 46, Kallasmaa 1996a: 118 *Kondiaugumägi*, Kallasmaa 2010: 90.
- Kopli** t. `kopli ~ `kople Mäe II (= *Kruusmaa*; asundustalu, mis asutati mõisa tallide taha koplisse) < *koppel* : *kopli*, Sookaera (asundustalu, mille peremehe nimi oli ka Koppel) < pn. *Koppel*. Vrd. Kettunen 1955: 153–154, Pall 1969: 83, Kallasmaa 1996a: 122–123, Kallasmaa 2010: 92.
- Kopliku** t. `kopliku Pealtjõe 1665 *Koplik Siem*, 1666 *Koplik Siemm*, 1667, 1668 *Koplik Siemen*, 1782 *Kopliko Jahn*, 1811 *Kopliko Hans*, 1816 *Kopliko Tomas*, 1834, 1835, 1850 *Kopliko*. Vrd. *koppel* : *kopli*, apellatiivi *koplik* ei ole registreeritud.
- Koplimäe** t. `kople- Siberi. -mäe on sage asustusnimede teine komponent ning esineb ka loodusnimedes (Kallasmaa 2000: 110–111). Kallasmaa 1996a: 123, Kallasmaa 2010: 92.
- Koppelmani** t. -*mañni* Siberi 1782 *Koppelmani Pertel*, 1811, 1816 *Koppelmani Jürri*, 1834 *Koppelman*, 1835, 1850 *Koppelmani*. Vrd. Kettunen 1955: 153–154.
- Kostja** t. *košta* Saire (= *Nellise*; asundustalu, Kostja oli peremehe eesnimi). < en. *Kostja* Mägiste 1929: 32, vene en. *Kostja* < *Konstantin* Rajandi 1966: 99. Vrd. Kallasmaa 1996a: 124 *Kosta*.
- Kosula** t. Pealtjõe (= *Raja*; uusmaakoht). *la*-liitelised ametlikud nimed kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, nagu ka nt. *Kungla* ja *Põhjala*. Kosula nimi pärineb aga pigem perekonnanimest, kui võtta arvesse, et tegu on rahvakeelse nimega. Vrd. en. *Koss*, -*u* Mägiste 1929: 32.
- Krapiva** maja *krapiiwa* Veneküla (= *Gabira*). Rahvapärimuse järgi antud pilkenimi *Krapiva* (vene keeles ‘nõges’), kuna perenaine olnud väga sõnakas.
- Kresseli** t. `kresseli Siberi (uusmaakoht, Kressel oli peremehe nimi). < pn. *Kressel*.

- Kruusiaugu** t. *kruusi-* ~ *kruuse-* Mõisaküla (popsikoht, mille maja lähedal oli vana kruusaauk) 1859 *Krusiaugo*, Nabala-Nõmmeküla (asundustalu), Sõgula (asundustalu, mille maadel olnud suur kruusaauk). < *kruus* : *kruusa*, *kruusi* 'kivisegune liiv' (EMS). Vrd. Pall 1969: 86 *Kruusaaugu*, Kallasmaa 1996a: 126 *Kruusaaugu*, Kallasmaa 2010: 97 *Kruusaaugu*.
- Kruusmaa** t. *`kruusma* Mäe I (= *Kopli*; asundustalu, mille peremehe nimi oli Kruusmaa). < pn. *Kruusmaa*.
- Krõõda** t. Saire (popsitalu, kus elas naine nimega Krõõt). < en. *Krõõt* < *Margareta* Rajandi 1966: 100. Vrd. Pall 1969: 87.
- Kubja** t. *kubja* ~ *`kupja* Mõisaküla (peremees oli mõisa kubjas) 1782 *Wanna Kubia Jurry*, 1795 *Wanna Kubja Jürri*, 1811, 1816 *Wanna Kubja Jürri*, 1834 *Wanna Kobja Jürri*, 1835 *Wanna Kubja*, 1850 *Wanna Kobja*, 1858 *Wannakobja*, 1875 *Kubja*. < ln. *kubjas* : *kupja*, *kubja* 'teoliste järelevaataja mõisatööl' (EMS). Vrd. Kettunen 1955: 44, Pall 1969: 87, Simm 1973: 49–50, Kallasmaa 1996a: 126–127, Kallasmaa 2010: 97–98. Vt. *Kupja* t.
- Kuivajõe** t. Piisoo II (asundustalu, sai nime Kuivajõe jõe järgi) 1811 *Kuiwajoe Hans*, 1816 *Kuiwajõe Hans*, 1834, 1835 *Kuiwajoeggi*, 1850 *Kuiwajoggi*. Vrd. Kettunen 1955: 267, Kallasmaa 2010: 98 *Kuivajoggi*.
- Kuivastu** Raudalu (= *Haraka*; aianduskrunt). Tegu on ametliku nimega, arvatavasti on see pandud päritolu tähistamiseks (vrd. *Kuivastu* k. Muhus, Kallasmaa 1996a: 128). Vrd. Kettunen 1955: 225, Kallasmaa 1996a: 128.
- Kungla** t. Sõgula (= *Külma*, *Tärre*; asundustalu). Sage uute asundustalude nimi. la-liitelised ametlikud nimed kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, nagu ka nt. *Ilula* ja *Põhjala*. Vrd. Pall 1969: 92, Simm 1973: 50–51, Kallasmaa 1996a: 132, Kallasmaa 2010: 100.
- Kupja** t. Lähtse 1816 *Kople Jürri Jaanow Kubjas*, 1850, 1858 *Kubja oder Kople*. < ln. *kubjas* : *kupja*, *kubja* 'teoliste järelevaataja mõisatööl' (EMS). Vrd. Kallasmaa 1996a: 133, Kallasmaa 2010: 100. Vt. *Kubja* t.
- Kurevere** k. 1241 *Kurkeuera*, 1473 *Corover*, 1481 *Kurrever*, 1493 *Korueuer*, 1495 *Kurwer*, *Kerewer*, 1501 *Korver*, 1510 *Korefer*, 1524 *Kurreuer*, 1528 *Kuruera*, 1565 *Kurrewerre*, 1571 *Kurffer*, 1580 *Kurrewerra*, 1586 *Korefer*, 1637, 1765

Kurrefer (Johansen 1933: 459). 1687 *Kurrefer*, 1726 *Kurefer*, 1782 *Kurrefer*, 1811, 1816, 1834, 1835, 1850, 1858 *Kurrefer*. Kurevere on arvatavasti vanast hajatalust tekkinud küla. Taani hindamisraamatus on tema suuruseks märgitud vaid 2 adramaad, ka 1661. aasta vakuraamatus on Kureveres vaid üks talu ning selle peremeheks on *Kurifer Jak*. Kallasmaa käsitleb (1989: 70) Kihelkonna küla *Kurevere* (1645 *Kurrefer*, *Kurriker*, 1826 *Kurrewerre*), mis tema sõnul pärineb isikunimest. Ta möönab siiski, et mõningatel juhtudel võib *Kure*-nime sisaldav kohanimi lähtuda ka apellatiivist *kurg* : *kure*, eriti loodusnimede puhul. *Kurevere* all viitab ta muu hulgas ka Jüri kihelkonna *Kurevere* külale. Eduard Roos kirjutab (1961: 351), et palju muistseid eesti ja liivi isikunimesid põhineb linnunimetustel, nt. *Aule*, *Kurg* jt. Vrd. Kettunen 1955: 277, 293, 305, 316, 318, 323, Simm 1973: 51, Kallasmaa 1996a: 135–136.

Kuristiku t. Kurevere (asundustalu, mille põllul olid keelejuhi sõnul kuristikud 'kurisud ehk karstiaugud'). Vrd. Kallasmaa 1996a: 136 *Kurise*, *Kuriste*, Kallasmaa 2010: 101–102 *Kuri*, *Kurise*, *Kuriste*, *Kurisu*.

Kurna as., m. *kurna*¹⁴ (= *Treja*) 1241 *Queronoia*, 1384 *Koiranea*, *Koironia*, 1388 *Koyronia*, 1468 *Karnall*, 1475 *Coirnal*, ca 1500 *Korenoya*, 1535 *Kornal*, 1586 *Kornall*, 1589 *Cornall*, 1639 *Kornall*, 1663 *Cornal*, 1671 *Kornall*, 1732 *Kurna*, 1782 *Curnal*, 1840 *Cournal*, (Johansen 1933: 559). 1687 *Kornal*, 1726 *Cournall*, 1782 *Cournal*, 1795, 1811, 1816 *Cournall*, 1834, 1835, 1850, 1858 *Cournal*. Kurna mõisast (*Cournal*) on esimesi kirjalikke teateid aastast 1384. Tollal kuulus mõis Treydenitele. 1670. aastal omandas mõisa Otto Wilhelm von Fersen. Pärast Põhjasõda oli mõis järgemööda von Wrangellide, von Schlippenbachide, von Derfeldenite ja von Lantingshausenite omanduses. 1833. aastal pärandus mõis Helene von Knorringile, kelle perekonna kätte jäi mõis 19. sajandi lõpuni. (Särg 2006: 93–94). < *koer* + *oja*. Kettuneni järgi (1955: 138) muutub murdeline *koer* > *kuer* liitsõna täiendi kohal *Koir*- > *Kur*-. Tõenäoliselt muutus nimi *Koiranoja* >

¹⁴ Kettunen märgib Kurna nime hääldust kolmandavärtelisena *kuřna*, kuid EKI kohanimekartoteegi sedelite järgi ja ka kohalike keelekasutuses hääldatakse nime teises vältes – samas aga liitnimes *Kurna-Mõisaküla* on *kurna* märgitud kolmandavärteliseks.

Kuernjan (küla) > *Kurna* (küla); *j* on siin nii madal, et *n* ei palataliseeru. Vrd. Kettunen 1955: 137–138, Kallasmaa 1996a: 137.

Kurna-Mõisaküla k. `kurna- (= *Mõisaküla*). Külaosad: Põrgunurk, Metsanurk, Sauna-küla. Vt. Kurna as., Mõisaküla k.

Kuura t. Luige (asundustalu). Vrd. Sausti mõisas 1834, 1835, 1850, 1858 *Kura*. Vrd. en. *Kura* Mägiste 1929: 33, vrd. ka *kura*, *kuura*, *kora* ‘vasak’; *kuralane*, *kuuralane* ‘kuramaalane’. Vrd. Kallasmaa 1996a: 139, Kallasmaa 2010: 103 *Kuuralahe*.

Kuuse t. Saire (popsitalu). Vrd. Kettunen 1955: 8, Kallasmaa 1996a: 139, Kallasmaa 2010: 103.

Kuusemäe t. Luige (= *Partsa*; asunikutalu, asutatud Sausti mõisa metsa). -mäe on asustusnimedes, samuti ka loodusnimedes sage teine komponent. Vrd. Kallasmaa 1996a: 139, Kallasmaa 2010: 103 *Kuusemägi*.

Kuusepõllu t. Metsanurga I. Vrd. 1875 Kurna mõisas heinamaa nimega *Waela Kusiko Põlt*.

Kuusiku t. Mäe II (= *Orava*; asundustalu, asutati Sausti mõisa Lamba männikusse, omanik tahtis nimeks panna Männiku, aga kuna lähedal Mäe I külas oli juba Män-niku talu, siis pani hoopis Kuusiku), Saire (vana talu, mis asunud suure kuusiku ääres) 1782 *Kusico Bertel*, 1795 *Kusiko Bertell*, 1811, 1816 *Kusiko Tönnis*, 1834, 1835, 1850, 1858, 1859, 1875 *Kusiko*. Sõmeru II. Vrd. Kettunen 1955: 63, 222, Pall 1969: 97, Kallasmaa 1996a: 139–140, Kallasmaa 2010: 104.

Kõrgemäe ~ Kõrgemaa t. `kõrge- Nabala-Nõmmeküla (= *Aaviku*; popsitalu). Nime-lõpud -mäe ja -ma(a) esinevad asustusnimedes tihtipeale varieeruvaina, kusjuures sageli pole võimalik kindlaks teha, kumb vorm on algupärane. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe ~ Altma*. Vrd. Kettunen 1955: 119–120 *Kõrgema*, Pall 1969: 100 *Kõrgemäe*, Kallasmaa 1996a: 143 *Kõrgemaa*, *Kõrgemäe*, Kallasmaa 2010: 106 *Kõrgemäe*.

Kõrgemäe t. `kõrge- Sõgula (= *Lundu*; asundustalu, mille maadel oli mäenukk ja nõlv). Vrd. Kettunen 1955: 119–120 *Kõrgema*, Pall 1969: 100, Kallasmaa 1996a: 143, Kallasmaa 2010: 106.

Kõrtsu t. *kõrtsu ~ kõrsu* Kurna (kunagine kõrts), Saire (talumaadel asus ka samanimeline popsitalu, mille ehitas peremehe vend 1934. a. paiku) 1697 *Kortso*

Jack, 1782 *Sayre Korzo Tonnis*, 1795 *Saire Koertzu Toennis*, 1811 *Saire Kortso Hans*, 1816 *Saire Kortzo Hans*, 1834 *Sairo Koetz*, 1835 *Saire Kortso*, 1850, 1858 *Saire Körtso*, 1859 *Körtso*. Vrd. Pall 1969: 100 *Körtsi*, Kallasmaa 1996a: 145 *Körtsi*, Kallasmaa 2010: 107 *Körtsi*.

Kõssi t. *kõssi* Lähitse 1782 *Koissi Tönno*, 1795 *Kossy Tönno*, 1811 *Kõssi Tönno*, 1816 *Kõssi Hindrich Hanssow*, 1834, 1835 *Kõssi*, 1850 *Kossy*, 1858 *Kessi*. Vrd. 1) *kõss* (interjektsioon); 2) *kõss* 'vähene hääl või heli' (EMS), 3) *kõss* : *kõssi* 'kühmus, kõssivajunud (olend); köbi' (EMS). Vrd. Pall 1969: 101 *Kõssimaa*, Kallasmaa 1996a: 147 *Kõssisaadud*.

Kõvera kõrts (kunagine kõrts Sausti mõisas Raudalu/Viljandi mnt ääres praeguse Kuura talu kohal) 1782 *Kawera Peter ist Krüger*, 1795 *Köwera Peter*, 1811 *Köwera Peters Sohn Juhann*, 1816 *Kewera Juhan Petrow*, 1834 *Köwwera Krug*, 1835 *Koewerra Krug*, 1850 *Koewera Krug*. Ühe variandina võis kõrts nime saada teenime järgi (*kõverik* 'kõver ese või selle osa; kõverus, käänak'). Kallasmaa pakub aga oma uurimuses asustusnime *Kõvera* päritoluks en. *Kövert* < *Gebhard*, Kallasmaa 1996a: 147.

Kännu t. Lähitse (vana popsitalu), Mõisaküla (popsitalu). Vrd. Kallasmaa 1996a: 149, Kallasmaa 2010: 108.

Käosalu t. *käusalu* ~ *käussalu* Luige/Mäe II (asundustalu).

Kärneri t. *`kärnäri* ~ *`kärnali* ~ *`kärnäli* Aruste II 1782 *Kerner Thomas*, 1811 *Kärneri Mart*, 1816 *Kärneri Jahn*, 1834, 1835, 1850 *Kerner*, Luige (asundustalu, mis asutati Tammetalu kõrtsi maadele, peremees oli olnud kärner). < ln. Vrd. Kettunen 1955: 103 *Kärnali*, Pall 1969: 104 *Kärneri*, Kallasmaa 1996a: 151–152 *Kärneri*., Kallasmaa 2010: 109 *Kärneri*.

Käspre t. *`käspre* Sookaera 1687 *Casber Jüri*, 1726 *Kaesper Mart*, 1782 *Kespre Thomas*, 1811 *Kaspri Jürri*, 1816 *Käspri Hans*, 1834 *Käspre*, 1835 *Kespri*, 1850 *Kesper*. < en. *Käspre* : *Käspri* Mägiste 1929: 33, *Käspre* < *Kaspar* ~ *Caspar* ~ *Casper* Rajandi 1966: 95, 101. Vrd. Simm 1973: 56 *Käspri*, Kallasmaa 1996a: 152 *Käspri*.

Kööba t. Sookaera (= *Kangru*; asundustalu, mille nimi pärineb peremehe nimest). < pn. Vrd. Kallasmaa 1996a: 155.

- Kööbi** t. *kööbi* Padiküla (= *Mätliku*; asundustalu, mille peremehe nimi oli olnud Kööp).
 < pn. Kööp. Vrd. Kallasmaa 1996a: 155 *Kööbike*.
- Külaotsa** t. Altjõe (tal, mis asub küla otsas) 1782 *Otza Tönno*, 1811 *Küllaotsa Juhhan*,
 1816 *Külla Otsa Jürri*, 1834, 1835, 1850 *Küllaotsa*. Nimi on märkinud talu asu-
 kohta teiste talude suhtes. Vrd. Pall 1969: 107, Kallasmaa 1996a: 156.
- Külma** t. Mõisaküla (vana popsitalu Saunaküla külaosas), Sõgula (= *Kungla*, *Tärre*;
 asundustalu, mille perenaine oli üles kasvanud Külma popsitalus). < *külm* : *külma*.
 Valdek Palli sõnul on võimalik, et *külm* : *külma* on asustusnimedesse tulnud liit-
 sõnalistest nimedest, nagu *Külmaoja* jne. (Pall 1977: 107). Vrd. Simm 1973: 57,
 Kallasmaa 1996a: 157.
- Künka** t. *künka* Mõisaküla (popsitalu Saunaküla külaosas). Vrd. Pall 1969: 107,
 Kallasmaa 1996a: 157, Kallasmaa 2010: 112.
- Künnapuu** t. *künnapuu* Sausti (vana popsitalu Sausti mõisa Saunakülas). Vrd. 1850
 Sausti mõisas pandud perekonnanimi *Künnapuu*. Vrd. Pall 1969: 107, Simm 1973:
 57–58.
- Küttimi** t. *küt'timi* Mäe II (= *Saarusti*; asundustalu, uus omanik nimetas talu oma pere-
 konnanime järgi Küttimiks, endine omanik oli Saaruste). < pn *Küttim*.
- Laada** t. Piisoo II 1850 *Lada*. < *laut* : *lauda*. Arvatavasti on tegu algupäraste difton-
 gide järelkomponendi alanemisega teises vältes. Vrd. Pall 1969: 108 *Laadamuru*,
 Kallasmaa 1996a: 158, Kallasmaa 2010: 113.
- Laadeniidi** t. Aruste I (= *Toodu*; popsitalu). Võib-olla on nimi tähendanud Laada talu
 niitu?
- Laane** t. Mäe II (asundustalu, mis asus paksu metsa sees). < *laas* (murdeis enamasti
laan) : *laane*. Vrd. Pall 1969: 108–109, Simm 1973: 58, Kallasmaa 1996a: 159,
 Kallasmaa 2010: 113–114.
- Laanemetsa** t. Metsanurga I (= *Tearu*; asundustalu). Vrd. Pall 1969: 109.
- Laanemäe** t. Metsanurga II (= *Vilu*; asundustalu).
- Laari** t. Paekna 1665 *Laure Martt*, 1666 *Laura Martt*, 1667, 1668 *Laure Martt*, 1679,
 1680 *Lauri Mart*, 1684 *Laur Mart*, *kubbias, zahlt nichts*, 1685 *Laur Mart*, 1782
Laury Mart, 1811 *Lauri Jürri*, 1816 *Lauri Jurri*, 1834, 1835, 1850 *Lauri*. < en.

Laar, -i, Laur, -i Mägiste 1929: 34, *Laar, Laur* < *Laurentius* Rajandi 1966: 102–104. Vrd. Kettunen 1955: 100, Pall 1969: 109, 114–115, Simm 1973: 58 *Laari-Niitka*, Kallasmaa 1996a: 159.

Laastu t. Sookaera 1782 *Lasto Juhan*, 1811, 1816 *Laasto Mart*, 1834 *Lasto*, 1835 *Laasto*, 1850 *Lasto*. Vrd. *laast* ‘puuriba; võsastik’, *laastama* ‘maad metsast, võsast puhastama’, *laastik* ‘metsast laastatud lagendik, raiesmik’. Vrd. Pall 1969: 109, Kallasmaa 1996a: 161.

Lahe maja Raudalu (= *Tammeoja*; Lahe oli peremehe nimi). < pn. *Lahe*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 163, Kallasmaa 2010: 117.

Lauda t. Mõisaküla (= *Tominga*; vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas, Lauda on vana nimi, 1933. a. paiku võeti ametlikuks nimeks Tominga, kuna talu ümber kasvas toomingasalu). Vrd. Kallasmaa 1996a: 170.

Lauri t. Saire 1782, 1795 *Lauri Mart*, 1811 *Laury Hans*, 1816 *Lauri Hans*, 1834, 1835, 1850, 1858, 1875 *Lauri*. < en. *Laar, -i, Laur, -i* Mägiste 1929: 34, *Laar, Laur* < *Laurentius* Rajandi 1966: 102–104. Vrd. Kettunen 1955: 100, Pall 1969: 114–115, Simm 1973: 59, Kallasmaa 1996a: 171, Kallasmaa 2010: 123.

Lehtse k. `lehtse. 1241 *Lateis*, 1415 *Lechtis*, 1457, 1479, 1503 *Lehtes*, 1503 *Lecht*, 1548 *Lechtzakilla*, 1556 *Lechtszekulla*, 1586 *Lehtes*, 1765 *Lechts*, 1896 *Lehtsa küla* (Johansen 1933: 473). 1726 *Lechtis*, 1782 *Lettese*, 1795, 1811, 1816, 1834, 1835, 1850, 1858 *Lechts*. Kettuneni järgi (1955: 195) pärineb nimi ilmselt vormist **Lehtisen* (vrd.l soome *Lehti-nen*, *lehti*, eesti *leht*), *Lehtsa* nimekuju võis pärineda vormist **Lehtoisan*. Praegu on külanimeks aga hoopis *Lähtse*. Pole võimatu, et *Lehtse* on saksa keele vahendusel moondunud nimekuju (paljud ä-lised nimed olid vahepeal saksa keele vahendusel moondunud, nt. *Ämbra* > *Embra*, *Äniste* > *Enniste* jne.). Vanemais dokumentides on *Lähtse* asemel kirjas *Lehtse*. *Lehtse*-nimelisena on küla esitatud ka 1920. aastail (Üleriikline asumite nimestik 1923: 245) ja aastail 1940–50 (Uuet 2002: 91). Nimekuju *Lähtse* on kirjas 1978. aasta maa-asulate loendis (Eesti NSV ... 1978: 37) ning *Lähtse* kinnitati külanimeks ka Vabariigi Valitsuse määrusega 1997. aastal (Alevite, alevike ja külade nimistu ...). Kodulooüürija Ameerikas kinnitab, et *Lähtse* pandi küla nimeks vaid selleks, et eristuda Ambla kihelkonna samanimelisest (*Lehtse*) asulast, ning et

mingit muud lähtekohta ä-lisel nimekujul ei ole (suuline informatsioon temalt endalt 27.05.2010).

Leikopli t. -`kopli ~ -`kople Mäe I (1950) / II (= *Tammsaare*; asundustalu, mis moodustati Sausti mõisa Leikopli heinamaast, peremehe nimi oli Tammsaar). Arvatavasti on nimi kokku pandud apellatiividest *leid* 'hoburakendi rihmad' + *koppel*.

Leoski t. `liuski Metsanurga II (= *Arumäe*; asundustalu, mille peremehe nimi oli Leosk). < pn. *Leosk*. Vrd. Kettunen 1955: 207 *Liuska*, Pall 1969: 118.

Lepiku t. Altjõe 1782 *Leppiko Hans*, 1811 *Leppiko Rein*, 1816 *Leppiko Hans*, 1834, 1835, 1850 *Leppiko*, Nabala-Mõisaküla (asundustalu), Siberi (keelejuhi sõnul olid seal elanud Lepad) 1782 *Leppiko Jürry*, 1811, 1816 *Leppiko Mart*, 1834, 1835, 1850 *Leppiko*, Sookaera (= *Lillelepiku*; asundustalu), Vaela (vana talu, mille lähedal kasvas leppi) 1697 *Leppiko Tönnis*, 1782 *Leppico Jaan*, 1795 *Leppiko Jaan*, 1811 *Leppiko Michel*, 1816 *Leppiko Jürry*, 1834 *Leppiko Jürri*, 1835, 1850, 1858, 1865 *Leppiko*, Veneküla (uus talu, mille elumaja asus lepametsa ääres). Vrd. Kettunen 1955: 63, 222, Pall 1969: 118–119, Kallasmaa 1996a: 178–179, Kallasmaa 2010: 128.

Lihtmaa maja `lihtma Saire (uusehitis, ehitati 1955. a. paiku, nime sai omaniku nime järgi). < pn.

Liiva t. Mäe II (= *Lipsu*; asundustalu). *Liiva* kõrts (vana Kurna mõisa kõrts, mis asus Raudalu maantee ääres, maa olnud liivane, sellest ka nimi). Vrd. Sausti mõisas 1795, 1811 *Liwa Ado*, 1816 *Liwa Ado Jaanow*, 1834 *Liwa*. Vrd. Pall 1969: 120, Kallasmaa 1996a: 183–184, Kallasmaa 2010: 131.

Liivi t. Mõisaküla 1697 *Lihwi Tönnis*, 1782 *Livi Mart*, 1795 *Liwi Mart*, 1811, 1816 *Liewa Mart*, 1834 *Liwa Mardi*, 1835, 1850, 1858, 1875 *Liwi*. Nime päritolu pole kindel. Võimalik, et nimi pärineb apellatiivist *liiv* : *liiva*, samas vrd. ka 1) *liiv* : *liivi* 'võrkpüümis; kahv'; 2) *liiv* : *liivi* 'pihik' (EMS). Vrd. Pall 1969: 120, Kallasmaa 1996a: 185 *Liivirahu*, Kallasmaa 2010: 132.

Liivoja maja Sausti (= *Viinameistri*). < pn *Liivoja*. Vrd. Kurna mõisas 1875 *Liiv oja hein* (heinamaa, mis paikneb oja ääres), *Liiv oja* (heinamaa); Kureveres 1850 *Liwajõe* popsitalu. Vrd. Kettunen 1955: 41, Pall 1969: 120–121.

Lillelepiku t. Sookaera (= *Lepiku*; asundustalu).

Linamäe t. Lähtse (vana popsitalu samanimelise põllu ääres). Arvatavasti sekundaar-nimi. Vrd. Kallasmaa 1996a: 186 *Linameloik*.

Lipsu t. Mäe II (= *Liiva*; asundustalu rahvapärane nimi, mis tuleneb peremehe nimest Lipson). < pn. *Lipson*. Vrd. Kallasmaa 2010: 134.

Loigu t. Nabala-Mõisaküla (asundustalu, mille maad olid madalad ja vesised). Vrd. Pall 1969: 124, Kallasmaa 1996a: 189, Kallasmaa 2010: 134.

Loo t. Mõisaküla (= *Loo-Jüri*; talu asutati Loovälja talu jagamisel vendade vahel) 1859 *Loo*. Vrd. Kallasmaa 2010: 135.

Looba t. Paekna 1661, 1662, 1663, 1665, 1666 *Luhpa Matzs*, 1667 *Luhpa Matzs, frey*, 1668 *Luhpa Hans*, 1679 *Luhba Hanns, Hoofs Kerl, Zahlt nichts*, 1680 *Hoofes Kerl, Luhba Hanns, Zahlt nichtes*, 1684 *Loba Hans, freybaur*, 1685 *Loba Hanss, freybaur*, 1687 *Lobba Mattz*, 1726 *Loopa Jürri*, 1782, 1811 *Loba Tomas*, 1816 *Loba Hans*, 1834, 1835 *Looba*, 1850 *Loba*. < ?. Vrd. *loop* : *loobi* 'paadis tarvitav neljakandiline puukühvel'; 2) *loopama* : *loobata* 'looberdama; viltu käima'. Vrd. Kettunen 1955: 9 *Loobu*.

Loo-Jaani t. Kurna-Mõisaküla (= *Loovälja*). < ln. + en.

Loo-Jüri t. Kurna-Mõisaküla (= *Loo*). < ln. + en.

Looveski t. *loo`veski* Kurna-Mõisaküla (= *Kleimani*; uusmaakoht).

Loovälja t. -väl'la Mõisaküla (= *Loo-Jaani*) 1782 *Loo Welja Jurry*, 1795 *Loo Welja Jürri*, 1811 *Loo Welja Jurry*, 1816, 1834 *Loo Welja*, 1835 *Loo Wälja*, 1850, 1858, 1873 *Loowälja*, 1875 *Loowälja*. Nime hääldus -väl'la tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj* > *ll*.

Luha t. Mäe I (asundustalu, mis asutati Sausti mõisa põllule, mis asus heinamaa ehk luha ääres). < *luht* : *luha* 'jõe- või mereäärne madal heinamaa'. Vrd. Pall 1969: 127, Simm 1973: 64, Kallasmaa 1996a: 192.

Luige k. Asutatud 1920. a. paiku endise Luige, Kõvera ja Tammetalu kõrtsi maadele, mis jagati asunikele. Nimi pandi Luige kõrtsi järgi. Küla on Raudalu (Viljandi) mnt ääres. *Luige kõrts*. Sausti mõisa kõrts, mis asus maantee ääres. Kõrts hävis 1910. a. paiku, mõis kasutas maid edasi, hiljem jagati kõrtsi maad Luige küla

talude vahel ning kõrtsi järgi pandi külale nimi. Luige oli Sausti mõisa kõrts ja Tammetalu oli Kurna mõisa kõrts, nad võistlesid omavahel ja Luige jäi alla, kuna asus linnast kaugemal. Õiget küla ka tollal kõrtsi ümber ei olnud, nii lasi mõisnik majal laguneda ja maa jagati hiljem asunikele. Koduloouurija Koidula Ameerikase andmetel olnud praeguse Luige küla alal veel kaks sajandit tagasi metsad, rabad ja põllumaad ning Luige nimi sai asundustaluasula nimeks järgmiselt: Kurna popsi-kohas elas metsnik nimega Luige, kes läks elama vanasse Kiili kõrtsi ning viimast hakati tema järgi samuti Luigeks nimetama, hiljem sai selle järgi nime ka ümbruskonda ehitatud asundustalude asula. *Luige* t. *Luige* (= *Illari*; asundustalu, mis moodustati Luige kõrtsi maadele), *Vaela* (vana metsatalu, külast kaugel). Valdek Pall mainib (1969: 127), et *Luige* esineb Põhja-Tartumaa revisjonilehtedes tihti lisanimena, ning peab võimalikuks, et see on varemalt võinud olla ka isikunimeks. Vrd. Pall 1969: 127, Kallasmaa 1996a: 192, Kallasmaa 2010: 137.

Lukussepa t. Aruste II. (popsitalu).

Lundu t. Nabala-Nõmmeküla (= *Vainusauna*; popsitalu), Sõgula (= *Kõrgemäe*; asundustalu, mille peremehe nimi oli Lundu). < pn. *Lundu*. Vrd. Kallasmaa 2010: 138 *Lundi*.

Lutu maja Vaela (uusehitis, mis sai nime omaniku nime järgi). Ei selgu, kas nimi pärineb peremehe ees- või perekonnanimest, kuid malli järgi võiks arvata, et lähtekohaks on pigem perekonnanimi. Vrd. ka *Lutu* < en. *Luudo* ~ *Luudu* ~ *Luto* Mägiste 1929: 36, *Lutt(o)* < *Ludwig* Rajandi 1966: 114. Vrd. Kallasmaa 1996a: 194, Kallasmaa 2010: 138 *Luti*.

Lõuna `lõuna Raudalu (= *Kivika*; aianduskrunt). Vrd. Pall 1969: 130 *Lõune*, Kallasmaa 1996a: 197 *Lõunati*.

Maksima t. `maksima Veneküla 1782 *Maxim Karpoff*, 1795 *Maxim Karpof*, 1811 *Maxim Karpow*, 1816 *Iwan Maximow*, 1834, 1835, 1850, 1858 *Maxima*. < vene en. *Maksim* < *Maximilianus* Rajandi 1966: 120. Vrd. Kettunen 1955: 126, Simm 1973: 67 *Maksa*, Kallasmaa 1996a: 204 *Maksimi*.

Maksima II t. Veneküla (uuem, ehitati 1938. a. paiku). Vt. Maksima t.

Manni t. *mañni* Lähtse (= *Manni II*, *Manni-Kõrtsu*, *Nabala-Manni*; asundustalu, asub Manni I ehk Sausti-Manni talu kõrval, kuid kuulus Nabala alla. Kolhooside

ühendamisel 1960. a. paiku arvati ka Manni II Lähtse koosseisu, kuna on Lähtse külale lähemal kui Nabala külale. Vanasti käis Kurna ja Nabala valla piir kahe Manni talu vahelt läbi, üks talu oli kuulunud Nabala, teine Sausti mõisale.) 1665 *Manndi Martt*, 1666 *Mande Martt*, 1667 *Manndi Martt*, 1668 *Mande Martt*, 1679 *Mando Mart*, 1680 *Manda Mart*, *Zahlt nichts*, 1684, 1685 *Manda Mart Krüger*, *Zahlt nichts*, 1687 *Manni Krog 'kõrts'*, 1726 *Manni Jack*, 1782 *Juhan Maniffer Krüger*, 1811 *Manni Körtso Hans*, 1816 *Manni Hans*, 1834 *Makki Krug*, 1835, 1850 *Manni Krug*, Lähtse (= *Manni I*, *Sausti-Manni*; üksik vana talu vastu Nabala piiri) 1795 *Manny Johann*, 1811 *Manni Johann*, 1816 *Manni Christoph Johannow*, 1834, 1835 *Manni*, 1850 *Mannj*, 1858 *Manni*. Nimekuju *Maniffer* näitab arvatavasti sufiksi -vere siirdamist malli eeskujuks võttes ka muudele nimedele (Kiili alal on veel vere-lõpuline talunimi: *Ihuvere*, mis 1697. aasta kaardil oli märgitud nimekujuga *Ihoffer*, ning vere-lõpuline külanimi: *Kurevere*, 1782 *Kurrefer*). *Manni* puhul ei ole sufiks aga kinnistunud, võib-olla kasutaski seda vaid tollane nime ülestähendaja ning aktiivses kasutuses nimekuju arvatavasti siiski ei olnud. Vanemad kirjapanekud lubavad oletada, et nimi pärineb apellatiivist *maantee*. Kuna kõrtsid asusid maantee ääres, tundub see olevat ka üsna põhjendatud. Samas võib nimi pärineda ka isikunimest, vrd. *Mant* : *Mandu* ~ *Mando* Mägiste 1929: 36. Vrd. Kallasmaa 1996a: 205, Kallasmaa 2010: 143.

Manni I t. *mañni* Lähtse (= *Manni*, *Sausti-Manni*).

Manni II t. *mañni* Lähtse (= *Manni*, *Manni-Kõrtsu*, *Nabala-Manni*).

Manni-Kõrtsu t. *mañni kõrsu* Lähtse (= *Manni*, *Manni II*, *Nabala-Manni*; vanasti olnud seal kõrts).

Mardi t. Aruste I (= *Mardi-Arusta*; popsitalu) 1850 *Arruste Mart*. < en. *Mart* : *Mardi* Mägiste 1929: 37, *Mart* < *Martin* Rajandi 1966: 126. Vrd. Pall 1969: 135, Kallasmaa 1996a: 205–206, Kallasmaa 2010: 143.

Mardi-Arusta t. Aruste I (= *Mardi*; popsitalu, *Mardi-Arusta* on *Mardi* talu vana nimetus) 1850 *Arruste Mart*. < ln. + in. Vt. *Arusta* t.

Mardihansu t. *mardiansu* Sõgula (= *Uljata*; asundustalu, mille peremees elas varem *Mardihansu* talus ja nimetas Sõgula külla kolides ka uue talu *Mardihansuks*), *Vaela*

(vana talu, mille maa peal asus ka samanimeline popsitalu, kus elas vabadik) 1782 *Mardi Hanso Jurry*, 1795 *Marti Hanso Jurri*, 1811 *Mardy Hanso Michel*, 1816 *Mardÿ Hans*, 1834 *Mardy Hans*, 1835, 1850 *Mardi Hanso*, 1858 *Mardo Hansi*, 1875 *Mardianso*. < en. + en. Vt. Mardi t., Hansu t. Vrd. Pall 1969: 135 *Mardi-Antsu*, Kallasmaa 2010: 143.

Mareti t. *mareti* ~ *mareta* Saire (popsitalu, kus olid elanud Mareti-nimelised inimesed). Võiks arvata, et talunimi pärineb naise isikunimest *Maret* (*Maret*, -a Mägiste 1929: 17, *Maret* < *Margaretha* Rajandi 1966: 121–122), kuid keelejuhi kommentaar, nagu elanud saunakohas Mareti-nimeline pere, lubab oletada, et talunimi on võinud pärineda ka perekonnanimest. Vrd. Kallasmaa 2010: 144 *Mareta*.

Maripuu t. *maripuu* ~ *maripu(u)* Mäe I (1950) / II (= *Salu*; asundustalu, Maripuu oli peremehe nimi). < pn. *Maripuu*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 207, Kallasmaa 2010: 144.

Mati maja *mat'i* Lähtse (uus maja, ehitatud 1965. a. paiku, hüütakse omaniku nime järgi). < en. *Mati* ~ *Matti* < *Mattheus*, *Matthias* Rajandi 1966: 127. Vrd. Kallasmaa 1996a: 209, Kallasmaa 2010: 145.

Matsi t. *mat'si* Sõmeru II 1850 *Matze*, Veneküla 1834 *Matsi*, 1835 *Matsi oder Arjowa*, 1850 *Matsÿ*, 1858 *Matsi*. < en. *Mats*, -i Mägiste 1929: 37, *Mats* < *Mattheus*, *Matthias* Rajandi 1966: 127–128. Vrd. Kettunen 1955: 202–203, Pall 1969: 137, Simm 1973: 67–68, Kallasmaa 1996a: 209–210, Kallasmaa 2010: 146.

Matsu t. Sõmeru I. < en. *Mats*, -u Mägiste 1929: 37, *Mats* < *Mattheus*, *Matthias* Rajandi 1966: 127–128. Vrd. Kettunen 1955: 29 *Matsomardi*, Pall 1969: 137, Kallasmaa 2010: 146.

Mauru t. Piisoo II 1679 *Maure Jürgen*, 1680 *Maurÿ Jürgenn*, 1687 *Mauro Jürgen*, 1782 *Marro Jürrÿ*, 1811, 1816 *Maro Juhan*, 1834, 1835, 1850 *Maro*. Vrd. en. *Maur* < *Mauritius* Rajandi 1966: 128.

Meeri t. Padiküla / Mäe I (= *Kangru*; asundustalu, nimi pärineb peremehe nimest). < pn.

Metsanurga k. On nõukogude ajal olnud jaotatud ka Metsanurga I ja II külaks. Vrd. Pall 1969: 139 *Metsanuka*, *Metsanurga*, Simm 1973: 69 *Metsanurga*.

Metsanurk Möisaküla külaosa, kus asus kolm talu: Arupere, Ihuvete ja Sepamäe.

Metsari t. `metsari Metsanurga I (= *Metsari-Juhani*) 1661, 1662 *Metzere Matzs*, 1663 *Metzerre Matzs*, 1665 *Metzssere Matzs*, 1666, 1667, 1668 *Metzere Matzs*, 1680 *Metzer Matz*, *freÿbaur*, 1684, 1685 *Metzere Matz*, *freÿbaur*, 1687 *Metzara Mattz*, 1726 *Metzara Rein*, 1782 *Metsare Matz*, 1811 *Metsare Mats*, 1816 *Metsari Matz*, 1834 *Metzarri*, 1835 *Metsarri*, 1850 *Metzari*. < ? *Metsääre* < *mets* + *äär*. Vanemad kirjapanekud (1661, 1662 *Metzere Matzs*, 1782 *Metsare Matz*, 1811 *Metsare Mats*) lubavad oletada, et kunagiseks teiseks komponendiks on olnud apellatiiv *äär*. Samas vrd. 1687 *Metzara Mattz*, 1726 *Metzara Rein*, mis näitavad, et pole võimatu ka nime pärinemine apellatiividest *mets* + *aru* (vrd. Kallasmaa 1996a: 215, kus *Metsara* < *mets* + *aru*, sealjuures vanemad kirjapanekud: 1738 *Metzarro*, 1756 *Metsare*). Nimekuju *Metsari* ilmub kirjapanekuisse aastast 1816. Vrd. Kettunen 1955: 320, Pall 1969: 140 *Metsara*, Kallasmaa 1996a: 215 *Metsara*, Kallasmaa 2010: 149 *Metsaru laasma*.

Metsari-Hansu t. `metsari ansu Metsanurga I (= *Uus-Metsari*; Hans oli peremehe eesnimi). Vt. *Metsari* t.

Metsari-Juhani t. `metsari juhani Metsanurga I (= *Metsari*; Juhan oli peremehe eesnimi).

Metsavahi t. Luige (asundustalu, kus kunagi elas metsavaht). *M e t s a v a h i* maja Saire (= *Nõmme*; peremees oli metsavaht) 1875 *Metsawahi*. Vrd. Pall 1969: 140, Kallasmaa 1996a: 216, Kallasmaa 2010: 150.

Mihkli t. `mihkli ~ `mihkle Mõisaküla (vana talu Põrgunurga külaosas) 1782 *Loo Mihle Jaan*, 1795 *Loo Michle Jaan*, 1811 *Loo Michel*, 1816 *Michkele Jean*, 1834 *Michkle Jaan*, 1835 *Michkle*, 1850, 1858 *Mihkle Jani*, 1875 *Mihkli*. < en. *Mihkel* : *Mihkli* Mägiste 1929: 39, *Mihkel* < *Michael* ~ *Michel* Rajandi 1966: 131. Vrd. Pall 1969: 140, Simm 1973: 69, Kallasmaa 1996a: 216–217, Kallasmaa 2010: 150.

Mihkli-Arusta t. Aruste I (= *Paju*; popsitalu) 1850 *Arruste Michel*. < ln. + en. Vt. *Arusta* t.

Miilimäe t. Piisoo I. Tegu võib olla sekundaarnimega (Saarte talu põllul Metsanurga I külas asub 1950. a. kungas nimega Miilimägi), samas vrd. ka en. *Miili* Mägiste 1929: 17, *Miili* < *Emilia* Rajandi 1966: 132. Pall esitab Miilimäe talu nime

lähtekohaks *miil* : *miili* 'kütis, sõepõletus'. Vrd. Pall 1969: 140, Kallasmaa 1996a: 217 *Miili*, Kallasmaa 2010: 151 *Miili*.

Miku t. Pealtjõe 1782 *Micko Juhan*, 1811 *Micko Juhhan*, 1816 *Miko Hinrik*, 1834, 1835, 1850 *Micko*, Vaela (asundustalu, mille nimi tuleneb peremehe perekonnanimest Mikomägi) < pn. *Mikomägi*. < en. *Mikk* : *Miku*, *Miko* ~ *Miku* Mägiste 1929: 40, *Mikk* < *Michael* Rajandi 1966: 132. Vrd. Pall 1969: 141, Simm 1973: 70, Kallasmaa 1996a: 218–219, Kallasmaa 2010: 151.

Mikuhansu t. *mikuansu* Saire (= Valli; 1933. a. popsiseadusega võttis omanik talu uueks nimeks Valli) 1726 *Micko Hans*, 1782 *Mico Hanso Peter*, 1795 *Micko Hans Peter*, 1811 *Micko Hans*, 1816, 1834, 1835, 1850 *Micko Hanso*, 1858 *Mikko Hanso*, 1875 *Mikkoanso*.

Mikumäe t. Mäe I (= *Kipramäe*, *Mäe*; asundustalu, mille sai endale Vabadussõjast osa võtnud Jaan Mikomägi, hilisema hüüdnimega Kipramäe Jaan). < pn. *Mikomägi*. Vrd. Pall 1969: 141, Kallasmaa 1996a: 219 *Mikumägi*.

Mudaaugu t. Lähkse (vana popsitalu).

Murru ~ **Muru** t. Saire (endine popsitalu). < arvatavasti *murd* : *murru*, Saire külas asus ka Paagamurru mägi. Vrd. Simm 1973: 70 *Murulaane*. Vrd. Pall 1969: 144 *Murru*, Kallasmaa 1996a: 223 *Murru*, *Muru*, Kallasmaa 2010: 153 *Murru*, *Muru*.

Mõisaküla k. (= *Kurna-Mõisaküla*) 1241 *Moises*, 1388 *Moysenküll*, ca 1490 *Mo^esenkulle*, 1535 *Moysekulla*, 1548 *Mosenkull*, 1586 *Moiszeküll*, 1609 *Moisakülla*, 1637 *Mousakull*, 1697, 1837 *Moisaküll* (Johansen 1933: 505). 1726, 1782 *Moisaküll*, 1795 *MoisaKulla*, 1811, 1816 *Moisakülla*, 1834 *Moisakull*, 1835, 1850, 1858 *Moisaküll*. < *moo* + *küla*. Ariste kirjutab (1965: 105–110), et sõna *moo* tähistab eri murrakutes kas põldu, millelt vili on koristatud, või üksnes sellist koristatud põldu, millel pole kasvanud niidetav kõrsvili. *Moo* on vana oskussõna, mis on otseselt seotud põllundusega. Sõna *mõis* oli eesti keeles olemas juba enne aadlimõisade teket. Seda osutavad Ariste sõnul eesti kohanimed ning peamiseks näiteks toob ta sellesama Mõisaküla, mis Taani hindamisraamatus on kirjas *Moises*-nimelisena ning 1388. aastal esineb kujul *Moyseküll*. Ta kirjutab, et keskajal võis mõisnik olla ka vabatalupoja lisanimeks ning et kõik viitab sellele, et *mõis* tähistas veel mõne sajandi eest üldse maaomandit ja selle juurde kuuluvaid ela-

muid. Ta lisab, et veelgi varem on selle oskussõnaga tähistatud vaid viljeldavat maatükki, nagu seda osutab soome keel (soome etümoloogilise sõnaraamatu järgi tähistab *moisio* keeleala läänepoolses osas väikest tarastatud põllumaad; metsa, tagamaale raadatud põldu; metsaheinamaad, ning soome keeles peetakse *moisio* algupärasemaks tähenduseks 'väike põllulapp'). Ariste teeb oletuse, et eesti *mõis*, vadja *mõisa*, liivi *moizõ* ning ka soome *moisio* võivad olla tuletatud sõnast *moo* läänemere keeltes esinenud tuletusliite *-isa* abil: **mō* + *-isa*, nagu muudelgi juhtudel, on tüve pikk vokaal *-i* ees lühenenud: *ōi* > *oi*. Eesti ja vadja keelele on omane diftongi *oi* muutumine *õi*-ks (vrd. *toon* ja *tõin*). Nii pole Ariste meelest häälikulisi raskusi väitmiseks, et eesti *mõis* ja vadja *mõisa* on lähtunud ühisest algkujust **moisa*. Kettunen järgi (1955: 72) on nimi arvatavasti tulnud apellatiividest *mõis* + *küla*, kuid on ka oletatud, et see võib pärineda nimest *Mooses* (*Moises*) + *küla*, ning toob näiteks tulenemise *Kaberla* < *Gabriel* + *küla* – viimasega ei saa aga täielikult nõustuda, vrd. *kaber*, *kabris* 'metskits'. Vrd. Pall 1969: 146, Kallasmaa 1996a: 226, Kallasmaa 2010: 155.

Mäe k. On olnud jaotatud ka Mäe I ja II külaks. Mäe I küla asutati pärast Sausti mõisa jagamist, enne oli küla asemel lage mõisapõld. Pool mõisast jagati varem ning varasemad asunikud hüüdsid endid esimeseks külaks. Mäe II küla hõlmab Sausti mõisa ümbrust. Küla sai samuti alguse 1919. aastal, mis mõisa maad asunikele jagati, praeguseks liidetud Sausti külaga. Vrd. Kettunen 1955: 256. Mäe t. Mõisaküla (vana talu, asub mäe otsas) 1697 *Mää Mardt*, 1726 *Mehe Jürri*, 1782 *Mæ Jaan*, 1795 *Mæh Jaan*, 1811 *Mae Jeaný Jürý*, 1816 *Mae Jeanny Jürý*, 1834 *Maeh Jaani Jürri*, 1835 *Mae*, 1850, 1858, 1875 *Mäe*, Mäe I (= *Kipramäe*, *Mikumäe*, asundustalu, mis asetseb künkal Kipramäe heinamaal), Paekna (= *Vana-Mäe*) 1782 *Kalamae Hans*, 1811, 1816 *Kallamäe Hans*, 1834, 1835, 1850 *Mae*. Vrd. Pall 1969: 148–149, Simm 1973: 72 *Mäe*, 73 *Mäeküla*, Kallasmaa 1996a: 228–229, Kallasmaa 2010: 156.

Mäe I k. Asutati pärast Sausti mõisa jagamist, enne oli küla asemel lage mõisapõld. Vt. Mäe k.

Mäe II k. Asutati Sausti mõisa jagamisel mõisa südamesse ja lähemasse ümbrusesse.
Vt. Mäe k.

Mäekaasiku t. Kurna-Mõisaküla (popsitalu-metsavahimaja, mis asus kasetukas Mäe-
kaasiku heinamaal) 1859 *Mae-kasiko heinama*, 1873 *Mäkasik*.

Mäeveere t. Mäe I (= *Männiku*; asundustalu).

Mändmäe ~ **Mändmaa** t. Piisoo II (asundustalu). Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad
asustusnimedes tihtipeale varieeruvaina, kusjuures sageli pole võimalik kindlaks
teha, kumb vorm on algupärane. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe* ~ *Altma*.

Männi *männi* Raudalu (= *Nõmme*; aianduskrunt, krundil kasvasid männid). Vrd. Pall
1969: 151, Simm 1973: 74, Kallasmaa 1996a: 232, Kallasmaa 2010: 159.

Männiku t. *männiku* Aruste II (= *Seenevahi*; popsitalu, Männiku on uus nimi), Mäe I
(= *Kivistiku*; asundustalu, kus kasvasid suured männid), Mäe I (= *Mäeveere*;
asundustalu), Raudalu (= *Tumma*; aianduskrunt). Vrd. Kettunen 1955: 63, 222, Pall
1969: 152, Kallasmaa 1996a: 232–234, Kallasmaa 2010: 159.

Mätliku t. *mätliku* Padiküla (= *Kööbi*; asundustalu, mis asutati Sausti mõisa soisele ja
mätlikule-künklikule metsamaale), Siberi (asundustalu, mille maal oli mätlik
karjamaa). Vrd. Kurna mõisas 1859 *Mättliko soo*. Vrd. Pall 1969: 152 *Mätlik hm*,
Kallasmaa 1996a: 234, Kallasmaa 2010: 160 *Mätlikmaa*.

Möldri ~ **Möldre** t. Kurevere, Sõmeru II (vanasti asunud seal veski) 1782 *Mölre Hans*,
1811 *Möldri Hans Sohn Jürri*, 1816 *Moldri Hans*, 1834, 1835 *Möldre*, 1850
Möldri. < *mölder* : *möldri*. Vrd. Pall 1969: 153, Simm 1973: 75, Kallasmaa 1996a:
235, Kallasmaa 2010: 161 *Möldre*, *Möldri*.

Möldrimäe t. *möldre-* ~ *möldri-* Mäe II (= *Kaljula*, *Kinga*, *Kingissepa*; asundustalu,
ametlik nimi, mis hiljem asendati nimega Kaljula). Vrd. Kallasmaa 1996a: 204
Möldrimägi.

Nabala k., m. (Nabala küla on vahepeal kutsutud ka Nabala-Mõisakülaks, kuniks
Nabala-Nõmmeküla Sookaera külaga ühendati) 1241 *Napalæ*, 1325 *Napale*, 1337,
1349 *Nappele*, 1386 *Nappeles*, 1436, 1475 *Nappel*, 1495 *Nappele*, 1527 *Nabbele*,
1695, 1732 *Nabbala* (Johansen 1933: 509–510). 1687 *Nappel*, 1726 *Nappell*, 1782,
1811, 1816, 1834, 1835, 1850, 1858 *Nappel*. Endine rendimõis. Nabala mõisa

(*Nappel*) on esimest korda mainitud 1475. aastal. Nabala mõisal oli ka karjamõis: Peebu (*Pebo*). Nabala t. Nabala-Mõisaküla (= *Velleste*; asundustalu ametlik nimi). Arvatavasti on nimi kas *la*-liiteline või on nime teine komponent lühenenud. Kettunen (1995: 79) oletab, et nimi võib pärineda sõnast *naba*. Vrd. Kettunen 1955: 79, 96–97, Kallasmaa 2010: 161 *Naba*.

Nabala-Manni t. *nabala manni* Lähtse (= *Manni*, *Manni-Kõrtsu*; rahvakeelne nimi).

Vt. Nabala k., m.

Nabala-Mõisaküla k. (= *Nabala*). Nabala küla kutsuti vahepeal Nabala-Mõisakülaks, sest seda tuli eristada Nabala-Nõmmekülalt (Nabala mõisa Saunaküla ehk saunikute küla).

Nabala-Nõmmeküla k. (= *Saunaküla*). Nabala mõisa saunakohtadest tekkinud küla, ametlik nimi, rahvakeeles kutsutakse ka Saunakülaks. Nüüdseks liidetud Sookaera külaga. Vt. Nabala k., m.

Nahkru ~ **Nahkuri** t. Lähtse (vana popsitalu). < *nahkur* : *nahkru*, *nahkuri* 'parkal, nahaparkija'. Vrd. Kettunen 1955: 246, Pall 1969: 154 *Nahkru*, Kallasmaa 1996a: 238 *Nahkru*.

Nellise t. *nel'lise* Saire (= *Kostja*; asundustalu, mille peremehe nimi oli Konstantin Nellis). < pn. *Nellis*. Vrd. en. *Nel(l)is*, *Neljus* < *Cornelius* Rajandi 1966: 135. Vrd. Kallasmaa 1996a: 241.

Niiba t. Sõmeru I 1661 *Nieppa Jahnn*, 1668 *Niepa Jurg*, 1679 *Niepa Jürgen*, 1680 *Niepa Jürgenn*, 1684, 1685 *Niepa Jürgen*, 1687 *Niepa Otto*, 1726 *Niepa Mart*, 1782 *Nieba Rein*, 1811 *Niba Rein*, 1816 *Niba Mart*, 1834, 1835, 1850 *Niba*, Sõmeru I (uusmaakoht, mis eraldati 1940. a. maareformiga Niiba talust, nimeks pandi samuti Niiba). < ?. Vrd. Muhus registreeritud *niip* 'volt'.

Niiliski t. Sõmeru II (= *Jaanisoo*; rahvakeelne nimi, Niiliski on Jaanisoo talu vana nimetus) 1667 *Nielesse Matzss*, 1668 *Niellse Matzs*, 1679 *Nieles Matz*, 1680, 1684, 1685 *Niels Matz*, 1726 *Nielese Matz*, 1782 *Niliski Hans*, 1811, 1816 *Niliska Mart*, 1834 *Nileski*, 1835, 1850 *Niliski*. Vrd. en. *Niilas* ~ *Niilis* ~ *Niilo* ~ *Niilu* ~ *Niilus* < *Nikolaus* Rajandi 1966: 135. Vrd. Kettunen 1955: 207 *Niiliska*, Simm 1973: 76 *Niiluse*.

Nikre t. Mõisaküla (= *Saare*; vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas, ammine nimi Nikre, uus nimi Saare, mis on omaniku enda pandud selle järgi, et talu ümber kasvasid saared) 1697 *Nicker Tönnis*, 1726 *Nicker Hans*, 1782 *Niikre Jurry*, 1795 *Nickre Jürri*, 1811 *Nickre Jurry*, 1816 *Niecre Jürry*, 1834 *Nickre Jürri*, 1835, 1850 *Nickre*, 1858 *Nikre*. < *nikker* : *nikri* 'nikerdaja'. Vrd. Kettunen 1955: 174, Kallasmaa 1996a: 245 *Nikker-Antsu*, *Nikrikihme*.

Nurga t. Altjõe (= *Sillaotsa*; asundustalu, rahvakeelne nimi) 1850 *Nurka*. Vrd. Pall 1969: 159, Kallasmaa 1996a: 250, Kallasmaa 2010: 167.

Nurgamäe t. Kurna-Mõisaküla (uus popsitalu, keelejuhi sõnul pani peremees nime oma saksakeelse perekonnanime Vinkelberg järgi). < pn. *Vinkelberg*.

Nurme t. Mõisaküla (= *Vanasauna*; popsitalu, Nurme on uus ametlik nimi, varem oli ametlik nimi Vanasauna). Vrd. Kettunen 1955: 201, 256, Pall 1969: 159, Kallasmaa 1996a: 250–251, Kallasmaa 2010: 167.

Nuttunen maja Saire (uusehitis, saanud nime viimase omaniku nime järgi). < pn.

Nõmme t. Nabala-Nõmmeküla (popsitalu) 1850 *Nõmme*, Saire (= *Metsavahi*; vana talu, kus elanud Kurna mõisa metsavahid, talu maa peal asus ka samanimeline saunakoht ehk popsitalu) 1697 *Nomme Tausme Petter*, 1782 *Noemmetause Juhan*, 1795 *Noemmetause Juhann*, 1811 *Noemme Johann*, 1816, 1834, 1835 *Noemme*, 1850, 1858, 1859, 1875 *Nõmme*. < *nõmm* : *nõmme* 'kuiv lage või hajusate puude ja põõsastega liiva-ala; nõmmemets, palu'. *Nõmme* maja Raudalu (= *Männi*; rahvakeelne nimi, *Nõmm* oli peremehe nimi) < pn. *Nõmm*. Vrd. Pall 1969: 160, Kallasmaa 1996a: 251–252, Kallasmaa 2010: 168–169.

Oja t. Kurna-Mõisaküla (popsitalu, mis loodi Kurna mõisa heinamaale, kust jooksis oja läbi). Vrd. Pall 1969: 162–163, Kallasmaa 1996a: 258, Kallasmaa 2010: 171–172.

Okka t. Piisoo I 1850 *Okka*. Vrd. Kettunen 1955: 242, Kallasmaa 2010: 172.

Ol(l)ino t. Padiküla (= *Suvila*; asundustalu nimi, mis tulnud peremehe nimest). < pn. Vrd. ka – Kettunen pakub ühe variandina Puhja talunimede *Ollino* ja *Tullino* lähtekohaks hüüatusi *oli no!*, *tuli no!* (1955: 157).

Onni t. *oñni* Piisoo II 1850 *Onni*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 260.

- Oorna** t. `oorna Kurevere 1661, 1662 *Ohrnne Jak*, 1663, 1665 *Ohrnna Jack*, 1666, 1667 *Ohrnna Jak*, 1668 *Ohrnne Jak*, 1680 *Ohrna Hermann*, 1684 *Orna Hermann*, 1685 *Orna Herman*, 1782, 1811 *Orna Mart*, 1834, 1835, 1850 *Oorna*. < ?.
- Opmani** t. `opma'ini Vaela 1697 *Hopman Hans*, 1782 *Hopmanni Jaan*, 1795 *Opmanni Jaan*, 1811 *Opmanný Jean*, 1816, 1834 *Opmanni Michel*, 1835, 1850, 1858 *Opmanni*, 1875 kaardil ka *Opmani allune* (heinamaa). < *opman* : *opmani* 'ülem-kubjas'. Vrd. Kallasmaa 1996a: 263.
- Orava** t. Mäe II (= *Kuusiku*; rahvakeelne nimi, asundustalu, Orav oli peremehe perekonnanimi). < pn. *Orav*. Vrd. Pall 1969: 166, Kallasmaa 1996a: 264, Kallasmaa 2010: 174.
- Oti** t. *ot'i* Vaela 1782 *Seppa Otti Bertel*, 1795 *Seppa Otti Bertell*, 1811 *Seppa Ottý Hans*, 1816 *Seppa Ottý*, 1834 *Seppa Otty*, 1835 *Seppa Otti*, 1850, 1858, 1875 *Otti*. < en. *Ott* : *Oti* Mägiste 1929: 42, *Ott* < *Oto* ~ *Otto* Rajandi 1966: 141. Vrd. Kettunen 1955: 319, Pall 1969: 167, Simm 1973: 80, Kallasmaa 1996a: 265–266, Kallasmaa 2010: 175.
- Otsa** t. Lähtse 1782, 1795 *Otsa Mart*, 1811 *Otsa Tönno*, 1816 *Otza Thomas Martow*, 1834, 1835, 1850 *Otza*, 1858 *Otsa*, Mõisaküla (vana popsitalu). < *ots* : *otsa*. Vrd. Pall 1969: 167–168, Simm 1973: 80, Kallasmaa 1996a: 266, Kallasmaa 2010: 175.
- Otsingu** t. *ot'singu* Mäe I (= *Uueveski*; rahvakeelne nimi, asundustalu, mille peremehe nimi oli Otsing). < pn. *Otsing*.
- Otsuse** t. Mäe II (= *Hansu*; rahvakeelne nimi, asundustalu, mille peremehe nimi oli Otsus). < pn. *Otsus*. Vrd. Pall 1969: 168.
- Paali** t. Lähtse (= *Paali I*; vana talu, mis jagati 1930. a. paiku pärijate vahel kaheks: Paali I ja Paali II taluks, õigemini eraldati Paali talust Paali II talu ning vana talu sai nimeks Paali I) 1782 *Afonassi Pawlow*, 1795 *Afanasse Pawlaw*, 1834 *Pali*, 1835 *Pali*, 1850 *Pahly*, 1858 *Pahly*. < vene en. *Pavel* Superanskaja 2006: 263, vrd. *Paavel*, -i Mägiste 1929: 42, *Paavel* Rajandi 1966: 142. Vrd. Kettunen 1955: 102, 293, Pall 1969: 169, Simm 1973: 80, Kallasmaa 1996a: 267, Kallasmaa 2010: 176.

Paali I t. Lähtse (= *Paali*, *Vana-Paali*; Paali talu uus nimi pärast sellest Paali II talu eraldamist).

Paali II t. Lähtse (uus talu, mis sai alguse Paali talu poolitamisest pärijate vahel). Vt. Paali t.

Pada t. Saire (= *Poti*; vana popsitalu). Vrd. Kettunen 1955: 12, Kallasmaa 2010: 177.

Padiküla k., m. 1241 *Pattas*, 1453 *Paitas*, 1457 *Paydis*, 1479 *Paidiss*, 1503 *Paides*, *Paiders*, 1546 *Padis*, 1565 *Padda*, 1586 *Padis*, 1744 *Paide* (Johansen 1933: 542–543). Küla asunud juba 13. sajandil Sausti mõisa maal. Mõis hävitas küla 1800. a. paiku, sinna asutati Sausti mõisa karjamõis ning hiljem asunud sinna Vene sõjavägi. Küla nime sai tagasi 1920. a. paiku, nüüdseks liidetud Sausti külaga. < ? *paas* : *pae*. Kettunen pakub (1955: 15), et nimi on seotud sõnaga *paas* : *pae* (Põhja-Eestis ka genitiivivorm *paade*). Vrd. Kettunen 1955: 80.

Paekna k. *paekna* (vahepeal nimetatud Altjõe ja Pealtjõe külaks, mis on nüüdseks liidetud taas Paekna külaks) 1241 *Pakikanal*, 1349 *Paykenalle*, 1444, 1478, *Paikenall*, 1481 *Paykenal*, 1493 *Paikenall*, 1533 *Paitena*, 1541 *Paeykenna*, 1553 *Peykena*, 1586 *Paicknall*, 1637 *Payckna*, 1687 *Paickna*, 1695, 1765 *Paikna* (Johansen 1933: 532). 1726 *Paekna*, 1782 *Paickna*, 1811, 1816, 1834, 1835 *Paekna*, 1850 *Päekna*, 1858 *Paëkna*. Kettuneni järgi on nime päritolu üsna ebaselge. Võiks võtta aluseks sõna *paik* : *paiga*, kuid nimes *Paekna* on diftong *ae* kontraheerunud diftong, nii võiks pakkuda hoopis **Pajek-*, **Pajuk-* ‘paju’ ehk siis **pajuk*, soome keeles *pajukko*. **Pajukonall*? (Kettunen 1955: 140). Samas aga kasutab isegi Johansen *Paekna* asemel nimekuju *Paikna* (1933: 945), nii et senise uurimise põhjal jääb selgusetuks, mis ajast on nimes kasutusele tulnud diftong *ae* ja kust see pärineb – ehk on tegu nähtusega *ai* : *ae* (~ *aa*), nagu see on aset leidnud idamurdes.

Paju t. Aruste I (= *Mihkli-Arusta*; popsitalu), Mõisaküla (vana popsitalu Saunakülas) 1782 *Pajo Jürry*, 1811 *Paio Jürri*, 1816 *Paio Jurri*, 1834, 1835, 1850 *Pajo*. Vrd. Pall 1969: 170, Simm 1973: 82, Kallasmaa 1996a: 273, Kallasmaa 2010: 177.

Palkaru t. *pal'k-* Metsanurga II (= *Sõmeri*; asundustalu, mille maal asus ka Palkaru mägi). Vrd. Kallasmaa 1996a: 275 *Palkmets*.

- Papi** t. Luige (asundustalu), Mõisaküla (vana talu Põrgunurgas) 1782, 1795 *Pappi Berend*, 1811 *Pappÿ Behrend*, 1816 *Pappÿ Berend*, 1834 *Pappi Berend*, 1835, 1850 *Pappi*, 1858, 1875 *Pappi*. < *papp* : *papi* ‘preester, pastor’. Vrd. Kettunen 1955: 148 *Papina*. *Papi* maja Raudalu (= *Kivila*; rahvakeelne nimi, mis tulnud peremehe nimest. Keelejuhi sõnul on see esimene individuaalmaja praeguses Raudalu asulas.) < pn. Vrd. Pall 1969: 173, Simm 1973: 83 *Papisaare*, Kallasmaa 1996a: 278–279, Kallasmaa 2010: 180.
- Partsa** t. Luige (= *Kuusemäe*; väikese popsikoha rahvakeelne nimi). Arvatavasti halvustav hüüdnimi, vrd. *parts* : *partsa*, *partsu* ‘muda, rämps, pori, lima, mustus, kõnts, umbrohi’. Vrd. Kallasmaa 1996a: 281 *Partsa-Liisu*.
- Pealtjõe** k. Altjõe ja Pealtjõe külad on liidetud Paekna külaks. < küla, mis asus “peal-pool jõge”, vrd. Altjõe küla, mis asus teisel pool jõge. Vrd. Kallasmaa 2010: 183 *Pealtnemetsa*. Vrd. Altjõe.
- Peebu** t., m. Sookaera (endine Nabala mõisa karjamõis, Peebu karjamõisa südamest moodustati asundustalu). 1684, 1685 *Põhbo*, 1687, 1858 *Pebo*. < en. *Peep* : *Peebu* Mägiste 1929: 42, *Peep* < *Peter* ~ *Petrus* Rajandi 1966: 142–143. Vrd. Kettunen 1955: 10, 192, Pall 1969: 177, Simm 1973: 84, Kallasmaa 2010: 183.
- Peetri** t. *peetre* ~ *pietre* Vaela 1782, 1795 *Welja Peter*, 1811 *Welja Petre Gustav*, 1816, 1834 *Welja Peter*, 1835 *Welja Petri*, 1850 *Wälja Petri*, 1858 *Wälja Peter*, 1875 *Petri* ~ *Petre* . < en. *Peeter* : *Peetri* Mägiste 1929: 42, *Peet* ~ *Peeter* ~ *Peetrus* < *Peter* ~ *Petrus* Rajandi 1966: 142–143. Vrd. Kettunen 1955: 174, 180, Pall 1969: 178, Simm 1973: 85, Kallasmaa 1996a: 283, Kallasmaa 2010: 184.
- Peidungi** t. Mõisaküla (= *Raudsepa*; popsikoht, mille rajas Raudsepa-nimeline mees 1941. aastal, uue omaniku Peidungi nime järgi kutsuti talu ka Peidungiks). < pn *Peidung*.
- Penduska** t. Veneküla 1795 *Pentiley Antonoff*, 1811 *Pentilei Antonow*, 1816 *Penteleÿ Antonow*, 1834 *Retseppa* (peremees *Penteleÿ Antonow*), 1850 *Retseppa oder Pentuska*. < vene en. *Pentilei* Superanskaja 2006: 270. Vrd. Kettunen 1955: 126 *Pentuska*.
- Pihlaka** t. Sõgula (asundustalu). Vrd. Kettunen 1955: 39, Pall 1969: 179, Kallasmaa 1996a: 287, Kallasmaa 2010: 186.

- Piisoo** k. *piissuo* ~ `piissu (= *Saunaküla*, küla on nõukogude ajal olnud jaotatud ka Piisoo I ja II külaks). Võib-olla pärineb loodusnimest. Nime hääldusvariandi -*suo* põhjuseks on pikkade madalate vokaalide diftongistumine.
- Pikamäe** t. Aruste II (popsitalu Pikamäe metsa ääres). Vrd. Pall 1969: 181, Kallasmaa 1996a: 289.
- Pikkaru** t. Padiküla (= *Ilteri* ~ *Hiltri*; asundustalu ametlik nimi, esimene peremees pani nimeks Pikkaru, kuid rahvasuus hüütakse uue omaniku nime järgi Ilteri taluks), Vaela (vana popsitalu) 1873 *Pikarro*, 1875 *Pikarro*. Arvatavasti on tegu sekundaarnimega, vrd. 1697 kaardil *Pitk arro meggi*.
- Pilteri** ~ **Piltri** t. Mäe II (= *Soone*; asundustalu; rahvakeelne nimi, peremehe nimi oli Pilter). < pn *Pilter*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 292 *Piltri*, Kallasmaa 2010: 188 *Pildri*.
- Pindla** ~ **Pindle** t. Padiküla (vana talu, mis oli Sausti mõisa tööliste korteriks ning sai 1920. a. paiku asunikutaluks). *la*-liitelised ametlikud nimed, nagu nt. *Kungla* ja *Põhjala*, kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, kuid selle nime puhul võib nimelõpp -*la* kuuluda ka tüvesse, vrd. *pindel* : *pindle*, *pindla* '1) värten poolide ajamiseks; 2) treipingi osa, kuhu kinnitatakse treitav ese'; *pinnal*, *pindlad* 'pind, kild; peerg'. Vrd. en. *Pint* : *Pindu* Mägiste 1929: 43.
- Pindle** t. Mõisaküla (= *Andrepa*; vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas; ametlik nimi, rahvasuus nimetati omaniku nime järgi Andrepa saunaks). Vt. Pindla t.
- Pinna** t. Vaela 1697 *Pinna Mardt*, 1726 *Pinna Tönnis*, 1782, 1795 *Pinna Jaan*, 1811, 1816 *Pinna Hans*, 1834 *Pina Hans*, 1835, 1850, 1858, 1875 *Pinna*. Nimi võib pärineda apellatiivist *pind* : *pinna*. Vrd. en. *Pint* : *Pindu* Mägiste 1929: 43.
- Poldi** t. Mõisaküla (vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas). Vrd. Kallasmaa 1996a: 297, Kallasmaa 2010: 190.
- Pontu** t. Mõisaküla (vana popsitalu). < *pontu* '(õue- või karja)koer'.
- Poti** t. Saire (= *Pada*; vana popsitalu). < *poti* (kaardimast). Nime olla kasutusele võtnud mõisa metsatöölised, kes nimetanud koha kaardimasti järgi, vrd. *Ärtu*, *Risti* ja *Ruutu* popsikohad. Vrd. Kallasmaa 1996a: 299.
- Preesi** t. Piisoo I (= *Preesioja*; rahvakeelne nimi). Vrd. *prees* : *preesi* (rinnaehe).
- Preesioja** t. Piisoo I (= *Preesi*; ametlik nimi) 1850 *Prehsioja*.

Proosa t. Pealtjõe 1662, 1663 *Brosse Herm*, 1679, 1680 *Brohse Hermann*, 1684 *Brohsa Michel*, 1685 *Brohsa Michell*, 1687 *Brohsa Michel*, 1782 *Prosa Hans*, 1811, 1816 *Prosa Hans*, 1834, 1835, 1850 *Prosa*. < en. *Proos*, -u Mägiste 1929: 43. Kuigi tänapäeva keelekasutaja, kes nime ajalugu ei tea, võib nime seostada teatud kirjandusterminiga, on tegu põlise taluga, mille nimi pärineb arvatavasti just isikunimest. Vrd. Pall 1969: 186 *Proosu*, *Prossa*, Kallasmaa 1996a: 300–301 *Prossi*, *Proosse*, *Proosu*, Kallasmaa 2010: 192 *Proosu*.

Proosamardi t. Altjõe 1782 *Prosamardi Jürry*, 1811 *Prosa Mardi Thomas*, 1816 *Prosa Mardi Tomas*, 1834 *Prosa Mardi*, 1835, 1850 *Prosamarti*. < ln. + en. Vt. Proosa t.

Pruuli t. Piisoo I (asundustalu). Vrd. *pruul* : *pruuli* ‘pruulija’. Vrd. Pall 1969: 186, Simm 1973: 91, Kallasmaa 1996a: 301, Kallasmaa 2010: 192.

Prügi t. Lähtse (vana popsitalu) 1811 *Prüggi Jürry*, 1816 *Prieggi Jurrý Indrikow*, 1834, 1835, 1850, 1858 *Prüggi*. *P r ü g i* maja Lähtse (maja ehitas Prügi popsitalust pärit A. Kasemets). Vrd. *prügi* 1) ‘puru’; 2) ‘kruus’. Vrd. Kallasmaa 1996a: 301 *Prügi-pealne*.

Pudrumäe t. Padiküla (= *Pudrusoo*, *Tedremäe*, *Tedresoo*, *Tinni*; uus popsitalu, mille asutas 1930. a. paiku turbalõikaja Tinn, keda rahvasuu hüüdis Pudrusoo vürstiks. Talu ümber oli pehme, pudrutaoline soo, maja ise asus kõrgemal kohal. Varem hüüti kohta nimega Pudrusoo, nüüdseks on soo kuivendatud ja kohta hüütakse Pudrumäeks, ametlik nimi: Tedremäe.). Vrd. Pall 1969: 186 *Pudrumägi*, Kallasmaa 1996a: 301 *Pudrumägi*.

Pudrusoo t. Padiküla (= *Pudrumäe*, *Tedremäe*, *Tedresoo*, *Tinni*). Vt. Pudrumäe t.

Pussi t. *puúsi* Sausti (vana popsitalu Sausti mõisa Saunakülas, keelejuhi sõnul oli seal elanud poole aruga vanatüdruk Liisu, keda hüüti Pusuks). Vrd. Kallasmaa 1996a: 305 *Pussa*, Kallasmaa 2010: 194 *Pusu*.

Põderi maja Veneküla (uusehitis, mille ehitas mees nimega Põder). < pn *Põder*. Vt. Põdra t.

Põdra t. Mõisaküla 1697 *Poddra Hans*, 1782, 1795, 1811, 1816, 1834 *Poeddra Hans*, 1835, 1850, 1858 *Pöddra*, 1875 *Pödra*. < ln. < *põder* : *pödra*. Vrd. Pall 1969: 192, Simm 1973: 93, Kallasmaa 1996a: 306–307, Kallasmaa 2010: 196.

Põdrasauna t. Mõisaküla (= *Härma*; vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas).

Põhjala t. Vaela (uusmaakoht). *la*-liitelised ametlikud nimed kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, nagu ka nt. *Ilula* ja *Kungla*.

Põlde t. `põlde Kurevere (asundustalu), Mäe I (asundustalu, mille lähedal asub ka Põlde raba). < *põld* : *põllu* e-pl. Vrd. Kettunen 1955: 13, Pall 1969: 192 *Põldeotsa leplik*, Kallasmaa 1996a: 307–308, Kallasmaa 2010: 196.

Põldmäe ~ Põldme t. `põldme Nabala-Nõmmeküla (popsitalu) 1850 *Põldma*. Vrd. Pall 1969: 192 *Põldmaa*, Kallasmaa 1996a: 308 *Põldemägi*, *Põldmaa*. Nimi on esmakordselt kirjas 1850. aasta revisjonis kujul *Põldma*. Võib eeldada, et tegu on nimest *Põldmäe* lühenenud nimevariandiga, seda enam, et hiljem on taas kasutuses ka nimekuju *Põldmäe*, mis hiljem on lühenenud ka nimekujuks *Põldme*. Samas ei saa aga välistada varianti, mille korral oli vanem nimekuju just *Põldmaa*, millest võis omakorda (võib-olla rahvaetümoloogia teel) tekkida nimi *Põldmäe*. Nime lõputud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusnimedes tihtipeale varieeruvaina, kusjuures sageli pole võimalik kindlaks teha, kumb vorm on algupärane. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe ~ Altma*. Nime lõputud *-ma* ja *-me* pärinevad tihtipeale liitnime lõpuosistest *-mäe* (Kallasmaa 2000: 31, 48). Vrd. Kallasmaa 2010: 196 *Põldmäe ~ Põldma*.

Põldmäe t. Padiküla (= *Alasoo*; asundustalu). Vrd. Kallasmaa 2010: 196 *Põldmäe ~ Põldma*. Vt. *Põldme* t.

Põrgunurk `põrgu- Mõisaküla külaosa, mille moodustasid kolm-neli Põrguvälja ääres asetsevat talu. Kõrval asus Põrguväli – Kurna mõisa põld, mille nurka 1880. aasta paiku, maamõõtmise ajal, asutati kolm Mõisaküla talu. Põllu nimi tulnud sellest, et põld olnud vilets, väga kivine ja künklik, ja teomehed kirunud seda põrgupõhja. Vrd. Pall 1969: 193 *Põrgunukk*, Kallasmaa 2010: 198 *Põrguauk*.

Pärna t. Luige (= *Somre*; asundustalu, mille kohal oli olnud pärnapuu, talu asutati Tammetalu kõrtsi maadele). < *pärn* : *pärna* 'niinepuu'. *Pärna* maja Vaela (uusehitis, maja ehitas J. Pärn). < pn *Pärn*. Vrd. Pall 1969: 195, Kallasmaa 1996a: 315, Kallasmaa 2010: 200.

Pärniku t. Keelejuhi andmetel olnud Pärniku vana talu Kurna mõisa maa peal, Raudalu maantee ääres. Pärniku olnud suur ja rikas talu, mõisale tegu ei teinud, oli vaba, nüüdseks ammu hävinud. Uuritud vanemates dokumentides nime ei leidunud. Pall

peab oma uurimuses samakujulise nime lähtekohaks apellatiivi *pärnik* 'noor pärnamets'. Vrd. en. *Pä(ä)rn* < *Bernhard* Rajandi 1966: 37. Vrd. Kettunen 1955: 32–33 *Pärnaku*, Pall 1969: 195, Kallasmaa 1996a: 316 *Pärnikpõld*, Kallasmaa 2010: 201 *Pärnaku*.

Pärnselja maja Vaela (uusehitis, saanud nime ehitaja järgi). < pn. Vrd. Kallasmaa 2010: 201.

Pärtli ~ **Pärtle** t. Möisaküla 1782 *Abro Bertle Jurry*, 1795 *Abro Bertle Jürri*, 1811 *Abro Pertle Jürry*, 1816 *Abro Pertle Jean*, 1834 *Abro Pertle Jaan*, 1835 *Abro Pertle*, 1850, 1858 *Pertli*, Siberi 1663 *Kubias Bårdell*, 1665 *Rahttesep Bårdell*, 1666 *Rattasep Bårdell Kubjas*, 1667 *Ratteseep Bårdell*, 1668 *Rattasep Bårdell*, 1680 *Ratteseep Bertel*, 1684 *Ratteseep Bertell*, 1685 *Rattasep Bertell*, 1687 *Bertel Hanss*, 1782 *Bertli Jahn*, 1811 *Pertli Thomas*, 1816 *Pärtli Hindrik*, 1834, 1835 *Pertle*, 1850 *Pertli*. < en. Pärtel : Pärtli Mägiste 1929: 44, Pärtel < Bert(h)old Rajandi 1966: 37, 144. Vrd. Kettunen 1955: 102 *Pärtli*, Pall 1969: 196 *Pärtli*, Kallasmaa 1996a: 316 *Pärtli*, Kallasmaa 2010: 201 *Pärli*.

Pääsukese kõrts Raudalu (= *Jakobso*, *Raudalu*; aianduskrunt; rahvakeelne nimi, ametlik nimi: Jakobso; endine kõrts; Pääsuke oli olnud kunagise peremehe nimi). < pn *Pääsuke*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 319 *Pääsukse*, Kallasmaa 2010: 202 *Pääsukese*.

Pütneri `pütneri Raudalu (= *Kasesalu*; ehituskrunt; rahvakeelne nimi). Arvatavasti pärineb nimi peremehe perekonnanimest.

Raba t. Metsanurga I 1850 *Rabba*, Vaela (vana talu, mis asunud raba ääres) 1850, 1858, 1875 *Rabba*. Vrd. Pall 1969: 199, Kallasmaa 1996a: 322, Kallasmaa 2010: 203.

Rabaotsa t. Siberi (endine popsitalu).

Raja t. Pealtjõe (= *Kosula*; ametlik nimi, uusmaakoht). *Raja* maja Vaela (uusehitis, ehitaja andis majale nimeks Raja, sest maja asus Kurna sovhoosi piiri ehk raja ääres). Vrd. Pall 1969: 200, Kallasmaa 1996a: 325, Kallasmaa 2010: 204.

Rajala t. Kurna-Möisaküla (= *Sepamäe-Kiili*; ametlik nimi, uusmaakoht). *la*-liitelised ametlikud nimed kuuluvad hilisesse rahvusromantilisse talunimekihti, nagu näiteks ka nimed *Kungla* ja *Põhjala*.

Ranniku t. *raíniku* Sõmeru I (uusmaakoht). Vrd. Kallasmaa 2010: 206.

Ratassepa t. Altjõe 1661, 1662 *Rattasep Matzs*, 1663 *Rattasep Matzs*, 1665 *Rahttesepe Matzs*, 1666 *Rahttasep Matzs*, 1667 *Rahttasep Matzss*, 1668 *Rattesepe Matzs*, 1680, 1684, 1685 *Rattasep Matz*, 1687 *Rattasep Jürgen*, 1726 *Rattasep Mart*, 1782 *Rattaseppa Hans*, 1811 *Rattaseppa Maddis*, 1816 *Rattaseppa Mart*, 1834, 1835, 1850 *Rattaseppa*. < ln., mis pärineb ametinimetusest *ratassepp*. Vrd. Pall 1969: 201, Simm 1973: 96, Kallasmaa 1996a: 331.

Raudalu k. *`raudalu*. Küla Kiili vallas Tallinna piiri ääres, nüüdseks ümber nimetatud Kangru külaks. Raudalu kõrts (= *Jakobso*, *Pääsukese*; rahvakeelne nimi; endine Kurna mõisa kõrts Raudalu mnt ääres, kogumisaegne aianduskrunt). Vrd. Kurna mõisa plaanidel 1875 *Rautal mets*, *Rautallo mets*, *Rautallo soo* (karjamaa). Vrd. ka Saire külas esinenud ln. 1782 *Neu Raudarro Hans*, 1795 *Neu Raudaro Hans*, 1811 *Raudalo Jurrj*; 1782 *Alt Raudarro Tönno*, 1795 *Alt Raudaro Toenno*. Kettunen pakub nime lähtekohaks *Raua talu* (1955: 110–111). Usutavam on aga nime pärinemine apellatiividest *raud* + *aru*, kus foneetilistel põhjustel *aru* > *alu* (sama nähtuse kohta võib tuua näiteks laensõnade mугanemise, nt. saksa *der Reiter* > *rüütel*, *der Räuber* > *röövel*). Vrd. Kallasmaa 1996a: 332 *Raua*.

Raudme t. *`raudme* Metsanurga II (= *Keskküla*; rahvakeelne nimi, asundustalu, mille peremehe nimi oli Raudmees). < pn. *Raudmees*. Vrd. Kettunen 1995: 127 *Vaname* < *vanamehe*.

Raudsepa t. *raut-* Kurna-Mõisaküla (= *Peidungi*; uus popsikoht, mille rajas Raudsepa-nimeline mees 1941. aastal; hiljem hakati uue omaniku Peidungi nime järgi talu ka Peidungiks kutsuma) < pn., Sõmeru II. Piirkonnas on nimi lisanimena esinenud juba 1661. aastal (Nabalas 1661 *Rautsep Martt*). Vrd. Kettunen 1955: 5, Pall 1969: 201, Simm 1973: 96, Kallasmaa 1996a: 332, Kallasmaa 2010: 207.

Rebase t. Lähtse 1687 *Räbas Mart*, 1726 *Rebasse Mart*, 1782 *Rebbase Tönno*, 1795 *Rebbasse Tönno*, 1811 *Rebbase Mart*, 1816 *Rebasse Hans Adow*, 1834 *Rebasse*, 1835 *Rebbase*, 1850, 1858 *Rebbasse*, Paekna 1662 *Rebase Herm*, 1663 *Rebese Herm*, 1665, 1666 *Rewese Herm*, 1667 *Rewesse Herm*, 1668 *Rewese Herm*, 1726 *Rebbase Mart*, 1811 *Rebase Mart*, 1816 *Rebase Jurri Sohn Hans*, 1834, 1835, 1850 *Rebba*, Sausti (vana popsitalu Sausti mõisa Saunakülas) 1782 *Rebbase Mart*, 1795 *Rebbasse Mart*, 1811 *Rebbase Tönno*, 1816 *Rabbase Jaan Tönnow*. < ln. <

rebane : *rebase*. Vrd. Kettunen 1955: 153–154, Pall 1969: 202, Simm 1973: 96, Kallasmaa 1996a: 333, Kallasmaa 2010: 207.

Rehe t. Nabala-Mõisaküla (asundustalu, seal asus vana mõisa rehi). Vrd. Pall 1969: 203, Kallasmaa 1996a: 335, Kallasmaa 2010: 207–208.

Reinu t. Padiküla (= *Tõngi*; asundustalu, mille elumajaks sai endise mõisa tellisetehase ehk tõngi hoone, kuid peremees nimetas talu oma isa järgi Reinuks). < en. *Rein*, -u Mägiste 1929: 44, *Rein* < *Rein(h)ard* ~ *Rein(h)art*, *Reinhold* Rajandi 1966: 146–147. Vrd. Pall 1969: 203–204, Simm 1973: 97, Kallasmaa 1996a: 336–337, Kallasmaa 2010: 209.

Ringineni maja Veneküla (uus maja, hüütakse omaniku nime järgi). < pn.

Risti t. Saire (= *Koidu*; rahvakeelne nimi, Risti on Koidu talu vana nimetus, mille olla kasutusele võtnud mõisa metsatöölised, kes nimetanud talu kaardimasti järgi, vrd. *Ärtu*, *Ruutu* ja *Poti* popsitalud) 1782 *Risti Mart*, 1795 *Rissti Mart*, 1811 *Ristjä* *Jürry*, 1873 *Krug Risti* (Kurna mõisa kõrts, asub teeristis). Vrd. Pall 1969: 205, Kallasmaa 1996a: 344, Kallasmaa 2010: 211.

Ruutu ~ **Rutu** t. Saire. < *ruutu* (kaardimast). Kohale olla selle nime pannud mõisa metsatöölised, kes nimetanud talu kaardimasti järgi, vrd. *Ärtu*, *Risti* ja *Poti* popsikohad.

Rõõmu maja Raudalu (= *Aia*; nimi pärineb peremehe nimest). < pn. Vrd. Kallasmaa 1996a: 352, Kallasmaa 2010: 215.

Rätsepa t. *`rätsepa* Lähtse 1816 *Retseppa Tönno Michelow*, 1834 *Retseppa*, 1835 *Retsepa*, 1850, 1858 *Retseppa*. Vrd. Pall 1969: 211, Simm 1973: 100, Kallasmaa 1996a: 354, Kallasmaa 2010: 215.

Saare t. Mõisaküla (= *Nikre*; ametlik nimi, vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas, ammune nimi Nikre, uus nimi Saare, mis on omaniku enda pandud selle järgi, et talu ümber kasvasid saared). Vrd. Kettunen 1955: 147, 192, Pall 1969: 212–213, Simm 1973: 101, Kallasmaa 1996a: 359, Kallasmaa 2010: 217.

Saarna t. Padiküla (= *Härma*; rahvakeelne nimi, asundustalu). < pn. ?. Vrd. Kettunen 1955: 148, Kallasmaa 1996a: 360, Kallasmaa 2010: 217.

- Saarte** t. Metsanurga I (keelejuhi sõnul olnud talul soine maa ja selle sees n-ö saared) 1834, 1835, 1850 *Saarte*, Mäe II (= *Vesiloigu*, asundustalu, talust lääne pool asub Saarte raba, peremehe perekonnanimi oli *Vesiloik*).
- Saaruste** ~ **Saarusti** t. Mäe II (= *Küttimi*; asundustalu, algelt olnud nimi Saareste, peremehe perekonnanimi oli *Küttim*). Kuidas on Saarestest saanud Saaruste, pole teada. Nimekasutuses varieeruvad lõpud *ste* ja *-sti*, ka Kallasmaa osutab *-ste* ja *-sti* (samuti *-si* ja *-se*) võimalikule vaheldumisele (2000a: 56). Vrd. Kallasmaa 1996a: 361 *Saaruste*.
- Sagri** t. Sõmeru II (peremehe nimi oli ka olnud *Sagri*). Keelejuhilt saadud andmetest ei selgu, kas nimi pärineb peremehe ees- või perekonnanimest. Vrd. en. *Sagarjas*, *Sahar*, *Sahkarjas*, *Sahker*, *Sakaria(s)* < *Sacharias* ~ *Zacharias* Rajandi 1966: 151. Vrd. Simm 1973: 102 *Sagara*, Kallasmaa 1996a: 362 *Sagariste*, *Saguri*.
- Sahkari** t. `sahkari Veneküla 1782 *Anton Sacharoff*, 1795 *Anton Sacharof*, 1811 *Anton Sacharov*, 1816 *Peter Saharow*, 1834 *Sachkarj*, 1835 *Sachkari*, 1850 *Sachkarj*, 1858 *Sachkari*. < vene en. *Zahhari* Superanskaja 2006: 188, vrd. en. *Sagarjas*, *Sahar*, *Sahkarjas*, *Sahker*, *Sakaria(s)* < *Sacharias* ~ *Zacharias* Rajandi 1966: 151. Vrd. Simm 1973: 102 *Sahhari*.
- Saire** k. `saire 1697 *Sairj*, 1726 *Sairy*, 1782 *Säyre*, 1795, 1811 *Saire*, 1816, 1834, 1859 *Saere*, 1835 *Saire*. Saire küla on praeguseks ühendatud Vaela külaga. Kettuneni järgi Võib nimi pärineda sõnast *saire*, *saere* (soome keeles *saivar*), mis tähendab tingu (1955: 173). Saarte, lääne ja keskmurdes on levinud murdesõna *saeres* : `saere 'ting, täimuna'.
- Salu** t. Altjõe (uusmaakoht, rajatud Salu aeda, selle järgi pandud ka talu nimi), Mäe (= *Maripuu*; asundustalu Leikopli uudismaal, moodustati Sausti mõisa heinamaale). Vrd. Pall 1969: 215, Kallasmaa 1996a: 365–366, Kallasmaa 2010: 220.
- Salumetsa** t. Altjõe (uusmaakoht). Vrd. Kallasmaa 1996a: 366 *Salumets*.
- Sarabiku** t. Sõmeru II 1850 *Sarapikko*. Vrd. Kettunen 1955: 222, Kallasmaa 1996a: 368 *Sarapik*, Kallasmaa 2010: 220 *Sarapiku*.

Saueaugu t. Kurna-Mõisaküla (= *Uuevälja*; popsitalu, Saueaugu on Uuevälja talu vana nimetus). Vrd. Pall 1969: 218 *Saviaugu*, Kallasmaa 1996a: 370, Kallasmaa 2010: 221.

Saukase t. Padiküla (= *Kasemetsa*; asundustalu; rahvapärane nimi, mis pärineb talu asutaja perekonnanimest). < pn (arvatavasti *Saukas*). Vrd. Kallasmaa 1996a: 371 *Sauka*.

Saunaaseme t. Mõisaküla (vana popsitalu, nimi ammuaegne, tulnud sellest, et ehitatud endise sauna koha peale). < *saun* + *ase* 'millegi kunagi olnu asupaik'.

Saunaküla k. Kurna-Mõisaküla, Nabala-Nõmmeküla (= *Nabala-Nõmmeküla*; rahvakeelne nimi), Piisoo (= *Piisoo*; rahvakeelne nimi), Sausti (Sauti mõisas olnud kunagi Saunaküla, kus elanud Sausti mõisa töölised, rahvajutu järgi olnud seal seitse sauna ehk popsitalu, keelejuht mäletab vaid nelja, kogumisajaks polnud enam nende asemeidki alles). Vrd. Pall 1969: 217 *Sauna*.

Sausti m., as. (= *Kaarepere*, *Suure-Sausti*) 1241 *Sauthael*, 1339 *Saudele*, 1412 *Sawdel*, 1457 *Sawes*, 1479 *Sauwes*, 1503 *Sauss*, 1537 *Sauss*, 1540 *Sowes*, 1545 *Soust*, 1586 *Sawisz*, 1639 "*beide Sausen*" (Johansen 1933: 596–597). 1726 *Groß-Saus*, 1782 *Groß-Saust*, 1795 *Groß Saus*, 1811 *Groß Saust*, 1816, 1834, 1835, 1850, 1858 *Gross Saus*. Sausti mõisa (*Sauß*) on esimest korda mainitud 1453. aastal. See kuulus von Scharenbergide aadlisuguvõsale, kelle valdusse jäi mõis ligi kolmesajaks aastaks (Scharenbergide nimest pärineb ka mõisa rahvapärane rööpnimi Kaarepere). Sausti mõisal oli ka karjamõis: Padiküla (*Paddiküll*). (Särg 2006: 185, 188). Kui 17. sajandi esimesel poolel eraldati Sausti mõisast Saue mõis, mis tollal kandis veel Väike-Sausti nime, hakati vana mõisat saksa keeles kutsuma Suure-Saustiks (*Groß Sauß*). 1919. a. maareformiga jaotati mõis asundustaludeks. < ? *sau*; *savi*. Kettunen järgi on *au* kontraheerunud diftong. Üllatavalt sobib *Sauste* soomekeelse *Savo*, *Savoinen*-ga, kus *Saude* oli pluurali genitiiv sõnast *Savo*. Kui see oletus peab paika, on nimi väga vana ning soome loodus- ja asustusnimede juured peituvad sügavamal, kui arvatakse. Aluseks võiks olla sõna *sau* : *saua* (soome keeles *sauva*). (Kettunen 1955: 219)

Sausti-Manni t. *ma'ini* Lähtse (= *Manni*, *Manni II*; rahvakeelne nimi).

- Seenevahi** t. *sene-* Aruste II (= *Männiku*; rahvakeelne nimi, popsitalu, Seenevahi on Männiku talu vana nimetus).
- Sentivoli** maja *señtivoli* Raudalu (= *Koidu*; rahvakeelne nimi, mis pärineb peremehe nimest.). < pn.
- Sepa** t. Sausti (vana popsitalu Sausti mõisa Saunakülas) 1782, 1795 *Seppa Jaan*, Sookaera 1850 *Seppa*. Vrd. Pall 1969: 219, Simm 1973: 106, Kallasmaa 1996a: 374–376, Kallasmaa 2010: 223.
- Sepamardi** t. Siberi. < ln. + en.
- Sepamäe** t. Mõisaküla (vana talu Metsanurgas) 1782 *Seppamæ Jurry*, 1795 *Seppamæ Jürri*, 1811 *Seppa Mae Jurry*, 1816 *Seppa Mae*, 1834 *Seppa Maeh*, 1835 *Seppamae*, 1850, 1858 *Seppamä*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 376.
- Sepamäe-Kiili** t. Kurna-Mõisaküla (= *Rajala*; rahvakeelne nimi; uusmaakoht, eraldatud Sepamäe talust, Kiil olnud peremehe nimi). < ln. + en. Vt. Kiili.
- Siberiküla** k. Nüüdseks liidetud Sõmeru külaga. Rahvapärimuse järgi tulnud nimi sellest, et maa oli vanasti suure metsaga kaetud nagu Siber. Vrd. Pall 1969: 220 *Siberi*, *Siberimaa*, Kallasmaa 1996a: 377 *Siber*, Kallasmaa 2010: 224 *Siberi*.
- Siigi** maja Raudalu (= *Aaviku*, *Venelaste*; rahvakeelne nimi, mis pärineb endise peremehe nimest.). < pn.
- Siimu** t. Metsanurga II (metsavahikoht) 1850 *Simo*. < en. *Siim*, *-u* Mägiste 1929: 46, *Siim*, *Siimo(n)*, *Siimu* < *Si(i)meon* ~ *Simon* Rajandi 1966: 155–156. Vrd. Pall 1969: 220–221, Kallasmaa 1996a: 379, Kallasmaa 2010: 225.
- Silde** t. *`silde* Kurevere. < *sild e-pl*. Vrd. Kettunen 1955: 14, Kallasmaa 1996a: 379 *Sildebe*, Kallasmaa 2010: 225.
- Sildemäe** t. *`silde-* Metsanurga II (asundustalu, asetses Sildemäel, selle järgi sai ka nime).
- Sillaotsa** t. Altjõe (= *Nurga*; asundustalu, ametlik nimi). Vrd. Pall 1969: 222, Kallasmaa 2010: 226.
- Sinika** t. Sõmeru I 1782, 1811 *Sinnika Thomas*, 1816 *Sinnika Hans*, 1834, 1835 *Sinnika*. < *sinikas* : *sinika* '(mari); joovikas'. Vrd. Pall 1969: 222 *Sinikasoo*, Kallasmaa 1996a: 383 *Sinikamaa*, Kallasmaa 2010: 228.

- Sipelga** t. Sõmeru II 1850 *Sippelga*. Vrd. Pall 1969: 222, Kallasmaa 1996a: 384 *Siplase*, Kallasmaa 2010: 228 *Siplase*.
- Sobliku** t. Siberi 1687 *Kopliko Mart*, 1726 *Koplick Hinrich*, 1782 *Kopliko Seppa Juhan*, 1811 *Sobliko Jahn*, 1816 *Sobliko Tomas*, 1834, 1835 *Sobliko*, 1850 *Sobbliko*. Nime algustäht *k* on millegipärast muutunud *s*-iks, põhjus jääb praegu selgusetuks.
- Somre** t. `somre Luige (= *Pärna*; rahvakeelne nimi; asundustalu; Sommer olnud pere-mehe nimi). < pn *Sommer*. Vrd. Pall 1969: 224 *Sombri*.
- Sookaera** k. 1637 *Sokoyr Jack*, 1643 *Sohkor Lauer*, 1687 *Sokkor*, 1744 *Sockar*, 1765, 1871 *Sokoir*. Varasem nimi ?**Raadu* – 1241 *Ratho*, 1493 *Rade*, 1495 *Radt*, *Rath*, 1510 *Rath*, 1565 *Rawo* (kus elab talupoeg *Rawo Bartelt*), 1586 *Rahdo*, *Rade* (Johansen 1933: 569). 1726 *Sookar*, 1782 *Sokoir*, 1811, 1816, 1834, 1835, 1850, 1858 *Sokare*. < *soo* + *koer* : *koera*. Tänapäeval interpreteeritakse nime kui sõnadest *soo* ja *kaer* : *kaera* koosnevat, kuid vanemad ülestähendused (1637 *Sokoyr Jack*, 1643 *Sohkor Lauer*, 1765, 1871 *Sokoir*) näitavad, et nimi on pärinenud hoopiski sõnast *koer*. Küllap on tegu rahvaetümoloogiaga. Küla võib olla tekkinud hajatalu-rühmast, 1661. aastal on külas kirja pandud järgmised talud *resp.* peremehed: *Sohkohr Laur* ja *Sohkohr Cäsper*, 1679. aastal lisandub veel kolmas: 1679 *Sohkur Jaecke* (kusjuures aastatel 1684 ja 1685 on Sookaera talud märgitud Peebu karjamõisa alla). Kettuneni järgi on LCD-s (1241) selle küla nimi *Ratho*, 1493 *Rade*, 1495 *Radt*, *Rath*, 1586 *Rahdo*, 1565 *Rawe*, mis pärineb võib-olla sõnast *raaduskane*, *raaduskas*, mis tähendab ‘vilets, räsitud’ (VMS-i andmetel registreeritud Viru-Nigulas). Kettunen lõpetab küsimusega: kas ka “sookoer” tähendas midagi räsitut ja armetut? (1955: 173–174)
- Soone** t. *soone* ~ *suone* Mäe II (= *Piltri* ~ *Pilteri*), Siberi (talusub soone ehk oja kaldal) 1850 *Sone*. Nime hääldusvariandi *suone* põhjuseks on pikkade madalate vokaalide diftongistumine. *soon* tähistab väiksemat, aeg-ajalt kuivavat oja või jõeharu, esineb genitiivsel kujul ka talunimedes (Kallasmaa 2000a: 95). Vrd. Pall 1969: 225, Kallasmaa 1996a: 390.
- Soootsa** t. Kurna-Mõisaküla (= *Ihuvere-Jussi*; uusmaakoht). Vrd. Kettunen 1955: 237, Pall 1969: 225, Kallasmaa 1996a: 390 *Sooots*.
- Suupilli** t. Sõmeru I 1834, 1835 *Supilli Krug*, 1850 *Supilli Krug*.

- Suurekivi** t. Mõisaküla (vana popsitalu, mille juures asunud suur kivi) 1850 *Surekiwwi*.
Vrd. Pall 1969: 228, Kallasmaa 1996a: 396, Kallasmaa 2010: 233 *Suuregipadu*,
234 *Suurekivi*.
- Suure-Sausti** m. (= *Kaarepere, Sausti*). 17. sajandi esimesel poolel eraldati Sausti mõisast Saue mõis (Väike-Sausti) ning vana mõisat hakati saksa keeles Suure-Saustiks (*Groß Sauß*) kutsuma.
- Suurevainu** t. Metsanurga II (= *Sõgula*; asundustalu, ametlik nimi, vanasti olnud seal vainupealne).
- Suvila** t. Padiküla (= *Ol(l)ino*; rahvakeelne nimi, asundustalu, mis asutati metsamaale, pilkeks sai nime Suvila).
- Sõeru** t. Mõisaküla (popsitalu) 1859 *Soero*, *Sõgula* (asundustalu, kuhu olid tulnud elama inimesed, kes olid varem elanud Sõeru popsitalus). < *sõõrd* : *sõõru* '1) ale, mullaga katmata kütis; 2) väheldane kodulähedane taraga piiratud heina- või karjamaa'. Vrd. Pall 1969: 229 *Sõõru*, Kallasmaa 1996a: 403, Kallasmaa 2010: 237. Vt. *Sõõru* t.
- Sõgula** k. 1241 *Seculis*, 1325 *Sylkula*, 1327 *Sokele*, 1375 *Tzokule*, 1382 *Tzokele*, 1493 *Seckolde*, 1494 *Seckwolt*, 1495 *Seckolde*, *Seckuldt*, 1510 *Sekewold*, *Seckewolt*, 1519 *Szekol*, 1527 *Sockele*, 1546 *Seckelakulle*, 1586 *Sacküll*, 1637 *So^ekul*, 1687 *Saggula* (Johansen 1933: 597–598). *Sõgula* t. Metsanurga II (= *Suurevainu*; ametlik nimi, asundustalu, *Sõgula* on *Suurevainu* talu endine nimetus). Kettunen pakub (1955: 85), et **Sõgu*, **Sokoi* võis pärineda sõnast *sõge* (soome keeles *sokea*, *sokko* 'pime'). 1493 on nime märgitud *Seckwolde*, 1494 *Seckwolt*, 1510 *Sekewold* ja *Seckewolt* – see tähendab, et nimelõpp *-la* võib pärineda sõnast *-valla*. Vrd. ka en. *Sõdavalld* : *Sõdavalla* (Mägiste 1929: 46).
- Sõmeri** t. Metsanurga II (= *Palkaru*; rahvakeelne nimi; asundustalu, *Sõmer* oli pere-mehe nimi). < pn *Sõmer*. Perekonnanimi võis pärineda vanemast lisanimest, vrd. 1661 *Sommere Berndt*, 1662 *Sommer Berndt*, 1663, 1665 *Sommere Berndt*, 1666 *Sommere Berndt*, 1667 *Sommere Berndt*, *frej*, 1668 *Somra Berndt*, *frej*, 1680 *Semmer Berendt*, 1684 *Semmer Berend Hanns*, 1685 *Semmer Berendt Hanns*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 404 *Sõmera*, Kallasmaa 2010: 237 *Sõmeri*.

Sõmeru k. On nõukogude ajal olnud jaotatud ka Sõmeru I ja II külaks. 1241 *Someres*, 1494 *Sommeres*, 1495 *Someres*, *Sommer*, ca 1500 *Soemers*, 1510 *Sommers*, 1563 *Sommer*, 1586 *Sommern*, *Sömmeren*, 1687 *Sommer*, 1765 *Sommero* (Johansen 1933: 609–610). 1726 *Sommero*, 1782 *Sommero*, 1811, 1816 *Sommero*, 1834, 1835, 1850, 1858 *Sömmero*. < *sõmer* : *sõmera* (vrd. soome keeles *somero* ‘jäme kruus, klibu’). Vrd. Kettunen 1955: 188, 282, Kallasmaa 1996a: 404 *Sõmera*, Kallasmaa 2010: 237 *Sõmeri*.

Sõõru t. *sõõru* ~ *sõeru* Piisoo I. < *sõõrd* : *sõõru* ‘1) ale, mullaga katmata kütis; 2) väheldane kodulähedane taraga piiratud heina- või karjamaa’. Vrd. Pall 1969: 229, Kallasmaa 1996a: 404. Vt. *Sõeru* t.

Sääse t. *sääse* ~ *siase* Mõisaküla 1782 *Sæse Mats*, 1795 *Saese Matz*, 1811 *Saese Hindrich*, 1816 *Säesse Hindrick*, 1834 *Saesa Hindrich*, 1835 *Seäse*, 1850 *Säse Hindrik*, 1858 *Säsi Hindrek*, 1875 *Säese*. < *sääsk* : *sääse* (putukas). Vrd. Pall 1969: 230, Kallasmaa 1996a: 406–407, Kallasmaa 2010: 239. Vt. ka *Aadu* t.

Söödi t. Vaela 1726 *Söta Dito*, 1782 *Soedæ Tonnis*, 1795 *Söda Toennis*, 1811 *Sohty Tönnis*, 1816 *Söhty*, 1834 *Soeti*, 1835 *Soedi*, 1850, 1858 *Söedi*, 1859 *Södi*. < *sööt* : *söödi* ‘söötis põld; pikemat aega harimata põllumaa, mida kasutati harilikult karjamaana’. Vrd. Pall 1969: 231, Kallasmaa 1996a: 407 *Söödimaa*, Kallasmaa 2010: 239 *Söödimaa*.

Tagalepa t. Aruste II (popsitalu, mis asus suure lepametsa taga) 1850 *Taggaleppa*. Vrd. Pall 1969: 232 *Tagapaju*, Simm 1973: 113 *Taga-Aage*, *Tagatalu*, Kallasmaa 1996a: 410 *Tagalepik*.

Talli t. *tal’li* Piisoo II 1850 *Talli*. Vrd. Pall 1969: 233, Kallasmaa 1996a: 413, Kallasmaa 2010: 243.

Tambergi t. *tambergi* Aruste (popsitalu) 1850 *Tammwerk*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 413 *Tambri*.

Tamme t. Luige (= *Tammetalu*; vanasti olnud seal Tammetalu kõrts), Siberi (uusmaakoht, endine popsitalu) 1850 *Tamme*. Vrd. Pall 1969: 233, Simm 1973: 113–114, Kallasmaa 1996a: 414, Kallasmaa 2010: 243–244.

- Tammemäe** t. Mõisaküla (popsitalu, mille juures on tammik, asutati Kurna mõisa heinamaale). Vrd. Pall 1969: 233 *Tammemägi*, Kallasmaa 1996a: 414 *Tammemägi*, Kallasmaa 2010: 244.
- Tammeoja** Raudalu (= *Lahe*; aianduskrunt, ametlik nimi, krundil on suured tammed ja oja). Vrd. Pall 1969: 233.
- Tammesalu** t. Kurna-Mõisaküla (uusmaakoht, Tammesalu oli peremehe nimi). < pn *Tammesalu*. Vrd. Kettunen 1955: 111.
- Tammetalu** t. Luige (= *Tamme*; uus asunikutalu, moodustati endise Tammetalu kõrtsi maadele) 1782 *Tammetallo Michel*, 1795 *Tammedalo Michel*, 1811 *Tammetallo Gustav*, 1875 *Tammetallo heinama*. Tammetalu kõrts Luige (vana talu, töötas kõrtsini 1937. aastani, mil hävis tulekahjus, kõrtsi maadele moodustati asunikutalu). Vrd. Kallasmaa 2010: 244. Vt. Tamme t.
- Tammsaare** t. Mäe I (= *Leikopli*; rahvakeelne nimi, asundustalu). < pn. *Tammsaar*. Vrd. Pall 1969: 233–234 *Tammessaare*, Kallasmaa 1996a: 417.
- Tedremäe** t. Padiküla (= *Pudrumäe*, *Pudrusoo*, *Tedresoo*, *Tinni*; uus popsitalu, mille asutas turbalõikaja Tinn, keda rahvasuu hüüdis Pudrusoo vürstiks. Talu ümber oli pehme, pudrutaoline soo, maja ise asus kõrgemal kohal. Varem hüüti kohta nimega Pudrusoo, nüüdseks on soo kuivendatud ja kohta hüütakse Pudrumäeks. Ametlik nimi, omanik nimetas koha Tedremäeks, sest talu lähedal käinud palju tetri mängimas.). Vrd. Pall 1969: 237, Kallasmaa 1996a: 421 *Tedremägi*.
- Tedresoo** t. Padiküla (= *Pudrumäe*, *Pudrusoo*, *Tedremäe*, *Tinni*). Vt. Tedremäe t.
- Tearu** t. tie- Metsanurga I (= *Laanemetsa*; rahvakeelne nimi, asundustalu, Teearu oli peremehe nimi). < pn. *Tearu*. Vrd. Kallasmaa 2010: 247 *Teeharu*.
- Tikmanni** t. *˘tikmani* Luige (= *Väljaotsa*; rahvakeelne nimi, Tikmann oli peremehe nimi). < pn. *Tikmann*.
- Tilluvälja** t. -väl'la Saire 1697 *Tillowelja Jöri*, 1726 *Dillo Welja Tönno*, 1782 *Tillowelja Daniel*, 1795 *Tillo Welja Daniel*, 1811 *Tillewelja Daniel*, 1816 *Tille Welja*, 1834 *Tilliwelja*, 1835, 1850, 1858, 1875 *Tillowälja*, Saire (= *Jõenurme*; vana popsitalu samanimelise talu maa peal, hävis sõjatules, hiljem ehitas V. Jõenurm popsitalu asemele uue maja) 1835, 1850 pn. *Tillowälja*. Nime hääldus -väl'la tuleneb

keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj > /l/*. Kallasmaa kirjutab (1996b: 235–237), et Saaremaa kohanime hulgast esinevad nimed *Tilli t*, *Tilliaugu t*, *Tilliknina*, *Tillukoppel*, *Tilga t*, *Tilgaküla*, *Tilgapõld* ja *Tilgupõld* tulenevad isikunimest *Till*, *Tillik*, deminutiiv *Tilke* ning nende nimede erinevused on tingitud rahvaetümoloogilistest modifikatsioonidest. Tänapäeval seostab rahvaetümoloogia neid vastavalt apellatiividega *till : tilli*, *tillu(ke)* ja *tilk : tilga*. *e* asendamine *a*-ga nimedes *Tilga* ja *Tilgaküla*, samuti *u*-ga nimes *Tilgupõld* on ilmselt rahvaetümoloogiline ja esineb juba 18. sajandi üleskirjutustes. Ka antud nimi kuulub põlistalule ja pärineb üsna tõenäoliselt isikunimest, vrd. en. *Tillo*, *Tiilo* Mägiste 1929: 48. Vrd. Kettunen 1955: 118 *Tillima*, 292 *Tilli*, Pall 1969: 240 *Tilivälja*, *Tilli*, *Tillima*, Simm 1973: 118–119 *Tilli*, Kallasmaa 1996a: 429–430 *Tilli*, *Tillu*.

Tinni t. *tiñni* Padiküla (= *Pudrumäe*, *Pudrusoo*, *Tedremäe*, *Tedresoo*; uus popsitalu, mille keelejuhi sõnul asutas turbalõikaja Tinn). < pn. *Tinn*. Vrd. en. *Tinn* ~ *Tinno* < *Valentin(us)*, *Konstantin* ~ *Constantin(us)* Rajandi 1966: 99, 166, 174. Vrd. Kettunen 1955: 186, Kallasmaa 1996a: 431, Kallasmaa 2010: 251 *Tinnu*.

Toajaagu t. *tua*- Sookaera 1726 *Tuha Jacko Hans*, 1782 *Toajako Hans*, 1811, 1816 *Toa Jago Hans*, 1834, 1835, 1850 *Toajago*. < ln. + en. Nime esimene komponent *Tuha* on arvatavasti kasutuse käigus lühenenud. Vrd. Kettunen 1955: 83 *Tuhala*, 1468 *Toall*. Vrd. Kallasmaa 2010: 251 *Toa-Antsu*, 252 *Tohama*.

Toatre t. *`tuatre* Aruste II 1661 *Dattra Hanns*, 1662 *Tattra Hans*, 1663 *Tattra Hanns*, 1665 *Tatter Hans*, 1666, 1667, 1668 *Tatter Hanns*, 1679, 1680 *Thater Tönnies*, 1684 *Tater Tönnies*, 1685 *Tatter Tönnies*, 1687 *Tatter Töniss*, 1726 *Tatra Matz*, 1782 *Thatra Jurrý*, 1811, 1816 *Toatri Jürri*, 1834, 1835 *Toatre*, 1850 *Toatri*. < *tatar : tatra* (taim), vrd. ka *tatar : tatari* ‘tatarlane’. Nimekuju *Toatre* on võinud tekkida pikkade madalate vokaalide diftongistumise teel – see on keskmurde üks põhilisi tunnusjooni. Vrd. Kallasmaa 1996a: 420 *Tatra*, *Tatraselja*.

Tohvresauna t. *`tohvre-* ~ *`tohre* Mõisaküla (vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas, arvatavasti saanud nime Tohvre talu või sealt pärineva lisanime järgi).

Tohvri ~ **Tohvre** t. *`tohvri* ~ *`tohvre* ~ *`tohre* Mõisaküla 1782, 1795, 1811, 1816 *Toffre Mart*, 1834 *Toffre Marti*, 1835 *Toffre*, 1850, 1858 *Toffre Mart*, 1875 *Toffri*. < en.

Tohver : *Tohvri* Mägiste 1929: 48, *Tohver* ~ *Tof(f)er* < *Kristofor* ~ *Kristof(f)* ~ *Christophorus* Rajandi 1966: 100, 166. Vrd. Kettunen 1955: 174, 180, Pall 1969: 241 *Tohvri*, Simm 1973: 119, Kallasmaa 1996a: 433–434 *Tohri*, *Tohvri*, Kallasmaa 2010: 252 *Tohvri*.

Tominga t. Mõisaküla (= *Lauda*; ametlik nimi, vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas, keelejuhi sõnul võttis omanik uue nime 1933. aastal, mil lubati nimesid muuta, endine nimi oli *Lauda*, *Tominga* pandi selle järgi, et maja ümber kasvas toominga-mets), Sõmeru II 1850 *Tumminga*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 436 *Toominga*, Kallasmaa 2010: 254 *Toominga*.

Toodu t. Aruste I (= *Laadeniidi*; rahvakeelne nimi; popsitalu, mille peremehe nimi olnud *Toodu*). < pn. *Toodu*.

Treja m. (= *Kurna*). Rahvakeelne nimi, mis pärineb mõisniku perekonnanimest – *Kurna* mõis kuulus 1670. aastani Treydenitele. < pn. *Treyden* (Johansen 1933: 295). Vrd. Põide kihelkonna mõis *Reina* < pn. *Treyden* (Eisen 1924: 68).

Trummi t. Saire (popsikoht). Vrd. *trumm* ‘väike sild’. Vrd. Kallasmaa 2010: 255.

Tuisu t. Siberi 1687 *Tuhso Mart*, 1726 *Tuisu Maddis*, 1782, 1811 *Tuiso Peter*, 1816 *Tuiso Jahn*, 1834, 1835, 1850 *Tuiso*. < ln. < *tuisk* : *tuisu*. Vrd. Pall 1969: 248, Kallasmaa 1996a: 442, Kallasmaa 2010: 256.

Tumma maja Raudalu (= *Männiku*; rahvakeelne nimi, perenaise poeg olnud *tumm*). Vrd. Kallasmaa 1996a: 444.

Tõkke maja Raudalu (rahvakeelne nimi, ametlik nimi nimekogumisajal puudub, *Tõkke* olnud peremehe nimi). < pn. *Tõkke*. Vrd. Kallasmaa 2010: 258–259 *Tõke*.

Tõnise ~ **Tõnikse** t. Mõisaküla 1697 *Külla otza Tõnnis*, 1726 *Külla Otza Hans*, 1782 *Kullaotza Tonnis*, 1795 *Külla Otsa Toennis*, 1811 *Külla Otsa Jean*, 1816 *Külla Otza Jean*, 1834 *Küllo Otza Jaan*, 1835 *Tõnnise*, 1850 *Küllaotsa Tõnnisse*, 1858 *Kallaotsa Tõnnisse*, 1875 *Tõnnise*. < en. *Tõnis*, -e Mägiste 1929: 49, *Tõnis* ~ *Tõnjus* ~ *Tõnn(us)* ~ *Tõno* ~ *Tõns* ~ *Tõnt(s)* ~ *Tõnu* < *Antonius* ~ *Anton* Rajandi 1966: 28–29, 167–168. Vrd. Kettunen 1955: 63, Pall 1969: 250 *Tõnise*, Simm 1973: 123, Kallasmaa 1996a: 449 *Tõnise*, Kallasmaa 2010: 259 *Tõnise*.

Tõnu t. Pealtjõe. < en. *Tõnu* Mägiste 1929: 49, *Tõnis* ~ *Tõnjus* ~ *Tõnn(us)* ~ *Tõno* ~ *Tõns* ~ *Tõnt(s)* ~ *Tõnu* < *Antonius* ~ *Anton* Rajandi 1966: 28–29, 167–168. Vrd.

Kettunen 1955: 152–153, Pall 1969: 250, Kallasmaa 1996a: 450–451, Kallasmaa 2010: 259.

Tõnujaani ~ Tõnuni t. Mõisaküla 1782 *Tonno Juhani Mart*, 1795 *Toenno Juhani Mart*, 1811 *Tönno Johanný Michel*, 1816 *Tonno Johann*, 1834 *Toenno Johann*, 1835 *Toenno Juhhani*, 1850, 1858 *Tönno Juhanni*, 1875 *Tönnojani*. < en. *Tõnu* + en. *Juhani*. Kogumise ajaks kasutatakse nii lühenenud varianti kui ka arvatavasti rahvaetümoloogia teel tuletatud pikemat ametlikku nimekuju *Tõnu-Jaani*. Vrd. Kettunen 1955: 152 -ni < -Jaani. Vrd. Pall 1969: 250 *Tõnu-Jaani*.

Tõnujüri ~ Tõnuri t. Lähtse (ametlik nimi *Tõnujüri*) 1726 *Tönno Jürri Michel*, 1782 *Tönno Jürri Hanns*, 1795 *Tönno Jürri Hans*, 1811 *Tönno Jürri Michel*, 1816 *Tönno Jürri Michelow*, 1834 *Tönno Jürri*, 1835 *Tönno Jürri*, 1850 *Tenno Jürri*, 1858 *Tennori*. < en. + en. Vrd. Kettunen 1955: 180 -ri < -Jüri. Vrd. Pall 1969: 251, Kallasmaa 1996a: 451.

Tõnumardi t. Mõisaküla 1726 *Tönno Hanso Mart*, 1782 *Tonno Mardi Hans*, 1795 *Toenno Mardi Hans*, 1811 *Tonno Mardý Jean*, 1816 *Tönno Mart*, 1834 *Toenno Mardi*, 1835 *Toenno Mart*, 1850, 1858 *Tönno Mardi*, 1875 *Tönnomardi*. < en. + en. Vrd. Kettunen 1955: 29, Pall 1969: 250 *Tõnu-Mardi*.

Tõnuni t. Vt. *Tõnu-Jaani* t.

Tõnuri t. Kurevere 1782 *Tonno Jürri*, 1811 *Tenno Jürri*, 1816 *Tenno Jürri*, 1834 *Toenno Jürri*, 1835 *Tönno Jürri*, 1850 *Tönnojürri*. < en. *Tõnu* + en. *Jüri*. Vrd. Kettunen 1955: 180 -ri < -Jüri. Vrd. Pall 1969: 251, Kallasmaa 1996a: 451. Vt. *Tõnu-Jüri* t.

Tõnuvälja t. -väl'la Mõisaküla (= *Karaševi*; ametlik nimi; uusmaakoht, asutatud 1940. a. maareformiga, nime pani peremees selle järgi, et maad saadi *Tõnujaani* talu väljalt ehk põllult). Nime häälde -väl'la tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj* > *l'l*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 451 *Tõnupõllu*.

Tänavaoitsa ~ Tänavotsa t. Mäe I (= *Vuti*; asundustalu, kust oli läbi käinud mõisa karjatänav, talu asutaja oli pärit *Vuti* talust). Vrd. Kallasmaa 2010: 261 *Tänavaoitsa umbaed*.

Tänavaoitsa t. Sõmeru I (uusmaakoht). Vrd. Kallasmaa 2010: 261 *Tänavaoitsa umbaed*.

Tärta t. Sõgula (= *Kungla, Külma*; asundustalu rahvakeelne nimi). Arvatavasti pärineb peremehe perekonnanimest.

Tõngi t. Padiküla (= *Reinu*; asundustalu rahvapärane nimi; talu elumajaks sai mõisa tellisetehase ehk tõngi hoone). Vrd. Pall 1969: 254.

Türnpuu t. `türnpu Piisoo I 1850 *Türnpu*. < *türnpuu* 'asteldega lehtpõõsas või madal puu mustade, pruunide või punaste luuviljadega'. Vrd. Kettunen 1955: 8, Kallasmaa 1996a: 457, Kallasmaa 2010: 262 *Türnpuu* ~ *Türnapuu*.

Tüüstra ~ **Tüüstre** t. `tüistre Lähtse 1834, 1835 *Tuistre*, 1850 *Tüistre*, 1858 *Tüstre*. Vrd. Kettunen 1955: 175–176 *Huistre*, kus esitab võimaliku variandina < *teiste-* ~ *tõiste-* + *-pere*; Kallasmaa 1996a: 423 *Teistre*, arvatavasti < *teistepere*.

Ugala t. Mõisaküla (asundustalu). Vrd. murdes *ugalane* 'sõnakehv taipamatu inimene'. Vrd. ka muistne maakond *Ugala*. Vrd. Pall 1969: 255.

Uljata t. *ul'jata* Sõgula (= *Mardihansu*; rahvakeelne nimi, asundustalu, Uljata oli peremehe nimi). < pn. *Uljata*.

Huntaugu t. *uñt-* Piisoo II 1850 *Untiauko*. Vrd. Pall 1969: 258 *Hundiaugu*, *Huntaugu*, Kallasmaa 1996a: 462 *Hundiauk*, Kallasmaa 2010: 265 *Hundiaugu*, *Untaugukurk*.

Urge t. Nabala-Nõmmeküla (popsitalu) 1850 *Urge*. < *urg* : *uru e-pl*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 465.

Uuejõe t. Piisoo II (= *Uuesauna*; ametlik nimi, Uuejõeks nimetati üht Kuivajõe haru). Vrd. Kallasmaa 2010: 267.

Uuema ~ **Uuema** t. *uue-* ~ *uie-* Mõisaküla (asus Põrgunurgas). Vrd. Kallasmaa 1996a: 468 *Uuema*, Kallasmaa 2010: 267 *Uuema*.

Uuema t. Aruste I (= *Iida*; ametlik nimi, popsitalu). Vrd. Kallasmaa 1996a: 468 *Uuema*, Kallasmaa 2010: 267 *Uuema*.

Uuemäe t. Paekna (asundustalu, eraldatud Mäe talust). Vrd. Kallasmaa 1996a: 468.

Uuesauna t. Piisoo II (= *Uuejõe*; rahvakeelne nimi, Uuesauna on Uuejõe talu vana nimetus), Saire (= *Uuetoa*; rahvakeelne nimi, Uuesauna on Uuetoa talu vana nimetus) 1859 *Uus Saun*, Sõmeru II 1850 *Uus*. Vrd. Kettunen 1955: 141, Pall 1969: 259, Kallasmaa 1996a: 469 *Uue-Sauna*.

Uuetoa t. -toa ~ -tua Kurevere 1782 *Uetoa Thomas*, 1811, 1816 *Uetoa Mart*, 1834 *Uetoa oder Toenno*, 1835 *Uetoa*, Saire (= *Uuesauna*; ametlik nimi, popsikoht, Uuetoa on Uuesauna uus nimetus). < *uus* + *tuba* 'elumaja'. Vrd. Kettunen 1955: 12–13 *Uueda*, Pall 1969: 259, Kallasmaa 1996a: 469, Kallasmaa 2010: 268.

Uueveski t. -`veški Aruste I 1661, 1662 *Uÿa Wäske Martt*, 1663, 1665 *Uÿa Wäska Martt*, 1666 *Uÿa Wäshka Martt*, 1667 *Uÿa Wäska Martt*, 1668 *Uÿa Wäske Martt*, 1680, 1684 *Uhja Weskÿ*, 1685 *Uhja Wesskÿ*, 1687 *Ufweweski Jürgen*, 1726 *Ueweski Jürri*, 1782 *Ueweski Jürri*, 1811 *Ueweski Jürri*, 1816 *Ueweski Rein*, 1834 *Ueweskÿ*, 1835, 1850 *Ueweski*, Mäe I (= *Otsingu*; ametlik nimi, asundustalu, rahvapärane nimi: Otsingu, mis oli esimese asutaja nimi, Uueveski antud nimeks vana veski järgi, mis jäänud talu maa peale). Vrd. Kallasmaa 1996a: 469.

Uuevälja t. -väl'la Mõisaküla (= *Saueaugu*; popsitalu, vanasti oli nimeks Saueaugu, siis ehitati põllule uus maja ja nimetati talu Uueväljaks), Siberi. Nime hääldus -väl'la tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj* > *l'l*.

Uus-Arupere t. Metsanurga I.

Uus-Metsari t. -`metsari Metsanurga I (= *Metsari-Hansu*; ametlik nimi). Vrd. Kallasmaa 1996a: 470 *Uus-Laasu*.

Uustalu t. Siberi (asundustalu). Nimi esineb lisanimena ka vanemates dokumentides: Sõgulas 1662 *UgsDallo Nielss*, 1663 *Ugs Dallo Nielss*, Sõmerus 1662 *UgsDallo Bårdell*. Vrd. Kettunen 1955: 110, Pall 1969: 260, Kallasmaa 1996a: 470–471 *Uustalu*, *Uustla*, *Uustli*, *Uustlu*, Kallasmaa 2010: 269.

Vaela k. `vaela. 1241 *Waiolæ*, 1368 *Waile*, 1377 *Wayle*, 1382 *Wayele*, 1383 *Wayle*, 1384 *Wagle*, 1388 *Wayl*, 1536 *Waygell*, 1547 *Wayllakulle*, 1550 *Waile*, 1586, 1637 *Wayll*, 1697 *Waiell*, 1765 *Waila* (Johansen 1933: 638). 1726 *Waila*, 1782, 1795, 1811, 1816, 1834, 1835, 1850, 1858 *Waela*. Kettuneni hüpoteesid (1955: 83): **Vajo(i)*, **Vaje(i)* + *-la*, pärit sõnast *vaja* või *vajuma* või *vahe* (*vahe* : *vahe*).

Vahejõe t. Piissoo II 1850 *Wahhejõe*. Vrd. Kallasmaa 2010: 270.

Vahemetsa t. Sõmeru I (uusmaakoht). Vrd. Pall 1969: 261, Kallasmaa 1996a: 473 *Vahemets*, Kallasmaa 2010: 270.

- Vaheri** t. Luige (= *Ilula*; rahvakeelne nimi, asundustalu, peremehe nimi oli Vaher). < pn. *Vaher*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 474.
- Vahi** t. Piisoo I 1850 *Wahhi*, Saire (vana popsitalu). < *vaht* : *vahi* 'metsavaht; põlluvaht'. Vrd. Pall 1969: 261–262, Simm 1973: 125, Kallasmaa 1996a: 474, Kallasmaa 2010: 271.
- Vahimehe** ~ **Vahimäe** t. Mõisaküla (vana popsitalu Mõisaküla Saunakülas, rahvasuus tarvitati mõlemaid nimekujusid, nii *Vahimehe* kui ka *Vahimäe*). Vrd. Pall 1969: 262 *Vahimäe*, Kallasmaa 1996a: 474 *Vahimehe*, *Vahimäe*.
- Vainu** t. `vainu Lähse 1782 *Waino Jaen*, 1795, 1811 *Waino Jaan*, 1816 *Waino Mart Johannow*, 1834, 1835, 1850 *Waino*, 1858 *Waino*, Pealtjõe 1662 *Waino Bengd*, 1663 *Neÿ Wajnnö Bengd*, 1665 *Wajnnö Bengdt*, 1666 *Wajnnö Bengt*, 1687 *Waino Andres*, 1782 *Waino Jurrÿ*, 1811 *Waino Jurri*, 1834, 1835, 1850 *Waino*, Saire (vana popsitalu). Vrd. Kettunen 1955: 155, Pall 1969: 264, Kallasmaa 1996a: 476, Kallasmaa 2010: 271.
- Vainumardi** t. Sõgula (asundustalu).
- Vainusauna** t. Nabala-Nõmmeküla (= *Lundu*; ametlik nimi, popsitalu) 1850 *Waino*.
- Valli** t. *val'li* Saire (= *Mikuhansu*; ametlik nimi, mille omanik pani oma vanema poja Valentini järgi, rahvasuus hüütakse tihti vana nimega: Mikuhansu). < en. *Valentin* ~ *Valentinus* Rajandi 1966: 174. Vrd. Simm 1973: 126, Kallasmaa 1996a: 478, Kallasmaa 2010: 273.
- Vanakõrtsu** t. Pealtjõe (seal asunud vanasti kõrts) 1782 *Körzo Rein*, 1811 *Körtso Rein*, 1816 *Körtso Rein. Sohn Jürri*, 1834 *Wannakörtso*, 1835 *Wannakörzu*, 1850 *Wannakorzu*. Vrd. Pall 1969: 266 *Vanakõrtsi*, Kallasmaa 1996a: 480 *Vanakõrtsi*, Kallasmaa 2010: 274 *Vana kõrts*.
- Vana-Mäe** t. Paekna (= *Mäe*; rahvakeelne nimi). Vrd. Kallasmaa 1996a: 481 *Vanamäe*.
- Vana-Paali** t. Lähse (= *Paali*, *Paali I*). Vrd. Kallasmaa 1996a: 481.
- Vanasauna** t. *vanasauna* ~ *vanassauna* Mõisaküla (= *Nurme*; rahvakeelne nimi, popsitalu, Vanasauna on Nurme talu vana nimetus). Vrd. Kettunen 1955: 141. Vrd. Simm 1973: 126 *Vanatare*, Kallasmaa 1996a: 482.

Vanatoa t. Pealtjõe (moodustatud Mäe talu poolitamisega). < *vana* + *tuba* 'elumaja'.

Vrd. Kettunen 1955: 12–13 *Vanada*, Pall 1969: 267, Kallasmaa 1996a: 482, Kallasmaa 2010: 275.

Vanaveski t. -*veški* Altjõe (vana talu, kus oli kunagi asunud vana mõisa veski) 1661

WannaWäske Jurgen, 1662 *WannaWäska Jurgen*, 1663 *WannaWäske Jurgen*, 1665 *WannaWäska Jurgn*, 1666, 1667 *Wanna Wäska Jurg*, 1668 *WannaWäske Jurg*, 1680, 1684 *Wanna Weskj*, 1685 *Wanna Wesskj*, 1687 *Wannaweski Mattz*, 1811, 1816 *Wannaweski Mart*, 1834 *Wannaweskj*, 1835, 1850 *Wannaweski*, Altjõe (= *Kalda*, *Kleieri*; ametlik nimi, asundustalu, eraldatud Kalda, endise nimega Vanaveski talust, peremees oli uuele talule pannud samuti nimeks Vanaveski). Vrd. Kallasmaa 1996a: 482.

Vareti t. Altjõe 1687 *Warreda Jürgen*, 1726 *Warete Tönno*, 1782 *Warete Jurrj*, 1811 *Warreti Jurri*, 1816 *Warreti Rein*, 1834, 1835 *Warrete*, 1850 *Warreti*. < *vare* 'hunnik; lade; kivivare'. Vrd. Kallasmaa 1996a: 485 *Vareteniit*, *Varetepõld*, *Varetevahe*.

Vaska t. *vaška* Lähtse 1795 *Wasilej Pimanof*, 1811 *Wassilj Pimanov*, 1816 *Waska Gustaw Matsow*, 1834, 1835, 1850, 1858 *Waska*. < vene en. *Vassili* Superanskaja 2006: 140, *Vassili* Rajandi 1966: 176. Vrd. Kettunen 1955: 126, 207, Pall 1969: 269, Simm 1973: 127 *Vasila*.

Veeroja-Juuliuse t. *vieroja`juuliuse* Nabala-Mõisaküla (= *Jõeääre I*; rahvakeelne nimi, pärineb peremehe nimest; asundustalu, moodustatud Jõeääre talu poolitamisega). Arvatavasti pn + en. *Juulius*, *Juulus* < *Julius* ~ *Iulius* Rajandi 1966: 90–91.

Veeroja-Kustase t. *vier-* Nabala-Mõisaküla (= *Jõeääre II*; rahvakeelne nimi, mis pärineb peremehe nimest; asundustalu, moodustatud Jõeääre talu poolitamisega). Arvatavasti pn. + en. *Kusta*, *Kustas*, *Kustav*, *Kusti*, *Kusto* ~ *Kustu*, *Kuti*, *Kutt* < *Gustav* Rajandi 1966: 100.

Veidentali maja Raudalu (= *Ääre*; rahvakeelne nimi, pärineb peremehe nimest). < pn.

Velleste t. Nabala-Mõisaküla (= *Nabala*; rahvakeelne nimi, asundustalu, Velleste on peremehe nimi). < pn.

Veneküla k. 1795 *Russische Dorf*, 1811 *Wennische Dorf*, 1816 *Rusches Dorf*, 1834 *Wennekulla*, 1835 *Wenne Külla*. Endine küla, mille talud kuuluvad praegu Lähtse

küla alla (osast Venekülast on arenenud Kiili alev). Nimi tuli sellest, et sinna asustati kunagi venelasi. < ln. *Vene*. Vrd. Kettunen 1955: 51, 126, Pall 1969: 271, Simm 1973: 128, Kallasmaa 1996a: 489 *Vene*.

Venelaste maja Raudalu (= *Aaviku, Siigi*; rahvakeelne nimi, pandud selle järgi, et majas elasid venelased).

Vesiloigu t. Mäe II (= *Saarte*; rahvakeelne nimi, Vesiloik oli peremehe nimi). < pn *Vesiloik*.

Veski t. *veski* Nabala-Mõisaküla (asundustalu, mille maa peal oli olnud vana mõisa veski). Vrd. Kettunen 1955: 61, Pall 1969: 272–273, Kallasmaa 1996a: 491, Kallasmaa 2010: 278–279.

Viinameistri ~ Viinameistre maja Sausti (= *Liivoja*; rahvakeelne nimi; eraldiseisev ehitis Sausti mõisa õuel, mille ehitanud mõisa viinameister Liivoja).

Villemi t. *villemi* Sookaera (keeleyuhi sõnul olnud peremehe nimi Villo) 1835 *Tuiso*, pn. *Willo*, 1850 *Tuiso oder Willemmi*. < pn. Vrd. Kettunen 1955: 127–128, Pall 1969: 276, Kallasmaa 1996a: 496, Kallasmaa 2010: 283.

Vilu t. Metsanurga II (= *Laanemäe*; rahvakeelne nimi, peremehe nimi olnud Villo). < pn. Vrd. Kallasmaa 1996a: 497, Kallasmaa 2010: 283.

Vilumetsa t. Nabala-Mõisaküla (asundustalu). Vt. Vilu t.

Viraku t. Lähtse 1782 *Werraka Jaan*, 1795 *Wiraka Jaan*, 1811 *Wirrako Jaan*, 1816 *Wirrako Johan Jaanow*, 1834, 1835, 1850, 1858 *Wirrako*. Vrd. *virak* 'vilets olend'. Vrd. Kettunen 1955: 67 *Virakuse*, 193 *Virakuse*.

Voore t. *voore ~ vuore* Veneküla 1834, 1835, 1850, 1858 *Wore*. Vrd. Kettunen 1955: 85, 96, Kallasmaa 2010: 284.

Vuti t. *vut'i* Mäe I (= *Tänav(a)otsa*; asundustalu). Vrd. 1850 *Wuttý Saun*.

Võikopli t. -*kople* Mõisaküla (uus popsitalu, asutatud Sepamäe talu jagamisel vendade vahel, keeleyuhi sõnul pandud nimi pilkeks selle järgi, et Sepamäe talu heinamaa, kuhu uus talu rajati, olnud kehv ning lehmast pole piima ega võid saanud). Vrd. Kallasmaa 1996a: 500 *Võiküla*, Kallasmaa 2010: 284 *Võirahu*.

Väljajüri ~ Väljari t. *väl'la*- Altjõe/Paekna (kuigi nimi *Väljari* esines revisjonides juba 1811. aastast peale, on talu ametlikuks nimeks saanud siiski *Välja-Jüri*, lühenenud

nimekuju tarvitatakse rahvasuus) 1667, 1668 *Wellja Jurg*, 1679, 1680 *Welja Jürgenn*, 1684, 1685 *Welja Jürgen*, 1687 *Wallia Jürgen*, 1726 *Welja Jürri Mart*, 1782 *Welja Jurri*, 1782 *Welja Jurrj Jahn*, 1811 *Wäljari Jahn*, 1816 *Wäliari Jahn*, 1834, 1835 *Wäljari*, 1850 *Weljari*. < ln. + en. Nime hääldus *väl'la*- tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj > /l*. Vrd. Kettunen 1955: 520 *Väljari*, Pall 1969: 283 *Väljari*. Vrd. Kettunen 1955: 180, Vrd. Pall 1969: 283.

Väljamäe t. *väl'la*- Paekna (asundustalu). Vrd. Pall 1969: 283 *Väljamägi*.

Väljaotsa t. *väl'la*- Luige (= *Tikmanni*; ametlik nimi), Piisoo I (asundustalu, eraldatud Väljajüri talust), Veneküla (vana popsitalu). Nime hääldus *väl'la*- tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj > /l*. Vrd. Pall 1969: 283, Kallasmaa 1996a: 506 *Väljaots*, Kallasmaa 2010: 288.

Väljapere t. *väl'la*- Kurevere. Nime hääldus *väl'la*- tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj > /l*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 506.

Väljari t. Vt. Väljajüri t.

Väljataga ~ **Väljataguse** t. *väl'la*- Mõisaküla (popsitalu) 1850 *Weljatagga*, Kurna mõisas 1859 *Wälja taggone karjama*. Nime hääldus *väl'la*- tuleneb keskmurde üldisest assimilatsioonist *lj > /l*.

Väljataguse t. Sõmeru II 1816 *Wäliataguse Tomas*, 1834 *Wäljataggo*, 1835 *Weljatagga*, 1850 *Weljatakka*. Vt. Väljataga t.

Ähvardi t. Vt. Evardi t.

Härma t. *ärma* Kurevere 1726, 1782, 1811 *Herma Hans*, 1816 *Härma Hans*, 1834, 1835, 1850 *Herma*, Mõisaküla (= *Põdrasauna*; popsitalu ametlik nimi), Padiküla (= *Saarna*; asundustalu). < en. *Härm*, *Härma* < *Herman(n)* Rajandi 1966: 77–78. Vrd. Pall 1969: 288, Kallasmaa 1996a: 513–514, Kallasmaa 2010: 292 (*H*)*ärma*.

Ärtu t. Saire. Nime olla kasutusele võtnud mõisa metsatöölised, kes nimetanud talu kaardimasti järgi, vrd. *Risti*, *Ruutu* ja *Poti* talud. Vrd. Kettunen 1955: 250 *Härtu*, Pall 1969: 288.

Ääre Raudalu (= *Veidentali*; aianduskrunt, ametlik nimi). Vrd. Kallasmaa 2010: 292.

Öövahi t. Saire (popsitalu, kus olevat elanud mõisa öövaht).

Ülejõe t. Aruste I (asundustalu, keelejuhi sõnul asetsenud talu elumaja ühel pool jõge, põllud ja laudad aga teisel pool jõge). Vrd. Kettunen 1955: 159, Pall 1969: 288, Simm: 1973: 134, Kallasmaa 2010: 293.

Ülevainu t. -`vainu Sõgula (asundustalu). Vrd. Simm 1973: 134 *Ülesoo, Üleveere*.

3.2. Kiili asustusnimede vanus ja päritolu

3.2.1. Talunimed

EKI kohanimearhiivis leidus 528 Kiili alale kuuluvat talunime (samakujulised nimed kaasaarvatud). Selle järgi, millal ilmus neile vaste läbi vaadatud vanades kirjapanekutes (revisjonides, kaartidel jne), on talunimed jagatud nelja rühma:

- 1) 17. sajandi lõpus ja 18. sajandi alguses ehk aastatel 1661–1726 kirjapanekutesse ilmunud nimed,
- 2) 18. sajandi lõpus ja 19. sajandi alguses ehk aastatel 1782–1834 lisandunud nimed,
- 3) 19. sajandi keskpaigas ja lõpus ehk aastatel 1835–1875 lisandunud nimed,
- 4) hilise kihistuse nimed ehk nimed, mis vanemates dokumentides ei esinenud.

Ajalises mõttes kõrvuti asetsevad 1834. aasta revisjon ja 1835. aasta perekonnanimede panemise raamat on eraldi rühmadesse jaotatud, kuna perekonnanimede panekul lisandus uus alus nime tekkimiseks või tekitamiseks ning seega sobib 1835. aasta kirjapanek ühte rühma uuemate revisjonidega, kus perekonnanimed samuti rolli mängivad. Asustusnimede rühmitamine vanuse järgi jääb olemasoleva materjali põhjal siiski tinglikuks, kuna revisjonikirjades ei pruugi alati olla andmeid kogu käsitletava ala kohta.

Päritolujaotuse eeskujuks on võetud Valdek Palli talunimeanalüüs raamatus “Põhja-Tartumaa kohanimed” II (1977). Pall liigitab talunimesid esmalt tekkeaja järgi, lähtudes sellest, millises revisjonis leidub vaste tänapäeval eksisteerivale nimele. Seejärel on ta

analüüsinud talunimedele päritolu erineva vanusega nimedes. Päritolu lähtekohad jagab ta järgmiselt: isikunimedest pärinevad talunimed – nendeks on peamiselt eesnimest, aga ka omaniku elukutset, tegevusala, päritolu, iseloomuomadusi vms märkivast lisanimest lähtuvad nimed, samuti looma- ja linnunimetustest pärinevad nimed, kuna need on isikunimedele ja lisanimedega väga tihedalt seotud. Teise rühma moodustavad Palli järgi mitteantroponüümsed nimed – need on nimed, mille lähtealuseks on talu asukoht, mõne hoone nimetus või looduseseme nimetus. Lisaks Pallile on töö koostamisel arvesse võetud ka rootsi keele- ja kirjandusteadlase Per Wieselgreni kohanimejaotust (1951), mis liigitab kohanimed päritolult samuti antroponüümseteks ehk isikunimedest pärinevateks nimedeks ning mitteantroponüümseteks, millelelegi looduslikule või loodusega ja kultuuriga seotule viitavateks nimedeks. Wieselgreni esitatud mitteantroponüümse päritoluga nimede jaotus, mis on arvesse võtnud pastor Westrén-Dolli Lõuna-Eesti nimede süstematiseeringu katsetust, on sõnatähenduse seisukohalt väga põhjalik. Samas ei anna ta palju teavet selle kohta, kuidas peaks eristama mitteantroponüümse päritoluga nimesid isikunimest lähtunud nimedest (näiteks kunagine eesnimi *Hallik* vs. apellatiiv *allik(as)* ‘läte’, vt. Mägiste 1929: 24) – Wieselgren ei maini, et eristamiseks on tarvilik teada vähemalt nimede vanust.

3.2.1.1. 1661.–1726. aasta kirjapanekutes esinenud nimed

Vanimade nimede rühma kuuluvad 57 nime, millele on esitatud vaste (tavaliselt isikunimi *resp.* lisanimi) 1661.–1685. aasta vakuraamatutes, 1687. ja 1697. aastal koostatud kaartidel ning 1726. aastal läbi viidud adramaarevisjoni nimistus. Peremehe nimest pärinevaid ehk antroponüümseid nimesid oli 1661.–1726. aasta kirjapanekutes esinenud nimede hulgas 32 (56%) ja mitteantroponüümseid nimesid 20 (35%). Päritolu jäi määramata viiel nimel (9%).

Antroponüümset päritolu talunimed

Siin esitatakse 1661.–1726. aasta kirjapanekutes leidunud nimed, mis on isikunimelise lähtekohaga (kokku 32). Eesnimest lähtunud talunimesid oli kokku 21: *Aadu*, *Abro*,

Annukse, Evardi, Ihuvete, Iida, Indreku, Jaani, Käspere, Laari, Manni, Mauru, Mikuhansu, Peebu, Proosa, Pärtli, Tilluvälja, Tõnise, Tõnu-Jüri, Tõnumardi ja Härma. Lisanimest lähtunud talunimesid oli kokku 11: *Haljamardi, Liivi, Nikre, Opmani, Põdra, Ratassepä, Rebase (2), Toajaagu, Tuisu ja Välja-Jüri.*

Mitteantroponüümse päritoluga nimed

Mitteantroponüümse päritoluga on need talunimed, mis ei pärine isikunimest, vaid on lähtunud talu asukohast, eripärast või muudest omadustest. Sääraseid nimesid oli 1661.–1726. aasta kirjapanekutes kokku 20: *Aasu, Halja, Allikmäe, Harjuva, Aru (2), Kopliku, Kõrtsu, Lepiku, Metsari, Mäe, Nõmme, Pinna, Sobliku, Söödi, Toatre, Uueveski, Vainu, Vanaveski ja Vareti.* Neist kolm talunime pärinesid ehitiste nimetustest: *Kõrtsu, Uueveski ja Vanaveski,* ülejäänud 15 talunime lähtusid loodusnimedest (see tähendab, et kõigest 1661.–1726. aasta kirjapanekutes esinenud nimedest lähtus loodusnimedest 26%).

Päritolu määramata

Järgnevalt loetletakse nimed, mille puhul jääb selgusetuks, mis võis olla nende kujunemise aluseks. Sääraseid nimesid oli vanimates uuritud kirjapanekutes kokku viis: *Kahu, Looba, Niiba, Niiliski ning Oorna.*

3.2.1.2. 1782.–1834. aasta revisjonides lisandunud nimed

1782.–1834. aasta revisjonides lisandus eelmistele veel kokku 70 nime. Need nimed on võinud kasutusele tulla pärast eelmist revisjoni, millest on möödunud rohkem kui 50 aastat, või ei ole neid lihtsalt varasemates allikates fikseeritud. Nabala mõis on 1795. aasta revisjonis vahele jäänud. 1811. ja 1816. aasta revisjonis on talunimega-lisanimega koos märgitud ka peremehe eesnimi, hilisemates on enamasti kirjas juba ainult talunimi (nt. 1834 Kurna-Mõisakülas *Gesinde Toenno Johann*, kus peremeheks on *Michel Johansohn*). Revisjonides on talunimevormeliks tihti kunagise peremehe lisanimi (talule kinnistunud) koos eelmise või kaugemagi peremehe eesnimega, nagu näiteks 1816.

aasta revisjonis kirja pandud Mõisaküla talu nimi *Liewa Mart*, kus peremeheks on Mardi poeg Hans, või talunimi *Toenno Mardi*, kus peremeheks on *Mart Jürrisohn* (1816 *Tönno Mardi Mart*).

1782.–1834. aasta revisjonides lisandunud nimede hulgas oli antroponüümseid nimesid 40 (57%) ja mitteantroponüümseid nimesid 27 (39%). Päritolu jäi määramata kolmel nimel (4%).

Antroponüümset päritolu talunimed

Antroponüümse lähtekohaga nimesid lisandus 1782.–1834. aasta revisjonides 40. Eesnimelise algupäraga talunimesid oli neist 24: *Andrese, Anni, Eruma, Jaagu* (2), *Jaana, Lauri, Maksima, Manni, Mardihansu, Matsi, Mihkle, Miku, Oti, Paali, Peetri, Penduska, Proosamardi, Pärtli, Sahkari, Tohvre, Tönuni, Tönuri* ja *Vaska*. Lisanimest lähtunud talunimesid oli kokku 16: *Kaltre* (*kalter g kaltri* ~ *kaltre* läänemurdes ‘kaltsakas; lärmakas’), *Kanadu, Karjatse, Koppelmani, Kubja, Kupja, Kõssi* (*kõss, kõss, g -i* ‘kidur, kõver, väike’), *Kärneri, Laastu, Möldre, Papi, Rebase, Rätsepa, Sepa, Suupilli* ja *Säase*.

Mitteantroponüümse päritoluga nimed

Mitteantroponüümse päritoluga talu nimesid lisandus 1782.–1834. aasta revisjonides 27: *Allika, Alttoa, Kaasiku, Kadaka, Kalamäe, Kuivajõe, Kuusiku, Kövera, Külaotsa, Lepiku* (2), *Liiva, Loovälja, Mäe, Otsa, Paju, Prügi, Risti, Saarte, Sepamäe, Sinika, Tammetalu, Uuetoa, Vainu, Vanakõrtsu, Voore* ja *Väljataguse*. Neist neli pärinesid ehitiste nimetustest: *Alttoa* (tuba tähenduses ‘elumaja’), *Tammetalu, Uuetoa* (tuba tähenduses ‘elumaja’) ja *Vanakõrtsu*. Neli nime märkisid talu suhtelist asukohta: *Külaotsa, Otsa, Risti*¹⁵ ja *Väljataguse*, ning ülejäänud 19 pärinesid loodusnimedest (see

¹⁵ Kohalik kohanimehuviline Koidula Ameerikas kirjutab (2004 : 10), et Saire metsas asusid kaardimastide järgi nime saanud saunad: Ärtu, Ruutu, Poti ja Risti. Säärased nimed olnud pannud saunades elanud Kurna mõisa metsatöölised, kes olid õhtuti kaarte mängida armastanud. Ka Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis on keelejuhi sõnade kohaselt kirjas, et Saire saunad olid Ärtu, Ruutu, Poti ja Risti.

tähendab, et loodusnimedest lähtuvad talunimed moodustasid kõigist 1782.–1834. aasta revisjonides lisandunud nimedest 27%).

Päritolu määramata

1782.–1834. aasta revisjonides lisandunud talunimedest jääb lähtealus selgusetuks kolmel nimel, milleks on *Erismäe*, *Tüüstre* ja *Viraku*.

3.2.1.3. 1835.–1875. aasta kirjapanekutes lisandunud nimed

Viimaseks vanemate nimede rühmaks esitatakse 1835. aasta perekonnanimede panemise raamatus, 1850. ja 1858. aasta revisjonides ning 1859.–1875. aastast pärinevatel Kurna mõisa kaartidel ja plaanidel lisandunud 49 talunime¹⁶ (1850. aasta revisjonis on mõnelgi pool antud nimed ka pisematele saunakohtadele). Selle alajaotuse nimesid võib oma olemuselt mõnevõrra lugeda ka juba hilisemate talunimede hulka, kuna mõni neist on pandud omaniku perekonnanime järgi ning suur osa lisandunud nimesid on taludele kunstlikult antud – need aga ongi hilise kihistuse talunimede tunnusjooni. Töös jaotatakse neid nimesid päritolu alusel nagu vanemaidki nimesid, lisandunud on aga üks võimalik antroponüümne päritolualus – perekonnanimi (pn.).

1835.–1875. aasta kirjapanekutes lisandunud nimede hulgas oli antroponüümseid nimesid 15 (31%) ja mitteantroponüümseid nimesid 34 (69%).

Antroponüümset päritolu talunimed

Antroponüümse lähtekohaga talunimesid lisandus 1835.–1875. aasta kirjapanekutes kokku 15. Eesnimelise või perekonnanimelise algupäraga nimesid tuli sel perioodil juurde kaheksa: *Aru* (pn. *Arro*), *Arusta* (pn. *Arruste*), *(H)ilba*, *Matsi*, *Siimu*, *Tambergi*,

¹⁶ 1835. aasta perekonnanimede panemise raamatus ja 1858. aasta hingerevisjonis on Kurna ja Sausti mõisa puhul üles märgitud ka talunimed, samas kui Nabala mõisa puhul on mõlemas dokumendis loetletud vaid isikuid ja talunimesid ei ole kirja pandud.

Tilluvälja (pn.) ja *Villemi* ning lisanimelise päritoluga talunimesid lisandus seitse: *Mardi-Arusta*, *Metsavahi*, *Mihkli-Arusta*, *Sepa*, *Sipelga*, *Vahi*, *Vuti*.

Mardi-Arusta (1850 *Arruste Mart* perekonnanimega *Lunt*) ja *Mihkli-Arusta* (1850 *Arruste Michel* perekonnanimega *Ida*) on lisandunud 1850. aasta revisjonis nagu ka *Arusta* (1850 *Arruste Hans* perekonnanimega *Arrust*). Need olid Kurevere ääremaile jäävad popsitalud, mis asusid lähestikku ning mille piirkonda on hiljem tekkinud *Arusta* küla. Kahjuks ei anna uuritud materjal lähemat teavet lisanime *Aruste* tekke kohta. Nimi võib olla tekkinud vormist *arune*, samas on võidud lõpp *-ste* lisada *ste*-lõpuliste kohanimedele malli järgi lisanimele *Aru*, mis suure tõenäosusega pärineb apellatiivist *aru* 'kõrgem, kuivem maa, harilikult heina- või karjamaa, harvemini põllumaa' (EMS). Sellist võimalust uute lisanimedele tekkeks kirjeldab Heldur Palli eriti just eesnimede puhul (1959: 608).

Mitteantroponüümse päritoluga nimed

Mitteantroponüümse algupäraga talunimesid lisandus 1835.–1875. aasta kirjapanekutes 34: *Allika*, *Arusauna*, *Kangru*, *Kaskemäe*, *Kirjassilla*, *Kruusiaugu*, *Laada*, *Loo*, *Mäekaasiku*, *Nurga*, *Nõmme*, *Okka*, *Onni*, *Pikkaru*, *Preesioja*, *Põldmäe*, *Raba* (2), *Sarabiku*, *Soone*, *Suurekivi*, *Sõeru*, *Tagalepa*, *Talli*, *Tamme*, *Tominga*, *Türnpuu*, *Huntaugu*, *Urge*, *Uuesauna* (2), *Vahejõe*, *Vainusauna*, *Väljataga*. Neist kaheksa pärinesid ehitiste nimetustest: *Arusauna*, *Kirjassilla*, *Laada*, *Onni*, *Talli*, *Uuesauna* (2) ja *Vainusauna*, kolm nime märkisid talu suhtelist asukohta: *Nurga*, *Tagalepa* ja *Väljataga*, ning ülejäänud 23 pärinesid loodusnimedest (see moodustab 1835.–1875. aasta kirjapanekutes lisandunud nimedest 47%).

3.2.1.4. Revisjonikirjades puuduvad talunimed

Kõige rohkem on kogumisaegsete Kiili talunimedele hulgas neid, mis ei ole revisjonikirjades esinenud – kokku 352. Võib eeldada, et nende puhul on tegu nooremate, st. hilise kihistuse talunimedega.

Valdek Pall kirjutab (1977: 168–169), et Põhja-Tartumaa hilise kihistuse talunimesid iseloomustab loodusesemete nimetuste ja sekundaarnimede rohkus, samuti leidub rohkesti talusid, mille nimeks on *Jõe, Järve, Kaasiku, Kase, Kopli, Kruusaaugu, Laane, Liiva, Luha, Metsa, Murru, Mäe, Nurme, Oja, Oru, Saare, Tamme, Vahemetsa, Välja*. Ka Kiili hilise kihistuse talunimede hulgas leidus loodusesemete nimetusi, näiteks *Aasa* ja *Karjamaa*, ning sekundaarnimesid, näiteks *Pudrusoo* ja *Kipramäe*. Palli nimetatud rohkesti esinevaid talunimesid (1977: 169) leidus ka Kiilis, välja arvatud talunimed *Jõe, Järve, Metsa, Oru* ja *Välja*. Kiili alal sagedamini esinevatest talunimedest ühtisid Põhja-Tartumaa omadega järgmised nimed: *Kase* (3), *Kruusiaugu* (2) ja *Tamme* (2), Kiili talunimede puhul võiks loodusnimetustest pärinevate hiliste talunimede loetellu lisada veel näiteks korduvalt esinevad *Aaviku* (3), *Allika* (2), *Kangru* (4), *Kivi* (2), *Kuusiku* (2), *Lepiku* (2), *Männiku* (3), *Pärna* (2) ja *Salu* (2). Taolisi loodusnimetustest tulenevaid talunimesid mõjutab otseselt maastikupilt, seetõttu ehk puuduvadki Kiili alal, kus järvesid ega orgusid ei leidu, ka *Järve-* ja *Oru-*nimelised talud¹⁷. Sõnatüve *jõgi* leidub vaid liitnimedes, nt. *Jõeääre, Kuivajõe, Uuejõe, Vahejõe* ja *Ülejõe*, nagu ka sõnatüve *mets*, nt. *Kasemetsa, Laanemetsa, Salumetsa, Vahemetsa* ja *Vilumetsa*, või *väli*, nt. *Aruvälja, Loovälja, Tilluvälja, Tõnuvälja, Uuevälja, Väljamäe, Väljaotsa, Väljapere* ja *Väljataguse*.

Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis on nimesedeleil mõnigi kord kirjas ka muud keelejuhtidelt pärinevat informatsiooni: teavet rööpnimede kohta, seletusi, rahvapärimusi, arvatavaid nimetekke aluseid, asukohakirjeldusi jne. Tänu sellele on olnud võimalik tuua eraldi välja näiteks talunimesid, mille aluseks on olnud peremehe ees- või perekonnanimi.

Kiili hilise kihistuse talunimedest on perekonnanimelise lähtekohaga arvatavasti järgmised nimed: *Alasoo, Hiltri, Kepi, Kingissepa, Kivistiku, Kleieri, Kleimani*,

¹⁷ Samas ei pruugi sellised oletused alati paika pidada, nt. Valdek Pall kirjutab (1977: 146), et kuigi on väidetud, nagu saaks kohanimeses esinevate taimenimetuste järgi iseloomustada ka vastava ala taimestikku, ei saa siiski ühe või teise nime esinemissagedus tõendada taime suuremat osakaalu taimestikus, kuna tavalisemal taimel võis puududa eeldus olla orientiiriks, samas kui haruldasemal see eeldus aga oli (nt on kuusk Põhja-Tartumaal levinum kui tamm, kuid *tamm* on seal tundumalt levinum esikomponent kui *kuusk*).

Koppelmani, Kresseli, Kruusmaa, Küttimi, Leoski, Lipsu, Lundu, Maripuu, Nellise, Ol(l)ino, Orava, Peidungi, Raudsepa, Saarna jne.

Asundustaludel (moodustatud 1920. aastail) on rahvakeelne nimi enamasti lähtunud omaniku perekonnanimest ning vahetunud tavaliselt koos peremehe vahetusega. Vähemal määral on rahvakeelseks nimeks ka peremehe eesnimi, näiteks *Hansu, Illari, Kaljula, Kostja, Mati* ja *Reinu*, samuti on asundustalu mõnel puhul saanud nime mõisa hoonelt, mille läheduses või mail ta asub, nt. *Rehe* ja *Veski*.

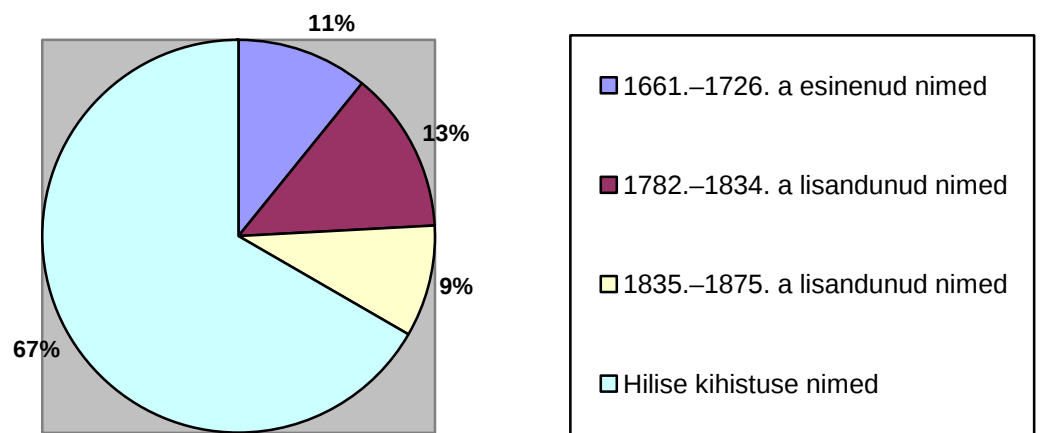
Hilise kihistuse talunimed erinesid vanadest talunimedest ka selle poolest, et neil oli palju rohkem rööpnimesid. Uuemaid elukohti nimetati peaaegu alati omaniku järgi, kuigi kinnistutel olid olemas ka ametlikud nimed. Lisaks ilmnes hiliste talunimede puhul erinevus ka nimede käänamisel. Tavapärane talunime *Nõmme* käänamine oleks: *Nõmmele* : *Nõmmel*, kuid hilisemat nime, mis arvatavasti polnud veel piisavalt seotud talukohaga, vaid tähistas rohkem peremeest, käänati *Nõmme juurde* : *Nõmme juures* (Raudalus, Nõmm oli peremehe nimi).

Ühe erandrihmana võiks mainida neid nimesid, mida pole revisjonikirjades ega muudes vanades kirjapanekutes üles märgitud seetõttu, et nimetatavad on olnud väikesed saunakohad suurema talu maa peal ning kas pole eraldi kirjapanemist väärinud või siis on tekkinud alles hilisemal ajal. Sellised algsed saunikukohad on olnud näiteks *Kõrtsu* (Saire) ja *Tilluvälja* (Saire). Teise võimalusena on samakujuline nimi tekkinud talu hilisemal jagunemisel, nt. *Niiba* (Sõmeru I), või talurahva kolimisel ning uue koha nimetamisel vana talu järgi, nt. *Mardihansu* (Vaela) ja *Sõeru* (Kurna-Mõisaküla, Sõgula). Samakujulised nimed on sageli enda kõrvale vajanud ka rööpnimesid, et homonüümia ei segaks kõnealuse koha tuvastamist, nii oli näiteks *Tilluvälja* sauna rööpnimeks *Jõenurme* ja uue *Mardihansu* talu rahvakeelseks nimeks peremehe nime järgi *Uljata*.

3.2.1.5. Ülevaade Kiili talunimede jagunemisest vanuse ja päritolu järgi

Talunimed jaotati uurimistöös ajaliselt nelja rühma: 1) 17. sajandi lõpus ja 18. sajandi alguses ehk aastatel 1661–1726 kirjapanekutesse ilmunud nimed, (57 nime); 2) 18. sa-

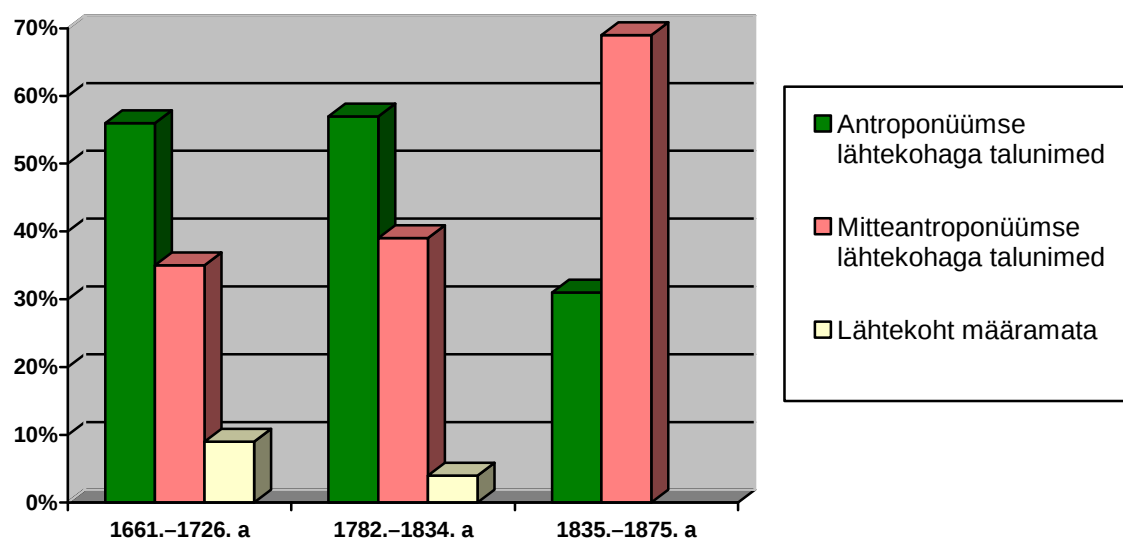
jandi lõpus ja 19. sajandi alguses ehk aastatel 1782–1834 lisandunud nimed, (70 nime); 3) 19. sajandi keskpaigas ja lõpus ehk aastatel 1835–1875 lisandunud nimed (49 nime), ning 4) hilise kihistuse nimed ehk nimed, mis puuduvad uuritud vanemates dokumentides (352 nime). Nimede jaotumist saab vaadata ka järgnevalt jooniselt (vt. joonis 1).

Joonis 1. Talunimede jaotumine vanuse järgi

Talunimesid oli kokku 528, neist hilise kihistuse nimesid 352 (67%) ja vanema kihistuse nimesid 176 (33%).

Vanimate nimede rühma kuuluvad 57 nime, millele on esitatud vaste (tavaliselt isikunimi *resp.* lisanimi) 1661.–1685. aasta vakuraamatutes, 1687. aastal ja 1697. aastal koostatud kaartidel või 1726. aastal läbiviidud adramaarevisjoni nimistus. 1661.–1726. aasta kirjapanekutes esinenud nimede hulgas oli peremehe nimest pärinevaid ehk antroponüümseid nimesid 32 (56%) ja mitteantroponüümseid nimesid 20 (35%). Päritolu jäi määramata viiel nimel (9%). 1782.–1834. aasta revisjonides lisandus eelmistele veel kokku 70 nime ning nende hulgas oli antroponüümseid nimesid 40 (57%) ja mitteantroponüümseid nimesid 27 (39%). Päritolu jäi määramata kolmel nimel (4%). 1835.–1875. aasta kirjapanekutes lisandus 49 talunime ning nende hulgas oli antroponüümseid nimesid 15 (31%) ja mitteantroponüümseid nimesid 34 (69%). Talunimede jagunemist antroponüümse ja mitteantroponüümse päritolu järgi saab jälgida jooniselt 2.

Joonis 2. Antroponüümse lähtekohaga ja mitteantroponüümse lähtekohaga talunimede osakaalu muutumine vanemate talunimede seas

Ilmneb, et antroponüümset päritolu nimede osakaal on 19. sajandi keskpaigast tunduvalt vähenenud, samas kui mitteantroponüümsete nimede osakaal on vastavalt kasvanud. Eriti palju on lisandunud loodusnimedest pärinevaid talunimesid – aastail 1661–1726 kirja pandud nimedest oli loodusesemete nimedest/nimetustest pärinevaid 26%, aastail 1782–1834 lisandunutest 27% ning aastail 1835–1875 lisandunutest juba 47%. Arvatavasti on antroponüümse lähtekohaga talunimede osakaalu järsu vähenemise tinginud see, et 19. sajandi alguses hakati talusid esmakordselt üles märkima talunimede, mitte enam peremeeste nimede järgi. Muutuse üheks põhiliseks põhjustajaks võiks pidada talupoegade pärisorjusest vabastamist 1816. aastal, mil mõisale hakkasid kuuluma talupoegade asemel vaid talud ja maa ning tekkis vajadus talunimede järele. Vanematele taludele sobis tihti talunimeks juba talunimerollis kasutuselgi olnud lisanimi (näiteks Kureveres Uueveski 1687 *Ufweweski Jürgen*, 1834 *Ueweský*; Läätses Annuse 1726 *Hannusse Mart*, 1834 *Annusse*; Nabalas Kahu 1687 *Kacho Hanss*, 1834 *Kahho*). Võib eeldada, et just uuematele taludele/saunakohtadele, kus kunagist lisanime ei olnud talukohta tähistama kinnistunud, pandi nimepanemisel pigem talu, mitte selle peremeest iseloomustav ehk mitteantroponüümse lähtekohaga nimi (näiteks Kureveres

Kuivajõe 1811 *Kuiwajoe Hans*, 1834 *Kuiwajoeggi*; Sõmerus Väljataguse 1816 *Wäliataguse Tomas*, 1834 *Wäljataggo*).

Lisaks nähtub, et nime tarvitajaskond püüab vältida homonüümseid nimesid, lisades ühe piirkonna samanimeliste talude eristamiseks täiendeid, nagu *Uue*-, *Uus*-, *Vana*- (nt. *Uueveski* ja *Vanaveski*, *Arupere* ja *Uus-Arupere*), ja ka muid konkreetset nimepaari eristavaid täiendeid, nagu peremehe nimi (nt. *Jaani-Arusta* ja *Mihkli-Arusta*, *Loo-Jaani* ja *Loo-Jüri*) või kohanimi (nt. *Nabala-Mõisaküla* ja *Nabala-Nõmmeküla*, *Nabala-Manni* ja *Sausti-Manni*), ametlikes nimedes ka järgarv (nt. *Paali I* ja *Paali II*, *Maksima* ja *Maksima II*).

Huvitava rühmana võiks mainida päritolu märkivaid lisanimesid. Vanades Nabala mõisa kirjapanekutes leidis nii neid lisanimesid, mis osutasid päritolule lähemast piirkonnast (nt. Kaarepere: 1680 *Kahriber Bertel*, Sõmeru: 1661 *Sommere Bernndt*, Nabala: 1665 *Nappel Peter Martt*) kui ka neid, mis märkisid kaugemat päritolu (nt. Hiidlase: 1661 *Hiedla Peter Bengd Peter*; Muhu: 1667 *Muho Hannss* ja *Muho Jurg*; Saaremaa: 1679 *Sahramah Hannss*). Säilinud need nimed aga talunimedena ei ole. Samas on säilinud etnonüümist pärinev külanimi *Veneküla*, mis oli mõnda aega lausa ametlik külanimi. Külanimed ongi talunimedest püsivamad, talukohta tähistama kinnistumata lisanimedest rääkimata.

3.2.2. Asulanimed

Erinevaid asulanimesid leidis uuritud materjali hulgas kokku 35 (kui samakujulised kaasa arvata, oli asulanimesid 38). Paljud Kiili ala asulanimedest olid kirjas juba Taani hindamisraamatus: *Kurevere*, *Kurna*, *Lähtse*, *Mõisaküla*, *Nabala*, *Padiküla*, *Paekna*, *Sausti*, *Sõgula*, *Sõmeru* ja *Vaela*.

17. sajandil lisandusid *Saire* ja *Sookaera*, selleks ajaks oli tekkinud ka Kurna mõisa rahvakeelne nimi *Treja* ja Sausti mõisa rahvakeelne nimi *Kaarepere*, ka *Peebu* karjamõisa on mainitud 17. sajandil. 18. sajandil lisandus *Veneküla*. Lisanimena ja ka loodusnime osana sai 18. sajandi kirjapanekutes alguse *Raudalu* nimi ning lisanimena *Kiili*. 19. sajandil ilmus lisanimena dokumentidesse *Aruste*.

Hilised asulanimed, mida uuritud vanemad kirjapanekud ei kajastanud, on järgmised: *Altjõe, Luige, Metsanurga, Mäe, Nabala-Nõmmeküla, Pealtjõe, Piisoo* ja *Siberiküla*. Samuti on hilised külaosanimed *Metsanurk* ja *Põrgu nurk*. Ka Saunakülad (neid oli keelejuhtide andmeil lausa neli) ilmusid alles 19. sajandil. Hiline nähtus on ka eelmisel sajandil (enamjaolt nõukogude ajal) ametlikus asjaajamises olnud tava jagada mingeid külasid kahte või rohkemassegi ossa. Ka vaadeldud alal olid mõnedki külad olnud kaheks jaotatud, nt *Mäe k.* > *Mäe I k.* ja *Mäe II k.*, *Metsanurga k.* > *Metsanurga I k.* ja *Metsanurga II k.*

Põliste asulanimedele on omane, et nad lähtuvad loodusnimest, vahel ka isikunimest. Kiili asulanimedest võib antroponüümse lähtekohaga nimede näiteks tuua *Kaarepere, Peebu* ja *Treja* ning võib-olla kuuluvad siia ka *Kiili, Kurevere, Luige, Saire* ja *Sookaera*. Mitteantroponüümse lähtekohaga võiksid olla nt. *Altjõe, Kurna, Lähtse, Metsanurga, Mõisaküla, Mäe, Nabala, Padiküla, Paekna, Pealtjõe, Piisoo, Raudalu, Sausti, Sõgula, Sõmeru* ja *Vaela*. Säärane jaotus on aga mõneti tinglik, kuna vanade nimede puhul pole teada, kas nimi on läinud asulale otse loodusnimelt või on selle vahendajaks olnud antroponüüm resp. lisanimi.

Eespool esitatud Uustalu jaotust (1968: 734–745) mõnevõrra eeskujuks võttes jagunevad uuritud mõisanimed kolmeks:

- 1) mõisad, mille nime aluseks on mõne küla nimi siinselt lääniks saadud maa-alalt, nt. *Kurna (Cournal), Nabala (Nappel), Sausti (Sauß)*, ka karjamõisa nimi *Padiküla (Paddiküll)*;
- 2) eestikeelsed mõisanimed, mis on lähtunud saksa mõisnike perekonnanimedest, nt. *Kaarepere, Treja*;
- 3) mõisad, mille nimi oli tekkinud eesnime alusel, nt. karjamõisa nimi *Peebu (Pebo)*.

Mõisniku saksakeelsest perekonnanimest pärinevad nimed esinesid lääniks saadud maa-alal oleva küla nimest lähtuvate mõisanimede rööpnimedena.

Neid asustusnimesid, mis esinesid nii asula- kui ka talunimena, oli neli: *Luige, Mäe, Nabala* ja *Sõgula*. Välja tuua tuleks ka nimi *Peebu*, mis oli endine Nabala mõisa karjamõis, ning mille südamest moodustati samanimeline asundustalu.

3.3. Kiili asustusnime rööpnimed

3.3.1. Kiili talude rööpnimed

Kiili talude rööpnimede uurimiseks on kasutatud Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis olevaid andmeid, mis pärinevad erinevatelt keelejuhtidelt. Need andmed võivad olla mittetäielikud (niisugused rahvasuu keelekasutust ülesmärkivad andmed ei saagi täielikud olla), nii ei soovigi käesolev uurimistöö esitada täpseid ja lõplikke fakte, vaid pigem liigitada nimesid selleks, et anda aimu rööpnimede jaotumise üldisematest suundadest.

Mitmeti nimetatavaid talusid oli kokku 85, nende 85 talu nimetamiseks kasutati kokku 180 nime, mis moodustab 528-st Kiili talunimest 34%. Ühel talul esines viis rööpnime: *Pudrumäe* = *Pudrusoo* = *Tedremäe* = *Tedresoo* = *Tinni* (samas võib nimesid *Pudrumäe*, *Pudrusoo*, *Tedremäe* ja *Tedresoo* käsitleda ühe nime variantidena ning sel juhul on antud talul kaks rööpnime, millest ühel on neli erinevat nimevarianti). Samuti ühel talul esines neli rööpnime: *Kaljula* = *Kinga* = *Kingissepa* = *Möldrimäe* (samas võib ka nimesid *Kinga* ja *Kingissepa* käsitleda ühe nime variantidena ning sel juhul on antud talul kolm rööpnime, millest ühel on kaks erinevat nimevariatsiooni). Viiel talul oli kolm rööpnime: *Aaviku* = *Siigi* = *Venelaste*, *Jakobso* = *Pääsukese kõrts* = *Raudalu kõrts*, *Kalda* = *Kleieri* = *Vanaveski*, *Kipramäe* = *Mikumäe* = *Mäe*, *Kungla* = *Külma* = *Tärna*, ning ülejäänud 78 talul oli kaks rööpnime: *Aaviku* = *Kõrgemäe*, *Aia* = *Rõõmu*, *Alasoo* = *Põldmäe*, *Halja* = *Erismäe*, *Andrepa* = *Pindle*, *Hansu* = *Otsuse*, *Haraka* = *Kuivastu*, *Arumäe* = *Leoski*, *Ihuvere-Jussi* = *Soootsa*, *Iida* = *Uuemaa*, *Illari* = *Luige*, *Hiltri* = *Pikkaru*, *Ilula* = *Vaheri*, *Jaanisoo* = *Niiliski*, *Jõenurme* = *Tilluvälja*, *Jõeääre I* = *Veeroja-Juuliuse*, *Jõeääre II* = *Veeroja-Kustase*, *Kangru* = *Meeri*, *Kangru* = *Kööba*, *Karaševi* = *Tõnuvälja*, *Kasemetsa* = *Saukase*, *Kasesalu* = *Pütneri*, *Kepi* = *Kesa*, *Keskküla* = *Raudme*, *Kivika* = *Lõuna*, *Kivila* = *Papi*, *Kivistiku* = *Männiku*, *Kleimani* = *Looveski*, *Koidu* = *Sentivoli*, *Koidu* = *Risti*, *Kopli* = *Kruusmaa*, *Kostja* =

Nellise, Kosula = Raja, Kuusemäe = Partsa, Kuusiku = Orava, Kööbi = Mätliku, Küttimi = Saarusti, Laadeniidi = Toodu, Laanemetsa = Teearu, Laanemäe = Vilu, Lahe = Tammeoja, Lauda = Tominga, Leikopli = Tammsaare, Liiva = Lipsu, Liivoja = Viinameistri, Lundu = Vainusauna, Lundu = Kõrgemäe, Mardihansu = Uljata, Maripuu = Salu, Metsavahi = Nõmme, Mikhli-Arusta = Paju, Mikuhansu = Valli, Mäeveere = Männiku, Männi = Nõmme, Männiku = Seenevahi, Männiku = Tumma, Nabala = Velleste, Nikre = Saare, Nurga = Sillaotsa, Nurme = Vanasauna, Ol(l)ino = Suvila, Otsingu = Uueveski, Palkaru = Sõmeri, Peidungi = Raudsepa, Piltri = Soone, Põdrasauna = Härma, Pärna = Somre, Rajala = Sepamäe-Kiili, Reinu = Tõngi, Saarna = Härma, Saarte = Vesiloigu, Saueaugu = Uuevälja, Suurevainu = Sõgula, Tikmanni = Väljaotsa, Tänavotsa = Vuti, Uuejõe = Uuesauna, Uuesauna = Uuetoa, Veidentali = Ääre.

Rööpnimedeks on ühelt poolt dokumentides fikseeritud talude ametlikud nimed ja teiselt poolt rahva hulgas kasutatud, tihti esimestest täiesti erinevad nimed. Rööpnimede alla ei loeta aga ühe nime erinevaid modifikatsioone, lühenemise või rahvaetümoloogia teel muutunud nimevorme või muid nimevariante, mille puhul leiab mõnigi kord aset rööpnimede sarnane rööpkasutus ning mis tegelikult võiksid moodustada kolmanda rööpnimerühma. Esinesid järgmised nimepaarid/- rühmad:

- ♦ Neli nimevarianti (ühel talul): *Manni = Manni II = Manni-Kõrtsu = Nabala-Manni.*
- ♦ Kolm nimevarianti (kolmel talul): *Aru = Arusauna = Arutalu, Manni = Manni I = Sausti-Manni, Paali = Paali I = Vana-Paali.*
- ♦ Kaks nimevarianti (15 talul): *Aru = Arupere, Arusta = Jaani-Arusta, Aruaia = Aruvälja, Gabira = Krapiiiva, Kaasiku = Kaasiku-Sepa, Lepiku = Lillelepiku, Loo = Loo-Jüri, Loo-Jaani = Loovälja, Mardi = Mardi-Arusta, Metsari = Metsari-Juhani, Metsari-Hansu = Uus-Metsari, Mäe = Vana-Mäe, Pada = Poti, Preesi = Preesioja, Tamme = Tammetalu.*

Niisugused nimevariandid on sündinud seetõttu, et ilmnes vajadus eristada sarnase nimega talusid, kusjuures ei tekitatud vanadest nimedest erinevaid rööpnimesid, vaid lisati lihtsalt ühele või mõlemale eristamist vajavale nimele mingi hargtäiend.

Järgnevates alapeatükkides jaotatakse Kiili talude rahvakeelsed rööpnimed Gea Troska liigituse (1995: 67–68) järgi kahte rühma (ühel talul võis olla rööpnimi/-nimesid mõlemast rühmast): 1) vanad, kruntimiseelsed nimed (juhul kui talule on pandud uus nimi), samuti mitmesugused uuemad hüüd- jm nimed; 2) perekonnanimed.

Lisaks saab eraldi rühmana saada välja tuua ka neid nimesid, mis on moodustatud peremehe eesnime abil (*Illari, Kostja ja Valli*). Enamasti on need nimed rahvakeelsed. Tihti on need seotud ka mõne teise talu nimega (kuigi need pole omavahel rööpnimed), olles lähtunud peremehe lisanimest *resp.* selle talu nimest, kust peremees pärineb (näiteks kui talu on tekkinud suurema talu poolitamise/jagunemise teel või talu maal asuva samanimelise sauna kasvamisel/vormistamisel eraldiseisvaks talukohaks). Näiteks nimed *Ihuvere-Jussi* (vrd. *Ihuvere*); *Sepamäe-Kiili* (vrd. *Sepamäe*).

3.3.1.1. Rööpnimeks vana nimi või uuem hüüdnimi

Siin loetletakse need rahvakeelsed rööpnimed, mille kohta on teada, et tegu on kas talukoha vana nime või hilisema hüüdnimega. Nendeks olid: *Erismäe, Ihuvere-Jussi, Kalda, Kipramäe, Külma, Lauda, Metsavahi, Mihkli-Arusta, Mikuhanu, Möldrimäe, Niiliski, Nikre, Nurga, Partsa, Pudrumäe, Pudrusoo, Põdrasauna, Raudalu kõrts, Raudsepa, Risti, Saueaugu, Seenevahi, Sepamäe-Kiili, Suvila, Sõgula, Tedresoo, Tumma, Tärna, Tõngi, Uuesauna (2), Vanasauna, Veeroja-Juuliuse, Veeroja-Kustase, Venelaste ja Vuti*.

Vaid üks nimi neist (*Uuesauna*) esines kahel korral. Võib oletada, et rööpnimede kordumatus ehk samakujuliste rööpnimede vähesus tuleneb vajadusest talusid eristada – seesama vajadus on sageli üks rööpnimede tekke põhjusi.

3.3.1.2. Rööpnimeks perekonnanimi

Selles alapeatükis esitatakse need talude rahvakeelsed rööpnimed, mille aluseks on teadaolevalt omaniku ehk taluperemehe perekonnanimi: *Alasoo, Andrepä, Haraka, Iida, Hiltri, Jõenurme, Karaševi, Kepi, Kinga, Kingissepa, Kivika, Kivistiku, Kleieri, Kleimani, Kopli, Kosula, Kõöba, Kõöbi, Küttimi, Lahe, Leoski, Liivoja, Lipsu,*

Lundu (2), *Maripuu*, *Meeri*, *Mikumäe*, *Nõmme*, *Orava*, *Otsingu*, *Otsuse*, *Papi*, *Piltri*, *Pääsukese kõrts*, *Pütneri*, *Raudme*, *Rõõmu*, *Saarna*, *Saukase*, *Sentivoli*, *Siigi*, *Somre*, *Sõmeri*, *Tammsaare*, *Tearu*, *Tikmanni*, *Tinni*, *Toodu*, *Uljata*, *Vaheri*, *Veidentali*, *Velleste*, *Vesiloigu* ja *Vilu*.

Taas esines kahel korral vaid üks nimi ning selleks oli *Lundu*. Neid rahvakeelseid rööpnimesid, mis lähtusid omaniku perekonnanimest, mõnevõrra rohkem kui neid, mis lähtusid talukoha vanast nimest või uuemast hüüdnimest, kõige vähem oli aga peremehe eesnimest pärinevaid rahvakeelseid rööpnimesid.

3.3.2. Kiili asulate rööpnimed

Asulate puhul esineb rööpnimesid tunduvalt vähem. Leidub kaks rööpnime, mis pärinevad kunagise mõisniku perekonnanimest:

- 1) *Kurna* mõisa rööpnimi *Treja* < pn. *Treyden*,
- 2) *Sausti* mõisa rööpnimi *Kaarepere* < pn. *Scharenberg*.

Ka küladel esines rööpnimesid: *Nabala-Nõmmeküla* = *Saunaküla*, *Piisoo* = *Saunaküla*.

Lisaks oli asulanime puhul rööpses kasutuses erinevaid nimevariante, nt. *Kurna-Mõisaküla* = *Mõisaküla*, *Nabala* = *Nabala-Mõisaküla*, *Sausti* = *Suure-Sausti*. Kahjuks ei leidu selle kohta, missugune oli rahvapärane asulanimekasutus, eriti palju andmeid – see võis ametlikust rohkemgi erineda ning rööpnimesid võis kasutusel olla enam.

3.4. Kiili asustusnime struktuur

Järgnevalt liigitatakse Kiili valla asustusnimed struktuuri järgi. Nimesid on rühmitatud Valdek Palli sõnatüvelise jaotuse põhjal, mis jagab nimesid mitmel alusel (Pall 1968: 43–67). Analüüsis kasutatud nimematerjal põhineb Eesti Keele Instituudi kohanimekogul, kus leidis Kiili valla alale kuuluvaid asustusnimesid kokku 566 (siia hulka on

arvestatud nii erinevate talukohtade samakujulised nimed kui ka rööpnimed, kuid sama nime erinevad kujud, näiteks *Ihuvere* ja *Ihure* või *Eruma* ja *Eerumäe*, on esitatud ühe nimena).

3.4.1. Lihtnimed

Kiili asustusnimede hulgas oli 340 lihtnime, mis moodustab 60% kõigist Kiili asustusnimedest. Kui samakujulised nimed välja jätta, oli lihtnimesid kokku 263, mis tähendab, et erikujulised lihtnimed moodustavad Kiili erikujulistest asustusnimedest 57%. Kõigi lihtnimede aluskäändevalem on K_{1Gen} .

Järgnevalt esitatakse esinenud lihtnimed, alustades sagedasimast.

Kuuendal korral esines üks nimi: *Lepiku*.

Viiel korral esines samuti üks nimi: *(H)allika*.

Neljal korral neli nime: *Aaviku*, *Kangru*, *Mäe*, *Männiku*.

Kolmel korral kaheksa nime: *Aru*, *Kase*, *Kuusiku*, *Luige*, *Nõmme*, *Rebase*, *Vainu*, *Härma*.

Kahel korral 40 nime: *Halja*, *Iida*, *Jaagu*, *Kaasiku*, *Kadaka*, *Kivi*, *Koidu*, *Kopli*, *Kõrtsu*, *Kännu*, *Kärneri*, *Külma*, *Liiva*, *Lundu*, *Manni*, *Matsi*, *Miku*, *Mätliku*, *Möldri*, *Nabala*, *Niiba*, *Otsa*, *Paju*, *Papi*, *Pindle*, *Prügi*, *Põlde*, *Pärna*, *Pärtli*, *Raba*, *Raja*, *Saarte*, *Salu*, *Sepa*, *Soone*, *Sõeru*, *Sõgula*, *Tamme*, *Tominga*, *Vahi*.

Ülejäänud 209 lihtnime esinesid ühel korral, nendeks olid: *Aadu*, *Aasa*, *Aasu*, *Abro*, *Aia*, *Andrepa*, *Andrese*, *Anni*, *Annuse*, *Hansu*, *Haraka*, *Arusta*, *Aruste*, *Eruma*, *Eevardsoni*, *Evardi*, *Gabira*, *Ihuvere*, *Hiie*, *(H)ilba*, *Illari*, *(H)iltri*, *Ilula*, *(H)indreku*, *Jaana*, *Jaani*, *Jakobso*, *Juhtre*, *Jussi*, *Kaarepere*, *Kahu*, *Kajaka*, *Kalda*, *Kalevi*, *Kaljula*, *Kalmu*, *Kaltre*, *Karaševi*, *Karjatse*, *Kepi*, *Kesa*, *Kiili*, *Kinga*, *Kivastiku*, *Kivika*, *Kivila*, *Kivistiku*, *Kivita*, *Kleieri*, *Kleimani*, *Koka*, *Kondi*, *Kopliku*, *Koppelmani*, *Kostja*, *Kosula*, *Krapiva*, *Kresseli*, *Krõõda*, *Kubja*, *Kuivastu*, *Kungla*, *Kupja*, *Kurevere*, *Kuristiku*, *Kuura*, *Kuuse*, *Kõssi*, *Käspre*, *Kööba*, *Kööbi*, *Künka*, *Küttimi*, *Laada*, *Laane*, *Laari*, *Laastu*, *Lahe*, *Lauda*, *Lauri*, *Leoski*, *Liivi*, *Lipsu*, *Loigu*, *Loo*, *Looba*, *Luha*, *Lutu*, *Lõuna*, *Lähtse*, *Maksima*, *Mardi*, *Mareti*, *Mati*, *Matsu*, *Mauru*, *Meeri*, *Mihkli*, *Murru*,

Mäe, Männi, Nahkru, Nellise, Niiliski, Nikre, Nurga, Nurme, Nuttuneneni, Oja, Okka, Ol(l)ino, Onni, Oorna, Opmani, Orava, Oti, Otsingu, Otsuse, Paali, Pada, Paekna, Partsa, Peebu, Peetri, Peidungi, Penduska, Pihlaka, Piltri, Pinna, Poldi, Pontu, Poti, Preesi, Proosa, Pruuli, Pussi, Põderi, Põdra, Põhjala, Pärniku, Pütneri, Rajala, Ranniku, Rehe, Reinu, Ringineni, Risti, Ruutu, Rõõmu, Rätsepa, Saare, Saarna, Saaruste, Sagri, Sahkari, Saire, Sarabiku, Saukase, Sausti, Sentivoli, Siigi, Siimu, Silde, Sinika, Sipelga, Sobliku, Somre, Suvila, Sõmeri, Sõmeru, Sõõru, Sääse, Söödi, Talli, Tambergi, Tikmanni, Tinni, Toatre, Tohvri, Toodu, Treja, Trummi, Tuisu, Tumma, Tõkke, Tõnise, Tõnu, Tärna, Tõngi, Tüüstre, Ugala, Uljata, Urge, Vaela, Vaheri, Valli, Vareti, Vaska, Veidentali, Velleste, Venelaste, Veski, Villemi, Vilu, Viraku, Voore, Vuti, Ärtu, Ääre.

Üsna suur osa korduvatest nimedest olid hilised nimed (esile saab tõsta nimesid *Kase, Luige* ja *Männiku*, millest ükski ei kajastunud vaadeldud vanemates kirja-panekutes). Võib arvata, et mõnedki neist on vaid ametlikud nimed ning nimekasutajad pruugivad mõnd muud, rahvapärast rööpnimekuju.

Järgnevalt analüüsitakse mõnd juhtumit, kus ühest külast on kogutud mitu sarnast talunime.

Kurna-Mõisakülas kahel korral esinenud nimi *Aru* on korduv arvatavasti seetõttu, et talud asusid teineteisest suhteliselt kaugel – üks (rahvakeelse nimega *Arupere*) paiknes külatuumiku läheduses, teine kuulus Mõisaküla kaugemasse külaossa nimega Metsanurga, mis nimekogumise ajaks oli kujunenud iseseisvaks külaks (kolmas, samuti Metsanurga alla kuulunud *Aru*-nimeline talu ongi arvatavasti tekkinud sama talu saunakohast – selle teine rahvakeelne nimevariant on *Arusauna*, ametlikuks nimeks on pandud aga *Arutalu*). Mäe I külas esineb kaks *Männiku*-nimelist asundustalu, millel kummalgi on erinevad rööpnimed (*Kivistiku* ja *Mäeveere*). Saire külas leidis kaks *Kõrtsu* nime kandvat talu seetõttu, et talu andis nime ka oma territooriumile rajatud saunale. Ka Lähtse külas on talunimehomonüümia tekkinud aja jooksul – algselt kuulus selle haldusalasse vaid üks *Manni*-nimeline talu (rahvakeelne nimi *Sausti-Manni*), teine *Manni*, rahvakeelsete nimevariantidega *Nabala-Manni* ja *Manni-Kõrtsu*, kuulus Nabala alla, kuid arvati keelejuhi sõnul kolhooside ühendamise ajal Lähtse koosseisu, kuna asus Lähtsele lähemal. Nimi *Niiba* kordus Sõmeru I külas talu jagunemise tõttu.

3.4.1.1. Abstraheerunud asustusnimed

Kiili valla asustusnimede hulgas leidis kaks abstraheerunud nime:

- ♦ *Saarusti* (varieerub nimega *Saaruste*);
- ♦ *Sausti*, mis esines ka nimedes *Sausti-Manni*, *Suure-Sausti*, vt. ka Pall 1977: 66.

3.4.1.2. Lokatiivse ja kollektiivse sufiksiga asustusnimed

Kiili asustusnimedest kuuluvad lokatiivse ja kollektiivse sufiksiga nimede rühma 28 nime. Neist *la*-sufiksiga 12 nime, *iku*- või *stiku*-sufiksiga 14 nime ja *vere*-sufiksiga kaks nime.

-la: *Ilula, Kaljula, Kivila, Kosula, Kungla, Nabala, Põhjala, Rajala, Suvila, Sõgula, Ugala, Vaela*;

-iku, -stiku: *Aaviku, Kaasiku, Kivastiku, Kivistiku, Kopliku, Kuristiku, Kuusiku, Lepiku, Männiku, Mätliku, Pärniku, Ranniku, Sarabiku, Sobliku*;

-vere: *Ihuvere, Kurevere*.

3.4.1.3. Terminnimed

Talunimede puhul on terminnime kasutamine ülimalt harv. Võib oletada, et seda saab ette tulla ainult väga väikeses kohanimekeskkonnas – näiteks saavad ühe talu elanikud kasutada oma talu piire silmas pidades kohanimena termineid *Talu, Maja* jne. Säärasel kitsal alal kasutatud mikrotoponüümid ei ole aga kasutatavad suurema kasutajaskonna puhul, nii ei ole taolisi nimesid ei ametlike ega ka rahvakeelsetena kirja pandud. Samuti ei ole sel juhul piir kohanime ja üldnime vahel enam kindel. Asulanimesid võib terminnimedena keelekasutuses kohata veidi tihedamini, kuid neidki saab kasutada ainult

väiksema kasutajaskonna puhul, kuna neil on individualiseeriv jõud ainult siis, kui keelekollektiiv saab aru, mis kohast on jutt – see on võimalik näiteks siis, kui lähipiirkonnas on nimetatavaid objekte ainult üks (nt *Madis kutsuti mõisasse või Triinu tuli külast*).

Kiili nimede seas leidus siiski üks, mis terminnimede alla võiks kuuluda, ja selleks on *Suvila* (kuigi malli järgi peaks selle siiski liigitama elliptiliste nimede rühma). Keelejuhtide info järgi on tegu Padiküla asundustaluga, mis asutati metsamaale ning mis sai pilkeks nime *Suvila*. Nimi olevat olnud vähetuntud ning rööpnimena kasutati talu peremehe perekonnanime *Ol(l)ino*.

3.4.2. Liitnimed

Kiili asustusnimede hulgas leidus liitnimesid kokku 226 (40% kõigist Kiili asustusnimedest), neist üks nimi esines neljal korral, viis nime kolmel korral, 16 nime kahel korral ja ülejäänud 174 nime esinesid ühel korral. Erikujulisi nimesid oli kokku 197, mis moodustab 43% kõigist erikujulistest Kiili asustusnimedest.

Järgnevalt esitatakse kõik korduvalt esinenud liitnimed (välja on jäänud popsi-kohtade nimed, mis olid identsed talu nimega, mille maal koht paiknes), tehes seda esinemissageduse järgi, alustades sagedasimaist.

Neljal korral esines üks nimi: *Saunaküla*.

Kolmel korral esines viis nime: *Alttoa*, *Kasemetsa*, *Kruusiaugu*, *Uuesauna*, *Väljaotsa*.

Kahel korral esines 16 nime: *Arupere*, *Kalamäe*, *Kivimäe*, *Kõrgemäe*, *Mardihansu*, *Metsavahi*, *Pikkaru*, *Põldmäe*, *Raudsepa*, *Tänav(a)otsa*, *Uuemaa*, *Uuetoa*, *Uueveski*, *Uuevälja*, *Vanaveski*, *Väljataguse*.

Ülejäänud 175 liitnime esinesid ühel korral, nendeks olid: *Aasnurme*, *Alasoo*, *Haljamardi*, *Allikapaju*, *Allikmäe*, *Hallionku*, *Altjõe*, *Altsauna*, *Harjuva*, *Aruaia*, *Arumaa*, *Arumäe*, *Arusauna*, *Aruste-Abro*, *Arutalu*, *Aruvälja*, *Erismäe*, *Ihuvere-Jussi*, *Jaani-Arusta*, *Jaanisoo*, *Joaranna*, *Jõenurme*, *Jõeääre I*, *Jõeääre II*, *Kaasikumäe*, *Kaasiku-Sepa*, *Kanatoa*, *Karjaaru*, *Karjamaa*, *Kasesalu*, *Kaskemäe*, *Kaugemäe*,

Keskküla, Kiili kõrts, Kingissepa, Kipramäe, Kirjassilla, Koplimäe, Kruusmaa, Kuivajõe, Kurna, Kurna-Mõisaküla, Kuusemäe, Kuusepõllu, Kõvera kõrts, Käosalu, Külaotsa, Künnapuu, Laadeniidi, Laanemetsa, Laanemäe, Leikopli, Lihtmaa, Liivoja, Lillelepiku, Linamäe, Loo-Jaani, Loo-Jüri, Looveski, Loovälja, Luige kõrts, Lukussepa, Maksima II, Manni I, Manni II, Manni-Kõrtsu, Mardi-Arusta, Maripuu, Metsanurga, Metsanurk, Metsari, Metsari-Hansu, Metsari-Juhani, Mikhli-Arusta, Miilimäe, Mikuhansu, Mikumäe, Mudaugu, Mõisaküla, Mäe I, Mäe II, Mäekaasiku, Mäeveere, Mändmäe, Möldrimäe, Nabala-Manni, Nabala-Mõisaküla, Nabala-Nõmmeküla, Nurgamäe, Paali I, Paali II, Padiküla, Palkaru, Pealtjõe, Piisoo, Pikamäe, Preesioja, Proosamardi, Pudrumäe, Pudrusoo, Põdrasauna, Põrgu nurk, Pärnselja, Pääsukese kõrts, Rabaotsa, Ratassepa, Raudalu, Raudalu kõrts, Raudme, Salumetsa, Saueaugu, Saunaaseme, Sausti-Manni, Seenevahi, Sepamardi, Sepamäe, Sepamäe-Kiili, Siberiküla, Sildemäe, Sillaotsa, Sookaera, Sootsa, Suupilli, Suurekivi, Suure-Sausti, Suurevainu, Tagalepa, Tammemäe, Tammeoja, Tammesalu, Tammetalu, Tammetalu kõrts, Tammsaare, Tedremäe, Tedresoo, Teearu, Tilluvälja, Toajaagu, Tohvresauna, Tõnujaani, Tõnujüri, Tõnumardi, Tõnuri, Tõnuvälja, Törnpuu, Huntaugu, Uuejõe, Uuemäe, Uus-Arupere, Uus-Metsari, Uustalu, Vahejõe, Vahemetsa, Vahimehe, Vainumardi, Vainusauna, Vanakõrtsu, Vana-Mäe, Vana-Paali, Vanasauna, Vanatoa, Veeroja-Juuliuse, Veeroja-Kustase, Veneküla, Vesiloigu, Viinameistri, Vilumetsa, Võikopli, Väljajüri > Väljari, Väljamäe, Väljapere, Väljataga, Öövahi, Ülejõe, Ülevainu.

3.4.2.1. Kolme- ja neljaosalised liitnimed

Neljaosalisi liitnimesid leidis ainult üks: *Kurna-Mõisaküla*, mis on moodustunud apellatiividest *koer + oja + mõis + küla*.

Kolmeosalisi nimesid leidis liitnimedest kokku 13. Liitsõnalise esimese komponendiga nimesid oli seitse: *Metsari-Hansu* (*Metsari < Metsa-Jüri*), *Metsari-Juhani* (*Metsari < Metsa-Jüri*), *Raudalu kõrts* (*Raudalu < Raudaru*), *Sepamäe-Kiili*, *Tammetalu kõrts*, *Veeroja-Juuliuse* ja *Veeroja-Kustase*, lisaks võib nime struktuuri poolest siia arvata kahe viimatinimetatu ametlikud nimed *Jõeääre I* ja *Jõeääre II*. Liitsõnalise teise

komponendiga nimesid oli neli: *Nabala-Mõisaküla*, *Nabala-Nõmmeküla*, *Uus-Arupere* ja *Uus-Metsari* (*Metsari* < *Metsa-Jüri*).

3.4.2.2. Kaheosaliste liitnimede komponendid

Järgnevalt esitatakse näiteid erikujuliste kaheosaliste liitnimede (kokku 183) jagunemisest nende komponentide sõnaliikide alusel. Jaotus võib mõneti olla tinglik, kuna on nimesid, mille puhul ei pruugi leitud apellatiivne vaste algsega kattuda, segajateks võivad olla ka homonüümia ja rahvaetümoloogia. Kasutada olnud materjal ei kajasta kõigi nimede kujunemist, nii ongi nimesid jagatud vastavalt nime kujust leiduva(te)le apellatiivi(de)le.

Kaheosaliste liitnimede esimesed komponendid

Kaheosaliste liitnimede esimesteks komponentideks on kõige rohkearvulisemalt nimisõnu (apellatiive või proopriume), kokku 143: *Aasnurme*, *Allikapaju*, *Allikmäe*, *Harjuva* (< *Harjuoja*), *Aruaia*, *Arumaa*, *Arumäe*, *Arupere*, *Arusauna*, *Aruste-Abro*, *Arutalu*, *Aruvälja*, *Ihuvere-Jussi*, *Jaani-Arusta*, *Jaanisoo*, *Joaranna*, *Jõenurme*, *Kaasikumäe*, *Kaasiku-Sepa*, *Kalamäe*, *Kanatoa*, *Karjaaru*, *Karjamaa*, *Kasemetsa*, *Kasesalu*, *Kaskemäe*, *Kiili kõrts*, *Kingissepa*, *Kirjassilla*, *Kivimäe*, *Koplimäe*, *Kruusiaugu*, *Kruusmaa*, *Kurna* (< *koer* + *oja*), *Kuusemäe*, *Kuusepõllu*, *Käosalu*, *Külaotsa*, *Künnapuu*, *Laanemetsa*, *Laanemäe*, *Leikopli*, *Liivoja*, *Lillelepiku*, *Linamäe*, *Loo-Jaani*, *Loo-Jüri*, *Looveski*, *Loovälja*, *Luige kõrts*, *Lukussepa*, *Maksima II*, *Manni I*, *Manni II*, *Manni-Kõrtsu*, *Mardi-Arusta*, *Mardihansu*, *Maripuu*, *Metsanurga*, *Metsanurk*, *Metsari* (< *Metsa-Jüri*), *Metsavahi*, *Mihkli-Arusta*, *Miilimäe*, *Mikuhansu*, *Mikumäe*, *Mudaaugu*, *Mõisaküla*, *Mäe I*, *Mäe II*, *Mäekaasiku*, *Mäeveere*, *Mändmäe*, *Möldrimäe*, *Nabala-Manni*, *Nurgamäe*, *Paali I*, *Paali II*, *Palkaru*, *Preesioja*, *Proosamardi*, *Pudrumäe*, *Pudrusoo*, *Põdrasauna*, *Põldmäe*, *Põrgu nurk*, *Pärnselja*, *Pääsukese kõrts*, *Rabaotsa*, *Ratassepa*, *Raudalu* (< *Raudaru*), *Raudme* (< *Raudmehe*), *Raudsepa*, *Salumetsa*, *Saueaugu*, *Saunaaseme*, *Saunaküla*, *Sausti-Manni*, *Seenevahi*, *Sepamardi*, *Sepamäe*, *Siberiküla*, *Sildemäe*, *Sillaotsa*, *Sookaera*, *Sootsa*, *Suupilli*,

Tammemäe, Tammeoja, Tammesalu, Tammetalu, Tammsaare, Tedremäe, Tedresoo, Teearu, Tilluvälja, Toajaagu, Tohvresauna, Tõnujaani, Tõnujüri, Tõnumardi, Tõnuri (< Tõnu-Jüri), Tõnuvälja, Tänav(a)otsa, Tüرنpuu, Huntaugu, Vahejõe, Vahemetsa, Vahimehe, Vainumardi, Vainusauna, Veneküla, Vesiloigu, Viinameistri, Vilumetsa, Võikopli, Väljajüri, Väljamäe, Väljaotsa, Väljapere, Väljataga, Väljataguse, Öövahi.

Üsna palju esineb omadussõnalisi esimesi komponente (25): *Haljamardi, Hallionku, Kaugemäe, Kuivajõe, Kõrgemäe, Kõvera kõrts, Pikamäe, Pikkaru, Suurekivi, Suure-Sausti, Suurevainu, Uuejõe, Uuema, Uuemäe, Uuesauna, Uuetoa, Uueveski, Uuevälja, Uustalu, Vanakõrtsu, Vana-Mäe, Vana-Paali, Vanasauna, Vanatoa, Vanaveski.*

Üheksal korral on kaheosaliste liitnimede esimeseks komponendiks kasutatud ka eessõnu: *Alasoo, Altjõe, Altsauna, Alttoa, Keskküla, Pealtjõe, Tagalepa, Ülejõe, Ülevainu.*

Esimese komponendi sõnaliik jäi määramata kuuel korral: *Erismäe, Kipramäe, Laadeniidi, Lihtmaa, Padiküla, Piisoo.*

Sagedasimaks esimeseks komponendiks olid *Aru-* ja *Uue-*, mis esinesid seitsmel korral. Kuuel korral esines *Vana-*, viiel korral *Tõnu-*, neljal korral *Loo-*, *Metsa-*, *Tamme-* ja *Välja-*, kolmel korral *Alt-*, *Raud-* ja *Suure-* ning kahel korral *Jaani-*, *Kaasiku-*, *Karja-*, *Kase-*, *Kuuse-*, *Laane-*, *Mardi-*, *Miku-*, *Mäe-*, *Pudru-*, *Sauna-*, *Sepa-*, *Soo-*, *Tedre-*, *Vahe-*, *Vainu-* ja *Üle-*. Ilmneb, et kõige rohkem moodustavad esimesi komponente omadussõnad *uus* ja *vana*. Binaarne opositsioon *Uue*—*Vana* moodustab Vladimir Toporovi (2008: 285) järgi toponüümilise mikrosüsteemi, mille on tinginud asjaolu, et on tulnud teha vahet kahe samase koostisosaga nimede vahel (nt. eraldati Mäe talust uus talukoht ning see nimetati *Uuemäeks*, samas kui senist Mäe talu hakati kutsuma *Vana-Mäeks*). Rohkesti esimesi komponente on andnud ka loodusnimed (*aru*, *loo*, *metsa*, *tamme*, *välja*) ja eesnimed (*Tõnu*).

Kaheosaliste liitnimede teised komponendid

Kaheosaliste liitnimede teine komponent on peaaegu alati nimisõna (apellatiiv või prooprium), seda 174 nimel: *Aasnurme, Alasoo, Haljamardi, Allikapaju, Allikmäe,*

Hallionku, Altjõe, Altsauna, Alttoa, Harjuva (< Harjuoja), Aruaia, Arumaa, Arumäe, Arupere, Arusauna, Aruste-Abro, Arutalu, Aruvälja, Erismäe, Ihuvete-Jussi, Jaani-Arusta, Jaanisoo, Joaranna, Jõenurme, Kaasikumäe, Kaasiku-Sepa, Kalamäe, Kanatoa, Karjaaru, Karjamaa, Kasemetsa, Kasesalu, Kaskemäe, Kaugemäe, Keskküla, Kiili kõrts, Kingissepa, Kipramäe, Kirjassilla, Kivimäe, Koplimäe, Kruusiaugu, Kruusmaa, Kuivajõe, Kurna (< koer + oja), Kuusemäe, Kuusepõllu, Kõrgemäe, Kõvera kõrts, Käosalu, Külaotsa, Künnapuu, Laadeniidi, Laanemetsa, Laanemäe, Leikopli, Lihtmaa, Liivoja, Lillelepiku, Linamäe, Loo-Jaani, Loo-Jüri, Looveski, Loovälja, Luige kõrts, Lukussepa, Manni-Kõrtsu, Mardi-Arusta, Mardihansu, Maripuu, Metsanurga, Metsanurk, Metsari (< Metsa-Jüri), Metsavahi, Mihkli-Arusta, Miilimäe, Mikhansu, Mikumäe, Mudaugu, Mõisaküla, Mäekaasiku, Mäeveere, Mändmäe, Möldrimäe, Nabala-Manni, Nurgamäe, Padiküla, Palkaru, Pealtjõe, Piisoo, Pikamäe, Pikkaru, Preesioja, Proosamardi, Pudrumäe, Pudrusoo, Põdrasauna, Põldmäe, Põrgu nurk, Pärnselja, Pääsukese kõrts, Rabaotsa, Ratassepa, Raudalu, Raudme (< Raudmehe), Raudsepa, Salumetsa, Saueaugu, Saunaaseme, Saunaküla, Sausti-Manni, Seenevahi, Sepamardi, Sepamäe, Siberiküla, Sildemäe, Sillaotsa, Sookaera (< soo + koer), Sootsa, Suupilli, Suurekivi, Suure-Sausti, Suurevainu, Tagalepa, Tammemäe, Tammeoja, Tammesalu, Tammetalu, Tammsaare, Tedremäe, Tedresoo, Teearu, Tilluvälja, Toajaagu, Tohvresauna, Tõnujaani, Tõnujüri, Tõnumardi, Tõnuri (< Tõnu-Jüri), Tõnuvälja, Tänav(a)otsa, Tärnpuu, Huntaugu, Uuejõe, Uemaa, Uemäe, Uesauna, Uetoa, Uueveski, Uuevälja, Uustalu, Vahejõe, Vahemetsa, Vahimehe, Vainumardi, Vainusauna, Vanakõrtsu, Vana-Mäe, Vana-Paali, Vanasauna, Vanatoa, Vanaveski, Veneküla, Vesiloigu, Viinameistri, Vilumetsa, Võikopli, Väljajüri, Väljamäe, Väljaotsa, Väljapere, Öövahi, Ülejõe, Ülevainu.

Seitsmel korral esines teise nimekomponendina arvsõna: *Maksima II* 'teine', *Manni I* 'esimene' ja *Manni II* 'teine', *Mäe I* 'esimene' ja *Mäe II* 'teine', *Paali I* 'esimene' ja *Paali II* 'teine'.

Kahel korral on nimi moodustatud tagasõna abil: *Väljataga*, *Väljataguse*. Nimelt on siia rühma arvatud ka tagasõnaliste kohanimedega paralleelselt eksisteerivad liitnimed, kus teiseks komponendiks on suhtelist asukohta märkiv *ne*-tuletis, kusjuures tihti esinevad samast nimest mõlemad variandid (Pall 1977: 46).

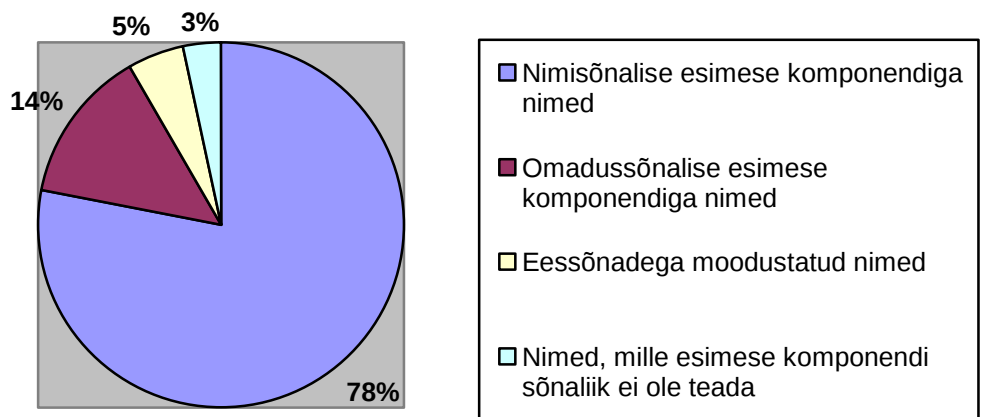
Kõige sagedasem teine komponent oli *-mäe*, mis esines lausa 29 korral. Järgnes *sauna-*, mida esines seitsmel korral. Kuuel korral esinesid *-jõe*, *-kõrts*, *-küla*, *-otsa*, viiel korral *-aru*, *-Jüri*, *-maa*, *-Mardi*, *-metsa*, *-oja*, *-sepa*, *-soo*, *-välja*, neljal korral *-augu*, *-toa*, ametlikes nimedes ka II 'teine', kolmel korral *-Arusta*, *-puu*, *-salu*, *-talu*, *-vahi*, *-veski*, ametlikes nimedes ka I 'esimene', ning kahel korral *-Hansu*, *-Jaani*, *-kopli*, *-Manni*, *-mehe*, *-nurk*, *-nurme*, *-pere*, *-vainu*.

Nagu näha, on *-mäe* teise komponendi positsioonis sageduse poolest ülejäänutest kaugel ees. Marja Kallasmaa järgi (2000a: 110–111) on genitiivne *-mäe* asustusnimede teise komponendina nii levinud seetõttu, et asulaid püüti rajada just kõrgematele kohtadele. Palju kaheosaliste liitnimede teisi komponente moodustasid ka asulat tähistav *küla*, ehitiste nimetused *kõrts*, *tal*, *tuba* 'elumaja' ja *veski*, loodusnimed *aru*, *auk*, *jõgi*, *maa*, *mets*, *oja*, *ots*, *puu*, *salu*, *soo*, *väli*, eesnimed (*Jüri*, *Mart*), samuti ametinimetused (*sepp*, *vaht*) ning lisanimi *Arusta*.

Liitnimedest kokkuvõtlikult

Kokkuvõtlikult võib öelda, et 197 erikujulisest liitnimest oli neljaosalisi nimesid üks (0,5 % kõigist erikujulistest liitnimedest) ja kolmeosalisi nimesid 13 (6,5%), ülejäänud 183 nime (93%) olid kaheosalised.

Kaheosalised liitnimed liigitusid nende esimeste komponentide sõnaliigist lähtuvalt nelja rühma: 1) nimisõnalise esimese komponendiga nimed (143 nime, 78%); 2) omadussõnalise esimese komponendiga nimed (25 nime, 14%); 3) eessõnade abil moodustatud nimed (9 nime, 5%); 4) nimed, mille esikomponendi sõnaliiki ei ole võimalik määrata (6 nime, 3%). (Vt. joonist 3.)

Joonis 3. Kaheosaliste liitnimede jagunemine esimese komponendi sõnaliigi järgi

Teise nimekomponendi sõnaliigi järgi liigitusid kaheosalised liitnimed kolme rühma, millest arvukaima moodustasid nimisõnalise teise komponendiga nimed (174 nime, 95%). Seitsme nime teine komponent oli moodustatud arvsõnade abil (4%) ning kahe nime oma tagasõnade abil (1%).

Aluskäändevalemi järgi saab eristada järgmisi liitnimerühmi:

- ♦ $K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Gen}}$
Nt. *Aasnurme, Allikapaju, Külaotsa, Mardihansu, Nurgamäe, Põdrasauna, Tammsaare, Tõnujaani, Uueveski, Uustalu.*
- ♦ $H + K_{1\text{Gen}}$
Nt. *Aruste-Abro, Sepamäe-Kiili, Veeroja-Juuliuse, Veeroja-Kustase.*
- ♦ $H + (K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Gen}})$
Nt. *Uus-Arupere, Nabala-Mõisaküla, Nabala-Nõmmeküla.*
- ♦ $K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Gen}} + H$
Nt. *Jõeääre I, Jõeääre II.*
- ♦ $K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Nom}}$
Antud aluskäändevalem iseloomustab nimesid, mis ei ole elliptilised. Vaadeldud liitnimeliste asustusnimede hulgas leidsid selliseid nimesid kaheksa:
 - kõrtside nimed: *Kiili kõrts, Kõvera kõrts, Luige kõrts, Pääsukese kõrts, Raudalu kõrts* ja *Tammetalu kõrts*;
 - külaosade nimed: *Metsanurk* ja *Põrgunurk*.

Liitnimede hulgast võiks eraldi välja tuua ka need nimed, mille puhul on esialgsele elliptilisele nimele hiljem liidetud suhtelist asukohta või mõnda muud tunnust osutav laiend (Pall 1977: 46). Kiili asustusnimede puhul oli selleks laiendiks näiteks 1) nimisõna: *Aruste-Abro*, *Ihuvere-Jussi*, *Jaani-Arusta*, *Kaasiku-Sepa*, *Loo-Jaani*, *Loo-Jüri*, *Manni-Kõrtsu*, *Mardi-Arusta*, *Metsari-Hansu*, *Metsari-Juhani*, *Mihkli-Arusta*, *Nabala-Manni*, *Sausti-Manni*, *Sepamäe-Kiili*, *Veeroja-Juuliuse*, *Veeroja-Kustase*; 2) omadussõna (enamasti uus või vana): *Vana-Paali*, *Uue-Mäe* ja *Vana-Mäe*, *Uueveski* ja *Vanaveski* jne. Nähtub, et sellist laiendit on vajanud eelkõige need nimed, mida on tarvis olnud mingil põhjusel täiendavalt eristada, näiteks *Metsari-Hansu* ja *Metsari-Juhani*; *Jaani-Arusta*, *Mardi-Arusta* ja *Mihkli-Arusta*; *Loo-Jaani* ja *Loo-Jüri*; *Nabala-Manni* ja *Sausti-Manni*; *Veeroja-Juuliuse* ja *Veeroja-Kustase*.

Struktuuri järgi võib eristada ka neid nimesid, mis koosnevad mitmest isikunimest: *Mardihansu*, *Mikuhansu*, *Tõnujaani*, *Tõnujüri* ja *Tõnumardi*.

3.4.3. Eriarengud

3.4.3.1. Ebareeglipärased lühenemised

Ebareeglipäraselt lühenenud asustusnimed jagatakse töös kahte rühma: 1) nimed, millel on lühenenud teine komponent; 2) nimed, millel on lühenenud esimene komponent.

Lühenenud liitnime teine komponent

Järgnevalt esitatakse Kiili asustusnimede hulgas esinenud lühenenud teise komponendiga nimesid. Kogumise ajal kasutusel olnud nimekujud on alla joonitud ning (eeldatav) lühenenud järjend on paksus kirjas esile toodud. Lisaks on esitatud võrdlusmaterjali teistest nimeuurimustest ning muid märkusi-selgitusi.

♦ Allikma < Allikmäe

-ma < -mäe. Tegu on vana nimega, mis on kirjas juba 1687. aasta kaardil lisanimena kujul *Hallikmeh Jak*. 1834. aasta revisjonis on esmakordselt kirjas lühenenud nimekuju *Allikma*. Nimi võib pärineda kas apellatiivist *allikas* : *allika* või ka kunagisest eesnimest

Hallik + *-mäe*. Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusnimedes tihtipeale varieeruvatena, kusjuures sageli pole võimalik kindlaks teha, kumb vorm on algupärane. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe* ~ *Altma*. Oletatavasti on nime taas hakatud lühenemisele eelnenud nimekujuga märkima talunimede ametlikustamisel. Vrd. Pall 1969: 18 *Allika* (*Allikamäe* talu, *Allikmäe* küngas), Kallasmaa 1996a: 20 *Allika* (*Allikamaa*), *Allikamäe*.

♦ *Alta* < *Alttoa*

-(t)a < *-toa*. Liitnimelist varianti on esmakordselt mainitud 1834. aasta revisjonis Lähtse küla *Wanna Kubja* talu rööpnimena, lühenenud nimekuju *Alta* esineb alates aastast 1850. Ametlikuks nimeks on hiljem pandud siiski liitnimi *Alttoa*. Lühenenud nimekuju gemineerunud *t* kuulub arvatavasti nii esimesse komponenti kui ka lühenenud teisest komponendist moodustunud järjendisse. < *alt* 'millegi suhtes allpool asetsev' + *tuba* 'elumaja'. Vrd. Kettunen 1955: 439 *Alttoa*, 228 *-ta* < *-toa*, Pall 1969: 21 *Alttoa*, Kallasmaa 2010: 30 *Alttoa*.

♦ *Andrepa* < ?

-pa < ?. Nimi on Kiili talunimistusse ilmunud alles pärast revisjonikirjade koostamist, keelejuhi andmete kohaselt on nimi pandud taluomaniku perekonnanime järgi.

♦ *Harjuva* < *Harjuoja*

-va < *-oja*. Vana nimi. Talu on arvatavasti nimetama hakatud samas asuva oja järgi (1697. aasta kaardil *Harjooja* oja ja läheduses *Harioija* kõrtsimajad, millest hiljem kujunes välja talukoht). Praegu asub piirkonnas Harjava peakraav. Nime lähtekohaks võib olla eesnimi *Harju* ~ *Harjo* Mägiste 1929: 24 või lisanimi (pärit Harjust) + *oja*. Vrd. Pall 1969: 27 *Harju*, Simm 1973: 27 *Harju*, Kallasmaa 1996a: 29 *Harju*, Kallasmaa 2010: 36 *Harju*.

♦ *Erisma* < *Erismäe*

-ma < *-mäe*. Esmakordselt leitud nimi uuritavas materjalis 1811. aasta hingeloendis ning kujul *Errismae*. Talu võib olla nime saanud kas uue peremehe lisanime järgi või

looduseseme nime järgi, kuigi uuritud materjal kahjuks vastust ei andnud. < ? *eris* 'kelm' või *eri* 'eraldi olev' + *-mäe*. Vrd. ka eesti en. *Eero* ~ *Eeru* Mägiste 1929: 23, *Eero* ~ *Eeru* < *Eric(h)* ~ *Erik* Rajandi 1966: 57. Vrd. Kettunen 1955: 297 *Eristvere*, Pall 1969: 33 *Erisvere* ~ *Eristvere*. Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusnimedes tihti peale varieeruvaina. Vrd. nt. Kallasmaa 2010: 22 *Altmäe* ~ *Altma*.

♦ *Ihure* < *Ihuvere*

-re < *-vere*. Vana nimi, mis tuleneb arvatavasti kunagisest eesnimest *Iha* (**Ihoi*) + sufiksist *-vere*. Päivi Rintala (2008) kirjutab, et algtüvi *iha* esines arvatavasti mõnedes läänemeresoome keelte regioonides isikunimena ning tüve *iha* hakati arvatavasti kasutama nimetüvena varasel ajal, mil läänemeresoome asukad olid veel üksteisega kontaktis. Rintala järgi võib Eesti *ihu*-laiendiga kohanimesid rinnastada *iha*-laiendiga, kuna täiendosana on *iha*-apellatiivi *i*-tuletis *ihu*. Isikunimelähtelisuse heaks näiteks peab Rintala just sedasama Jüri kihelkonna talunime *Ihuvere*. (Rintala 2008: 314) Vrd. Kettunen 1955: 293, Kallasmaa 1996a: 41 *Ihumetsa*. Arvatavasti tulenenud isikunimest *Iiso* (vt. Mägiste 1929: 27), millele on liitunud topoformant *-vere*. Vrd. Kallasmaa 1996a: 41 *Ihumetsa*.

♦ *Juhtre* < ?

-re < ?. Nimi puudub uuritud vanemates kirjapanekutes, võimalik, et see pärineb perekonnanimest. Vrd. Kallasmaa 1996a: 54 *Juhtra*, *Juhtrissoo*.

♦ *Kurna* < **Koiranoja*

-na < genitiivi tunnus *-n* + *-oja*. Tegu on põlise külanimega (1241 *Queronoiaē*), mis on arvatavasti sekundaarne, lähtudes vetenimest *Koeraoja*. < *koer* + *oja*. Vrd. Kettunen 1955: 137–138, Kallasmaa 1996a: 137.

♦ *Metsari* < **Metsääre*

-ri < ?*ääre*. Vanemad kirjapanekud (1661, 1662 *Metzere Matzs*, 1782 *Metsare Matz*, 1811 *Metsare Mats*) lubavad oletada, et kunagiseks teiseks komponendiks on olnud apellatiiv *äär*. Samas vrd. 1687 *Metzara Mattz*, 1726 *Metzara Rein*, mis näitavad, et

pole võimalik ka pärinemine apellatiividest *mets* + *aru* (vrd. Kallasmaa 1996a: 215, kus *Metsara* < *Mets* + *aru*, sealjuures vanemad kirjapanekud: 1738 *Metzarro*, 1756 *Metsare*). Nimi *Metsari* ilmub kirjapanekuisse aastast 1816; 1816 *Metsari Matz*, 1834 *Metzarri*, 1835 *Metsarri*, 1850 *Metzari*. Vrd. Kettunen 1955: 320, Pall 1969: 140 *Metsara*, Kallasmaa 1996a: 215 *Metsara*, Kallasmaa 2010: 149 *Metsaru laasma*.

♦ *Põldme* ~ *Põldma* < *Põldmäe*

-me < *-mäe*. Nimi on esmakordselt kirjas 1850. aasta revisjonis kujul *Põldma*. Võib eeldada, et tegu on nimest *Põldmäe* lühenenud nimevariandiga, seda enam, et hiljem on taas kasutuses ka nimekuju *Põldmäe*, mis hiljem on lühenenud ka nimekujuks *Põldme*. Samas ei saa aga välistada varianti, mille korral oli vanem nimekuju just *Põldmaa*, millest võis omakorda (võib-olla rahvaetümoloogia teel) tekkida nimi *Põldmäe*. Nimelõpud *-mäe* ja *-ma(a)* esinevad asustusnimedes tihtipeale varieeruvaina, kusjuures sageli pole võimalik kindlaks teha, kumb vorm on algupärane. Vrd. nt. Kallasmaa esitatud (2010: 30) nimpaari *Altmäe* ~ *Altma*. Nimelõpud *-ma* ja *-me* pärinevadki Kallasmaa järgi tihtipeale liitnime lõpuosisest *-mäe* (2000: 31, 48). Vrd. Kallasmaa 2010: 196 *Põldmäe* ~ *Põldma*.

♦ *Raudme* < (*Raudmehe*) < *Raudmees*

-me < *-mehe*. Asundustalu rahvakeelne nimi, tulenenud peremehe nimest *Raudmees*. Vrd. Kettunen 1995: 127 *Vaname* < *vanamehe*.

♦ *Sõgula* < ?

-la < ?. Tegu on vana, juba Taani hindamisraamatus kirjas oleva külanimega (1241 *Seculis*). Kettunen pakub (1955: 85), et **Sõgu*, **Sokoi* võis pärineda sõnast *sõge* (soome keeles *sokea*, *sokko* 'pime'). 1493 on nime märgitud *Seckwolde*, 1494 *Seckwolt*, 1510 *Sekewold* ja *Seckewolt* – see tähendab, et võiks kaaluda ka nimelõpu *-la* pärinemist sõnast *-valla*, kuid see on kahtlane, kuna *-wolde/-wolt* ilmub allikaisse siiski tunduvalt hiljem kui *-la*. Vrd. ka en. *Sõdavalld* : *Sõdavalla* (Mägiste 1929: 46).

♦ Tõnuni < Tõnu-Juhani

-ni < -juhani. Vana nimi. Tulenenud kahest isikunimest (arvatavasti lisanimeks kujunenud eesnimi Tõnu + eesnimi Juhani). Kogumise ajaks kasutatakse nii lühenenud varianti kui ka arvatavasti rahvaetümoloogia teel tuletatud pikemat ametlikku nimekuju Tõnu-Jaani. Vrd. Kettunen 1955: 152 -ni < -Jaani. Vrd. Pall 1969: 250 Tõnu-Jaani.

♦ Tõnuri < Tõnu-Jüri

-ri < -jüri. Vana nimi. Esines Kiili talunimedele hulgas kahel korral: Kureveres ja Lähtses. Mõlemal juhul on nimi lühenenud kahest isikunimest koosnevast liitnimest Tõnu-Jüri. Lähtses on kogumise ajal kasutusel mõlemad nimekujud, Kureveres aga ainult lühenenud variant. Vrd. Kettunen 1955: 180 -ri < -Jüri. Vrd. Pall 1969: 251, Kallasmaa 1996a: 451.

♦ Uuema < Uuemaa

-ma < -maa. Hilise kihistuse talunimi. Vrd. Kallasmaa 1996a: 468 Uuemaa, Kallasmaa 2010: 267 Uuemaa.

♦ Väljari < Välja-Jüri

-ri < -jüri. Nimekuju Väljari on kujunenud kunagisest lisanimest ja eesnimest koosnevast liitnimest. Kuigi nimi Väljari esines revisjonides juba 1811. aastast peale, on talu ametlikuks nimeks saanud siiski Välja-Jüri, lühenenud nimekuju tarvitatakse rahvasuus. Vrd. Kettunen 1955: 520 Väljari, Pall 1969: 283 Väljari. Vrd. Kettunen 1955: 180, Vrd. Pall 1969: 283.

Kui vaadelda allajoonitud nimekujusid, nähtub, et päris paljude nimede puhul oli kogumise ajal kasutusel nii lühenenud kui ka lühenemisele eelnenud nimekuju. Võib arvata, et mõnevõrra takistab nimede püsivat lühenemist ametlikumas keelekasutuses kasutatav veel lühenemata nimekuju kui korrektsemaks peetav nimevariant (sh. ametlik nimi), nii ei muutu kõnekeeles sageli teisenenud ja lühenenud nimekuju ainukasutatavaks.

Lühenenud liitnime esimene komponent või lihtnimi

Asustusnimesid mille esimene komponent on kasutuse käigus lühenenud, esineb lühenenud teise komponendiga nimedega võrreldes palju vähemal määral. Järgnevalt esitatakse need Kiili asustusnimed, mis sellesse kategooriasse võiksid kuuluda. Kogumise ajal kasutusel olnud nimekujud on alla joonitud ning (eeldatav) lühenenud järjend on paksus kirjas esile toodud.

♦ **Kurna** < **Koiranoja*

Kur- < *koer* : *koera*. Tegu on põlise külanimega (1241 *Queronoiaē*), mis on arvatavasti sekundaarne, lähtudes vetenimest *Koeraoja* < *koer* + *oja*. Kettuneni järgi (1955: 138) muutub murdeline *koer* > *kuern* liitsõna täiendi kohal *Koir-* > *Kur-* ning tõenäoliselt muutus nimi *Koiranoja* > *Kuernjan* (küla) > *Kurna* (küla). Vrd. Kettunen 1955: 137–138, Kallasmaa 1996a: 137.

♦ **Toajaagu** < ?*Tuha-Jaagu* (Sookaera)

Toa- < ?*Tuha-*. Tegu on vana nimega – uuritud materjalides leitud esmakordne kirjapanek aastal 1726 kujul *Tuha Jacko Hans*. Nime esimene komponent *Tuha-* võib olla kasutuse käigus lühenenud. Vrd. Kettunen 1955: 83 *Tuhala*, 1468 *Toall*. Vrd. Kallasmaa 2010: 251 *Toa-Antsu*, 252 *Tohama*. Alternatiivne seletus võiks olla, et *Tuha* loeti saksa reeglite kohaselt *tuua*, mis võis olla üks sõna *tuba* hääldusteisendeid (võiks eeldada, et sõna *tuha* oleks tõenäolisemalt olnud kirjas kujul *Tuhha*).

3.4.3.2. Sarjasiirdumine

Kiili talunimede hulgas leidis neli *-mäe* ~ *-ma(a)* vaheldumist:

- ♦ *Eerumäe* ~ *Eerumaa*,
- ♦ *Erismäe* ~ *Erisma*,
- ♦ *Kõrgemäe* ~ *Kõrgemaa*,
- ♦ *Mändmäe* ~ *Mändmaa*.

Lisaks ilmnes ka *-selja ~ -silla* vaheldumine: *Kirjasselja ~ Kirjassilla*. Sellist vaheldumist on täheldanud ka Marja Kallasmaa läänemurde kohanimedele puhul (2003: 66–67, nt. *Lehtsel'la einamaa ~ Lehtsilla einamaa* ja *Kuresel'lamägi ~ Kuressillamägi*), samuti on seda maininud Valdek Pall (1967: 98). Küllap aitab sellisele vaheldumisele kaasa ka keskmurdele omane assimilatsioon *lj > l'l*.

Ühe huvitava juhtumina võiks ära märkida Manni kõrtsmiku 1782. aastal hinge- loendisse märgitud nimekuju *Juhan Maniffer Krüger*. Enne ja pärast seda on lisanimena kirjas *Manni*. Arvatavasti näitab see juhtum sufiksi *-vere* siirdamist malli eeskujuks võttes ka muudele nimedele (Kiili alal on veel kaks *vere*-lõpulist asustusnime: talunimi *Ihuvere*, mis 1697. aasta kaardil oli märgitud nimekujuga *Ihoffer*, ja külanimi *Kurevere*, mis 1687. aasta kaardil oli kirjas kujul *Kurrefer*). *Manni* puhul ei ole sufiks aga kinnistunud, võib-olla kasutaski seda vaid tollane nime de ülestähendaja ning aktiivses kasutuses nimekuju arvatavasti siiski ei olnud.

3.4.3.3. Rahvaetümoloogia ja mugandumised

Kiili asustusnimedest on rahvaetümoloogia muutnud vähemalt kaht nime: nimest *Eruma* on tekkinud nimi *Eerumaa* (nime kujunemise ahel: *Eerumaa < Eruma < Jeruma < Gerom*), samuti võib olnud rahvaetümoloogia teel tekkinud hüüdnimest rööpnimi: *Hallionku < Hallingu*. Kogumise ajal on kummagi nime puhul kasutusel mõlemad nimekujud.

Kiili asustusnimede puhul olid muganenud järgmised nimed (kogumise ajal kasutusel olevad nimekujud on alla joonitud):

- ♦ *Eerumaa < Eruma < Jeruma < Geroma* (1834) < vene en. *Jeremei*, kõnekeelne ka *Jerjoma* (Superanskaja 2006: 183)
- ♦ *Kaarepere < saksa pn. Scharenberg* (Johansen 1933: 295)
- ♦ *Paali < vene en. Pavel* (Superanskaja 2006: 263)
- ♦ *Penduska < vene en. Pentelei* (Superanskaja 2006: 270)
- ♦ *Sahkari < vene en. Zahhari* (Superanskaja 2006: 188)
- ♦ *Treja < saksa pn. Treyden* (Johansen 1933: 295)
- ♦ *Vaska < vene en. Vassili* (Superanskaja 2006: 140)

Mugandatud on Kiili asustusnimedest peamiselt just neid nimesid, mis on pärinenud mõnest võõrnimest, siinsel juhul suuremas osas Veneküla peremeeste venekeelsetest eesnimedest (nende eeldatava algupäralise kuju leidmiseks on abistava materjalina kasutatud vene isikunimede sõnaraamatut – Superanskaja 2006), aga ka saksa mõisnike perekonnanimedest.

3.4.4. Kiili asustusnimede murdejooni

Sissejuhatuses tutvustatud keskmurdele omaseid jooni leiab ka uuritud kohanimes. Vaadeldagem siinkohal neid, mis Kiili asustusnimedes esile tulid.

Pikkade madalate vokaalide diftongistumine ja vahel vanemas keeles ka konsonandi *v* (resp. *j*) tekkimine sõna algusesse diftongi ette: nt. talunime Aasnurme hääldus *oasnurme*, Aadu hääldus *vuadu* või Sääse hääldus *siase*. Pikkade keskkõrgete vokaalide diftongistumine avaldus järgmistes nimekujudes: *küöbi* (Kööbi), *pietre* (Peetri), *söedi* (Söödi), *tiearu* (Tearu). Assimileerumine *lj > lʹl* esines nt. Kiili talunimede häälduskujudes *välʹlari* (Väljari) ja *alʹla* (Halja). Algupäraste diftongide järelkomponendi alanemine teises vältes esines näiteks talunimes *Lauri > Laari*.

Lisaks esines Kiili asustusnimedes ka neid jooni, mis iseloomustavad keskmurde tuumala, kuhu Jüri murrak kuulub. Tuumalal on järjekindlam *ks*-i püsimine järgsilpides, uuritud asustusnimede puhul esines see nt. talunimekujudes *Andreксе*, *Annukse* ja *Tõnikse*. Keskmurde tuumalale on omane, et hilisdiftongides on algne vokaal osalt püsinud ning selle kõrval on keskkõrged vokaalid võinud hilisdiftongides ka kõrgeneda. Kiili asustusnimede puhul tuli see joon esile näiteks talunime Altoa häälduses *alttua*. Keskmurdeline nähtus on ka diftongeerunud pikk *ü* (Must 1965: 28), mis ilmneb näiteks Kiili talunime Tüüstre häälduse *tüistre* puhul. Ka pikk *õ* on võinud diftongeeruda, nt. nimi *Sõeru*.

Peale keskmurdele ja selle tuumalale omaste erijoonte ilmnes vaadeldud kohanimes ka muid murdelisi jooni. Järgnevalt mõne sõnaga ka neist.

Kui vaadelda põhjaeesti murdekeeles *-se* ja *-tse* vaheldumist *ne*-lihtsufiksis, on *-se* pearõhulise ja kaasarõhulise silbi järel ainuvalitsev, samas kui rõhutu silbi järel esineb

läänemurde lõunaosas ja keskmurde lõunapoolsemates murrakutes ka *-tse* (Viires 1961: 33–34). Erandiks on omadussõnalise algupäraga nimisõna *karjane*, mille afrikaat on põhjaeesti murdeis laialt säilinud (Viires 1961: 50; Must 1965: 27). Sama näite saab tuua ka käesoleva töö asustusnimede puhul: talunimi *Karjatse*, muid *ne*-liiteliste sõnade *tse*-lisi genitiivikujusid ei leidunud.

Põhjaeesti murderühmas käänduvad *er-* ja *el-*lõpulised sõnad tihti *e*-tüveliselt (Must 1965: 16), seda toetavad ka Kiili asustusnimed, nagu *Köstre*, *Mihkle*, *Nikre* ja *Pärtle*.

Näiteid genitiivi *n*-i tänaseni säilimise kohta saab tuua vaid ühest nimest: *Kurna* (< *koiran* ‘koera’ + *oja*). Genitiivi *n* esineb ka nime *Mõisaküla* vanemais üleskirjutustes – 1388 *Moysekküll*, 1548 *Mosenkull*. Nähtub, et tunnus esineb uuritud kirjapanekutes just vanades külanimedes, liitnimede esimese komponendi järel.

Idamurdes iseloomustab *i*-lõpuliste diftongide esinemist skeem *ai : ae ~ aa* (Pall 1977: 33). Arvatavasti on diftongi teine komponent alanenud ka näiteks külanimedes *Paekna* ja *Vaela*. Vrd. vanemad kirjapanekud: 1241 *Waiolæ*, 1368 *Waile*, 1388 *Wayl*, 1547 *Wayllakulle*, 1697 *Waiell*, 1726 *Waila* ning 1349 *Paykenalle*, 1478, *Paikenall*, 1541 *Paeykenna*, 1687 *Paickna*, 1782 *Paickna*.

Keskmurdes alaneb algupäraste diftongide järelkomponent teises vältes. Arvatakse, et see muutus on toimunud 19. sajandil (Pall 1977: 34). Seda oletust võivad toetada ka Kiili asustusnimede varasemad kirjapanekud, näiteks: *au > aa* – 1782, 1811 *Jauna Mart*, 1835, 1850 *Jana*.

Arvatakse, et sisekadu toimus 14. ja 15. sajandi paiku (Pall 1977: 36). Sisekaota nimekujude näiteks võiks tuua *Kurevere* – 1241 *Kurkeueræ*, 1473 *Corover*, 1481 *Kurrever*, samuti *Paekna* – 1241 *Pakikanal*, 1349 *Paykenalle*, 1444, 1478, 1493 *Paikenall*, 1481 *Paykenal*, 1586 *Paicknall*. Samas tundub sisekaota olevat *Lähtse* kirjapanek veel 1782. aastal – *Lettese* (1241 *Lateis*, 1415 *Lechtis*, 1457, 1479, 1503, 1586 *Lechtes*, 1503 *Lecht*, 1765, 1795 *Lechts*). Kas on tegu sellega, et hilisemad sisekaota üleskirjutused toetuvad varasematele dokumentidele, nagu oletab Valdek Pall sama nähtuse korral (1977: 36) või põhjus selles, et kohanimed on oma olemuselt püsivamad kui muud keelenähtused? Tuleb silmas pidada sedagi, et teise silbi vokaali kadu on kohanimedele omane.

17. ja 18. sajandi paiku kadus põhjaeesti murdeist sõnaalguline *h* (Pall 1977: 22). Vaatluse all oleva ala kohanimede varasemates kirjapanekutes leidub mõnigi näide selle paikapidavuse kohta, nt. Allikmäe – 1687 *Hallikmeh Jak*, 1726 *Allickmeh Thomas*; Annuse – 1726 *Hannusse Mart*, 1782 *Annosse Matz*; Opmanni – 1697 *Hopman Hans*, 1782 *Hopmanni Jaan*, 1795 *Opmanni Jaan*.

4. KOKKUVÕTE

Magistritöö „Kiili valla asustusnimed“ põhineb Eesti Keele Instituudi kohanimearhiivi materjalil. Arhiivis leidis kokku 566 Kiili alale kuuluvat asustusnime, need olid kogutud aastatel 1950 ja 1975–1981.

Töös esitatakse Kiili asustusnimede loend, lisaks analüüsitakse nimede vanust ja päritolu, rööpnimesid ning nimede struktuuri.

Asustusnimeloend kujutab endast sõnastikukujulist nimistut, mis sisaldab järgmisi andmeid: 1) nime kirjakeelne kuju; 2) vajaduse korral nime kohalik hääldus lihtsustatud transkriptsioonis; 3) talunimede puhul alati küla või külad, kus talu EKI kohanimekartoteegi keelejuhtide andmete järgi asub või asus, võimaluse korral on esitatud ka rööpnimi/-nimed ning vajaduse korral on täpsustatud objekti asukohta ja/või lühidalt iseloomustatud; 4) nime varasemad leitud ülestähendused; 5) autori seisukoht ning antroponüümsed ja apellatiivsed vasted; 6) toponüümiline võrdlusmaterjal.

Nimede vanuse määramiseks vajalik alusmaterjal on saadud põhiliselt Eesti Ajalooarhiivist, lisaks on vajalikke andmeid leitud ka Tallinna Linnaarhiivi kaardikogust. Vanimad töös kasutatud allikad on vakuraamatud, mis pärinevad aastatest 1661–1685, veel on kasutatud 1687. ja 1697. aastal koostatud kaarte, aastail 1725–1726 läbi viidud adramaarevisjoni materjali, hingeloendeid ehk revisjonikirju, mis pärinevad 1782., 1795., 1811., 1816., 1834., 1850. ja 1858. aastast, 1835. aasta perekonnanimede panemise raamatut ning 1859.–1875. aastast pärinevaid Kurna mõisa kaarte ja plaane.

Talunimed jaotati uurimistöös ajaliselt nelja rühma: 1) aastatel 1661–1726 kirja-panekutesse ilmunud nimed; 2) aastatel 1782–1834 lisandunud nimed; 3) aastatel 1835–1875 lisandunud nimed, ning 4) hilise kihistuse nimed. Talunimesid oli kokku 528, neist hilise kihistuse nimesid 352 (67%) ja vanema kihistuse nimesid 176 (33%). Vanimate talunimede rühma (allikaisse ilmunud 1661–1726) kuuluvad 57 nime, neist oli pere-mehe nimest pärinevaid ehk antroponüümseid nimesid 32 (56%) ja mitteantroponüüm-

seid nimesid 20 (35%), päritolu jäi määramata viiel nimel (9%). 1782.–1834. aasta revisjonides lisandus eelmistele veel 70 nime ning nende hulgas oli antroponüümseid nimesid 40 (57%) ja mitteantroponüümseid nimesid 27 (39%), päritolu jäi määramata kolmel nimel (4%). 1835.–1875. aasta kirjapanekutes lisandus 49 talunime ning nende hulgas oli antroponüümseid nimesid 15 (31%) ja mitteantroponüümseid nimesid 34 (69%). Nähtub, et antroponüümset päritolu nimede osakaal on 19. sajandi keskpaigast tunduvalt vähenenud, samas kui mitteantroponüümsete nimede osakaal on vastavalt kasvanud. Eriti palju on lisandunud loodusnimedest pärinevaid talunimesid – aastail 1661–1726 kirja pandud nimedest oli loodusnimedest pärinevaid 26%, aastail 1782–1834 lisandunutest 27% ning aastail 1835–1875 lisandunutest juba 47%. Arvatavasti on antroponüümse lähtekohaga talunimede osakaalu järsu vähenemise tinginud see, et 19. sajandi alguses hakati talusid esmakordselt üles märkima talunimede, mitte enam peremeeste nimede järgi. Muutuse põhjustajaks võiks pidada talupoegade pärisorjusest vabastamist – mõisale hakkasid talupoegade asemel kuuluma vaid talud ja maa ning tekkis vajadus talunimede järele. Vanematele taludele sobis tihti talunimeks juba talunimerollis kasutuselgi olnud lisanimi (nt. Kureveres Uueveski 1687 *Ufweweski Jürgen*, 1834 *Uewesky*; Lähtses Annuse 1726 *Hannusse Mart*, 1834 *Annusse*; Nabalas Kahu 1687 *Kacho Hanss*, 1834 *Kahho*). Võib eeldada, et just uuematele talukohtadele, kus kunagist lisanime ei olnud talukohta tähistama kinnistunud, pandi nimepanemisel pigem talu ennast, mitte selle peremeest iseloomustav ehk mitteantroponüümse lähtekohaga nimi (nt. Kureveres Kuivajõe 1811 *Kuiwajoe Hans*, 1834 *Kuiwajoeggi*; Sõmerus Väljataguse 1816 *Wäliataguse Tomas*, 1834 *Wäljataggo*).

Erinevaid asulanimesid leidis uuritud materjali hulgas 35. Paljud Kiili ala asulanimedest olid kirjas juba Taani hindamisraamatus: *Kurevere*, *Kurna*, *Lähtse*, *Mõisaküla*, *Nabala*, *Padiküla*, *Paekna*, *Sausti*, *Sõgula*, *Sõmeru* ja *Vaela*. 17. sajandil lisandusid *Saire* ja *Sookaera*, selleks ajaks oli tekkinud ka Kurna mõisa rahvakeelne nimi *Treja* ja Sausti mõisa rahvakeelne nimi *Kaarepere*, ka *Peebu* karjamõisa on mainitud 17. sajandil. 18. sajandil lisandus *Veneküla*. Lisanimena on 18. sajandi kirjapanekutesse ilmunud *Raudalu* ja *Kiili* ning 19. sajandil *Aruste*. Ülejäänud asulanimed (15 ehk 43% Kiili asulanimedest) olid hilisemad (nt. *Altjõe*, *Luige*, *Metsanurga*, *Mäe*, *Nabala-Nõmmeküla*, *Pealtjõe*, *Piisoo* ja *Siberiküla*, külaosanimed *Metsanurk* ja *Põrgu nurk* ja ka *Sauna-*

külad ilmusid alles 19. sajandil). Hiline nähtus on ka ametlikus asjaajamises olnud tava jagada külasid mitmesse ossa, nt *Mäe* k. > *Mäe I* k. ja *Mäe II* k., *Metsanurga* k. > *Metsanurga I* k. ja *Metsanurga II* k.

Põlistele asulanimedele on omane, et nad lähtuvad loodusnimest, vahel ka isikunimest. Kiili asulanimedest võib antroponüümse lähtekohaga nimede näiteks tuua *Kaarepere*, *Peebu* ja *Treja* ning võib-olla kuuluvad siia ka *Kiili*, *Kurevere*, *Luige*, *Saire* ja *Sookaera*. Mitteantroponüümse lähtekohaga võiksid olla näiteks *Altjõe*, *Kurna*, *Lähtse*, *Metsanurga*, *Mõisaküla*, *Mäe*, *Nabala*, *Padiküla*, *Paekna*, *Pealtjõe*, *Raudalu*, *Sausti*, *Sõgula*, *Sõmeru* ja *Vaela*.

Uuritud mõisanimed jagunevad kolmeks: 1) mõisad, mille nime aluseks on mõne küla nimi siinselt lääniks saadud maa-alalt, nt. *Kurna* (*Cournal*), *Nabala* (*Nappel*), *Sausti* (*Sauß*), ka karjamõisa nimi *Padiküla* (*Paddiküll*); 2) eestikeelsed mõisanimed, mis on lähtunud saksa mõisnike perekonnanimedest, nt. *Kaarepere*, *Treja*; 3) mõisad, mille nimi oli tekkinud eesnime alusel, nt. karjamõisa nimi *Peebu* (*Pebo*).

Rööpnimede uurimiseks on kasutatud Eesti Keele Instituudi kohanimekartoteegis olevaid andmeid, mis pärinevad erinevatelt keelejuhtidelt. Rööpnimedega talusid oli 85 ja nende nimetamiseks kasutati kokku 180 nime, mis moodustab 528-st Kiili talunimest 34%. Ühel talul esines viis rööpnime, ühel talul neli rööpnime, viiel talul kolm rööpnime ning ülejäänud 78 talul kaks rööpnime. Rööpnimedeks loetakse ühelt poolt dokumentides fikseeritud talude ametlikud nimed ja teiselt poolt rahva hulgas kasutatud, esimestest täiesti erinevad nimed, mis jagunevad kaheks: rööpnimed, mis lähtuvad peremehe perekonnanimest, ja rööpnimed, mis lähtuvad talukoha vanast nimest või uuemast hüüdnimest. Kiilis oli omaniku perekonnanimest lähtuvaid rahvakeelseid rööpnimesid (nt. *Vaheri* = *Ilula* ja *Orava* = *Kuusiku*) mõnevõrra rohkem kui neid, mis lähtusid talu vanast nimest või uuemast hüüdnimest (nt. *Tõngi* = *Reinu* ja *Uuesauna* = *Uuetoa*), kõige vähem oli aga peremehe eesnimest pärinevaid rahvakeelseid rööpnimesid (nt. *Illari* = *Luige* ja *Kostja* = *Nellise*).

Rööpnimede alla ei loeta aga ühe nime erinevaid modifikatsioone, lühenemise või rahvaetümoloogia teel muutunud nimevorme (nt. *Ihure* ~ *Ihuvere*, *Aruna* ~ *Arumaa*) või muid nimevariante, mille puhul leiab tihtipeale aset rööpnimede sarnane rööpkasutus ning mis tegelikult võiks moodustada kolmanda rööpnimerühma (nt. *Arusta* = *Jaani*-

Arusta, Gabira = Krapiiwa, Kaasiku = Kaasiku-Sepa, Loo = Loo-Jüri, Manni = Manni I = Sausti-Manni, Manni = Manni II = Manni-Kõrtsu = Nabala-Manni, Pada = Poti jne.). Niisugused nimevariandid on sündinud seetõttu, et ilmnes vajadus eristada sarnase nimega talusid, kusjuures ei tekitatud vanadest nimedest erinevaid rööpnimesid, vaid lisati lihtsalt ühele või mõlemale eristamist vajavale nimele mingi hargtäiend.

Asulate puhul esineb rööpnimesid tunduvalt vähem. Leidus kaks rööpnime, mis pärinevad mõisniku perekonnanimest: *Kurna* mõisa rööpnimi *Treja* < pn. *Treyden* ja *Sausti* mõisa rööpnimi *Kaarepere* < pn. *Scharenberg*. Ka küladel esines rööpnimesid: *Nabala-Nõmmeküla = Saunaküla* ja *Piisoo = Saunaküla*. Lisaks oli asulanimede puhul rööpses kasutuses erinevaid nimevariante, nt. *Kurna-Mõisaküla = Mõisaküla*, *Nabala = Nabala-Mõisaküla*, *Sausti = Suure-Sausti*. Kahjuks ei leidu rahvapärase asulanimekasutuse kohta eriti andmeid – see võis ametlikust rohkemgi erineda ning rööpnimesid (eriti hüüdnimesid) võis kasutusel olla enam.

Lihtnimesid oli Kiili asustusnimede hulgas 340, mis moodustab 60% kõigist Kiili asustusnimedest. Kõigi lihtnimede aluskäändevalem on K_{1Gen} . Sagedasimad lihtnimed olid *Lepiku* (6), *(H)allika* (5), *Aaviku* (4), *Kangru* (4), *Mäe* (4), *Männiku* (4), *Aru* (3), *Kase* (3), *Kuusiku* (3), *Luige* (3), *Nõmme* (3), *Rebase* (3), *Vainu* (3) ja *Härma* (3). Küllaltki suur osa korduvatest nimedest olid hilised nimed (esile saab tõsta nimesid *Kase*, *Luige* ja *Männiku*, millest ükski ei kajastunud vaadeldud vanemates kirja-panekutes). Leidus ka kaks abstrahbeerunud nime: *Saarusti* (varieerub nimega *Saaruste*) ja *Sausti* (mis esines ka liitnimedes *Sausti-Manni* ja *Suure-Sausti*). Lokatiivse ja kollektiivse sufiksiga asustusnimed (28) jagunesid järgmiselt: 12 *la*-sufiksiga nime (nt. *Ilula*, *Kaljula*, *Kivila*), 14 *iku*-, *stiku*-liitelist nime (nt. *Aaviku*, *Kaasiku*, *Kivistiku*, *Kuristiku*) ning kaks *vere*-liitelist nime (*Ihuvere*, *Kurevere*). Kiili nimede seas leidis ka üks nimi, mida võiks rühmitada terminnimede alla, ja selleks on *Suvila*.

Liitnimesid leidis Kiili asustusnimede hulgas kokku 226 (40% kõigist Kiili asustusnimedest), neist kõige sagedasemad olid *Saunaküla* (4), *Alttoa* (3), *Kasemetsa* (3), *Kruusiaugu* (3), *Uuesauna* (3) ja *Väljaotsa* (3). 197 erikujulisest liitnimest oli neljaosalisi nimesid üks (0,5 % kõigist erikujulistest liitnimedest) – *Kurna-Mõisaküla*, mis on moodustunud apellatiividest *koer* + *oja* + *mõis* + *küla*. Kolmeosalisi nimesid oli 13 (6,5%), neist liitsõnalise esimese komponendiga nimesid oli seitse (nt. *Veeroja*-

Juuliuse, Jõeääre I ja Metsari-Hansu, kus *Metsari* < *Metsa-Jüri*) ning liitsõnalise teise komponendiga nimesid neli: *Nabala-Mõisaküla*, *Nabala-Nõmmeküla*, *Uus-Arupere* ja *Uus-Metsari* (*Metsari* < *Metsa-Jüri*). Ülejäänud 183 liitnime (93%) olid kaheosalised.

Kaheosalised liitnimed liigitusid esimeste komponentide sõnaliigist lähtuvalt nelja rühma: 1) nimisõnalise esimese komponendiga nimed (143 nime, 78%); 2) omadussõnalise esimese komponendiga nimed (25 nime, 14%); 3) eessõnade abil moodustatud nimed (9 nime, 5%), ning 4) nimed, mille esikomponendi sõnaliiki ei ole võimalik määrata (6 nime, 3%). Sageasemad esimesed komponendid olid *Aru-* (7) ja *Uue-* (7), *Vana-* (6), *Tõnu-* (5), *Loo-* (4), *Metsa-* (4), *Tamme-* (4) ja *Välja-* (4). Ilmneb, et ühed enim esimesi komponente moodustavad sõnad on omadussõnad *uus* ja *vana*. Binaarne opositsioon *Uue-* vs. *Vana-* moodustab Vladimir Toporovi (2008: 285) järgi toponüümilise mikrosüsteemi, mille on tinginud asjaolu, et on tulnud teha vahet kahe samase koostisosaga nimede vahel (nt. eraldati Mäe talust uus talukoht ning see nimetati *Uuemäeks*, samas kui senist Mäe talu hakati kutsuma *Vana-Mäeks*). Rohkesti esimesi komponente on andnud ka loodusnimed (eriti *aru*, *loo*, *metsa*, *tamme*, *välja*) ja eesnimed (eriti *Tõnu*). Teise nimekomponendi sõnaliigi järgi liigitusid kaheosalised liitnimed kolme rühma, millest arvukaima moodustasid nimisõnalise teise komponendiga nimed (174 nime, 95%). Seitsme nime teine komponent oli moodustatud arvsõnade abil (4%) ning kahe nime oma tagasõnade abil (1%). Kõige sageasem teine komponent oli *-mäe*, mis esines lausa 29 korral. Järgnesid *sauna-* (7), *-jõe* (6), *-kõrts* (6), *-küla* (6), *-otsa* (6), *-aru* (5), *-Jüri* (5), *-maa* (5), *-Mardi* (5), *-metsa* (5), *-oja* (5), *-sepa* (5), *-soo* (5), *-välja* (5), *-augu* (4), *-toa* (4), ametlikes nimedes ka *II* 'teine' (4), *I* 'esimene' (3) jne. Nagu näha, on *-mäe* teise komponendi positsioonis sageduse poolest ülejäänutest kaugel ees. Marja Kallasmaa järgi (2000a: 110–111) on genitiivne *-mäe* asustusnimede teise komponendina nii levinud seetõttu, et asulaid püüti rajada just kõrgematele kohtadele. Kaheosaliste liitnimede teise komponendi sageasemate moodustajatena tuleks ära märkida ka asulat tähistav *küla*, ehitiste nimetused *kõrts*, *tal*, *tuba* 'elumaja' ja *veski*, loodusnimed *aru*, *auk*, *jõgi*, *maa*, *mets*, *oja*, *ots*, *puu*, *salu*, *soo* ja *väli*, eesnimed *Jüri* ja *Mart*, samuti ametinimetused *sepp* ja *vaht* ning lisanimi *Arusta*.

Aluskäändevalemi järgi saab eristada järgmisi liitnimerühmi: 1) $K_{1\text{Nom/Gen}} + K_{2\text{Gen}}$ (nt. *Aasnurme*, *Allikapaju*, *Külaotsa*, *Mardihansu*, *Põdrasauna*, *Tammsaare*, *Tõnujaani*,

Uueveski, Uustalu); 2) H + K_{1Gen} (nt. *Aruste-Abro, Sepamäe-Kiili, Veeroja-Juulise, Veeroja-Kustase*); 3) H + (K_{1Nom/Gen} + K_{2Gen}) (nt. *Uus-Arupere, Nabala-Mõisaküla, Nabala-Nõmmeküla*); 4) K_{1Nom/Gen} + K_{2Gen} + H (nt. *Jõeääre I, Jõeääre II*); 5) K_{1Nom/Gen} + K_{2Nom} (antud aluskäändevalem iseloomustab nimesid, mis ei ole elliptilised, nt. a) kõrtside nimed: *Kiili kõrts, Kõvera kõrts, Luige kõrts, Pääsukese kõrts, Raudalu kõrts* ja *Tammetalu kõrts*; b) külaosade nimed: *Metsanurk* ja *Põrgunurk*).

Lisaks käsitleb magistritöö nimesdes aset leidnud eriarenguid: ebareeglipäraseid lühenemisi, sarjasiirdumisi ning rahvaetümoloogiat ja mugandumisi. Ebareeglipäraselt lühenenud asustusnimedest leidsid nimesid, millel on lühenenud teine komponent (nt. *Allikma, Alta, Harjuva, Ihure, Kurna, Metsari, Põldme, Raudme, Tõnuni, Uuema, Väljari*), lühenenud esimene komponent oli nimel *Kurna* ja võimalik, et ka nimel *Toajaagu*. Ilmneb ka, et lühenenud nimedest päris paljude puhul oli kogumise ajal kasutusel nii lühenenud kui ka lühenemisele eelnenud nimekuju. Võib arvata, et mõnevõrra takistab nimede püsivat lühenemist ametlikumas keelekasutuses kasutatav veel lühenemata nimekuju kui korrektsemaks peetav nimevariant, mis ei lase kõnekeeles teisenenud ja lühenenud nimekujul ainukasutatavaks muutuda. Sarjasiirdumisi leidsid kahte tüüpi: 1) *-mäe ~ -ma(a)* vaheldumine (*Eerumäe ~ Eerumaa, Erismäe ~ Erisma, Kõrgemäe ~ Kõrgemaa, Mändmäe ~ Mändmaa*); 2) *-selja ~ -silla* vaheldumine (*Kirjasselja ~ Kirjassilla*). Rahvaetümoloogia on Kiili asustusnimede puhul muutnud vähemalt kaht nime: nimest *Eruma* on tekkinud nimi *Eerumaa* (nime kujunemise arvatav ahel: *Eerumaa < Eruma < Jeruma < Gerom*), samuti võib olla rahvaetümoloogia tekitanud hüüdnimest rööpnime *Hallionku* (< *Hallingu*). Mugandatud on Kiili asustusnimedest peamiselt just neid nimesid, mis on pärinenud mõnest võõrnimest, suuremas osas just Veneküla peremeeste venekeelsetest eesnimedest (*Eerumaa < Geroma < Jeremei; Paali < Pavel; Penduska < Pentelei; Sahkari < Zahhari*), aga ka saksa mõisnike perekonnanimedest (*Kaarepere < Scharenberg; Treja < Treyden*).

Vaatluse alla tulid ka Kiili asustusnimedes esile kerkivad keskmurdele omased jooned. Mõne nime puhul ilmnes pikkade madalate vokaalide diftongistumine ja vahel ka konsonandi v tekkimine sõna algusesse diftongi ette, nt. talunime Aasnurme hääldus *oasnurme*, Aadu hääldus *vuadu* või Sääse hääldus *siase*. Pikkade keskkõrgete vokaalide diftongistumine avaldus järgmistes nimekujudes: *küöbi* (Kööbi), *`pietre* (Peetri), *söedi*

(Söödi), *tiearu* (Tearu). Assimileerumine *lj > /l/* esines nt. Kiili talunimede häälduskujudes *väl'lari* (Väljari) ja *al'la* (Halja). Algupäraste diftongide järelkomponendi alanemine teises vältes esines näiteks talunimes *Lauri > Laari*. Keskmurde tuumalale omastest joontest esines 1) *ks*-i püsimine järgsilpides (nt. *Andrekse*, *Annukse* ja *Tõnikse*); 2) hilisdiftongides algse vokaali püsimine ning ka keskkõrgete vokaalide kõrgenemine (nt. nimehääldus *alttua*); 3) pika *ü* diftongeerumine (nt. nimehääldus *tüistre*), ka pikk *õ* on võinud diftongeeruda (nt. *Sõeru*). Lisaks ilmnes ka muid, üldisemaid murdelisi jooni: 1) afrikaadi säilimine omadussõnalise algupäraga nimisõnas *karjane* (*Karjatse*); 2) *er-* ja *el-lõpulist* sõnade *e*-tüveline käändumine (nt. *Köstre*, *Mihkle*, *Nikre* ja *Pärtle*); 3) Kiili asustusnimede varasemad kirjapanekud võivad toetada oletust, et algupäraste diftongide järelkomponendi alanemine teises vältes on arvatavasti toimunud 19. sajandil, nt. *au > aa* – 1782, 1811 *Jauna Mart*, 1835, 1850 *Jana*; 4) diftongi teise komponendi alanemine *ai : ae ~ aa*, näiteks külanimedes *Paekna* ja *Vaela* (vrd. vanemad kirjapanekud: 1241 *Waiolæ*, 1368 *Waile*, 1547 *Wayllakulle*, 1697 *Waiell*, 1726 *Waila* ning 1349 *Paykenalle*, 1478, *Paikenall*, 1541 *Paeykenna*, 1687 *Paickna*, 1782 *Paickna*); 5) näiteid genitiivi *n*-i tänaseni säilimise kohta saab tuua vaid ühest nimest: *Kurna* (< *koiran* ‘koera’ + *oja*), genitiivi *n* esineb ka nime *Mõisaküla* vanemais üleskirjutustes (1388 *Moysenküll*, 1548 *Mosenkull*) – nähtub, et tunnus esineb uuritud kirjapanekutes just vanades külanimedes, liitnimede esimese komponendi järel; 6) sisekaota nimekujude näiteks võiks tuua *Kurevere* – 1241 *Kurkeueræ*, samuti *Paekna* – 1241 *Pakikanal*, 1349 *Paykenalle*, 1444, 1493 *Paikenall*, 1481 *Paykenal*; 7) 17. ja 18. sajandi paiku kadus põhjaeesti murdeist sõnaalguline *h*, selle kohta võib tuua näiteid ka Kiili asustusnimede varasematest kirjapanekutest, nt. Allikmäe – 1687 *Hallikmeh Jak*, 1726 *Allickmeh Thomas*; Annuse – 1726 *Hannusse Mart*, 1782 *Annosse Matz*; Opmanni – 1697 *Hopman Hans*, 1782 *Hopmanni Jaan*, 1795 *Opmanni Jaan*.

Kiili asustusnimede uurimine etümoloogia ning nimede tekke ja muutumise seisukohalt nõuab edasist täiendavat tööd, samuti tuleks uurimusse lisada kadunud nimed ning miks mitte ka viimase 30 aasta jooksul lisandunud nimed. Uurimist on kindlasti plaanis laiendada ka ülejäänud Kiili kohanimedele, moodustamaks täielikumat kohanimeloendit.

Käesoleva magistritöö üheks tulemiks on Kiili asustusnimistu, kuhu edaspidi on kavas lisada ka ülejäänud Kiili kohanimed. Samuti on plaanis asetada tähistatavaid kohti võimalusel kaardile.

ALLIKAD

- Adramaarevisjon* = Eestimaa 1725.–1726. a adramaarevisjon. Harjumaa I, II. 1988. Allikpublikatsioon. Tallinn.
- Alas, Marit* 2008. Kohanimede muutumine Põide vallas Saaremaal. Magistritöö. (Käsikiri Tallinna ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudis.)
- Alevite, alevike ja külade nimistu ...* = Alevite, alevike ja külade nimistu kinnitamine ning nende lahkmejoonte määramine. Vabariigi Valitsuse 18. detsembri 1997. a. määrus nr. 244. – <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=74442/>. (22.04.2010)
- Alvre, Paul* 1984. Veel kord kohanimest *Ocrielae*. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 47–48.
- Ameerikas, Koidula* 2004. Vaela ja Saire küla ajaloost. Koduloouurimus. (Käsikiri Eesti Keele Instituudis.)
- Ameerikas, Koidula* 2006. Sausti mõisa piirkonna talude ajaloost. Koduloouurimus. (Käsikiri Eesti Keele Instituudis.)
- Anderson, John M.* 2007. *The Grammar of Names*. New York: Oxford University Press.
- Ariste, Paul* 1965. *Moo ja mõis*. – Emakeele Seltsi aastaraamat 11 (1965). Tallinn. Lk 105–111.
- EE 8* = Eesti Entsüklopeedia 8. köide (RAI–SUM) 1995. Tallinn: Eesti Entsüklopeedia-kirjastus.
- EE 11* = Eesti Entsüklopeedia 11. köide (EESTI ÜLD) 2002. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Eesti mõisaportaal*. – <http://www.mois.ee/>. (11.11.2009)
- Eesti NSV ...* = Eesti NSV territooriumi administratiivne jaotus ja maa-asulad seisuga 1. jaanuar 1978. 1978. Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ülemkogu presiidium. Tallinn: Valgus.
- Eisen, Matthias Johann* 1924. Eesti keelest kadunud, saksa keeles püsinud eestikeelsed kohanimed. – Eesti Keel, nr 3-4, lk 67–82.
- EKK* = Eesti keele käsiraamat 2007. – <http://www.eki.ee/books/ekk07/>. (17.11.2009)

- EMS* = Eesti murrete sõnaraamat. 1994–... (seni ilmunud *a-liivüstükk*). Eesti Teaduste Akadeemia. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- ENE 3* = Eesti Nõukogude entsüklopeedia 3. köide (FILM–ISSO) 1988. Tallinn: Valgus.
- ENE 4* = Eesti Nõukogude entsüklopeedia 4. köide (IST–KONI) 1989. Tallinn: Valgus.
- Faster, Mariko* 2005. Võru- ja Setumaa kohanimed determinandid. Magistritöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele ajaloo ja murrete õppetoolis ning Tartu ülikooli kodulehel – <http://www.utlib.ee/ekollekt/diss/mag/2005/b17448037/faster.pdf/>. (25.11.2009)
- Henno, Kairit* 2000. Eesti priinimed: Jaani kihelkond. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Johansen, Paul* 1933. Die Estlandliste des Liber Census Daniae. Kopenhagen–Reval.
- Kallasmaa, Marja* 1978. Mikrotoponüümi determinandid ja järelkomponendid. – Sõnast tekstini. Toim. Ü. Viks ja V. Pall. ENSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Lk 11–48.
- Kallasmaa, Marja* 1988. Muutuv ja püsiv nimemaailm. – Keel ja Kirjandus, nr 8, lk 477–485.
- Kallasmaa, Marja* 1989. Isikunimedest lähtunud kohanimesid Lääne-Saaremaalt II. – Keelest ja kultuuriloost. Emakeele Seltsi aastaraamat 33 (1987). Tallinn. Lk 67–80.
- Kallasmaa, Marja* 1992. Variatsioon ühe legendi teemal. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 71–77.
- Kallasmaa, Marja* 1995. Rahvaetümoloogia ja historismi printsiip onomastikas. – Keel ja Kirjandus, nr 11, lk 763–766.
- Kallasmaa, Marja* 1996a. Saaremaa kohanimed. I. Toim Helmi Neetar. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Kallasmaa, Marja* 1996b. Rahvaetümoloogia osast kohanimed arengus. – Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum. Jyväskylä 10.–15.8.1995. Pars V. Sessiones sectionum. Lexicologia & Onomastica. Jyväskylä. Lk 235–237.
- Kallasmaa, Marja* 2000a. Saaremaa kohanimed. II. Toim Tiina Lias. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

- Kallasmaa, Marja* 2000b. Koht, nimi ja kohanimi. – Koht ja paik. I. Eesti Kunstiakadeemia toimetised. Toim Kaia Lehari, Virve Sarapik. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia.
- Kallasmaa, Marja* 2001. Eesti talunimed ja germaani isikunimede probleem. Congressus nonus internationalis fenno-ugristarum: 7.–13. 8. 2000, Tartu. Pars V, Dissertationes sectionum: linguistica. II / redegit: Tõnu Seilenthall; curaverunt: Anu Nurk, Triinu Palu. Tartu: Paar. Lk 30–33.
- Kallasmaa, Marja* 2002. Kohanimed kui keskkond nimekasutajale ja objekt nimeuurijale. – Koht ja paik. II. Eesti Kunstiakadeemia toimetised. Toim Virve Sarapik, Kadri Tüür, Mari Laanemets. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia – Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus. Lk 484–487.
- Kallasmaa, Marja* 2003. Läänemurde loodus- ja viljelusnimed. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kallasmaa, Marja* 2004. Abro-, Abru-, Abruka ja Abrak. – Emakeele Seltsi Aastaraamat 49 (2003). Tallinn. Lk 83–87.
- Kallasmaa, Marja* 2005a. Eesti kohanimede liigitamisest. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 136–140.
- Kallasmaa, Marja* 2005b. Estonian Settlement Names. – Onomastica Uralica 3. Settlement Names in the Uralian Languages. Edited by Sándor Maticsák. Debrecen–Helsinki. Lk 17–33.
- Kallasmaa, Marja* 2010. Hiiumaa kohanimed. Toim Eevi Ross. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kallasmaa, Marja, Juhan Maiste* 1981. Lühidalt abimõisatest ja nende nimedest. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 31–32.
- Kettunen, Lauri* 1955. Etymologische Untersuchung über estnische Ortsnamen. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Kiili valla arengukava* = Kiili valla arengukava 2007–2015. 2007. – <http://www.kiilivald.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=4444/070829.+Kiili+valla+arengukava+EN.pdf/>. (10.11.2009)
- Kiili valla koduleht* – <http://www.kiilivald.ee/>. (11.11.2009)

- Kohanimeseadus* 1997 = *Kohanimeseadus*. – RT I 1997, 1, 3. – <http://www.eki.ee/knn/kns97.htm/>. (01.05.2010)
- Kohanimeseadus* 2003 = *Kohanimeseadus*. – RT I 2003, 73, 485. – <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=733937/>. (01.05.2010)
- Lehikoinen, Laila* 1988. Kirvun talonnimet: karjalaisen talonnimisysteemin kuvaus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehikoinen, Laila* 2005. Finnish House Names and Their Connection with Surnames. – *Onomastica Uralica* 3. Settlement Names in the Uralian Languages. Edited by Sándor Maticsák. Debrecen-Helsinki. Lk 7–15.
- Ligi, Herbert* 1961. Eesti talurahva olukord ja klassivõitlus Liivi sõja algul (1558–1561). Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut. Tallinn.
- Linnus, Jüri* 1971. Põhja-Eesti talupoegade lisanimedest 18. sajandil. – Emakeele Seltsi Aastaraamat 17 (1971). Tallinn. Lk 99–108.
- Must, Mari* 1965. Keskmurde tekstid. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.
- Must, Aadu* 2000. Eestlaste perekonnaloos allikad. Tartu: Ajalooarhiiv, Tartu Ülikooli arhiivinduse õppetool.
- Must, Mari, Aili Univere* 2002. Põhjaeesti keskmurre. Häälikulisi ja morfoloogilisi peajooni. Eesti Keele Instituudi toimetised 10. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Mägiste, Julius* 1929. Eestipäraseid isikunimesid. Tartu: Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus.
- Pajusalu jt = Pajusalu, Karl, Tiit Hennoste, Ellen Niit, Peeter Päll, Jüri Viikberg* 2002. Eesti murded ja kohanimed. Toim Tiit Hennoste. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Lk 127–153.
- Pall, Valdek* 1961. Kohanimedest ja nende uurimisest. – Keel ja Kirjandus, nr 4, lk 217–223.
- Pall, Valdek* 1965. Mõned kohanimed Tartu ja Jõgeva rajoonist (3). – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 106–107.
- Pall, Valdek* 1967. Liittüvelisi kohanimesid. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 95–98.
- Pall, Valdek* 1968. Eesti kohanimede struktuurist. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 147–158.

- Pall, Valdek* 1969. Põhja-Tartumaa kohanimed. I. Toim Madis Norvik. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- Pall, Valdek* 1976. Asustusajaloo ja toponüümika seostest. – Keel, mida me uurime. Koost. Mart Mäger. Tallinn: Valgus. Lk 96–101.
- Pall, Valdek* 1977. Põhja-Tartumaa kohanimed. II. Toim Madis Norvik. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.
- Palli, Heldur* 1959. Eesti isikunimedest Harju- ja Järvamaal XVI sajandil. – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 595–608.
- Palli, Heldur* 1997. Eesti rahvastiku ajalugu 1712–1799. Academia, nr 7. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Päll, Peeter* 2008. Talunimede muutumine. Ettekanne 6. kohanimepäeval Võrus 20.11.2008. – http://www.eki.ee/knn/knp2008voru/pall_talunimed.ppt/. (01.03.2010)
- Pärli, Ülle* 2008. Toponüümid kui küla sotsiaalse korrastuse ja mälu märgid. – Nimetamise strateegiatest Eesti kultuuris. Toim Ülle Pärli, Eva Lepik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Lk 55–64.
- Rajandi, Edgar* 1966. Raamat nimedest. Tallinn: Eesti Raamat.
- Rajandi, Edgar, Helmut Tarand* 1966. Meie perekonnanimede liigitamisest ja seletamisest. – Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 393–402.
- Rajandi, Edgar, Helmut Tarand* 1976. Eesti nimi läbi sajandite. – Keel, mida me uurime. Koost Mart Mäger. Tallinn: Valgus. Lk 131–136.
- Rintala, Päivi* 2008. Ihalasta Ihaviljankorpeen. *Iha*-vartalo Suomen henkilön- ja paikannimissä. Helsinki: Sumalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, Eduard* 1961. Eesti muistseist isikunimedest. – Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 341–352.
- Saaga* = Rahvusarhiivi digiteeritud allikaid sisaldav veebikeskkond Saaga – <http://www.ra.ee/saaga/>. (10.05.2010)
- Saar, Evar* 2008. Võrumaa kohanimede analüüs enamlevinud nimeosade põhjal ja traditsioonilise kogukonna nimesüsteem. Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 22. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

- Saareste, Andrus* 1935. Eesti liignimedest varemalt, nüüd ja tulevikus. Tallinn: Nimede eestistamise kesктоimkonna kirjastus. Lk 139–148. (Äratrükk „ERK“ 9.10.1934.)
- Saks, Edgar V.* 1978. 1000 orduaegset eesti perekonna-nime. – Tulimuld, nr 3, lk 159–162.
- Simm, Jaak* 1971. Võnnu asulanimede vahetumine ja hävi. – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 686–688.
- Simm, Jaak* 1973a. Elukutset ja päritolu märkivad Võnnu talunimed. – Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. 22. köide. Ühiskonnateadused. Nr 4.
- Simm, Jaak* 1973b. Võnnu kihelkonna asustusalaane toponüümika. Väitekiri filoloogia-kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. (Käsikiri Eesti Keele Instituudis.)
- Simm, Jaak* 1976a. Keelearheoloogilist kohanimedele alalt. – Keel, mida me uurime. Koost. Mart Mäger. Tallinn: Valgus. Lk 102–105.
- Simm, Jaak* 1976b. Nimeteaduse põhimõisteid. – Keel, mida me uurime. Koost. Mart Mäger. Tallinn: Valgus. Lk 137–140.
- Superanskaja* = Суперанская, Александра Васильевна 2006. Словарь русских личных имён. Российская Академия Наук. Институт языкознания. Москва: Эксмо.
- Särg, Alo* 2006. Harjumaa mõisad ja mõisnikud. Tallinn.
- Tammoja, Kaisa* 2006. Võrumõisa perekonnanimed. Bakalaureusetöö. (Käsikiri Tallinna ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudis.)
- Tiik, Leo* 1969. Perekonnanimesid Hiiumaalt. – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 531–534.
- Tiik, Leo* 1987. Perekonnanimede panekust Eestimaa talurahvale 1835. aastal. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 83–88.
- Toporov, Vladimir* 2008. Teoreetilise toponomastika valdkonnast. – Nimetamise strateegiatest Eesti kultuuris. Toim Ülle Pärli, Eva Lepik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Lk 274–289.
- Troska, Gea* 1995. Talunimed läbi aegade. Tallinn: Teaduste Akadeemia kirjastus.
- Uuet, Liivi* 2002. Eesti haldusjaotus 20. sajandil. Teatmik. Eesti Omavalitsusliitude Ühendus / Riigiarhiiv. Tallinn: OÜ Greif.
- Uustalu, Koidu* 1968. Mõisate ja mõisnike nimedest lähtunud kohanimesid Lõuna-Eestis. – Keel ja Kirjandus, nr 12, lk 734–746.

- Van Langendonck, Willy 2007. Theory and Typology of Proper Names. Trends in Linguistics. Studies and monographs 168. Berlin–New York: Mouton de Gruyter.
- Varep, Endel 1974. Asulastik – Harju rajoonis. Kodu-uurijate seminar-kokkutulek 11.–14. juulini 1974. Artiklite kogumik. Tallinn. Lk 152–168.
- Viires, Helmi 1961. *se ~ tse* vaheldus eesti *ne*-adjektiivides. – Emakeele Seltsi Aastaraamat VII (1961). Tallinn. Lk 31–53.
- Volkov, Leonid 1980. Eestimaa asustus. Tallinn: Eesti Raamat.
- Wieselgren, Per 1951. A small survey of North Estonian place-names. – Pühendusteos Johannes Aavikule 70. sünnipäeva puhul 8. detsembril 1950. Lund: Carl Bloms Boktryckeri A.-B. Lk 71–78.
- Üleriikline asumite nimestik 1923 = Üleriikline asumite nimestik. Linnad, alevid, vallad, külad, asundused, üksiktalud j. m. kohad. 1923. Tallinn: Posti Peavalitsus.
- Zilliacus, Kurt 1990. The Place-Names in „The Skerries“. – Finnish Onomastics / Namenkunde in Finnland. Edited by Heikki Leskinen and Eero Kiviniemi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Pp. 122–129.

Arhiivimaterjalid

- 1) Eesti Keele Instituudi kohanimearhiiv. Jüri kihelkond.
- 2) Eesti Keele Instituudi murdesõnavara arhiiv.
- 3) Nabala mõisa vakuraamatud (Eesti Ajalooarhiiv): 1661. a. Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Kuimetz (Kuimetsa) und Nappel (Nabala) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1705), 1662. a. Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Kuimetz (Kuimetsa) und Nappel (Nabala) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1706), 1663. a. Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Kuimetz (Kuimetsa) und Nappel (Nabala) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1707), 1665. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch des Gutes Nappel (Nabala) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1712), 1666. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch des Gutes Nappel (Nabala) nebst Einnahme- und*

Ausgaberechnung EAA.854.2.1715), 1667. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch des Gutes Nappel (Nabala) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1718), 1668. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch des Gutes Nappel (Nabala)* EAA.854.2.1719), 1679. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Nappel (Nabala), Kuimetz (Kuimetsa), Catharinen (Kaiu) und Karritz (Karitsa) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1721), 1680. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Nappel (Nabala), Kuimetz (Kuimetsa), Catharinen (Kaiu) und Karritz (Karitsa) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1722), 1684. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Nappel (Nabala), Pöhbo (Peebu), Kuimetz (Kuimetsa), Orranink (Oraniku), Catharinen (Kaiu) und Karritz (Karitsa) nebst Einnahme- und Ausgaberechnung* EAA.854.2.1723), 1685. aastast pärinev Nabala mõisa vakuraamat (*Wackenbuch der Güter Nappel (Nabala), Kuimetz (Kuimetsa), Catharinen (Kaiu), Orranick (Oraniku) und Karritz (Karitsa)* EAA.854.2.1724)

4) Jüri kihelkonna hingeloendid (Eesti Ajalooarhiiv):

1782 – Jõelähtme, Harju-Jaani, Kuusalu, Jüri, Kose, Rapla kihelkond EAA.1864.2.IV-1,

1795 – Jüri, Kose kihelkond EAA.1864.2.V-23

1811 – Jõelähtme, Jüri kihelkond EAA.1864.2.VI-30

1816 – Jüri kihelkonna hingeloendid EAA.1864.2.VII-81

1834 – Jüri kihelkonna hingeloendid EAA.1864.2.VIII-83

1850 – Jüri kihelkonna revisjonilehed EAA.1864.2.IX-54

1858 – Jüri kihelkonna revisjonilehed EAA.1864.2.X-117

5) Jüri kihelkonna perekonnanimede panemise raamat (Eesti Ajalooarhiiv): 1835. aastast pärinev Jüri kihelkonna perekonnanimede panemise raamat EAA.1864.2.VIII-84

6) Kolm Kurna mõisa kaarti, mis pärinevad 1697. aastast (Eesti Ajalooarhiiv): *Byn Moisakyl hörer under Hofwet Kornal uthi Harienz Destrictn och st: Jörgens Kircspiel Belägen* EAA.1.2.C-I-18, *Hawiko Krog hörer under Hoffwet Kornal uthi Harienz Destrict och st. Jörgens Kirchspiel belägen* EAA.1.2.C-I-20, *Kornal Hoff*

med Twänne der under hörigByar och Enstackade Hemman J Harienz Destrict och St. Jörgens Kirchspiel Belägett EAA.1.2.C-I-21.

- 7) Kolm Nabala mõisa kaarti, mis pärinevad 1687. aastast (Eesti Ajalooarhiiv): *Geometrisch Charta Öfwer Kongl. Klostergodzet Nappel uthi Hertigdömet Estland Och St. Georgen Sochn beläget* EAA.1.2.C-I-16, *Nappel Hoffz Bondehemman i Georgen Sochn* EAA.1.2.C-I-17, *Nappel Hoff med endeel Bondehemma[n] i Georgen Sochn* EAA.1.2.C-I-24
- 8) Neli 1873. aastast pärinevat Kurna mõisa kaarti (Tallinna Linnaarhiivi kaardikogu): *Delineations-Karte zwischen Cournal und Reval* 149-4-304_1, *Delineations-Karte zwischen den Gütern Cournal und pub: Nappel* 149-4-301_1, *Delineations-Karte zwischen den Gütern Cournal und pub: Sauss* 149-4-303, *Delineations-Karte zwischen den Gütern Cournal und pub: Kautel* 149-4-299A.
- 9) 21 Kurna-Lehmja mõisatest eraldatud talukohtade plaani, mis pärinevad 1875. aastast (Tallinna Linnaarhiivi kaardikogu): 149-4-297_1, 149-4-297_6, 149-4-297_8, 149-4-297_12, 149-4-297_14, 149-4-297_16, 149-4-297_18, 149-4-297_20, 149-4-297_22, 149-4-297_26, 149-4-297_27, 149-4-297_31, 149-4-297_33, 149-4-297_35, 149-4-297_37, 149-4-297_39, 149-4-297_41, 149-4-297_43, 149-4-297_44, 149-4-297_46, 149-4-297_48.
- 10) 1859. aastast pärinev Kurna mõisa kaart (Tallinna Linnaarhiivi kaardikogu): *Grenz-Charte vom Bauerlande ses priv: Gutes Cournal* 149-4-298.

SETTLEMENT NAMES OF KIILI MUNICIPALITY. Summary

The present Master's thesis is aimed at giving a survey of the settlement names used in the municipality of Kiili, Harju county. As a regional study it is intended to become a brick in the foundation for more general studies covering the whole language area.

From the theoretical point of view the thesis serves to continue the diachronic investigations of Estonian toponyms. Its main practical output is a list of settlement names, open to the rest of the toponyms collected from the territory of Kiili. The list will be used by the name committee of the municipality trying to find names for new places.

The material for the study comes from the place name archives of the Institute of the Estonian Language. The archives include 566 settlement names belonging to the Kiili area, collected in 1950 and 1975–1981. Besides the list of Kiili settlement names the thesis contains an analysis of the date and origin of the names, as well as of their parallel names and structure.

The list consists of dictionary like entries containing the following data: name in standard Estonian, followed, if necessary, by its local pronunciation in a simplified transcription; farm names have been supplemented by the village name (or names) where, according to the informants, the farm belongs, and, if available, the parallel names and some additional information about the farm; earlier records of the name; personal comments from the author plus the anthroponymic and appellative equivalents of the name; toponymic comparison.

The names have been dated using some sources from 1661–1875. According to their emergence in early records the farm names have been divided into four groups: names that emerged in 1661–1726, names added in 1782–1834, names added in 1835–1875, and recent names. It turned out that 352 (67%) of the 528 farm names are recent, while 176 (33%) represent the older layers. The analysis also revealed that since the mid-19th century the proportion of anthroponymic names has considerably dropped and that of

non-anthroponymic ones has grown, while especially many recent farm names derive from the names of natural objects. We believe that the steep drop observed in the numbers of anthroponymic farm names is due to liberation from serfdom, which, removing peasants from estate property, yet keeping lands and buildings, created a need for naming the farms that earlier used to be called by the names of their owners, *resp.* families.

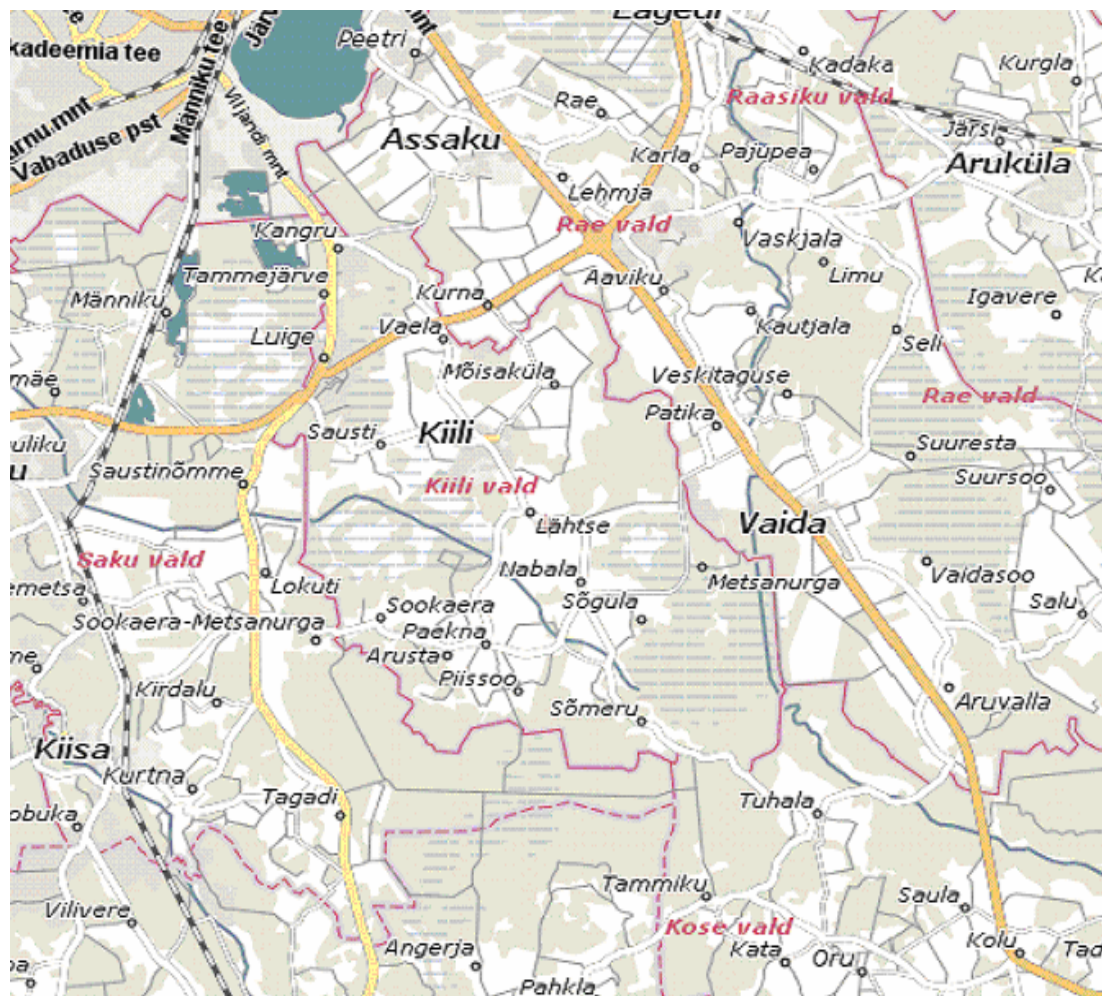
Recent farm names often originate in natural names, secondary names, master's surnames or, more rarely, first names. 85 farms had parallel names, whereas of the settlements only four had parallel names (two of them derived from the name of an earlier landlord: *Kurna* = *Treja* < *Treyden* and *Sausti* = *Kaarepere* < *Scharenberg*; the remaining two were parallel names of villages: *Nabala-Nõmmeküla* = *Saunaküla*, *Piisoo* = *Saunaküla*).

By structure the settlement names studied were classified into simple names (340, i.e. 60% of all settlement names used on the territory of Kiili municipality) and compound names (226, i.e. 40%). The simple names included abstracted names, names with a locative or collective suffix, and term names. The compound names were classified by their number of components as well as by their part of speech. It was revealed that most of the compound names consist of two components, the first of which is a noun or, more rarely, an adjective or preposition, and the second is almost invariably a noun, except in a few official names with a numeral second component (also two names with a postpositional second component). The most frequent second components were *-mäe* (< *mägi* 'hill', 29), *-sauna* (< *saun* 'sauna', 7), *-jõe* (< *jõgi* 'river', 6), *-otsa* (< *ots* 'end', 6), *-kõrts* (< *kõrts* 'tavern', 6) and *-küla* (< *küla* 'village', 6).

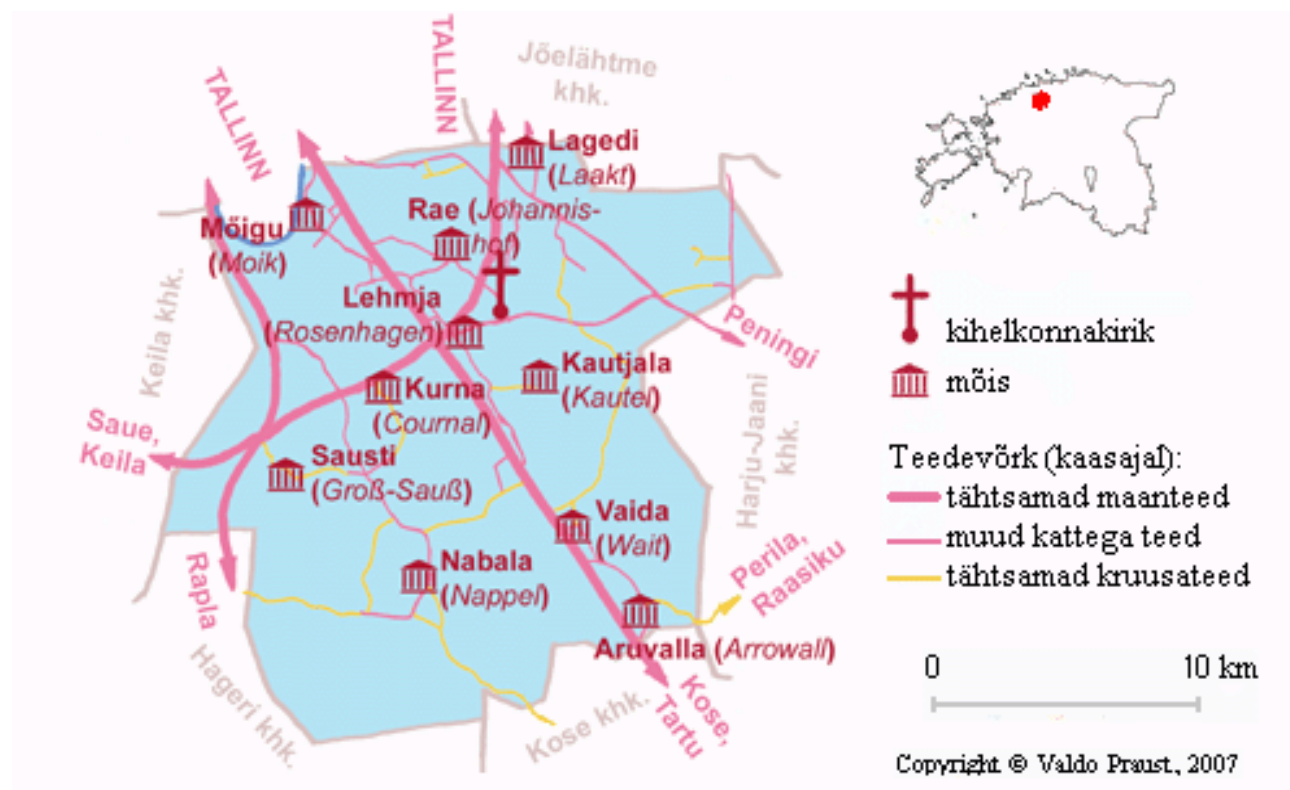
Separate attention was given to such phenomena as irregular shortening, group transition, folk etymology, adaptation and a few dialectal features observed in Kiili settlement names.

One of the results of the study is a list of Kiili settlement names, pending addition of the rest of Kiili toponyms to get an all-round list of the local place names. A corresponding map is also planned.

LISA 1. Kiili valla kaart

LISA 2. Jüri kihelkonna kaart

LISA 3. Lehekülg Kurna mõisa 1816. aasta revisjonist

РЕВИЖСКАЯ СКАЗКА.				
1816 года, 16-го числа, в уезде <i>Губерния</i>				
Семья	Мужеской полъ.	По послѣдней ревизии состо- яло и послѣ- дней прибаво.	Изъ этого выбыло.	Нынѣ на лицо.
No	Лѣта.	Когда чис- но.	Лѣта.	
16	<i>Barthelme</i>			
	<i>Barthelme</i>	25		29
	<i>Barthelme</i>	18		14
	<i>Barthelme</i>	33		36
	<i>Barthelme</i>	10		14
	<i>Barthelme</i>			9
17	<i>Barthelme</i>	25		29
	<i>Barthelme</i>	18		14
	<i>Barthelme</i>	10		14
	<i>Barthelme</i>			17
Итого мужескаго пола на лицо. 8				

РЕВИЖСКАЯ СКАЗКА.				
1816 года, 16-го числа, в уезде <i>Губерния</i>				
Семья	Женской полъ.	Во временной оплачу.	Нынѣ на лицо.	
No	Съ котораго времени.	Лѣта.		
16	<i>Barthelme</i>		28	
	<i>Barthelme</i>		14	
	<i>Barthelme</i>		13	
	<i>Barthelme</i>		21	
	<i>Barthelme</i>		56	
	<i>Barthelme</i>		20	
17	<i>Barthelme</i>		30	
	<i>Barthelme</i>		6	
	<i>Barthelme</i>		1	
	<i>Barthelme</i>		2	
	<i>Barthelme</i>		25	
	<i>Barthelme</i>		14	
Итого женскаго пола на лицо. 13				

LISA 4. Lehekülg Sausti mõisa 1835. aasta perekonnanimede panemise raamatust

Kont. Nummer.	Männlichen Geschlechts.	Fort- laufende Nummer der Familien- Namen.	Kont. Nummer.	Weiblichen Geschlechts.	Fort- laufende Nummer der Familien- Namen.
10.	<i>Opfins. Riffe.</i> Hendrich Riffe 6 Sohn Hans 6 Sohn Jarry } Riffe 6 Hendrich } 6 Indrex Riffe 33		11.	<i>Opfins. Ann Riffe</i> 36 Sohn Ann 6 Sohn 6 Sohn 6 Magd. Madly Kallameister 18	
11.	<i>Opfins. Waino.</i> Saan Wainomes 34 Sohn: Mart } 34 Hans } Wainomes 34 Saan } 34 Sohn } 34 Mart Wainomes 34 Sohn: Tonno 34 Tonno Wainomes 34 Sohn: Mart } 34 Sohn: Wainomes } 34 Hans Kallameister 18 Sohn: Michel 18		11.	<i>Opfins. Anno Wainomes</i> 34 Sohn: Anno 34 Sohn: Mart } Wainomes 34 Sohn: Anno 34 Sohn: Mart } Wainomes 34 Sohn: Wainomes } 34 Magd. Madly Kallameister 18	
12.	<i>Opfins. Bobbott.</i> Peter Tokkoyun 36 Sohn: Michel 36 Sohn: Jarry } Tokkoyun 36 Saan } 36 Peter } 36 Tonno Kallameister 34 Michel Tokkoyun 36		12.	<i>Sohn: Mart Mary Tokkoyun</i> 36 Sohn: Mary Tokkoyun 36	